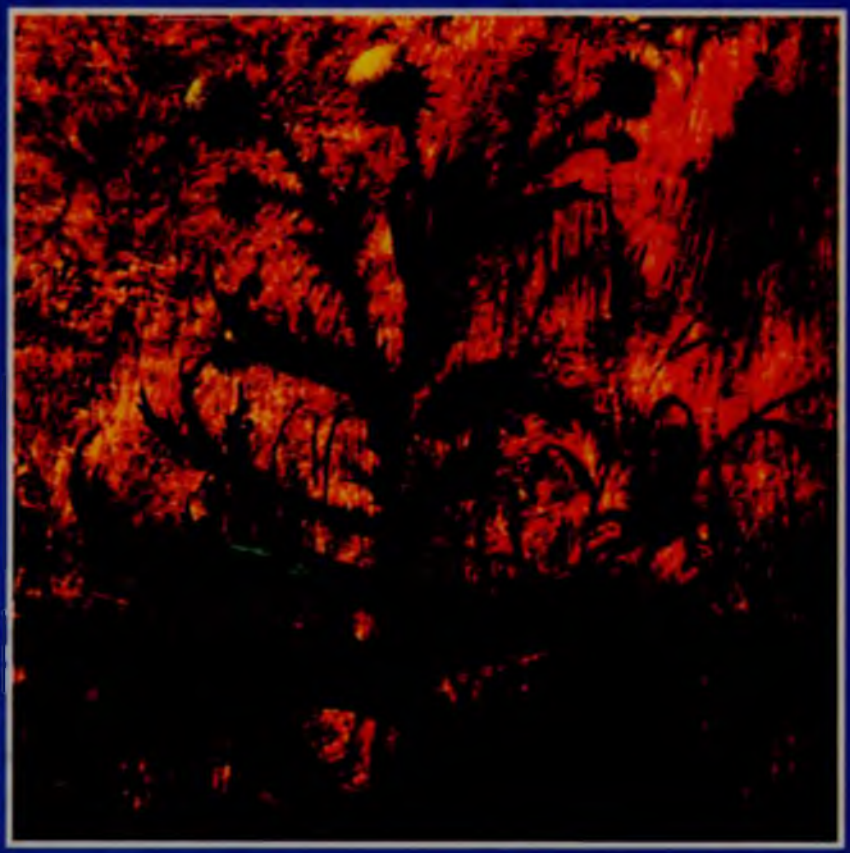
VASİLİ SUHOMLİNSKİ

EĞİTİM ÜZERİNE

Sorun Yayınları

3. BASKI

VASİLİ SUHOMLİNSKİ

□

EĞİTİM ÜZERİNE

Sorun Yayınları
Eğitim Üzerine F/1

Sorun Yayınları
□
Bilimsel İnceleme-Araştırma Dizisi: 12
Üçüncü Baskı : Mayıs 2003

© Yayın Hakkı : Sorun Yayınları
Baskı : Dur Ofset
ISBN 975-431-052-1

VASİLİ SUHOMLİNSKİ

EĞİTİM ÜZERİNE

Türkçeye Çeviren: Ali Özdoğu

Sorun Yayınları

Çatalçeşme Sokak No: 46 K/3 D/6 Cağaloğlu-İstanbul-34410
Telefon: (0212) 511 08 29 Fax: (0212) 519 05 60
e.posta: sorunyay @ hotmail. com

İÇİNDEKİLER

SUHOMLİNSKİ'NİN PARADOKSU 7

BÖLÜM I
EĞİTİM VE EĞİTİMCİ
Eğitimin Büyük Gücüne Şaşmaz Bir Şekilde İnanıyorum 33
Çocuk Kalbinin Atışlarını Anlamaya Duyulan Gereksinme 39
İşe Bağlılık Duygusunu Güçlendirmek 43
Bir Öğretmen İçin En Zor Sınavlardan Biri 49
Okulun Duvarlarını Dahi Çocuklara Seslenir Duruma Getirmeye Çalışmalıyız 53
Çalışmalarımızın Yarısı Sağlığın Korunmasına Ayrılmıştır 63
Öğretim Herkesin Bilimi Olmalıdır 70

BÖLÜM II
ÇALIŞMA
Bilgi İnsan İçin Hayati Bir Gereksinmedir, Çünkü İnsanlığın Gereğidir 73
Öğrencilerimizde Öğrenme İsteği Yaratılmazsa Tüm Plânlarımız Boşa Çıkar 75
Çocuklar Yaratıcılıkla Dolu Bir Dünyada Yaşamalıdırlar 83
Gerçek Bir Okul Etkin Düşünmenin Krallığıdır 93
Öğrencilere Bir Bilgi Kıvılcımı Verebilmek İçin Öğretmen Bütün Bir Işık Denizini İnbikten Geçirmelidir 98

BÖLÜM III
İŞ
İş Sevgisi Kişiliğimizin ve Zihinsel Yeteneğimizin Gelişmesinde Esastır 107
Günlük Yaşama Birşeyler Katan İşten Duyulan Haz 110
Teknik ABC'den İleri Çalışma Yeteneklerine 117

BÖLÜM IV
GÜZELLİK
Güzelle İnsana Varmak 125
Masal Güzelsiz Olamaz 132
Müzik Yüreği Dinç Tutar 136
Okul Herşeyden Önce Kitap Demektir 140
Resimler Çocukların Duygu Dünyasını Yansıtır 146

BÖLÜM V
KOLEKTİF
Öğrencileri Bir Araya Getirmek 151
Kolektif: Duygusal ve Kültürel Etkileşimin Son Derece Karmaşık Dünyası 155
Çocukların Kolektifinden Ne Beklenebilir? 159

BÖLÜM VI
AHLÂK VE İNANÇLAR
İnsanın Kutsal Görevi 163
İnsanın, Dostlarına Derin Bir Gereksinme Duymadıkça Kendini Bir İdeale Adaması Olanaksızdır 166
İnanç ve Davranışların Birbiriyle Uyumu 175
Fikir Dünyası Çocuklara Bûluğ Çağına Girdikten Sonra Açılır 180
Dünyada Hiçbir Şey İnsanın Kendisinden Daha İlginç Değildir 190
Kendini Eğitmede Rehberlik 193

KAYNAKLAR 195

SUHOMLİNSKİ'NİN PARADOKSU*

Okul eğitimine karşı duyulan ilgi, bütün dünyada giderek artmaktadır. Zamanımızda eğitim yöntemlerini eleştirmek olağan sayılmakta ve birçok ülkede okul eğitiminde "reform" yapma eğilimi ulusal bir ihtiyaç haline gelmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte bu tür eleştirilerin çoğu; okulların nasıl olması gerektiğini içeren önerilerden çok, nasıl olmaması gerektiği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eğitim patlamasından, çocukları bugünün dünyasından çok yarının dünyası için hazırlamanın gereğinden oldukça çok sözedilmekte ve "yaratıcı" öğretim ile "ezbere" öğretim arasındaki fark her zaman ortaya konmaktadır. Yaratıcılık, hemen bütün eğitim çevrelerinde neredeyse evrensel bir mezhep durumuna gelmiştir. Bu idealin en sadık inananları, yaratıcılığın neleri kapsadığı ve en iyi hangi yöntemlerle geliştirilebileceği hakkında berrak bir düşüncesi olmayanlardır.

Gelecekle uğraşanlar, insan yaşamı ile ilgili diğer bütün dallarda güvenilir tahminlerde bulunurken, okullarımızın bundan yirmi yıl kadar sonra nelere benzeyeceği hakkında bir şey söyleyememektedirler. Göreli bir kesinlikle, öğretici makinalar çağı hakkında kehanette bulunmaktadırlar. Ne var ki okullar fabrika değildir ve başarıları, teknolojiye ve gereçlere değil, fikirlere bağlıdır.

Şüphesiz çağımızda ciddi fikirler ve engin dehalar açısından bir sıkıntı yok; öyleyse, ana babaların ve öğretmenlerin başlıca kaygısı, gerçekte yalnız olmadıklarına göre, nereden kaynaklanıyor?

Bir zamanlar ders vermem için, Sovyet Uzay Araştırma Merkezi

*Paradoks: Mantıksız ve olanaksız görünen bir önermenin, kendi içinde doğru olması. (Yn.)

"Yıldız Şehir"e davet edilmiştim: Dinleyicilerime hangi konularda sorular yönelteceğimi çok iyi biliyor fakat onlara neyi nasıl anlatmam gerektiğini bilmiyordum. Ne var ki bu konudaki seçim benim adıma hemen yapılmıştı: Araştırma Merkezi Personeli, Vasili Suhomlinski'nin çalışmaları üzerine konuşmam istendi.

Günümüzde, Vasili Suhomlinski'nin yaşamı ve çalışmaları üzerine bugüne kadar görülmemiş ölçüde büyük bir ilgi gösterilmektedir. Onun kitapları, roman, hikaye ya da ailede çocuk bakımı olmayıp, eğitim üzerine berrak ve ciddi araştırmalardır. Bunlar milyonlarca adet basılmakta ve neredeyse birkaç saat içinde satılıp tükenmektedir.

Suhomlinski'nin eserlerinin eğitim dünyasıyla çok az ilişkisi olan kişilerce de okunması garip görülebilir. Bir mühendis yolculuğu boyunca okumak üzere onun bir kitabını alabileceği gibi, ondört yaşında bir kız öğrenci de okuduktan sonra arkadaşlarına armağan edebilir. İçinde, çocuklar ve eğitim üzerine yazılar bulunan her gazetede Suhomlinski'ye karşı minnet dolu sözlere rastlanabilir.

* * *

Vasili Suhomlinski, eğitim dünyasındaki ulaştığı yere yavaş yavaş geldi. Bu konuda ünlü bir kişi olduktan sonra da, yıllarca kamuoyunun ilgisini üzerinde tutmayı başardı. Kırkbeş yıldır çocuklarla uğraşıyor ve yirmi yıldır da bu konuda kitaplar ve makaleler yayınlıyordu. Eserleri sadece SSCB'de yayınlanmakla kalmamış, ayrıca birçok yabancı dile de çevrilmiştir. Suhomlinski, seçkin bir eğitimcinin ulaşabileceği, hemen hemen bütün ödüllerle onurlandırılmış ve Sovyetler Birliği Değerli Öğretmeni, Sosyalist Emek Kahramanı ve Eğitim Bilimler Akademisi Muhabere Üyesi unvanlarına sahip olmuştur. Öğretmenlik yaptığı okulun adı, hemen herkesçe çok iyi bilinir. 1970 Eylül'ünde meslek hayatının doruğunda öldüğü zaman sadece ellibir yaşındaydı.

Suhomlinski, arkasında hiçbir şekilde şaşırtıcı yenilikler içermeyen otuz kitap ve beşyüz kadar makale bıraktı. Eğitim yöntemlerinde devrim yapmadı.

Bununla birlikte, ulaştığı düzeye hiçbir şekilde şans eseri olarak gelmemiştir. Eserleri yaygın bir şekilde okunmakta ve faydalanılmaktadır; çünkü o, çocuklar ve gençlerle uğraşan herkesin karşılaşacağı binlerce problem ve soruya cevaplar getirmektedir. Hemen he-

men karşılaşılan her zor durumda, Suhomlinski'nin konu üzerine etkili, anlaşılır ve duyarlı önerilerini hatırlamamak mümkün değildir.

Bir zamanlar birçok öğretmen ve eğitimci, yeni yollar ve yeni evrensel teoriler aramakla uğraşırken, okullar için yeni ve kusursuz kavramlar hayal ederken, Moskova ve Kiev'den çok uzaklarda, üçbin nüfuslu Pavliş köyünden gelen alçak gönüllü bir öğretmen, bir okula bütünüyle yeni bir biçim veriyordu. Ziyaretçilere en ilginç gelen yanı, geleneksel tipteki sıradan okullardan hiçbir farkı yokmuş gibi görünmesiydi... ama daha yakından incelendiğinde Suhomlinski'nin geleneksel okulunun gerçekte bütün yeni tip okulların da ilerisinde bir niteliğe sahip olduğu ortaya çıkıyordu.

Yüzyılımız bir sistemler analizi çağıdır. Şu da giderek kabul edilmektedir ki, birbirlerine bağlı unsurlarla karşılaştığımızda, unsurlar arasındaki bağlar, unsurların kendilerinden çok daha önemlidir.

Aslında Suhomlinski'nin yaklaşımın püf noktası, eğitimin bütün unsurları ve bunların karşılıklı bağımlılıkları arasındaki birleşme noktasına ağırlık vermesidir. Ona göre okul eğitiminde, birincil ya da ikincil derecede önemli olan bir şey yoktur. Eğitim sürecinde bütün unsurlar aynı derecede önemlidirler. Bir öğretmen için öğrenci, yalnızca bir "öğrenci" olmanın ötesinde, biçimlendirilmeye ve eğitilmeye ihtiyacı olan bir "kişi" olmalıdır.

Buna benzer düşünceler geçmişte de bazı öğretmenler tarafından savunulmuş, en azından okul öncesi çağdaki ya da ilk sınıflardaki çocuklar üzerinde de uygulamaya konulmuştur. Bu düşünceler, 15-17 yaşlarındaki çocuklar için de asıl amaç olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin günümüzün genellikle her işe burnunu sokan saygısız ve eleştirici, hiçbir şekilde öğrenmeye düşkün ve aktarılan bilgileri sessizce kabule hazır olmayan 13-19 yaş grubuyla karşılaştıklarında asil amaçları yokolmakta ve insancıl idealleri yıkılmaktadır.

Suhomlinski, sağlıklı herhangi bir 13-19 yaş grubuna, sıradan bir okulda, özenle seçilmiş öğrenci ve öğretmenlerden oluşmayan kalabalık sınıflarda da karmaşık bir orta öğretim vermenin mümkün olduğunu teoride ve pratikte göstermiştir.

Suhomlinski'ye göre, bir öğretmenin akılda tutması gereken en önemli şey; okulun her zaman, hem küçük çocuklar hem de 13-19 yaş grubu için öğretmenlerin Rönesans'tan bu yana hayal ettikleri bir neşe mabedi olarak kalması gerektiğidir.

Oyun, baskıya başvurmaksızın eğitimde başarı sağlamanın tek yolu olarak görünebilir; ama daha ileri sınıflarda oyunlu yöntemleri uygulamak hemen hemen olanaksızdır. Suhomlinski, öğrenme sürecinin, yalnızca küçük çocuklar için değil, aynı zamanda daha büyük öğrenciler için de nasıl bir mutluluk kaynağı olabildiğini göstermiştir.

Geçen yüzyılın ortalarında üç "R"lerde* öğretim ne ölçüde kitlesel görüngü idiyse, yüzyılımızda da ortaöğretim o ölçüde kitlesel bir olay haline gelmekte ve özellikle bu amaç her okul için büyük bir önem kazanmaktadır.

Bazı öğretmenler, görevlerini neşeli kılmayı başarırken, bazıları da öğrencilerinin bilgi haznesini zenginleştirmek ve onları geliştirmek için yoğun çaba harcamaktadırlar ve onlar, yetenek, istek ve çalışmanın sürekli sınanmaksızn başarıya ulaşmanın olanaksız olduğunu düşünmektedirler.

Suhomlinski, ilk bakışta bir arada varolamayacak gibi görünen bu iki amacı birleştirmeyi başarmıştır.

* * *

Neden bazı öğrencilere öğrenmek zor gelir? Neden bazı kız ve erkek çocuklar gelişme bakımından daha ilk başlarda yaşıtlarından geri kalmaya başlarlar? Neden aynı sınıfları tekrar okumak ve sonunda doğru dürüst bir öğrenim görmeden okulu terketmek zorunda kalırlar? Bazen öğretmenler çok yeni yöntemler uygulayarak çocuğun bilgi yapısını tuğla tuğla, kat kat yükseltirken büyük ustalıklar gösterebilmekte ve bu yapının, çocuğun tüm okul yaşamı boyunca bozulmadan korunabilmesini başarmaktadırlar. Bazen de, gerçekten sağlam bir temele hiç kavuşmamış olduğu için tüm yapı bir iki yıl sonra çöküp gidebilmektedir.

Suhomlinski, bir okula gittiklerinde doğru üst sınıflara yönelen müfettişlerin davranışlarına hiçbir anlam veremezdi. Herkesin aksine o, temellerin okul yaşamının en başında, hattâ çocukların okul çağma gelmelerinden de çok önce atıldığını çok iyi biliyordu.

Sovyetler Birliği'nde bütün çocuklar okula yedi yaşında başlarlar. Ayrıca, bazı cumhuriyetlerde ilkokul öncesi hazırlık sınıfları oluşturulmuştur.

Bu hazırlık sınıfları, Suhomlinski'nin en sevdiği sınıflardı. Bir öğ-

*Çocuk eğitiminin başlangıcında, okuma [(R)eading], yazma [W(r)iting] ve aritmetikten [A(r)ithmetic] oluşan öğretim biçimi. (Yn.)

rencinin eğitimi ve öğretiminde ilk adım buralardan başladığı için, Suhomlinski, başöğretmen olarak her zaman bu sınıfları seçerdi. O, hazırlık sınıflarına "Neşe Okulu" derdi.

"Okulumuz burada mavi göğün altında, yeşil çimlerin üzerinde, bu armut ağacının uzanan dalları altında, bir bağda ya da yeşil bir çayırda olacak. Yarın birlikte yalınayak geldiğinizde, bu okulumuzda her şeyin en iyisi olacaktır." diyen Suhomlinski, altı yaşındaki kız ve erkek çocuklardan 15-16 kişilik kendi grubunu kapalı sınıflarda tutmayıp sürekli bahçeye çıkarırdı.

Sahne perdesini açıyormuşçasına konuşan Suhomlinski, ciddiyetle şöyle diyecektir: "Burası okulumuzun başladığı yer. Buradan mavi göğe, bahçeye, köye ve güneşe bakacağız."

Bu, gerçekten okul muydu? Evet, okuldu. Okulun başlangıcıydı. Küçük öğrencilerini selamlayan ve derhal Alfabeyi açan bir öğretmen, sanki zamanı yokmuşçasına ya da öğrencileri geç kalıp açılışı kaçırmışçasına oyunun ilk perdesiyle değil, ikinci perdesiyle işe başlamaktadır.

Böylece öğretimin ilk perdesi, okulun içinde değil doğanın kucağında "anlama ve söyleme çeşmesinde" geçecektir. Suhomlinski'nin öğrencileri bu çeşmeden içebiliyorlardı. Şafağa ve alacakaranlığa beraberce hayran kalmak için öğretmenleriyle günde üç dört mile varan yürüyüşlere çıkarlardı; sonbaharda bulutları ve kışın kar kümelerinin oluşturduğu şekilleri incelerlerdi. Peri masalları dinlerken ya da kendileri bir masal anlatırken hayal güçleri çok iyi çalışırdı. Şiirler dudaklarından dökülür ve oracıktı uydurulmuş şarkıları söyleyerek ağaçlar arasında büyük bir mutlulukla konuşurlar ve öğretmenleriyle birlikte sevinç çığlıkları atarlardı. Kendi elleriyle içinde soba kurdukları bir mağara ya da dışarda bardaktan boşanırcasına sonbahar yağmurları yağarken toplanıp oturdukları kırık dökük eski bir kulübeye "Hayal Evi" adını vermişlerdi. Hem doğanın müziğini hem de plaklarını dinlerler, şarkı söylerler ve resim yaparlardı. Aslında resim yapmak çok sevdikleri bir eğlenceydi; fakat bunların boşa zaman geçirmekten öte bir anlamı vardı. Suhomlinski, sürekli olarak şunu söylerdi: "Bir çocuk kelimelerin tadını iyice almadan ona okuma yazma öğretmenin bir anlamı yoktur ve öğretmenler böyle yaptıkları takdirde öğrenci değil ruhsuz bir hafız yetiştirmiş olurlar."

"Neşe Okulu" öğrencileri, güneşin altında uzanan çimenleri seyre dalarlar, sinek vızıltılarını ve çekirgelerin seslerini dinlerler. Sonra çi-

men resimleri çizmeye başlarlar ve resimlerin altlarına "çimen" kelimesini yazarlar. Her harf ve her kelime heyecan veren bir keşiftir. Çünkü, çocuklar kelimelerle kitaplarda değil de, açık havada gerçek çimenlerde ve ormanlarda karşılaşırlar. Çocukların doğa yürüyüşleri defterlerine gitgide daha çok kelimenin girmesini sağlar: "Köy", "meşe", "söğüt", "orman", "duman", "buz". Böylece çocuklar okuma yazmayı havasız sınıflar, karatahta, tebeşirler, donuk resimler ve kartondan kesilmiş harflerden uzakta öğrenirler.

Bu yöntem, tarihsel konumunu şaşırmış bir olay mıdır? Yoksa, Rousseau'yu anmak mı? Çimenleri, çiçekleri ve kamış düdükleriyle (Suhomlinski'nin tüm öğrencileri kamış düdükler yapar ve çalarlardı) herhangi bir 18. yüzyıl köyünü anlatan bir şiiri yeniden yaratma girişimi mi? Bu başarı şüpheci gülümsemelere yol açmamalıdır. Nerede olduğumuzu bilmeden bu 18. yüzyıl öğrenim durumu kendiliğinden 21. yüzyıl için bir model haline gelebilir. Çok az sayıda cerrahın, beyin ya da kalpte karmaşık ameliyatlara girişmeyi göze alabilmesi gibi Suhomlinski, kendi öğretim yöntemleriyle çok az öğretmenin girmeye cesaret edebileceği eğitim denen tapınağın içlerine dalmıştır. Hakkında çok şey yazılan, üzerinde çok sayıda ayrıntılı araştırmanın yapıldığı ve hâlâ da birçok eğitim uzmanının karanlıkta el yordamıyla yollarını bulmaya çalıştığı çocuğun yaşam dünyası bir duygular ve bilinçaltı dünyasıdır. Suhomlinski, bu ilginç ve olağanüstü peri masalı kahramanlarının çocuğa sadece güzelliği değil, aynı zamanda yaşayan gerçekleri de açıklamasını sağlamıştır. Eğer çocuk, yüreğinde bazı titreşimler uyandırmıyorsa, yaşamın gerçekleri hakkındaki tüm kuru açıklamalar çocuk için ölüdür. Her ne kadar çocuk inanmasa da güneşte iki demircinin yaşadığını anlatan eski bir peri masalı ona, güneşin fiziksel özellikleri üstüne bir söylevden çok daha fazla şey öğretir.

Suhomlinski için duygusallık, öğretimin diğer ana unsurlarını tamamlayıcı bir faktörü ya da dersin çerçevesi içinde temel faktörlerden biri değil, fakat ilgi çekmek için bir araçtır ve çocuğun zihnine ulaşmak, onlara bir şeyler öğretirken çocukluğun büyüsünü korumak için tek yoldur.

"Zihnin duygusal yollardan uyandırılması", Suhomlinski'nin ve çalışma arkadaşları olan Pavliş'teki okulun diğer öğretmenlerinin başvurdukları bir yöntemdir. Öğrencilerinin zihinlerini, zihinsel yeteneklerinden çok duygusal tepkilerini açığa çıkararak doğrudan geliştirmektedirler.

İlk bakışta, öğretmenin bilgi hazinesinden öğrencinin bilgi hazinesine giden yolun dümdüz olduğu düşünülebilir. Ne var ki, duyguların "yöneticisi" harekete geçmezse, en kısa sanılan yolun gerçekte en uzun yol olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmenin bilgi haznesinden çıkıp duygularından geçerek çocuğun duygularına ve oradan da bilgi haznesine ulaşan yolun çok daha kısa olduğu anlaşılmaktadır.

"Neşe Okulu"ndan birinci sınıfa geçmek üzere olan öğrencilerinden sözederken, Suhomlinski, onlar için bu aşamada öğrenme işleminin "bir ezbere öğrenim sorunu değil de, oyunlar, peri masalları, güzellik, müzik, hayal ve yaratıcılık dünyasından geçen dinamik, bilgili bir yaşam" olması gerektiğini vurgular. Suhomlinski'nin öğrencileri, sırtları çantalı ve kafalarına olabildiğince bilgi tıkıştırılması gereken çocuklar değildir; gerçekten de bu kadar bilgi kazanmaya koyulmamışlardır. Ona göre, bu türden soyut amaçlar çocuğun ufku dışındadır. O, öğrencilerine, bilgi için çaba harcamanın zevkini ve bu çabanın kazandırdığı deneyimi verir; öğrencileri de bu zevkin verdiği güçle iyi bir gelişme gösterirler. Onların amaçları okulda tadacakları zevk ve neşedir.

Çocuklar okula başladıktan sonra, çocukluğun büyüsünün bir kısmını kaybederler; fakat Suhomlinski'nin rehberliğiyle okulda, kelimenin gerçek anlamıyla çocuk olurlar. Okul, çocukluğu kestirip atacağı yerde uzatır. Daha çeşitli nedenlerle evde çocukluğun neşesinden yoksun bırakılmış olan çocuklara bunu tatma olanakları sağlar.

O'nun okulunun ilk üç sınıfındaki öğrenciler aylarca Robinson Crusoe'yu oynarlar, kendileri masallar uydururlar, kontraplak ve kamışlar kullanarak Liliput Adası'nı yaparlar, "Güzellik Çardağı"nda güller yetiştirirler, renkli cam parçalarından "yeraltı zümrüt krallığını kurarlar" (İvan Bazhov'un *Bakırtaşı Kutusu* adlı masalından esinlenerek) duvarlarında Andersen, Grimm Kardeşler, Lev Tolstoy, Konstantin Uşinski, Kornei Çukovski ve Samuil Marshak'ın masallarının çınladığı, ziyaretçileri Solevei Razboinik, İlya Muromets, Robin Hood ve diğer masal kahramanlarının karşıladığı özel olarak döşenmiş "Peri Masalı Odası"nda Çar Sultan, Robinson Crusoe, Baron Münchhausen, Gulliver'den yüksek sesle öyküler okurlar. Kız ve erkek çocukların bebekleri ve oyuncaklarıyla oynadıkları yer de burasıdır. Oyuncaklar arasında, her birinin en çok sevdiği bir oyuncağı olur. Suhomlinski'nin okulunda çocuklar, on yaşına kadar oyuncaklarla oynarlar. Ancak bu, hiçbir şekilde birinci sınıftan başlayarak okul arazisinde mısır yetiştirmeyi, el-

leriyle çalışmayı, ağaçları, kuşları, balıkları korumayı, rüzgarla çalışan elektrik santrali modeli ve daha nice karmaşık şeylerin modellerini yapmayı, satranç oynamayı (satranç, bir çocuğun zihinsel gücünü ve akılda tutma yetkeneğinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir.) öğrenmelerini ya da henüz üçüncü matematik turnuvaları düzenlemelerini ve "olgu", "neden", "sonuç", "olay", "şartlandırma", "ayrım", "benzerlik" gibi kelimeleri sık sık kullanmalarını engellemez...

Oyuncakların, Suhomlinski'nin öğrencilerini tüm bu faaliyetlerle uğraşmaktan *alıkoyduğunu* söylemek bu çabaları basite almak demektir. Şu kesindir ki, peri masalları, çocukların oyun sırasındaki yaratıcılığı ve halk bilgisinden beceriyle çıkarılan dersler, bilime ve soyut kavramlara ulaşmayı, çocukların düşünme süreçlerini geliştirip zenginleştirmeyi en kısa yoldan sağlar.

Uygulamada "etkinlik", yanlışlıkla "yoğunluk" olarak anlaşıldığı halde, her taraftan "daha etkin öğretim" için talepler gelmektedir. Suhomlinski'nin öğrencileri herhangi bir yere yetişemecekmiş gibi acele edip telaşlanmıyorlardı. Öğretmenleri (Suhomlinski), onların zihinsel ve duygusal dengelerini, yaşamlarının bütünlüğünün anlamını, düşüncelerindeki berraklığı ve kendi güçlerine olan güvenlerini korumak için kendi yolunda gidiyordu. Öğrenciler, başka yerlerdeki birçok iyi öğretmenin gururla iddia ettikleri gibi ilk gün değil, ancak üç ya da dört ay sonra okula alışabiliyorlardı. Başlangıçta öğrencilerden bazılarının sınıftan çıkmalarına izin verilirdi; çünkü öğretmenlerin görevi çocukların alışkanlıklarını kırmak değil, onları eğitmektir. Suhomlinski'nin derslerinin neredeyse yarısı okul dışında, tarlalarda ya da bir yazlık evde geçerdi. Çünkü o, yetersiz bir gelişme gösteren çocukların yüzde seksenbeş'inin geri kalma nedenlerinin genellikle teşhis edilmemiş çeşitli hastalıkların neden olduğuna inanıyordu ve bundan dolayı çocukların sağlık bakımıyla büyük bir titizlikle ilgilenirdi. Suhomlinski'nin öğrencileri, derslere başlamadan önce evlerinde iyi bir kahvaltı yaparlar, öğleyin açık havada uyurlar ve ödevlerini de daha büyük öğrencilerin yaptığı özel yazlık evlerde yaparlardı. Hiçbir zaman gözlerinin altları morarmış ve solgun yüzlü olmazlardı; hepsi bronz tenli ve pembe yanaklıydı; yüzleri gerçek bir "kremalı çilek" gibiydi. Suhomlinski'nin, peri masalları ile çocukları neşelendirmesi, sadece onların zihinsel gelişmelerini hızlandırmak amacına yönelik değil, aynı zamanda, neşe ve sağlık, sıkıntı ve hastalık arasında kesin bir bağ kurduğu için, sağlıklarıyla ilgiliydi. Suhomlinski, öğrencileri-

nin kazandığı başarılarla gururlanırdı; belki de onun en büyük başarısı üçüncü sınıftan sonra öğrencilerinden hiçbirisinin soğuk algınlığına yakalanarak yatağa düşmemesiydi.

Suhomlinski, kötü not vermezdi. Öğrencileri beşinci sınıfa kadar hiç kötü not almamış olarak geçerlerdi. Aslında Suhomlinski, bir öğretmenin nasıl olup da küçük bir çocuğa kötü not verebildiğini anlayamıyordu. Polonya'lı ünlü eğitimci Janusz Korçak'ın dediği gibi, ki o "çocukların bilgi noksanlığına saygı duyardı" ve sabırlıydı. Bir yıl, hattâ iki ya da üç yıl boyunca bir çocuk "diğerlerine yetişemeyebilirdi; ama sorunu çözebileceği zaman gelecekti." Cesaretle girişilen bir iş başarısızlıkla sonuçlanırsa, Suhomlinski, not vermekten tümüyle kaçınırdı. Bu, çocuğun ne gözden düşürülmesi ne de cezalandırılması anlamına gelirdi; fakat daha sonra uğraşıp bir not almaya layık olduğunu ispatlayacaktı.

Suhomlinski'nin verdiği notlar daima iyimserdi; bu notlar tembelliği cezalandırmaz, ama çalışmayı ödüllendirirdi. Suhomlinski, bir çeyrek öğretim yılı sonunda sadece altı kez not veremedi. Buna rağmen öğrencilerin yarısı dördüncü sınıfı başarı sertifikalarıyla bitirdiler. Geri kalanların hemen hepsi de iyi notlarla bitirmeyi başardılar. Suhomlinski, öğrencilerin ana babalarını, çocuklarından haddinden fazla yüksek notlar istememeleri için ikna etmeyi başarmıştı. Onun okulu "üstünlükler" peşinde koşulan okullardan biri değildi. "Geçer notu ancak tutturabilen öğrenciler hiçbir aşağılık duygusunun baskısı altında kalmazken, yıldız öğrenciler de kendilerini ayrı bir dünyada görmezlerdi."

Suhomlinski'nin okuluyla bağlantısı olan ana ve babalar da özel olarak ders alırlardı: Oniki yıl boyunca ayda iki kez, psikoloji ve eğitim yöntemleri hakkında toplam 350 saate varan ve zaman açısından bir üniversite ya da kolejdeki herhangi bir araştırma kursunu aşan, özel kursları izlemek üzere okula gelmişlerdi.

Bu okuldaki öğretmenlerin de meslektaşlarının çoğundan farklı yaşamları vardı. Suhomlinski bir öğretmenin boş zamanının, onun yaratıcılığının dallarını besleyen kökler olduğunu kabul ederdi. Yazılı rapor ya da belli bir iş rotası istemezdi. Öğretmenleri, çocukların çalışma defterleri üzerinde saatlerce göz yormaktansa defterlerin temsili bir kesitini kontrol etmeye, televizyonda bir opera ya da klasik müzik konseri söz konusu olduğu zaman, bütün toplantı ve seminerleri iptal edip televizyonu izlemeye teşvik ederdi.

Suhomlinski, öğretmenlerin okul içinde eğitilmeleri konusunda

ayrıntılı bir teori bırakırdı. Birçokları, onun çevreden özellikle en iyi öğretmenleri seçmiş olduğunu sanırlardı. Oysa durum böyle değildi: Aksine onlara çok şey öğretmiş ve onlardan da çok şey öğrenmişti. Pavliş'teki okulda yapılan tüm keşifler okulun en iyi öğretmenlerinin ortak çabalarının ürünüydü ve Suhomlinski'nin kitapları neredeyse tümüyle onların deneyimlerinin kaydedilmesine ayrılmıştı. Bir öğretmen ya da eğitimci olarak, kendi kişisel deneyimlerini, ancak otuz yıla yaklaşan bir öğretmenlik devresinden sonra yazmaya başlamıştı.

Suhomlinski, öğretmen arkadaşlarını, öğrencileriyle *karşı karşıya iki kişi* olmadıkları, aksine "her zaman üçüncü bir kişinin, bilincin, öğretmen bilincinin" de varlığını hatırlamaları konusunda uyarırdı. Diğer öğretmenleri kendi fikirleri çevresinde toplamak için her zaman çok çalışırdı ve işlerin en zor olanının, bir öğretmenin işiyle ilgili inançlarını biçimlendirmek ve onlara çocuklara inanmayı aşılamak olduğunu düşünürdü.

Çocuklara, onların güçlerine, yeteneklerine ve "iyi şeyler yapacakları konusundaki dürtülerine olan güven, Suhomlinski'nin çalışmalarının temel özelliğiydi. Genç öğretmenlerle, onlara işleriyle nasıl uğraşacaklarını göstermeye çalışarak ve kendi görüşlerini sabırla açıklayarak yıllarca çalıştı. Bununla beraber birkaç yıllık öğretim deneyiminden sonra bile bir öğretmenin hâlâ çocuklara güvenmeyi öğrenmemiş olduğu ortaya çıkarsa, çocukların tecrübesizlikleri ve zayıflıkları hâlâ o öğretmeni tedirgin ederse, onun işine son verirdi. Onun görüşüne göre, çocuklara inanmaksızın öğretmen olunamazdı. İnançtan ve güvenden yoksunluk sevgiden yoksunluk demekti.

Yaşamında en önemli şeyin ne olduğu sorulduğunda, Suhomlinski her zaman bir an bile duraksamadan şu cevabı verirdi: "Çocuklara olan sevgim."

* * *

Suhomlinski'nin eğitim teorisi, çocuk ve ihtiyaçları üzerine odaklaşıyordu. Bu konu üzerine daha önceki teori geliştirme girişimleri olmuştur. Dünyanın seçkin eğitimcilerinin hemen hemen hepsi bu hedefe göz dikmişler ve sık sık da eğitim alanında "pedosentrizm" olarak bilinen önü alınamaz aşırılığa varmakla suçlanmışlardır: Teorisyen çocuğa yol göstermek yerine, çocuktaki herhangi ciddi ilgiyi geliştirmeksizin onu izler, onun geçici ilgilerini rehber olarak alır.

Suhomlinski, bu konuda ölçülü bir orta yolu geliştirmek ve aşırılıklardan kaçınmakla kalmamış, aynı zamanda sorunun temelden çözümüne de ışık tutmuştur. O, çocukların rastlantısal ilgilerinden değil, Sovyetler Birliği'ndeki bütün okullarda uygulanan devlet müfredat programında yer alan genel taleplerden hareket ederek çocuğu bilgiye yöneltme ve ciddiyetle eğitme yolunu izledi: Onun asıl ilgilendiği, *çocuktaki öğrenme arzusunu geliştirmekti.*

Suhomlinski'ye göre öğrenci kendi kendisini eğitmek için bir eğilim duymuyorsa, eğitim ulaşılması olanaksız bir hedeftir. Eğer bir çocuğun geçirdiği deneyimler karakterini biçimlemiyor ve yönlendirmiyorsa, onun kişiliğine şekil vermek olanaksızdır.

Zamanımızda kendi kendine eğitimin önemine dikkat çekmek gereksiz görünebilir... Bununla birlikte, başkaları için ikincil olan bir şey, Suhomlinski'nin düşünme yöntemine göre birincildir. Başkaları için arzu edilir olan, onun için gerekli olandı. Başkalarının sonuç olarak niteleyeceklerini o sebep olarak görürdü. Suhomlinski'nin bütün öğütleri ve tüm makaleleri, kitapları ve düşünceleri tek ve aynı nokta üzerinde odaklaşmıştır: Öğrenmeye olan ilgiyi teşvik etmek, çocuklara çalışmaktan zevk almayı öğretmek ve onlara değerli insanlar olma tutkusunu aşılamak. Bir çocuğun diğerlerinden aşağı, yeteneksiz ve geride kalmış olduğunu düşünmesine izin verilmemeli, itibar duygusu sarsılmamalıdır. Suhomlinski'ye göre, tüm çocuklar, en geç kavrayanı bile, değerli insanlar olmak için eğitilmelidir; "çünkü başka yol yoktur."

Suhomlinski, bir çocuğun zihinsel zayıflığını itirazsız kabul etmeyi kesinlikle reddetmiştir. Alelâde bir sınıftaki çocuklar için harcanan çabaların sadece iyimser sonuçlarına inanmıştır. Sovyetler Birliği'nde çocukların testlere tabi tutulmadığı çok iyi bilinir: Öğretmenler ve öğrenciler zekâ derecesi kelimesinden habersizdirler. Geri zekâlı çocuklara ilişkin şu sözlerinde, Suhomlinski, her zaman olduğu gibi taviz vermemektedir: "Bu çocuklar, sıradan okullarda eğitilmelidir; onlar için özel eğitim kurumları oluşturmak kesinlikle düşünülmemelidir. Bunun aksi, insanlığın özüne aykırı olacaktır. Bu çocuklar korkunç değillerdir, sadece insan cinsinin sonsuz çeşitlilikteki bahçesinin en zayıf ve narin çiçekleridirler. Okullarımıza zayıf, güçsüz ve korumasız olarak gelmeleri, onların kabahati değildir. Suç, sadece doğanın, tüm insanlığın, çağlardan beri süregelen ve şimdi yıkılmış olsa da meyvaları yıllarca yaşayacak olan toplumsal adeletsizliktedir..."

Suhomlinski'nin çocuklara olan sevgisi esasen aktif bir sevgidir. Bir çocuğu çılgın gibi sevmek mümkündür; fakat çocuk okulda başarılı değilse bir yetişkinin ona gösterdiği sevgi onu mutlu etmeyecektir. Sevgi mutluluk vermeyi içerir. Hangi mutluluk kendine güven ve çalışmalardaki başarılardan doğan sevinçle kıyaslanabilir?

Suhomlinski'den önce, hiçbir öğretmenin çocukları sevmek ve onları anlamak için böylesine güçlü istek duymadığını belirtmeden geçmemekte yarar vardır. Genel olarak çocukları sevmek kolay ve herkesin yapabileceği bir iş değildir. Bu, özel sorunları olan çocukların bakımı kendilerine emanet edilmiş olan kişilerin işidir; çünkü onlar bazen aralarında hiç de cazip olmayanlarının da bulunduğu değişik karakterdeki çocuklarla uğraşırlar. Düşünce sistemleri gelişmemiş ya da yavaş işleyen, daha da kötüsü hiç öğrenme yeteneği olmayan çocuklarla uğraşan öğretmenler için en zor iş bütün çocukları sevmek ve anlamaktır. Yetenekli öğrencilere öğretmenlik yapmak kolay ve hoştur, daha doğrusu bir zevktir. Maalesef her sınıfta ancak bir avuç bu türden öğrenciye rastlanır. Yaradılıştan başarısızlığa, kendi haline ve ümitsizliğe mahkûm edilmiş gibi görünen ve daha yavaş öğrenen öğrencileri kurtarmaya Suhomlinski koşmaktadır. Aslında insanlığın özü belki de "doğanın yarattığı bazı şeyleri yenmektir."

Bir öğretmen için aşılması en güç olan sorunla karşılaştığı zaman, Suhomlinski otuz yaşında bile değildi. Her gün arkadaşlarının ders verdiği sınıfları dolaşır ve öğrencilerin sorulara verdikleri cevapları dinlerdi. Sonunda o kendi kendine sordu: "Neden bu cevaplarda genellikle çocukların kendi gerçek düşünceleri bulunmuyor? Çocuklara kendi kendine düşünmeyi öğretmiyoruz!"

Bir öğretmenin başarısı, çocuklara düşünmeyi öğretme yeteneğinden gelir! Daha sonra Suhomlinski yazılarında bundan şöyle sözedecektir: "Bunu kavramak bana ilham kaynağı oldu ve olağanüstü mutluluk verdi."

İki küçük kızın sorulara verdikleri cevapları dinledi. Cevaplar tam anlamıyla yeterliydi; fakat bunu başarmak çocuklara açıkça hiçbir zevk vermemişti. Nedendi bu? Konuyla ilgilenmedikleri için mi? Ama ders konularının hepsi ilgi çekici olamazdı ki.

Çocuklara sadece ilgi duydukları konuların öğretilmesi gerektiği şeklindeki bir görüş, okulun çocuklara sağlam temellere dayanan sistematik bilgi verme şansını derhal ortadan kaldırır ve okul müfredatının modern yaşamla olan bütün bağlarını koparır.

Bunun üzerine Suhomlinski çocuklara neşe veren şeyin bu tip ders konuları olamayacağına karar verdi. Bunun kaynağı daha ziyade öğrencinin ortaya koyduğu çalışma sırasında güçlüklerin üstesinden gelerek ve kendi hatalarını düzelterek kazandığı küçük zaferlerdi. Hem zevkli hem de sıkıcı derslere karşı ilgiyi aynı düzeyde tutabilecek tek kaynak buydu. Başarı! İlk engeli aşma! Bir çocuğun ilk zaferi! Bunlar bir öğretmenin, Doğa'ya, çocuğun "doğal" yeteneklerine ya da bunlardan yoksunluğuna karşı kazanacağı zaferin anahtarlarıydı.

Öğrenciler, herhangi bir sınıfta çalışkanlar ve tembeller olduğu fikrini çok çabuk benimserler: Zayıf öğrenciler, geometri problemlerinin kendi yeteneklerinin üstünde şeyler olduğunu ve kompoziyosyanlarında yanlış yapmalarının kaçınılmaz olduğunu peşinen kabul ederler.

Suhomlinski, tüm bu sorunlar üzerinde uzun süre ve dikkatle kafa yordu. Doğru çözümü bulmadan önce yıllarca, hattâ belki onlarca yıl kendi fikirlerini muhakeme edecekti.

Bununla birlikte hangi sorunla karşılaşırsa karşılaşsın, sonunda zafer kazanacağına emin bir şekilde üstüne gidecekti. Okuldaki diğer öğretmenler ve -daha da önemlisi- çocuklar da en az kendisi kadar zafer kazanacağına inanmaya başlamıştı. Bir çocuk kendisine güvenmeli ve gayretli bir çalışmayla kendi güçsüzlüklerinin üstesinden gelebileceğine, okulda başarının herkesin ulaşabileceği birşey olduğuna inanmalıdır. Suhomlinski, öğretmenliğe başladığında ilk kaygısı öğrencilerinin okur yazarlığı oldu. Birçok çocuk yazı yazmadaki başarısızlıklarından dolayı sınıfta kalırlardı ve okuma yazmadaki bu zayıflıklarına dünya üzerinde çare olabilecek hiçbir güç yokmuş gibi görünürdü. İki yıllık yoğun bir çalışma, okuma yazmada başarısız öğrencilerin sayısını yarıya indirmesi için Suhomlinski'ye yetti. Okulun tarihinde bu ilk büyük başarıydı: İlk savaş ve ilk zafer.

Daha sonra Suhomlinski başka bir sorunla uğraşmaya başladı: Çocuklara öğrenme arzusunu ve bilgiye susamışlığı nasıl aşılamalı? Çocuklar eğer öğrenmeye hevesli değillerse, öğretmenin bütün çabaları boşunadır. Suhomlinski, şunları yinelemekten hiç bıkmamıştır: "Merak olmaksızın okul olamaz. Çocuklar öğrenmek için arzu duymadıkları sürece tüm programlarımızın, araştırma ve projelerimizin hiçbir değeri yoktur." Daha sonra tüm bilimsel gelişmelere hız kazandıran

matematikteki ünlü paradokslar kadar ün kazanacak olan paradoksal fikirlerini açıklamıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi öğrenme arzusu sadece başarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu arzu, çocukların ilgisinden değil öğrenme yeteneklerinden gelir.

Buradan şöyle bir sonuç ortaya çıkar: Bir çocuğun okulda başarılı olabilmesi için... okulda başarılı olması gerekmektedir!

Suhomlinski bu paradoksu belirtmiş ve çözüm aramıştır. Bulduğu çözüm ise çok "basitti": Çocuklara sadece bilgi verilmemeli, aynı zamanda nasıl öğrenecekleri ve başarı kazanacakları da öğretilmeliydi. Okuldaki çalışmaların vereceği ilhamı ve sevinci hissetmesini çocuğa öğretir ve bunları tatması için kendisine bir şans tanınırsa, okula ilgi duymaya başlayacak ve yeni keşiflere girişecektir. Suhomlinski'nin ortaya koyduğu bu paradoks bir öğretmenin izleyeceği en verimli stratejiyi çizmektir.

* * *

Başarı ve ilham alma sevinci: İşte bunlar yirminci yüzyılın "öğretici makinası"nı oluşturan, öğrenmenin itici gücü olan ögelerdir. Öğrencinin okula karşı ilgisizliğini kıran ve onu çalışmaya zorlayan güçtür.

Bununla birlikte çocukların tümü dilbilgisi, fizik ya da kimyada başarılı olamayabilirler. Her çocuk için, sabırlı olmak ve kendini bulacağı ve sadece başarı değil, "önemli başarı" kazanacağı bir faaliyet alanı seçmek son derece önemlidir. Her çocuğun arkadaşlarını geride bırakacağı ve kendisini zeki ve güçlü hissedeceği en azından bir konu vardır.

Bazı eğitimcilerin iddia ettikleri gibi, bu sonuç için gerekli olan bir sporcunun yarışma ruhu değildir. Çünkü sürat, çeviklik ve doğruluğun sınandığı yarışlarda "şampiyonlar" ve elenenler ortaya çıkacaktır. Suhomlinski, bir çocuğu utandıracak ve kendine olan güvenini sarsacak her şeyi sistematik bir tutarlılıkla ortadan kaldırmıştır. Hareketlerin güzelliği ve ahengini sağlayan jimnastik, okul çağındaki çocuklar için son derece uygundur. Şampiyon yaratmaya yarayan spor yarışmalarının ise okulda yeri yoktur. Suhomlinski zihinsel çabanın önemli ögelerini içeren fiziksel emeğe çok daha fazla önem verirdi. Bu, her çocuğun önemli ölçüde başarılı olması gereken bir alandı ve bu başarıların, sınıf çalışmasında yararlı bir etkisi olabilirdi.

Daha sonra Suhomlinski çalışkanlığı arttırmak için ayrıntılı bir teori geliştirmeye yönelir. Çocukların tarlalarda ya da atelyelerde çalışması onun için önemli değildi. Herhangi bir emeğin değil, eğitimin bütünü içinde bir şey yaratan emeğin peşindeydi ve gerek fiziksel gerekse zihinsel çalışma sevgisini geliştirmeye çalışıyordu. Suhomlinski, "böyle bir emek çocukların ilgisini çekmez" derdi. İlginin olmadığı yerde çalışma sevgisi de olamazdı. Öğretmen için sadece yaratıcı düşünce, başarı arzusu ve gerçek bir ilgiyi içeren emek önemlidir. Basit bir örneği ele alalım: Eğer bir öğretmen, çocuklardan tarlada çalışmalarını ya da çiçek bahçesine bakmalarını isterse, bunun için ayrılmış bir toprak parçasının bulunması gerekir. Bu tarımsal bir bakış açısı elde etme bakımından yararlı olacak, fakat Suhomlinski'nin söylediği gibi, öğretmen açısından değil! Öğrenciler, verimli bir topraktan iyi bir ürün alacaklardır. Bununla birlikte, önemli olan ürünün miktarı değil, üstesinden gelinen güçlüklerin sayısıdır, başarı ve sevinç ancak bunlarla açıklanabilir. Çocuklar, zor, neredeyse imkânsız olan şeylere doğru yöneltilmeli ve bunları yenmeleri için yardım edilmelidir. Çocukluğundan başlayarak kişi her şeyi yapabileceğine ve hikâye kitaplarında hayran kaldığı, o kahramanların ta kendisi olduğuna inanacak şekilde yetiştirilmelidir. Bunun doğal sonucu olarak o kahramanlar gitgide daha fazla ilgisini çekecek ve onlara daha fazla benzemeye çalışacaktır. Her çocuğun karakterindeki güçlü, cesur ve kahramanca yanları ortaya çıkarmak ve ona neler yapabileceğini göstermek sadece sözlerle olmaz. Bu, gerçek güçlüklerin yenilmesi yoluyla yapılmalıdır.

Yüzyıllar boyunca eğitim teorisyenleri öğrencilerin emeklerini hafifletici yollar üzerinde kafa yormuşlardır. Suhomlinski ise hayâller ve imkânlar, plânlar ve uygulamaları arasındaki zıtlıkları ortaya koymuştur. Beşyüz çocuk üzerinde yaptığı çalışmalarla, ortaya seksen değişik merak ve bu meraklar sonucu çocukların kendi elleriyle yarattığı bir sürü şey çıkmıştır. Bu meraklar poker oynamaktan, radyo yapmaya kadar çok çeşitliydi. Ömrünün sonuna doğru Suhomlinski'nin çocukların yaptığı bir okul helikopteri hayâl ettiği söylenir. Hiç kuşkusuz yeterince zaman verildiği taktirde onu da yaparlardı...

Suhomlinski, gençleri, neler yapabileceklerini göstermek, kendilerini ispat etmek için cesaretlendirirdi. Gençler için kendilerini ispatlamak amacıyla fırsat kollamak doğal olduğundan, Suhomlinski onları, bunu atelyelerde ve merak gruplarında yaşıtlarıyla yan yana yapmaya

teşvik ederdi. Pavliş'teki okulda bulunan gençler, başka yerlerdeki yaşıtlarına kıyasla "büyüme sancılarını" çok hafife alırlardı. Çünkü, zekânın disiplinli etkisi, bir kolektifteki mutlu çalışma sınır tanımaz.

Çalışma hevesi bulaşıcıdır. Çocuklara çalışmaktan zevk alması öğretilemez; ancak bu zevk onlara aşılanabilir. Çocukların yaygın bir çalışma ortamı içinde olmaları üzerinde ısrarla duran Suhomlinski'nin bütün öğrencileri, yetişkin kız ve erkek öğrencilerle öğretmenleri de dahil, faaldiler. Hepsi belli bir amaca ulaşmak için çalışıyorlardı. Böyle bir ortamda, çalışma, çocuklarca ahlâki bir değer olarak saygı görmeye başlıyordu.

Verimli bir çalışmayı garantilemek için, bir sınıfın uygun "bilgi ortamı"na sahip olması ve öğrenmeye karşı genel tavrın olumlu olması gerekmektedir. Bu ortam içinde öğrenciler arasında özlü tartışmaların ve bazı entelektüel merakların önemli yerleri vardır.

Çalışmaya karşı olumlu tavırlar geliştirmek için bir "çalışma ortamı" şarttır. Kolektifin yarattığı bu "ortam" bireysel olarak her öğrencinin enerjisini kamçılar. Kolektifin bireyi, bireyin de kolektifi etkilemesini sağlayan mekanizma, bu "çalışma ortamı" (zihinsel, ahlâki, estetik ve fiziksel çalışmalarla ilgili) olabilir. Bir birey olarak çocuğun davranışlarını, emirler, istekler, baskılar, ödüller ve cezalar değil; dürüstlük, gayret ve zihinsel çabadan oluşan kolektifin atmosferinin tamamı yönlendirmektedir.

Birkaç yıl önce Amerika'da *"Çocukluğun İki Dünyası: ABD ve SSCB"* adlı bir kitap yayınlanmıştı. Kitabın yazarı olan ünlü psikolog ve sosyolog Urie Bronfenbrenner, iki ülkenin çocukları üzerinde son sosyoloji tekniklerini kullanarak kıyaslamalı bir araştırma yapmıştır: Bu çalışmasında, Sovyetler Birliği'ndeki 13-19 yaş grubu gençlerin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yaşıtlarına göre daha yüksek ahlâki değerlere sahip olduklarına dikkat çekmişti. Sovyet eğitiminin sırlarını araştırma çabası içinde olan Urie Bronfenbrenner bir taklit ve örnekleme teorisi geliştirmişti: O, üzerinde çalıştığı ve kendilerine örnek modelle yüz yüze bulan ve onları taklit eden çocukları araştırmaktadır. "Örnekleme" terimi her ne kadar çağdaş görünse de eğitim ve karakter şekillendirme mekanizmasını kesin ve tam olarak açıklamaktan uzaktır. Çocuğu etkileyen, onu içine çeken ve davranışlarını pedagojik olarak doğru bir yola yönelten soyut bir örnek ya da çocuğun kendisini "örnekler" ile kıyaslaması değil, sadece ve bütünüyle yaratıcı bir atmosferi bulunan kolektif etkilerdir.

Bir öğretmenin herhangi bir çocuğu etkileme ve onu yönlendirme fırsatının olması, çocuğun aldığı eğitimin mutlaka olumlu ve verimli olacağı anlamına gelmez. Suhomlinski çocuğu, kendi yararına olanı öğrenmeyi seveceği, çalışmaktan zevk alacağı ve başarıya göz dikmekten kaçamayacağı bir yere getirmeyi arzu etmektedir!

Bu şekilde Suhomlinski, kendisinden önceki ünlü Sovyet eğitimcisi Anton Makarenko'nun ilkelerinin sürdürücüsü gibi görülebilir. Geçmişte Makarenko ve Suhomlinski'nin çalışmalarını, birbirinin karşıtı gibi gösteren çabalar görülmüştür, hâlâ da görülmektedir. Makarenko'nun kolektif eğitim teorisini ortaya attığı, Suhomlinski'nin ise bireysel eğitimi savunduğu iddia edilmiştir. Ancak iki teorinin bu şekildeki bir kıyaslaması, gerek Makarenko, gerekse Suhomlinski'nin çalışmalarının son derece yüzeysel bir yorumuydu.

Tarih, sanki bu iki ünlü Sovyet eğitimcisi arasındaki gerçek bağlantıyı ortaya koymak için yazılmış gibidir. Yirmi yıl sonra da olsa, Suhomlinski de Makarenko'nun mezun olduğu Ukrayna'nın Poltava kentindeki aynı Eğitim Enstitüsü'nü bitirmiş ve mesleğe Makarenko'nun öldüğü yıl başlamıştır. İkisi de birbirlerine çok yakın iki istasyon olan Kryukovo ve Pavliş'teki demiryolu işçileri için kurulan mahallelerde çalışmışlardır. Bugün her iki yerde de anılarına birer müze bulunmaktadır.

Suhomlinski bir dönem şunları yazmıştır: "Çalışmalarına Makarenko'nunkiler kadar hayran olduğum ve saygı duyduğum başka bir öğretmen daha yoktur. Gerçekten ihtiyaç duyduğum doğru mantığı onun eserlerinde aradım. Öğretimdeki mütevazi deneyimlerimin hepsi bu arayışının sonucudur." Aslında deneyimleri sadece Makarenko'nun eserlerinin verdiği ilhamla yaptığı araştırmalarının sonucu değil, aynı zamanda selef olarak çalışmalarında bulduğu gerçeklerin bir devamı ve daha da değiştirilmesiydi.

Genellikle Makarenko'nun adıyla ve *Yaşam Yolu* adlı kitabıyla birlikte anılan kolektif eğitim teorisi, yüzyılımızın zaman sınavına karşı ayakta kalabilen tek eğitim teorisidir. Teori, birçok eleştiriye uğramış ve pek çok kişi kolektif eğitimin, bireyselliği ortadan kaldırdığını iddia etmiştir. Ne var ki, yıllar geçtikçe çeşitli ülkelerden giderek daha çok kimse başka hiçbir eğitim tarzının bu kadar etkin olamayacağını kabul etmekte ve Makarenko'nun eserleri sürekli olarak

* Makarenko'nun, çocuk eğitimi konusundaki yazı ve söylevlerini içeren iki kitabı: *Ana Babaların Kitabı*, *Çocuk Eğitimi* adıyla Sorun Yayınları'ndan yayımlanmıştır.

yeniden yayınlanmaktadır (son olorak seçme yazılarından oluşan bir kitabı ABD'de yayınlanmıştır).* Bugün gençleri kolektif eğitim dışında eğitmek olanaksızdır ve kolektif eğitim hiçbir şekilde kişiselliği yoketmez: Tam tersine, bu tür bir eğitim, çocuğa tüm yeteneklerini geliştirme olanağı vermektedir.

Bu, son olarak Suhomlinski tarafından hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gösterilmiştir; aynı zamanda Suhomlinski'nin paradoksunun neden yalnızca çocukların kolektifiyle açıklanabildiğini de göstermektedir. Öğretmen, çocukla yalnız kaldığı sürece, onun ilgisini çekme, öğretimde başarı göstermesi için gerekli enerjiyi onda uyandırma şansına hiçbir şekilde sahip olamayacaktır.

Dünya'nın herhangi bir yerinde rastgele seçilmiş bir okulda bir günümüzü geçirecek olsaydık, hiç şüphesiz bir ara kızgın bir öğretmenin öğrencilerinden birini şu sözlerle azarladığını duyardık: "Sana kaç kez söyleyeceğim?" ya da "Ne söylediğimi hiç dinlemedin mi?"

Ne anlama gelirse gelsin, çocuklar kızgınlık ifade eden sözlere ilgi göstermezler. Bu türden sözler onların duygusal vurdumduymazlık zırhlarını ya da Suhomlinski'nin deyimiyle "kalın deri"lerini delemez. Böyle bir durumda öğretmenin sözleri etkisiz kalır ve can sıkıcı birer ihtar olmaktan öteye gidemez.

Bu tür bir durumdan tek çıkış yolunu Suhomlinski göstermiştir. Bu çocuğun eğitilebilmesi için önce eğitilebilirlik kazanması gerekmektedir. Öğretmenin çocuğa doğrudan doğruya hitabetmesinden önce çocuğun, öğretmenin sözlerinin anlamını kavrayabilecek durumda olması gerekir. Eğer çocuk bu yetenekten yoksun ise, o zaman sözkonusu yetenekleri öncelikle geliştirilmelidir: Gerçekten, başka hiçbir yol yoktur. Aynı şey ahlâki rehberlik için de geçerlidir. Cezalandırma ya da ana babalara şikâyet etme gibi katı yöntemlerden kesinlikle kaçınılmalı; bunun yerine, öğrencinin öğretmenlerini dinleme yeteneğinin geliştirilmesi yolunda çaba harcanmalıdır. Bunu takdir edebilen bir öğretmen öğrencileriyle ilişkilerinde çok daha sabırlı olacaktır. Nasıl zayıf öğrencileri azarlamak yerine onlara daha fazla yardım etmesi gerekiyorsa, aynı şekilde derse dikkatini vermeyen ve dinlemekten aciz öğrencileri azarlamaktan da sakınmalıdır. Vicdan ve duyarlılık açısından zayıf bir çocuğu paylamakta hiçbir anlam yoktur: Bunun yerine onun vicdanını ve duygusal tepkilerini geliştirmek için sabırla çaba harcanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, bir öğrencinin kişiliği-

ni eğitmede bir öğretmenin başarı sağlamasına imkân veren tek şey duyarlılıktır.

Şimdi Suhomlinski'nin en önemli ilkelerinden birini ele alalım: Güzellik duyunuz yoluyla eğitim. Doğa'daki, kitaplardaki ve insanlardaki güzelliğe olan duyarlılığınız mantığınızı yüceltir. Bu, bir çocuğun ahlâki etkilere ve kendisine söylenenlere karşı duyarlı olmasına yardımcı olur.

Çağımız çocuğunun ihtiyaçları için gerekli olan eğitimdeki pratik eğilim, "pratik olmayan sanatlar" ile tamamlanmadıkça eğitim, haddinden fazla kuru olmaya mahkûmdur. Çocuklar zihinsel ve fiziksel çalışmada ne kadar sistemli ve pratikseler, güzelliği anlamak ve takdir etmek üzere eğitilmeleri de o kadar gereklidir. Aksi halde sadece sistemli ve ciddi uygulamalar sonunda hesap hırsına vb... yolaçabilir.

Bir öğretmen için sabır, hiçbir zaman öğrencilerinin güzelliğe olan duyarlılıklarını geliştirmek için çaba harcadığı zamanki kadar önemli olamaz. Çocukları bir çimenliğe götürüp: "Bakın burası ne kadar güzel" demek işin kolayına kaçmak olur. Çocuklar size hak verip başlarını sallayacaklardır. Fakat bu hiçbir şekilde onların bahardaki çimenlerin çarpıcı güzelliğinden gerçekten etkilendikleri anlamına gelmez. Suhomlinski, bir rastlantı ya da o anki ruh hali nedeniyle, bir güzellik karşısında çocuğun etkilenip yüreğinin mutlulukla dolduğu o son derece önemli anın gelip çatmasının bazen yıllar alabileceğini söylemektedir. Bir öğretmenin, bu anın mutlaka geleceğine inanarak tüm sabrını ortaya koyması gerekir.

Suhomlinski'nin, öğretime sınıfta değil de çimler üzerinde ya da ormanda başladığı daha önce belirtilmişti. Çocukları önce Doğa'yı, sonra sanat eserlerini, son olarak da yurttaşlarını ve yaptıkları işleri sevmeye teşvik ederdi. Eğer bir çocuk, insanların da güzel olduğunu takdir edemezse, ilerde kendisi nasıl güzel bir yaşam sürmeye çaba harcayabilir? Eğer bir çocuk, güzel bir yaşama kavuşmak için ilhamdan yoksunsa, ahlâki değerler ve bilimsel konularda nasıl eğitilebilir?

Suhomlinski bir çocuğa güzelliği sevmenin sadece faaliyet ve çalışma yoluyla öğretilebileceğini ileri sürmüştür. Çocuğa yalnızca Doğa'yı sevmeyi değil, aynı zamanda onu korumayı ve yapılan iyi şeyleri yalnızca takdir etmeyi değil, onlara daha iyilerini yapmayı öğretmek gerekir. Bunlarla ilgili olarak şöyle yazmıştır: "Bir okulun adına lâyık olabilmesi için öğretilen temel konunun *İnsan Bilimi* olması,

dünya hakkında öğretilenlerin de insan ruhu hakkındaki bilgilerle başlaması gerekir."

Eğer bir çocuk, herhangi bir işi başarır, birisine yardım eder ya da karşılık baklemeksizn annesi hasta olan bir arkadaşının yardımına koşarsa, binlerce öğretmen bu hareketi övecektir. Ancak Suhomlinski'ye göre bir işin yapılması yalnızca öykünün yarısıdır. En az bunun kadar önemli olan, çocuğun bu davranışı sırasındaki duygusal tepkisidir. Böyle davranırken mutlu muydu? İyilik yapmaktan sevinç duyuyor muydu, yoksa sadece övülmek ve örnek gösterilmek için mi yapmıştı bu davranışı?

Duygu eğitimi üstünde sadece duygular aracılığıyla tartışılabilinir. Öğretmen için önemli sonuçlar, yalnızca yapılan işler değil aynı zamanda bunlara bağlı olarak duyulan heyecan ve farkına varılan duygulardır.

Bazı öğretmenlerin öğrencilere karşı olan tavırları, "bırak görünmesinler" şeklinde özetlenebilir. Eğer bir öğrenci "görünmez", yanlış bir şey yapmaz da dikkati üzerine çekmezse, öğretmen tatmin olmuş demektir. Burada eğitim sürecini kimin yönlendirdiğini, eğitimsel etkiyi kimin başlattığını anlamak güçtür. Çoğunlukla da bu, "kuralları bozan"dır; çünkü kuralara uyanlar öğretmen tarafından farkedilmemektedirler...

Suhomlinski ve çalışma arkadaşları öğrencilerinin varlıklarının sürekli olarak bilincindeydiler. Suhomlinski kötü davranış görmek için beklemek yerine, öğrencilerini başka bir yöntemle eğitirdi; davranış ve ahlâk bozukluklarına dair örnek vermek yerine ahlâk düzeyini yükseltirdi. Yanlış davranışları değil, iyi ve güzel davranışları örnek vererek eğitirdi.

Suhomlinski, bir çocuğu iyilik dünyasına nasıl yöneltirdi? Bu kitabın başında da belirtildiği gibi, peri masallarıyla. Çocuklarını okula getiren annelerden, onlara peri masalları anlatmalarını isterdi. Kendisi sürekli anlatır ve anlatılanları da çocuklarla birlikte dinlerdi. Oniki ya da onüç yaşlarına geldiklerinde, diğer bütün çocukların artık masallardan tamamen koptukları yaşlarda bile Suhomlinski'nin öğrencileri hâlâ peri masalları anlatırlardı. Pavliş'teki okulda, çocukların anlattıkları masallar özenle derlenir ve kalın dosyalarda saklanırdı. Kiev Televizyonu, *Pavliş Masalları* adlı bu hikayelerden oluşan bir program yapmış bulunmaktadır.

Küçük çocukların gözünde şefkâtin sembolü kim olabilir? Elbette ki yaşlı masal anlatıcısı. Çocukların Pavliş'teki okula ilk gelişlerinde

onları karşılayan işte böyle bir masal anlatıcısıydı. Okul, kısa bir sürede bir peri masalı gibi kucak açıp büyüleyen, sihirli ve çekici bir yer oluverirdi.

Peri masallarından sonra kitaplar gelirdi. Suhomlinski çocukların sıradan bir kütüphanede, gerçekten ilgilendikleri konuyu unuttuklarını ve rastgele bir seçim yaparak karşılarına ilk çıkan kitabı aldıklarını öteden beri biliyordu. Çocukların okuma alışkınlıklarını yönlendirmek ise tamamen değişik bir iştir. Çocuklar kendilerine yetişkin bir insanın verdiği kitabı genellikle geri çevirirler. Suhomlinski, öğrenciler için "Düşünme Odası" adını verdiği çok değişik bir kütüphane kurmuştu.

Burada sadece 300 kitap vardı: Dünya edebiyatının en seçme eserlerinden oluşan, defalarca okunabilecek 300 kitap... Suhomlinski, öğrencileri sevdikleri kitapları tekrar tekrar okumaları için ikna ederdi. Kütüphanede Homer'den Hemingway'e kadar çeşitli yazarların eserleri vardı. Rus ve Sovyet edebiyatının örnekleri kadar Doğu edebiyatına ait klasikler de çocukların ellerinin altındaydı. İçerde, gün gelip de hepsini okumuş olmak ümidiyle gelen herkese ilham kaynağı olan bu edebiyat incilerine karşı bir saygı ve hürmet atmosferi vardı. Buradaki genel hava ve çocuğun ruh hali yine çok önemlidir. Kitap sevgisinin aşılandığı bir "edebi ortam" sağlanmıştır. Bunun etkisi altında kitap okumaya başlamayan çocuk yok denecek kadar azdır.

Pavliş'teki okulda yapılan müzik çalışmalarını ve okul müfredatında önemli bir yeri olan sanat değerlendirmeleri üstüne verilen dersleri yer darlığı nedeniyle burada anlatamıyorum.

Özetlemek gerekirse: Çocukların yaşamlarını zenginleştirecek bütün olanaklar -zihinsel ve bedensel çalışma, kitaplar, müzik, resim yapma, öğretmenlerin tavsiyeleri, toplumun fikirleri ve yargıları, ana babaların öğretmen tarafından yönlendirilen etkileri- sonuna kadar kullanılıyordu. Bu okula kim gelirse gelsin, ne kadar yetenekten yoksun olursa olsun, sonunda derslerinden zevk alan bir öğrenci olacağı kuşkusuzdu: Son sınıf olan onuncu sınıfa geldiklerinde, Suhomlinski'nin öğrencileri öğretmenlerinin sorduğu soruları, birinci sınıf öğrencileri için alışkanlık haline gelen aynı istekle cevaplarlardı.

Bu okulda yetişen çocuklar bilgi, yaratıcı çalışma, iyilik ve güzelliği amaç edinmekten bıkmazlardı; buradan iyi ve ilgi çekici gençler olarak çıkmaları kaçınılmazdı.

Böyle bir eğitimin sonuçlarının ne olduğu ve Suhomlinski'nin öğrencilerini diğerlerinden ayıran özelliğin ne olduğu sık sık sorulmak-

tadır. Bu çok zor bir sorudur. Çünkü insan erdemlerini değerlendirebilecek ölçüler henüz geliştirilememiştir. Bu konuda bütün söylenebilecekler; belki de bu okuldan çıkan birçok öğrencinin ülkenin çeşitli kesimlerindeki üniversitelere girmeyi başardıkları, kendi köylerinde kalanların çalışkanlıklarıyla övüldükleri ve Suhomlinski'nin okulunu bitiren herkesin evinde bir kütüphanesi olduğudur. Son olarak ise, bu okuldan mezun olanlar arasından şimdiye kadar yasalara karşı gelen birisinin çıkmadığının çok iyi bilindiğidir.

Çocuklarla çalışmış olan herkes bilir ki, bazen yaptığı herşeyin ne kendisine ne de çocuklara yararı yokmuş gibi, okula zeki olarak gelmiş olanlar yine zeki olarak, aptal olarak gelmiş olanlar da aptal olarak okuldan çıkıyorlarmış gibi görünmeye başlar. Böyle bir karamsarlığa kapılan öğretmenler kendilerini, çocuğun kendisini içinde bulunduğu çevreye ya da onun doğuştan gelen yetenekleriyle uzlaşamadıkları inancının baskısı altında hissetmeye başlarlar.

Suhomlinski bu türden öğretmenlere, eğitim potansiyeline güvenmeyi öğretmeyi başarmıştır. Onun kitaplarının, gerek okulun rolüne artık inanmayanlar, gerekse hâlâ inananlar tarafından büyük bir istekle okunmasının nedeni budur. Bunların ilki, inançlarına yeniden kavuşmak, diğerleri ise sağlamlaştırabilmek kaygısındadırlar.

* * *

Sırası gelmişken bu ünlü Sovyet öğretmeninin gösterişsiz ve zor yaşamı hakkında birkaç şey söylemeliyim.

Vasili Suhomlinski, 1918 Eylül'ünde tüm ömrünü geçirdiği Pavliş'e yakın bir mahallede doğdu. Babası marangozdu ve ailede Vasili dışında iki erkek bir de kız çocuk vardı. Çocukların dördü de öğretmen olacaktır.

Çocukluğu güç koşullar altında geçti ve evlerinde yiyecek genellikle kıttı; Vasili, 15 yaşında yüksek öğrenimine başlamak üzere Kremençuğ'a giderken annesinin ona yolda yemesi için verebileceği birkaç patates ve iki kase kızarmış soya fasulyesinden başka bir şeyi yoktu.

Suhomlinski önce hastabakıcı olmak üzere eğitimine başladı; fakat ilk morga gidişinden sonra bundan vazgeçip öğretmen olmaya karar verdi. Bu sıralarda şiir yazıyordu. Moskova'da yayınlanan *Öncü* adlı çocuk gazetesi çalışanları, kısa bir süre önce eski nüshalar arasın-

da Vasya Suhomlinski imzalı şiirler buldular. Bu, çok genç bir yaşta eserlerinin yayınlanmaya başlandığını göstermektedir.

Suhomlinski, 17 yaşında köyüne döndü ve ilkokul öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Bu arada Poltaya Eğitim Enstitüsü'ndeki bir üst derece derslerine dışardan devam etti. Büyük Anavatan Savaşı (1941-1945) başlayınca ilk fırsatta askere yazıldı. Köyü ve çevresi faşist işgalcilerin elindeydi. 18 yaşındaki karısı Vera Povşa bu yöredeki partizanlara yardım ediyordu. Gestapo tarafından esir alındı ve Nazi hapishanesindeyken bir erkek çocuk doğurdu. Nazi subaylarından birisi, birkaç günlük çocuğu annesi Vera'ya getirdi ve yerel partizan örgütü liderinin adını söylemezse çocuğu öldüreceklerini ihbar etti. Vera konuşmayı reddedince çocuk faşistlerce öldürüldü. Kendisi de uzun işkencelerden sonra asıldı... Bu facia Suhomlinski için ömrünün sonuna kadar bir keder kaynağı oldu. Ölümünden kısa bir süre önce ilk karısının ölümüyle ilgili olarak şunları yazmıştı: "İki duyguyla doluyum: Sevgi ve nefret. Çocuklara karşı sevgi ve faşizme karşı nefret. Kalbim daima öfkeyle çarpacaktır; fakat aynı zamanda hiçbirisinin kederi ve acıyı tatmaması dileğiyle ülkemizin tüm çocuklarını hep bağrıma basmak isterim... Her gün ve her saat çocuklarda insanlık duygusunu bir başka ruhun, bir başka yüreğin karmaşık atışlarını insana hissettiren o ince yüreği geliştirmek için çabalıyorum."

İşgal altındaki Pavliş'te bu facia yaşanırken Suhomlinski, Moskova yakınlarındaki çarpışmalarda ağır şekilde yaralanmıştı. Aslına bakılırsa göğsündeki şarapnel parçaları artık ömrünün sonuna dek onunla birlikte olacaklardır. Cephe gerisinde, Udmurtiya'da uzun süre tedavi gördü ve hastaneden çıktığında yaralarından dolayı artık etkin hizmet için uygun değildi. Bu arada köyü ise hâlâ faşist işgal altındaydı... Suhomlinski orada bir iş buldu ve tedavi gördüğü Ufa şehrindeki bir okulda yönetici olarak çalışmaya başladı. Ukrayna işgalden kurtarılır kurtarılmaz da köyüne döndü ve bölge eğitim bölümünün başına getirildi. Bundan sonraki yıllar çok zordu. Çünkü savaş sırasında okulların hemen hemen tamamı yıkılmıştı ve sadece yeterince kitap ve defter değil aynı zamanda yeterince öğretmen de yoktu. Dahası savaş, çocuklara çocukluklarını yaşama fırsatı vermemişti. Çocuklar, babalarını görememiş ve tanıyamamışlar; bundan böyle geçirdikleri işgalin dehşeti ve acısıyla yoğrulup katılaşmışlardı. Suhomlinski'nin, çocukların korunup savunulması üzerine kurulan eğitim teorisi işte bu yıllarda biçimlendi. Bunun örnekleri eğitim tarihinde da-

ha önceden görülmüştür. Napolyon savaşları ardından Pestalozzi, Rusya'daki iç savaştan hemen sonra Makarenko ortaya çıkmıştır. Büyük Anavatan Savaşı'ndan sonra da Suhomlinski. Savaşın getirdiği yıkım ve dehşetten en fazla zarar görenlerin çocuklar olması, savaş sonrasında öğretmen ihtiyacını kat kat artırmaktadır.

Suhomlinski'yi çalışma yaşamının başından son gününe kadar çocukların keder ve acıları üzerine bu kadar çok yazmaya ve öğretmenlerinin gözlerine uzun uzun ve araştıran gözlerle bakmaya iten neden işte buydu. Çocukların kederlenmelerine dayanamazdı.

Bir gün küçük bir kız, gözyaşları içinde yanına yaklaştı: Babası annesini henüz terketmişti ve okuldaki çocukların bazıları babası yok diye onu kızdırıyorlardı. Suhomlinski şöyle dedi: "Senin baban olacağım. Bunu herkese söyleyebilirsin: Baban benim."

O sıralarda evliydi ve bir kızı ile bir oğlu vardı; ne var ki çocuğa da başka bir cevap veremezdi.

Çocuklara daha yakın olabilmek amacıyla Suhomlinski, 1947 yılında idarecilik görevinden ayrıldı ve o günden beri sadece Sovyetler Birliği'nde değil diğer birçok ülkede de ün kazanacak olan Pavliş'teki okulun yönetimiyle görevlendirildi.

Bundan sonraki günler hemen hemen aynıydı; yılllar yılları kovaladı... Suhomlinski her sabah saat dört ya da beşte kalkar, okul binasındaki odasından çıkar ve müdür odasında çalışmaya başlardı. Burada, saat sekize kadar kitaplar ve makaleler üzerinde düşünür ve temiz, küçük elyazısıyla yazardı.

Sekizde çalışmasını bırakır ve çocukları karşılamak üzere koridora çıkardı. Pedagojik Bilimler Akademisi'ne muhabere üyesi seçilmesinden sonra bile okuldan uzak kaldığı zamanlar oldukça sınırlıydı. Herhangi bir ayrılıktan sonra ilk fırsatta okula dönerdi. Yaz aylarında diğer tüm öğretmenlerin tatile gitmelerine rağmen o, onarımları denetler ve çocuklarla birlikte okul bahçesinde ve bağlarda çalışırdı. Suhomlinski, yaşamının son yıllarında, yavaş yavaş ölüme yaklaştığını biliyordu. Göğsündeki şarapnel parçaları son darbelerini indirmeye hazırlanıyorlardı. Ancak şikayetçi olduğuna hiç rastlanmazdı.

Çalışma arkadaşları, Suhomlinski'nin birdenbire benzinin solduğunu, ayağa kalkıp kalbini tuttuğunu ve sendeleyerek odasına yöneldiğini anımsarlar. Birkaç dakika sonra geri dönerdi. Ne olduğu sorulduğunda ise, üstünde durulacak bir şey olmadığını söyler ve konuşmaları kaldığı yerden devam ederdi. Hastalık ve aile sorunlarının öğ-

retmenler odasında konuşulmasını kesinlikle yasaklamıştı.

Suhomlinski bu şekilde yirmi yıl çalıştı. Sabahın erken saatlerini yazmaya ayırmıştı; günün ortalarında kendisi ders verir ya da diğer öğretmenlerin derslerini izlerdi. Okuldan sonra ise öğrencileriyle birlikte yürüyüşe çıkar ve bütün bunlardan sonra da olağanüstü sayıdaki ziyaretçilerine zaman ayırabilirdi. Tek başına gelenlerden tutun da kırk elli kişilik gruplara kadar insanlar ve eğitimciler -öğretmenler, okul yöneticileri, üniversite öğretim üyeleri- binlerce kilometre uzaktan Pavliş'teki okula gelirlerdi.

Diğer okullarda olduğu gibi Pavliş'teki okulda da okul müfettişlerinin resmi ziyaratlerinde izlenimlerini yazdıkları özel bir defter vardı. Aşağıdakiler "gönüllü" müfettişlerin gayrı resmi ziyaretlerindeki izlenimlerini yazdıkları bir başka defterden alınmıştır.

"Bu dikkate değer ve ilgi çekici okulda yalnızca bir gün kaldım; fakat bir eğitim öğrencisi olduğum dört yılda öğrendiğimden daha çok şey öğrendim."

"Suhomlinski'nin kitaplarını daha önce okumuştum; bu kitaplarda yazılanları burada gözlerimle gördüm. Öncesine kıyasla çok daha fazla ilhamla doluyum."

"Pavliş'teki orta dereceli okula bir üniversite demek daha doğru olur... Sözlerimde son derece ciddiyim: Çocuklarla ve okul eğitimiyle uğraşan bir kimsenin burada hayranlık ve şaşkınlığa kapılmaması olanaksızdır."

Suhomlinski bir dizi kitap yazdı. Eğitim ve çocuk yetiştirmenin önce bir unsurunu, sonradan bir diğerini ele almak suretiyle ilk olarak öğretmenin görevlerini inceledi: *Okul Çocukları Arasında Kolektif Ruhu Geliştirme* (1956), *Çalışmaya Karşı Sosyalist Tavrın Geliştirilmesi* (1959), *Okul Çocuğunun İç Dünyası* (1961), *Sovyet Okullarında Kişiliğin Biçimlenmesi* (1965). Altmışların sonlarına doğru düşüncelerini özetlemeye ve bunları bir eğitim teorisi bütünlüğü içinde ortaya koymaya başladı. Bu girişimi sonunda *Pavliş Ortaokulu* (1969) adlı yazısı ortaya çıktı. Aynı yıl daha büyük çocukların korunması ve eğitilmesine yönelik *Kalbimi Çocuklara Verdim* adlı bir monografisi yayınlandı. Önceki yazısının devamı olan ve 13-19 yaş arası çocukları konu alan *Bir Yurttaşın Doğuşu* 1970'te, ölümünden bir ay sonra basıldı.

Suhomlinski, ölümünün yakın olduğunu biliyor ve kendisini buna hazırlıyordu. Bu zor anlarında, Moskova'daki bir meslektaşına şunları yazmıştı: "Şu andaki sağlık durumum öyle ki, savaşta göğsüme sapla-

nan iki şarapnel parçası kısa bir zaman içinde kalbime çok yakın bir damara birkaç milimetre daha yaklaşacak. İnan bana, ne olacağını önceden bilmemin iyi olmadığını kabul ettiğim halde, olacaklara karşı telaşa kapılmadan kendimi hazırladım. Olacakları maalesef biliyorum, doktor söyledi. Kalbim dayanamayacağı için başka bir ameliyat sözkonusu olamaz.

Tek kaygım, bu küçük şarapnel parçalarının izin verdiği süre içinde mümkün olduğu kadar çok şey başarabilmemdir. Elimde olan çok önemli işleri, yani henüz bitmemiş bazı kitapları bitirmek için var gücümle çalışacağım."

Kiev'de, kitaplarını yayınlamakta olan bir yayınevine yazdığı bir mektup ise şöyle başlıyor: "Tedavisi olanaksız rahatsızlığımı ve yakın bir gelecekte sona ermesi kaçınılmaz olan akademik ve öğretmenlik çalışmalarımı göz önünde bulundurarak." ve ciddi buyruklarla devam ediyordu. Yayınevi yönetmenine yazdığı mektubun sonunda Suhomlinski: "Bir öğretmen ve bir yazar olarak çalışmalarım kesilmeden önce bu mektubun içeriği kesinlikle ikimizin arasında kalırsa size çok minnettar olacağım. Bu, ortak çalışmamızın en önemli koşuludur."

"Akademik ve öğretmenlik çalışmalarımın kaçınılmaz olarak sona ermesi" Suhomlinski'nin ölümü için kullandığı cesur ve umursamaz sözleriydi.

Suhomlinski, insanın çalışmaları ve sevgisini adadığı kişiler, deneyimleri ve en önemlisi çocuklar sayesinde ölümsüzleştiğine inanan bir devrimciydi. Yakın arkadaşlarının, ölümünü çocuklardan gizlememeleri gerektiğini savunurdu: "Bir çocuğun yüreği sevdiği birisinin ölüm acısıyla burkulduğu zaman... yaşamın yeni bir görünümü canlılık kazanır. Şaşkınlık içindeki çocuk, canlı olma gerçeğini hissettiğini, gördüğünü keşfeder ve bu keşfinden dolayı yaşam sevinciyle dolar."

Öğretmen Suhomlinski'nin ölüme -kendi ölümüne dahi- yaklaşımı, herşeyden önce yine bir öğretmen yaklaşımıydı.

Suhomlinski'nin cenaze törenine tüm Pavliş, bütün öğrenciler, öğretmenler ve büyük bir halk kitlesi katıldı. Kortejin en önünde ezilmemeleri için 10. sınıf öğrencilerince çembere alınan en küçük öğrenciler yer alıyordu. Köy odasından mezarlığa kadar uzanan bütün yol çiçeklerle donanmıştı. Bu çiçekten halı üzerinde yürüyen küçük öğrencileri öğretmenleri izliyordu. Böylece Suhomlinski ölümünde dahi okulundan kopmamıştı; ve şimdi de ebediyen okulunun yanında yatmaktadır. Okulu ve önünden geçen cadde de onun adını taşımaktadır.

Ölümünden sonra ziyaretçi akını kesilmeksizin devam etti, hattâ daha da arttı. Ziyaretçileri, okulda Suhomlinski'nin arkadaşı ve meslektaşı olan ve yakındaki bir okulun müdürlük görevini yürüten Nikolay Kodak tarafından kabul ediliyordu. Suhomlinski'den sonra okulun yeni müdürünün seçimi öğretmenlere bırakıldı ve onlar da Kodak'ı bu göreve seçtiler. Herkesin tek arzusu okuldaki her şeyin ve okulun havasının Suhomlinski'nin sağlığındaki gibi kalmasıydı: Ölümünden sonra Suhomlinski'nin okul yaşamının en küçük ayrıntıları bile büyük bir önem kazanmış ve ünlü öğretmenin yazdığı ve söylediği her söz büyük dikkatle incelenmektedir.

* * *

Bu kitapta okuyucuya Suhomlinski'nin eserleri ve makalelerinden seçme alıntılar sunulmaktadır. Böyle bir seçmeler demetinin eserlerin kendilerini incelemenin hiçbir şekilde yerini tutmayacağını söylemeye gerek yoktur sanırız. Bu türden seçmelerde alıntılar ya da bölümler arasındaki bağlantılar eksik gibi görünebilir ve bu durumda okuyucuya iş düşmektedir. Bununla birlikte bu eserde, Suhomlinski'nin düşünme yönteminin ve teorik araştırmalarının mantıksal bütünlüğünü korumak ve özellikle vurgulamak için elden gelen tüm titizlik gösterilmiştir.

Simon Soloviçik

1. BÖLÜM
EĞİTİM VE EĞİTİMCİ

Eğitimin büyük gücüne şaşmaz bir şekilde inanıyorum

Öğretmenlik mesleğim boyunca tuttuğum defterler, toplam üçbinyediyüz sayfayı bulur ve bu sayfaların herbiri yalnızca bir kişiye ayrılmıştır: Öğrencime.

Üçbinyediyüz yaşam... Neredeyse köyümüzdeki yetişkin nüfusun tümü. Son zamanlarda bu sayfaları şöyle bir karıştırma gereğini duydum... Tanımlanan çocukların herbiri kendine özgü bir dünyaydı.

Genç bir erkeğin ya da kadının zihnimde ya da kalbimde hiçbir iz bırakmadan yaşamımdan geçip gitmesi bana verilecek en büyük ceza olurdu herhalde. Bir öğrenci, öğretmenin belleğinde bulanık ve şekillenmeyen bir yüz olarak kaldıysa, öğretmen ona hiçbir şey vermemiş demektir. Elbette ki bu, o öğretmen için çok üzücü bir durumdur. Çünkü, eğitim diye anılan her şey kişinin insanda harikulâde bir şekilde yeniden yaratılmasıdır. (24)*

Yaşamımdaki en önemli şey ne olmuştur? Hiç duraksamaksızın bu soruya vereceğim cevap şudur: *Çocuklara olan sevgim.* (10,3)

Öğretmenlik mesleğimin başından sonuna kadar şaşmaz bir ilke olarak kabul ettiğim şey, kişinin ne olduğunun, mutluluk hakkındaki kişisel görüşünden kaynaklandığına olan sarsılmaz inancımdır. (29)

Gerçekte sosyalist eğitim, gerçek insan mutluluğunu, yani bir fikir, bir ideal uğruna yaşamayı sağlamaktır. (29)

Eğitimci olarak görevimin, gençlerde zihinsel enerjinin uyandırıl-

*Elinizdeki kitabın sonunda alıntıların yapıldığı kitap, dergi ve gazetelerin bir listesi bulunmaktadır. İlk rakam yayının adını, ikinci rakam ise kitabın sayfasını ya da dergi ve gazetenin sayısını göstermektedir.

ması, Lenin'in örnek olarak gösterilmesi olduğuna inanırım. Leninist yönteme dayalı bir ruhla araştırmak ve öğrenmek, okullarımızdaki toplumsal ve politik bilinçlendirme için eğitimin temel ilkeleridir. (12,226)

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin fikirleri, yeni insanın en önemli ve değerli ahlâki niteliklerinden birini -geleceğe yöneltilmesi- oluşturmaktadır. (7,80)

Eğitmeye çalıştığımız insanda ahlâki bütünlük, zengin bir kültürel geçmiş ve fiziksel mükemmellik bir arada bulunmalıdır. Öğretim sanatı ve ustalığı, bu ahengin özünü sürekli ve canlı olarak akılda tutmaktan ibarettir. Sosyalist insan, bütün iyi niteliklerin ve erdemlerin mekanik olarak birleşmesi değil, bunların uyumlu bir bütünlük içinde birbirleriyle kaynaşmaları demektir.

..... Yaşam kolaylaştıkça maddi ve kültürel olanaklar genç nesiller için daha kolay ulaşılabilir hale gelecektir... eğitmek de daha güçleşecek ve eğitimle ilgili her şey daha büyük sorumluluk gerektirecektir. (2,143)

Çocukluk insan yaşamının en önemli dönemidir, ilerideki yetişkin yaşam için bir hazırlık değil, başlı başına gerçek, canlı ve eşsiz bir yaşamdır. Bugünün çocuğunun yarın nasıl bir insan olacağı, herşeyden önce geçirdiği çocukluk, hayata attığı ilk adımları yönlendiren kişiler ve çevresindeki dünyanın, onun aklı ve kalbinde bıraktığı izler tarafından belirlenmektedir. (10,11)

Çocukluk, dünyanın günbegün keşfi demektir. Önemli olan bu keşfin; herşeyden önce çocuğun, vatandaşlarının ve yurdunun keşfi olması, gerçek bir insanın doğasında varolan güzelliklerin, yurdunun büyüklüğü ve eşsiz güzelliğinin onun kalbine ve aklına işlenmesidir. (29)

Dünyamızda insandan daha zengin daha karmaşık hiçbir şey yoktur. Kişinin herşeyiyle birlikte gelişmesi ve ahlâki mükemmelliği sosyalist eğitimin amacını oluşturmaktadır. Bu amaca giden yol da insanın kendisi kadar karmaşıktır. (24)

Bazı öğrencilerin yaşamlarının tartışılması bizi *eğitimsel etkilerin ahenginin* üzerinde düşünmeye yöneltmektedir. Kanımca bu, eğitimdeki en önemli unsurlardan biridir. Bu sorunun özü şu şekilde özetlenebilir: Kişiyi etkileme yollarının eğitimsel etkinliği diğer etki yollarının ne derece iyi düşünülmüş, amaca yöneltilmiş ve etkin olduğuna bağlıdır. Eğitimsel etki olarak güzelliğin gücü, çalışmanın bir eğitim

aracı olarak ne derece ustalıkla kullanıldığına, duyguların ve aklın eğitiminin ne kadar ayrıntılı planlandığına dayanır. Bir öğretmenin sözlerinin eğitici bir güç haline gelebilmesi; ancak, daha yaşlı kişilerin örnek alınmasıyla, diğer eğitim araçlarının tümünün ahlâki saflık ve ruh asaleti açısından doygun halde olmasına bağlıdır.

Çeşitli eğitimsel etkiler arasında onlarca, yüzlerce hattâ binlerce karşılıklı bağımlılıklar ve belirleyici bağlar vardır. Uzun vadede eğitimin etkinliği, bu karşılıklı bağımlılıklar ve bağların dikkate alınıp alınmadığı, hangi ölçüde dikkate alındığı ya da daha kesin konuşmak gerekirse pratikte nasıl uygulandığına dayanır. (10,213)

Birey üstündeki herhangi bir etki diğer yüzlerce etkiyle yan yana değilse gücünü yitirir, herhangi bir model diğer yüzlercesiyle birlikte ilerlemezse hiçbir şey ifade etmez. Bir öğrencinin maruz kaldığı etkiler arasındaki düzinelerce hattâ yüzlerce karşılıklı belirleyici bağlar ve bağımlılıkları inceleyemezse, eğitimbilimi, modası geçmiş bir duruma düşer. Gerçek ve kesin bir bilim haline ise, ancak eğitimsel olgular arasındaki sonsuz denecek kadar ince ve karmaşık olan bu karşılıklı bağımlılıklar ve bağları inceleyip açıkladığı taktirde gelebilir. (10,214)

Teorik bir önerinin mekanik olarak, düşüncesizce pratiğe dönüştürülmesi, eğitimsel çalışmayı özünden, ruhundan -yani çevremizdeki yaşamda yer alan olayların eşsiz doğasından, her yeni öğrenci kuşağının öğretmene verdiği o yenilenme sevincinden, gerçek yaratma dürtüsünden- yoksun kılarak, bir öğretmeni hayatî fikirlerinden koparmaktan başka bir işe yaramaz.

Bir öğretmen için teori, pratikte *kendi başına bir canlılık* kazanıncaya kadar becerilerini geliştirmeye ve genişletmeye yarayan ilham kaynağı olarak kalır. Bir kere yaşamaya başlayınca, artık teorinin zenginleşmeye ve mükemmelleşmeye ihtiyacı vardır. Çünkü yaşam, onun yeni yönlerini ortaya çıkaracak ve süresini dolduranlarını da atacaktır. Teori, binlerce öğretmenin kişisel ve yaratıcı çalışmalarıyla yaşama kavuşup uygulamalarla canlılığını sürdürürken gelişir. Eğer teorik ilkeler ölümsüz, değişmez ve evrensel uygulama alanına sahip şeyler olarak görülürlerse kemikleşirler. (28)

Eğitim ve öğrenim işlemi gerçekte nasıldır? Bu işlemin üç katmanı vardır: Bilimsel bilgi, beceri ve sanat... geniş anlamda eğitim, hem eğiten hem de eğitilenler için sürekli ruhsal zenginlik ve yenilenme anlamına gelen çok yönlü bir işlemdir. Bu işlem sırasında birçok olgular

bireysel durumlarda geniş değişiklikler gösterebilirler: Herhangi bir duruma tamamen uyan eğitimsel bir fikir, bir ikinci durumda önemsiz hale gelebilir, hattâ bir üçüncüsünde saçma olarak görmek dahi mümkündür; işte eğitimdeki çalışmalarımızın özü böyledir. (13,9)

Hiçbir bilimsel tahmin yapılmamış olsaydı ve hiç kimse ancak onlarca yıl sonra meyva verecek olan tohumları insanlara aktarmamış olsaydı, eğitim, sadece ilkel bir denetim haline gelecek, öğretmenler okuması yazması olmayan birer çocuk bakıcısı ve eğitimbilimi de bir şarlatanlık olacaktı. Bilimsel tahminler oldukça önemlidir ve aslında eğitim için özel önemi vardır. Bilimsel tahminler ne kadar dikkatlice ve özenle yapılırsa, önceden görülemeyen felâketler o kadar azalır. (12,50)

Yaşamın her anı ve dünyanın her parçası, herkesin büyüme çağında yüzyüze geldiği yalnızlık, tesadüfen karşılaşılanlar ve öylesine gelip geçenler dahi eğitimsel açıdan önem taşırlar. (14,2)

Çocuğun zihinsel ve duygusal dünyasının bir sınıf (dershane) faaliyetinden daha fazla bir şey olmadığı sanılmamalıdır. Bir çocuğun zihinsel ve duygusal kapasitesinin tümüyle derslere harcandığını düşünmek, yaşamı onun için dayanılmaz hale getirmek olur. O, sadece bir öğrenci değil, herşeyden önce çok çeşitli ilgi, ihtiyaç ve arzuları olan bir kişi olmalıdır. (34)

En kesin tanımın şu şekilde olacağına kesinlikle inanıyorum: Eğitim işlemi, öğretmen ve öğrencilerinin ruhsal yaşamlarının bir araya gelmesinde; idealleri, arzuları, ilgileri, fikirleri ve deneyimlerinin birliğinde tanımını bulur. (13,11)

Öğretmen ve öğrencinin akıl ve duyguları arasındaki onlarca ve yüzlerce bağ, insan kalbine giden küçük yollardır; bunlar, öğretmen ve öğrenci arasında arkadaşlık ve yoldaşlık için hayatî ön şartlardır. Ben ve çalışma arkadaşlarım, öğretmen ve öğrencilerin arzu ve ilgilerini paylaşmalarını sağlamak için çok çaba harcamaktayız; çünkü bu ilgi ortaklığının kurulması başarılınca çocuklar, öğretmenlerinin bir rehber ve denetimci olduğunu unutmaktadırlar.

Eğer bir öğretmen ve öğrenci arkadaş olurlarsa ve bu arkadaşlık çekici ve asil duygu ve meraklar, olumlu ve akla yatkın arzularla kuvvetlenirse, çocuğun kalbi bütün olumsuzluklardan uzak kalacaktır. Ve eğer bir okulda sürekli savunma durumunda olan, eleştiriye karşı aşırı duyarlı, kuşkulu ve hattâ bazen kötü niyetli çocuklar bulunuyorsa bu, yalnızca öğretmenlerin onları doğru dürüst tanıyamama-

lırı, ona doğru yaklaşımı bulamamaları ve iç dünyalarına girememeleri yüzündendir. Öğretmen ve öğrenci arasında arkadaşlık bağları ve paylaşılan meraklar olmaksızın eğitim boşuna sürdürülen bir uğraştır. (9,78)

Mekanik modeller yapan bir merak grubunda, denetimci değil de diğer öğrenciler ve çalışanlar gibi bir öğrenci ya da bir işçi olurum. Çocukların arkadaşı ve yoldaşı olmak, onların başarılarından zevk duymak, yanlış yapılan bir şey karşısında gerçek birer zanaatkâr gibi yorumlarını dinlemek ne güzel bir duygudur. Çocuklar sizi kendi yaşıtları gibi görürlerse, size açılırlar ve öğretmenlerini sadece bir denetimci gibi görmedikleri taktirde, hiç sözünü etmeyecekleri şeyleri bile size güvenle anlatırlar. (9,77)

Çocukları sevmeyi öğrenmek, hiçbir eğitim kuruluşunda ve kitaplar yardımıyla elde edilebilecek bir şey değildir; bu yetenek kişinin toplumsal yaşama katılma ve diğer insanlarla karşılıklı ilişki kurma sürecinde gelişir. Aslında öğretmen olarak çalışmak, - çocuklarla günlük ilişkiler- doğası gereği insana olan sevgi ve güvenimizi derinleştirir. Öğretmenlik sanatı, okulda öğretme işlemi sırasında gelişir. (11,25)

Ancak iyi bir eğitimci iyi bir öğretmen olabilir. Bireyin bir bütün olarak çok yönlü eğitimi söz konusu değilse, bütün öğretim teknikleri ve eğitim teorisi bilgileri safsatadan başka bir şey değildir. (2,75)

Öğretmenleri, öğrencilerine yalnızca kürsüden baktıkları, onları yanlarına sadece sorulan soruları cevaplamaları için çağırdıkları ve öğrencileriyle konuşmaları yalnızca soru cevap şeklinde olduğu sürece, psikoloji bilgisinin hiçbir yardımının olamayacağına inandırmak için her zaman yoğun çabalar harcadım. Çocuk, bir arkadaş, başarılarının sevincinin ve başarısızlıklarından duyduğu üzüntünün paylaşılabileceği, kafaca uyuşulan bir arkadaş olarak karşılanmalıdır. (11,33)

Bir öğretmen olarak mesleğimin daha ilk yıllarında kelimenin gerçek anlamında okulun, çocukların yalnızca bilgi ve beceriler edindikleri bir yer olmadığını anladım. Çalışma çok önemlidir, fakat çocuğun zihinsel ve duygusal dünyasının tek alanı değildir. Eğitim ya da öğrenim işlemi olarak isimlendiregeldiğimiz olguyu daha yakından inceledikçe, kelimenin gerçek anlamında okulun, hem eğitimcinin hem de eğitilenlerin birçok ilgi ve endişelerle birbirlerine bağlı olduğu, çocuk topluluğunun çok yönlü kültürel ve duygusal dünyası olduğunu kavradım. (10,6)

Çalışma, geniş anlamda eğitim denen çiçeğin yalnızca bir yaprağıdır. Nasıl bir çiçeğin tüm yapraklarının çiçeğin güzelliğine olan katkısı eşitse, eğitimde de hiçbir şey diğerlerinden daha fazla ya da az önemli değildir. Eğitimde herşey -dersler, çocukların ders dışı meraklarının geliştirilmesi ve topluluk içinde öğrencilerin karşılıklı ilişkileri- son derece önemlidir. (10,8)

Herbirimiz, eğitim mantığının soyut bir ifadesi değil, gençlere hem dünyayı hem de kendilerini daha yakından tanımalarına yardımcı olmaya çalışan kişiler olmalıyız. Gençlerin benzememizi istedikleri insan tipi, büyük önemi olan bir unsurdur. Onlara zengin bir iç yaşam örneği vermeliyiz. Eğitmeyi istemek için ancak bu şekilde kendimizi haklı görebiliriz. Zeki ve zihinsel bakımdan uyarıcı cömert bir kimse kadar, gençleri şaşırtan ve çeken, öğrenme arzusunu bu kadar kuvvetle uyandıran başka bir şey olamaz. Öğrencilerimiz arasında matematikçiler ve fizikçiler, dilbilimciler ve tarihçiler, biyolojistler ve mühendisler, usta zanaatkârlar ve tarımcılar saklıdır. Bu yetenekler ancak yoksun kaldıkları taktirde solup kuruyacakları o "yaşam suyunu" öğrencileri eğitecek olan kişide buldukları taktirde meyva vermeye başlayacaklardır. Akıl akılla, bilinç bilinçle ve vatana bağlılık da etkin hizmetlerle geliştirilebilir. (12,114)

Öğretmenler, gerek biçim gerekse içerik açısından ilgi çekici dersler verdikleri sürece okul, çocukların duygu ve zihin dünyalarının merkezi haline gelir... Bununla birlikte, olağanüstü parlak dersler, derslerin yanısıra diğer olağanüstü şeylerin ve derslerin dışında öğrencilerin çeşitli yeteneklerini geliştirebilecekleri olanakların bulunduğu ve tam anlamıyla kullanıldığı yerlerde görülebilir. (14,4)

Eğitim kelimesi hergün, her okulda yüzlerce kez kullanılır. Eğitim sorunu ayrıca, evlerde ve kamu kuruluşlarında da her geçen gün daha çok tartışılır duruma gelmiştir. Buna rağmen, bırakınız bütün ana babaları, acaba bütün öğretmenlerin eğitimin ne olduğu ve nasıl sağlıklı bir şekilde yürütüleceği hakkında açık ve berrak bir fikirleri var mıdır? (14,2)

Bir zamanlar bölgesel eğitim bölümündeki müfettişlerden birisinin denetlediği bir okul hakkındaki raporunu okumuştum. Raporda, derslerin "gerekli düzeyde" verildiği ve öğrencilerin yeterli bir bilgi düzeyine ulaştıkları fakat genel tavırlarının istenenden çok uzak olduğu yazılıydı... Analar ve babalar sık sık, çocuklarının "iyi öğretim gördüklerinden fakat kötü yetiştirildiklerinden" yakınırlar. (14,2)

Her iki durumda da geniş anlamıyla eğitimi ya da yetiştirmeyi öğretimden ayrı şeyler sayan tek yanlı bir görüşle karşı karşıyayız. Kelimenin dar anlamıyla yetiştirmeyi öğretimden uzak, fakat öğrencilerin dünya görüşlerini ve ahlâki tavırlarını oluşturan ve fiziksel gelişmeleri ile estetik zevklerini geliştirmeyi bir uğraş sayan görüşü kabul edebilir miyiz? (14,2)

"Kelimenin dar anlımıyla yetiştirmek" ne demektir? Öğretim işleminden ayrı bir dünya görüşü oluşturulabilir mi? Bireyin akıl ve duyguları, öğrenim sürecinden gördüklerine, öğrendiklerine, keşfettiklerine ve kavradıklarına değinilmeksizin etkilenebilir mi? Diğer taraftan öğrenim süreci, bireyin dünya görüşünün oluşmasından ayrılabilir mi? (14,2)

Çocukların okul eğitimi ne kadar ilgi çekici ve amaca yönelik olursa olsun, okul bitirme sınavlarına hazırlık olarak kalmamalı. Okuldaki çalışmadan yaşamdaki çalışmaya geçiş, yetişkinlik eşiğindeki bütün kız ve erkek çocuklarca atılması gereken en önemli adımdır. Olumlu tavırlar ve standartlar geliştirmek için çaba harcamak kesinlikle çalışma yaşamlarının ilk yıllarında büyük önem kazanır. (5,105)

Nadejda Krupskaya, Makarenko ve diğer önde gelen eğitimcilerin de inandığı gibi eğitimin büyük gücüne kesinlikle inanıyorum. (10,4)

Çocuk kalbinin atışlarını anlamaya duyulan gereksinme

Hiçbir meslek, doktorluk ve öğretmenlik meslekleri kadar insanla doğrudan ilgili değildir. Bir doktor, hastasının ciddi ve belki de ümitsiz bir durumda olduğunu ona hissettirmeden son ana kadar insan yaşamının sürmesi için savaşır. Bu, tıbbi ahlâkın en temel ilkesidir. Biz öğretmenler, topluluğumuzda eğitimsel ahlâkı geliştirmeli ve teşvik etmeliyiz, *eğitimde insanî ilkeleri* her öğretmenin pedagojik öğretim ve becerilerinde en önemli unsur olarak yüceltmeliyiz. Çok, ama pek çok öğretmen için geri zekâlı çocuk, sıkı sıkıya kapalı bir kitaptır. Eğer bir öğretmen, çocuğun iç dünyasını göremez ve onun özel düşünce yöntemleri ile çevresindeki dünyaya bakış biçimini anlayamazsa, duyarlılık üzerine söylenen sözler boş laflardır. Öğretmenin, çocuk kalbi hakkında bilgi sahibi olmaksızın çocuk eğitimi ya da bilimsel okul örgütlenmesinin hiçbir anlamı olamaz. (13,11)

Çocukların doğru ve yanlış, namusluluk ve mamussuzluk, insan

onuru konularında kendilerine göre sonsuz birer fikir hazineleri vardır. Güzellik konusunda kendi ölçüleri, hattâ kendi zaman duyguları vardır; çünkü bir çocuk için bir gün bir yıl gibi, bir yıl sonsuzluk gibi gelebilir. *Çocukluk* dediğimiz o peri masalı sarayına ulaşabilmek için kendimin de bir anlamda çocuklaşmam gerektiğine her zaman inanmışımdır. Ancak o zaman çocuklar, sizi kendi masal dünyalarının kapılarını tesadüfen aralayan ya da içinde neler olup bittiğine kayıtsız kalarak sadece bu dünyayı seyreden birisinden farklı olarak göreceklerdir. (10,4)

Bir çocuğun, tekerleği bozulmuş bir arabanın, yaralı bir kuş yavrusu kadar acı çektiğini düşünmesi, duygusallık değil, onun şefkat ve şiirsel hayâl gücünün temeli olan duyarlılığıdır. (14,6)

Çocukların büyüklü küçüklü kendi kaygıları, hayâl kırıklıkları, üzüntüleri ve felâketleri vardır. Duyarlı bir öğretmen bir çocukta bazı şeylerin yolunda gitmediğini hemen anlayacaktır. Bu, herşeyden önce çocuğun gözlerinden belli olur. Çocuğun bir derdi olduğunu öğrenen öğretmenin hemen ona soru sormaması gerekir. Bu arada öğrencinin derdinin farkında olduğunu şu ya da bu şekilde kendisine hissettirmelidir. Sorular daha sonra, diğer öğrencilerin olmadığı bir zaman sorulabilir. Çocuğun yardıma gereksinmesi olduğunu farkeden bir öğretmenin, kayıtsız kalması ya da tümüyle unutması çocuk için başka bir darbe olacaktır. (13,3)

Bazen çocuk, yetişkin için önemsiz gibi görünen şeylerden, örneğin oyuncağının saklanmasından alınabilir... Bununla birlikte çocukların doğru ve yanlışı, sevinç ve üzüntüyü kendi ölçülerine vurduklarını akıldan çıkarmamak gerekir. Duyarlı bir öğretmen, kendisinin de bir zamanlar çocuk olduğunu asla unutmaz. Kendisini çocuğun yerine koymalı ve onun üzüntüsünü paylaşarak yardım etmelidir. Genellikle çocuk için en değerli ve hoş karşılanan yardım, onun sorununa ortak olmak, içten bir anlayış ve şefkatle yaklaşmaktır. Soğuk ve kayıtsız davranmak çocuğu perişan edebilir... (13,3)

Bir çocuk, çocukça sevinçlerle eğlenmeyi öğrenmedikçe, gözlerinde gerçek bir heyecan parıltısı olmadıkça, küçük bir erkek çocuk caka satmaya düşkünlük göstermedikçe, eğitimsel hiçbir etkinin varlığından sözetmeye kendimi haklı bulamam. Çocuk, gerçekten çocuk olmalıdır... Peri masalı dinlerken iyi ve kötü güçler arasındaki mücadele onu düşlere sürüklemiyorsa, gözlerinden heyecan dalgaları yerine kayıtsızlık okunuyorsa, o çocuğun kalbinde bir şeyler çığnenip

ezilmiş demektir ve bu durumu düzeltebilmek için bir hayli çaba göstermek gerekecektir. (10,32)

Her çocuğun kalbinin gizli bir köşesinde kendine özgü ses veren bir teli vardır ve ben çocuğun kalbinin sözlerime tepki göstermesini istiyorsam; benim kalbimin de bu telle aynı sesi vermesi gerekir. Bir çocuğun, hayâl kırıklıklarının ve ıstırabının, kendisine bakanlarca farkedilmemesinin onun kalbini nasıl ümitsizce acılar içinde bıraktığına çeşitli kereler tanık olmuşumdur. Hergün, öğrencilerimin zihinlerini nelerin meşgul ettiğini bilebilecek miyim? Kalplerinde neler oluyor? Öğrencilerime karşı her zaman iyi davranabilecek miyim? (10,83)

İyi davranış çocuğun, eğiticisine güvenebilmesinin temelidir. Bununla birlikte kişilerin, kişisel kaygı, arzu ve dürtülerin dışında kalan soyut bir iyilik kesinlikle yararlı değildir. Gerçekten iyi olabilmek için öğretmen, çocuğun iç dünyası hakkında yakın bir bilgiye sahip olmak zorundadır. Herhangi bir çocuğun okul eğitimini, onun hakkında derin bir bilgi sahibi olmak şeklinde görmemin nedeni budur. (10,83)

Gelecekteki yükümlülüklerimin farkına vardıkça önümde duran en önemli hedeflerimden birisinin de, evlerinde çocukluklarından yoksun bırakılmış çocuklara bunu kazandırmak ve geri vermek olduğuna inandım...

Bu niteliğe sahip birkaç çocuk tanıdım ve hayat beni şuna inandırdı: Küçük bir çocuk, iyi ve doğruya olan güvenini yeniden kazanamazsa, bir daha asla kendisini gerçek bir insan olarak hissetmeyecek ve kendisine olan saygısı geri gelmeyecektir. Bu tip öğrenciler, onüç ila ondokuz yaşlarında ezik ve küskün hale gelirler, onlar için kutsal ve değerli hiçbir şey yoktur ve öğretmenlerin sözleri derilerinden daha derine işleyemez.

Bu tip bir öğrenciyi düzeltmek, eğitimcinin karşılaşabileceği en zor iştir; bu, maharet, beceri ve zahmet gerektiren bir iş ve insanlara yaklaşma konusundaki en çetin sınavdır. Bu anlayışa sahip olmak, bir çocuğun doğruyu ve yanlışı nasıl değerlendirdiğini görmek ve hissetmek yeteneği olduğu kadar incinmeye karşı savunmasız bir çocuk kalbini yanlışlara karşı koruma yeteneğidir de. (10,17)

Çocuk olarak hepimizin sevgi ve şefkate ihtiyacı oldu. Sevgisiz bir ortamda büyüyen çocuk, sıra kendisine geldiği zaman iyiye ve güzele karşı kayıtsız kalacaktır. Okul, ailenin ve annenin yerini tam olarak dolduramaz; fakat bir çocuk evinde yakın ilgi, sıcaklık ve şefkat-

ten yoksunsa, onun ihtiyaçlarına ilgiyle eğilmek biz öğretmenlere düşmektedir. (10,78)

Hergün öğrencilerimi karşılarken yüzlerine bakarım. Karmaşık eğitim işlemi süresince, bir çocuğun üzgün gözleri kadar yüzyüze kalabileceğimiz daha güç bir şey yoktur. Çocuğun kalbi kederle doluysa sınıfta yalnızca fiziksel olarak bulunuyor demektir. Gergin bir ip gibidir ve dikkatsiz bir dokunuş bile ona acı verebilir. Her çocuk, acıya karşı değişik şekilde tepki gösterir: Bazıları yakın ilgiden teselli bulabilirken, şefkatli sözler, bazılarının acılarını artırabilir. Bu gibi durumlarda bir öğretmenin becerisi herşeyden önce çevresindekilerin anlayışına bağlıdır. Kederle dolu bir kalbi teselli etmesini, ıstırabını artırmaktan ve yaraya tuz basmaktan kaçınmasını öğretmelidir. Elbette ki bir öğrenci, kederin etkisi altında sarsılmışsa, her zamanki gibi derslere katılamayaçaktır; kederi, onun aklında mutlaka izlerini bırakmıştır. Bir öğretmen için en iyi kural, çocukların acı ve kederlerine karşı her zaman duyarlı olmaktır. Öğretmen, bir çocuğun kalbinde olup bitenleri anlamak ve cevaplamak zorundadır. Bir çocuğun kederi karşısında duyarlı olmak ve çocuk kalbinde olup bitenleri anlama ve hissetme yeteneği, öğretme becerisinin temeli sayılır. (10,201)

Her şeyden önce, bir öğretmenin çocuk kalbini anlaması gerekir, ne var ki bu, hiçbir özel yöntemle öğrenilemeyecek bir şeydir. Bu özel yetenek, ancak zengin duygu ve ahlâk kaynaklarına sahip öğretmenlerde bulunabilir. (10,201)

Hiç kuşkusuz çok büyük okullar için eğitim çalışmalarını örgütlemek gerçekten arzu edilmeyen bir şeydir. Örneğin, 2200 ya da daha fazla öğrenciyi barındırabilecek okullar için mimari projeler gördüğümde hep kaygılanmışımdır. Bin öğrencinin üstünde mevcudu bulunan okullar için sıcak bir "aile" ortamı yaratılmasını amaçlayan bazı önlemler önerebilirim: Örneğin gürültüyü, ortalıkta koşuşturmayı ve itişip kakışmaları önleyici bazı şeyler yapılabilir. Bunlar, iyi bir öğretim için yapılması gerekli şeylerdir. (13,8)

Mesleğim konusunda bana en zor şeyin ne olduğu sorulsaydı, bir çocukla ana babası hakkında konuşabilmektir derdim. En küçük bir boşboğazlık, dikkatsizlik ve beceriksizlik bu konuda olumsuz gelişmelere yolaçacaktır. (18)

Çocuğun, katlanamayacağı durum sözkonusu olduğunda, dehşet içine düşer ve tümüyle donuklaşır. Bu, çocuğun gizlemeyi yeğlediği aile ilişkileri ortaya serildiğinde görülür.

Bun nedenle babalara şunu söylemek isterdim: Başarısızlıklarınızın, utanmanızın ve alçalmanızın çocuklarınız için bir ıstırap kaynağı, başarılarınızın ve sevinçlerinizin çocuklarınızın sevinçleri olduğunu anlayın ve unutmayın. Çocuğunuzun, yurttaşlarına karşı duyduğu sevgiyi koruyun, insanlara olan güvenini güçlendiriniz. (18)

Çocukluktan ergenliğe giden yol, *neşe ve sevinç dolu* olmalıdır: Bu, bütün eğitim sistemimizin dayandığı en önemli kurallardan biridir. Çocuğun kendi öz yeteneklerine olan güveninin kaynağı olarak sevinç, çevresindeki dünyayla olan ilişkilerindeki zenginlik için bir koşuldur ve bu ilişkilerden yoksun bir zihinsel ve ahlâki gelişme düşünülemez. (6,33)

Toplum dışına itilmiş ve çevresinde olup bitenden habersiz kişiler gibi sınıfta kalmaya mahkûm edilmiş olarak büyük sınıfların arka sıralarına oturtulan geri zekâlı öğrencileri düşündükçe her zaman derin bir üzüntü duyarım. Bu durumdaki çocukların okulu, öğretime dargın ya da tümüyle kayıtsızlıktan dolayı terketmeleri affedilemeyecek bir iştir. Akıl yönünden sağlıklı bir bireyin hiçbir konuda başarısı yoksa ve sevdiği hiçbir konu yoksa, işte o zaman suç kesinlikle okulun kendisindedir. (14,8)

İnsancıl bir yaklaşımdan anlayanlar için bir öğretmenin şefkatli davranışı, içinde öğütler gizleyen tekdüze ve kontrollü ses tonu kesinlikle yanıltıcıdır. Şefkat, bir ses tonu ya da özellikle seçilmiş kelimeler sorunu değildir. Eğitimci olarak yetişen bir kişinin her zaman geniş dünyası vardır; sevinci, düş kırıklığı, kaygısı ve öfkesi çok derindir. Çocuklar, öğretmenlerinin duygularının gerçek ve içten olduğunu sezdikleri anda onda gerçek şefkati bulurlar. (13,3)

Gerçek bir eğitimci öğrencilerine, "iyi olmaları" için çok az öğüt verir. Öğrencileri, onun engin içtenliği, açık ve doğru sözlülüğünden kalbinin şefkatini hissederler. Şefkat, özünde -her zaman hoş bir şey olmayan- doğru ve açık sözlülüktür. Gerçek, genellikle acı ve üzücüdür, çünkü insanı düş kırıklığına uğratabilir ve utandırabilir. Bununla birlikte en acı gerçekler bile çocuk kalbine iyi olma dürtüsünü yerleştirir; çünkü, şefkat doğası gereği hiçbir zaman insan onurunu aşağılamaz. (13,3)

Büyük Rus eğitimcisi Konstantin Uşinski, büyük bir felâketin; bağlılığımızın derinliğini ortaya çıkarıncaya kadar her zaman birlikte olduğumuz birisini, farkında olmaksızın sevmenin mümkün olduğunu, uzun bir ayrılık gibi sevginin gücünü aniden ortaya çıkaran bir

olay olmadıkça yıllarca vatanında yaşayıp da ne kadar vatana bağlı olduğunun farkına varamamanın mümkün olduğunu yazar. Uzun bir süre için çocuklardan ayrı kaldığım, sevinç ve düş kırıklıklarını izleyemediğimde hep bu sözleri hatırlarım. Her geçen yıl şuna daha çok inanıyorum ki, bir öğretmenin yeteneğinin en önemli unsurlarında birisi de çocuklara bağlılık duygusudur. Bununla birlikte kişi ısmarlama duygulara sahip olamayacağına göre, Stanislavski'nin sözleriyle, eğitim biliminin özündeki amacın hiç olmazsa öğretmen ve eğitimcinin duygularını teşvik etmek olduğu söylenebilir. (10,10)

İşe bağlılık duygusunu güçlendirmek

Bir müzisyenin akordsuz bir kemanı çalmaya başladığını düşünün... Çıkan seslerin hiçbir şeye benzemeyeceği açıktır (gerçekte müzikten biraz anlayan kimse akordsuz bir müzik aleti çalmaya kalkmaz). Okullarda ise birçok öğretmenin eğitime tepki göstermeyenleri eğitmeye çalıştıklarına tanık oluyoruz. Eğitim, herşeyden önce tek tek bütün öğrencilerin eğitim alma eğilimlerini ortaya çıkarır ve güçlendirir. *Eğitilme* yeteneği, duygulu bir kalp, öğrencinin öğretmeninin her sözüne, bakışlarına, jestlerine, gülümsemelerine, dalgınlık ve suskunluklarına karşı duyarlı tepkisini içerir. (20)

Çocuğa insancıl bir yaklaşım şu basit ve mantıklı gerçeği hatırlatır: Çocuktan, kuvvetli bir iç dürtü ve arzu gelmedikçe iyi bir okul hattâ iyi bir eğitim olabileceği düşünülemez. Öğretme sanatının gerçek bir ustasının öğrencilerini şevklendirmeye çabaladığı, istediği yöne yönelttiği, hattâ zorladığı görülebilir; fakat bütün bunlar, çocuğun içindeki iyi olma yolundaki arzu ve kıvılcımlarını asla söndürmeyecek bir biçimde yapılır... Doğuştan öğretmen olan bir kimse bir çocuğu paylarken, memnuniyetsizliğini belirtirken ya da öfkesini açığa vururken (öğretmenlerin de duygusal yönden gelişmiş, eğitim görmüş diğer insanlar gibi kızmaya hakları vardır.) dahi hâlâ peşinden koşulacak ve her ne pahasına olursa olsun ulaşılacak bir hedef olduğuna dair çocukta bulunan inancı sarsmaması gerektiğini daima aklında tutar. (13,3)

Eğitim konusundaki görüşüm, eğiten ve eğitilen arasındaki her ilişkinin son tahlilde işe bağlılık duygusunu gayretlendirmesi gerektiği yolundadır. Bu duygu ne kadar kuvvetli olursa, çocuğun kalbinin derinliklerinden gelen güç de o kadar büyük olacak ve çocuk kendisini o kadar çok eğitime ve gelişmeye açık hissedecektir. (21)

Etrafındakilerin kendisi hakkında hakettiğinden daha düşük bir yargısı olduğunu öğrendiği zaman, birinci sınıfta da olsa bir öğrencinin kendine olan saygısının nasıl derinden yaralandığını görmek gerekir. Öğretmeni ve diğer öğrenciler tarafından anlaşılıp taktir edildiğini hisseden ve anlayan bir çocuk ise daha da iyiye gitmek için tüm gücünü harcayacaktır. Aslında öğretim sanatının bütün sırrı çocukta bu eğilimi ve ahlâki çabayı canlı tutmaktır. Eğer çocukta, o yönde bir arzu yoksa, hiçbir eğitici çocuğun kalbine iyilik aşılayamaz. Bununla birlikte bu arzu ancak öğretmen ve diğer öğrencilerin çocuktaki iyiliği görmeleriyle ortaya çıkar. (5,12)

Toplumumuzun doğası ve temelleri, eğitimcisi ile öğrencileri arasındaki temel bağın şöyle olmasını öngörür: Öğrencinin daha iyiye *gitme* arzusu ve öğretmenin de öğrencisinin her an daha iyiye gittiğini *görme* arzusu. (12,32)

Problemli bir öğrenciyle karşılaştıkları zaman öğretmenin, hattâ tümüyle bir okulun çaresizliğe düşmelerinin nedeni, öğrencinin gelişme göstermemesi gerçeğinde değil, yürürlükteki eğitim sisteminin doğru işlemeyişinde saklıdır. Eğitimciler, yalnızca kusurları *söküp atmaya* ya da ortaya çıkmalarını önlemeye çalışmaktadırlar. Deneyimler (çoğu zaman *acı* deneyimler) sağlam ahlâki inançlar yerleştirmenin yolunun bu olmadığını göstermiştir... Okula geldiği ilk günden başlayarak, çocuktaki olumlu potansiyeli görüp, yorulmaksızın sürdürülen bu geliştirmeye ve pekiştirmeye çalışma çabasının hayatî önemi vardır. (5,4-5)

Çocukların kalbine giden yol, zararlı otları temizleyen ve eksiklikleri gideren öğretmenin güvenli ellerinde olduğu süre boyunca bile engelsiz değildir; bununla birlikte ahlâki niteliklere özgü filizlerin kök salmak zorunda olduğu verimli tarlaya bu yoldan gidilebilir... Eksiklikler *kendiliğinden* sökülüp atılır, bir çocuğun dikkati olmaksızın ortadan kalkar ve çocukların kusurları herhangi bir olumsuz yanın sonuçlarıyla birlikte yokolur. (5,5)

Öğretmen olarak şu inanışımla gurur duyarım: En hoşlandığım öğrencilerim, her konuda benimle hem fikir olmaya ve bana uymaya hazır olan uysal ve itaatkâr olanlar değil, akıllı ama rahat durmayan, ne istediğini bilen ve zaman zaman başını derde soksa da sahtelik ve yanlışlarla savaşan, yaradılışlarından gelen prensiplerini korumak için hiçbir şeyden çekinmeyenlerdir. İlk bakışta görülmesi neredeyse mümkün olmayan, fakat cesur bir çalışmayla yeşermeye, gerçeği ve

doğruyu yüceltmeye hazır olan bu karakter tohumlarını ne kadar dikkatle korusak azdır. (21)

Gençliğin doğasından gelen dinamizmini ve gayretliliğini korumak ve kollamanın hayatî önemi vardır. Diğer bir deyişle eğitimde en büyük dikkat ve titizlik, gençlerin fikirlerindeki duygusal yoğunluktan dolayı ortaya çıkan hatalar ya da aceleci davranış ve kararlar üzerinde yoğunlaşmalıdır. Bu yanlışların, ilke konusu sayılabilecek meselelerle hiçbir ilgisi yoktur. Genellikle sıradan şeyler olarak görülür ve önemleri de abartılmaz... Gençliğin kusurları, özellikle ahlâk konusundaki kusurları ve hoşgörüyü reddetmeye yönelik ateşli çıkışları törpülenmelidir. (6,171)

Öğrencinin değerli bir insan olabilmesi için herşeyden önce kendi kendisine saygı duyması gerekir; çünkü bu saygı, kendisindeki saf ve güzel olan değerlere karşı hayranlık olmaksızın, dürüstlük ve insanı aşağılayıcı şeylere karşı hoşgörüsüzlük gelişemez. "Öz sevgi" kelimesinden kaçınmak yersizdir: Bu, kendine hayranlık duymak değil, kendisindeki olumlu birikime karşı duyulan güven ve gurur demektir. Bunun için kitaplar, kişinin kendi haysiyet ve şerefi ile, hem kendisinin hem de başkalarının iç dünyasına saygı ve ilgiyi uyanık tutmayı amaçlamalıdırlar. (14,8)

Kendine saygısı yoksa, kişi ahlâki temizlikten ve aydın niteliklerden yoksundur. Kendine saygı, gurur, şeref ve haysiyet duygusu, duygusal duyarlılık için birer bileytaşı gibidirler... Fakat, bir gencin kendisine olan saygısını güçlendirmek için, eğitimcinin önce öğrencisinin kişiliğine derin bir saygı duyması gerekir. (14,2)

Bazı öğretmenler, öğrencilerinin kusurlarını doğrudan yöntemlerle ortadan kaldırmak çabasındadırlar; bu, etkili bir yol gibi görülebilir: Çocukların kendi davranışlarını eleştirecekleri, "akılları başına geleceği" ve kusurlarını düzeltecekleri ümidiyle onların zayıf yanlarını ortaya dökerler. Buna rağmen bu yöntemin çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlandığı ortaya çıkmıştır. Çocuğa bu şekilde bir yaklaşım onu en duyarlı ve en savunmasız olduğu yerden yaralar: Gururu, kendine verdiği değer ve itibar duygusu tehlikeye girer. Çocuk, özellikle kendi üzüntüsünün öğretmeni için bir zevk kaynağı olacağı izlenimini edindiği zaman kendisini doğal olarak savunmaya başlayacaktır.

Zaman zaman bir çocuk, yetişkinlerin kendisine saygı duymadıklarını hisseder ve itibarını zedeletmemek için bir çare bulamazsa, dik-

katleri üzerine çekmenin yollarını arayacaktır. Bu, genellikle istenmeyen davranışlara yol açar. (5,14)

Sınıfta ve yaratıcı çalışmalarda parlamak arzusu, insan karakterinin övgüye değer bir özelliğidir ve öğretmenler, öğrencilerinin bu yanlarını gayretlendirmek için tüm güçlerini harcamalıdırlar. Okulumuzdaki öğretmenler her öğrencinin ahlâk ve bilgi yönünden gelişmesinin herhangi bir aşamasında birinci gelme sevincini -öğrencinin yaşamındaki o eşsiz anı- tatmaları için çaba harcarlar.

Hepimizin, özellikle de çeşitli olayların sonucu kendisini sıradan birisi gibi hissetmeye başlayanların manevî desteğe ihtiyacı vardır. Okulda sıradan diye bir şey olamaz, dolayısıyla eğitim sırasında akıllara "kazılır" her öğrencideki yaratıcı potansiyel ortaya çıkarılır ve yaratıcı yeteneklerin yarışmalarını yükselten sözcükler özenle seçilirse, yetişkin yaşamda toplum dışı insanlar olmayacaktır. (14,12)

Bazılarının iyi bazılarının da kötü olduğunu söylemekten ve kıyaslamalardan kaçınarak, ergenlik çağındaki öğrencilerin kalplerinin kırılmasını önledik. Değişik yeteneklere sahip öğrencilerin zihinsel kapasitelerine değer biçmek çok incelik isteyen bir iştir. Öğrencilerin bilgi düzeylerini değerlendirirken her öğrencinin ilerleme arzusunu, biz öğretmenlere olan inanç ve güvenini de dikkate aldık. (12,192)

Çocuk, kendi başarısızlıklarından gelen, daha açık söylemek gerekirse en iyi biçimde katılabildiği faaliyet alanından gelen ve ruhsal gücünü açıkça gösteren zayıflıklarının (belirli herhangi bir konudaki geç kavramayı içerir) üstesinden gelmek için ahlâki gücünü bir araya getirir. Eğitimciler olarak bizim rolümüzün en başta her çocuktaki olumlu şeyin ne olduğunu ayırma yeteneğinde yattığını, okul müfredat programında potansiyeli geliştirmeyi önleyen engellerin bulunmadığını, çocuğun bağımsız çalışma ve yaratıcılığının teşvik edilmesi gerektiğini kabul ediyorum. (5,93)

Yaşı ve fiziksel gücünden dolayı bir çocuk asla azarlanmamalıdır. Ne var ki, birçok öğretmen bunun tersini yapmaktadır. ("Kazık kadar adam oldun, boyun anneni bile geçti, hâlâ niye tembellik ediyorsun!")

Öğrenciler, kendi güç ve birikimlerinin tam anlamıyla bilincindedirler ve bu niteliklerini hedef alan en küçük bir paylama belirtisi genellikle derin çöküntülere neden olabilir.

Değişik taktikler uygulanarak, öğrencilerin kendi güçlerine karşı duydukları güven okşanmalı ve çeşitli zorluklarla -örneğin, çalışmalarında- karşılaştıklarında cesaretlendirilmeli ve bunun üstesinden ge-

lebilme yeteneklerine olan güvenlerinin arttırılmasına yardımcı olunmalıdır. Öğretmenler daha büyük yaşlardaki çocukların zihinsel ve fiziksel yeteneklerine saygı göstererek, olgunluklarını takdir ederek onları birer yetişkin gibi kabul ettiklerini göstermelidirler. (6,169)

Öğretme işleminin mantığındaki bazı gizli tuzakların bilincinde olmak gerekir; öğretim, bir öğrencinin başarısı ile diğer öğrencilerin başarılarını sürekli kıyaslayan günlük bir denetimi içerirse bu, hayâl kırıklığı, güven kaybı, içine kapanma, kayıtsızlık ve dargınlık gibi tehlikelere, başka bir deyişle, zekânın durgunluğu ve duyarsızlık gibi kişilik değişmelerine yolaçabilir. Bazen öğretmenler şefkat dolu sözlerine karşı öğrencilerin sanki arkadaşça yaklaşmalarını yanlış yorumluyormuşlarcasına kayıtsız kalmalarına şaşabilirler. Bunun nedeni, bu öğrencilerin güvensizlik, kuşku, zayıf noktalarının ve en savunmasız olan kendilerine verdikleri değere yöneltilen sürekli saldırılardan dolayı zekâlarının inceliğini kaybetmiş olmalarındandır. "Arkadaşın bir A almayı haketti; fakat sen bir C'den daha fazla alamazsın" ya da "Kendinden utanmalısın, hiç kendine saygın yok mu?" şeklinde bir azarlama gerçekte olmayabilir, ama sık sık benzer bir hava içinde ima edilir. Öğrencinin kendine verdiği değere ima yoluyla da olsa sürekli saldırı, bu duyguyu köreltmekten başka hiçbir işe yaramaz ve çocuğun kalbi yavaş yavaş buz tutar. Böyle bir kalbe girebilmek için harcanan çabalar kalın bir buz kalıbını, sıcak avuçların içine alarak eritmeye çalışmak gibi boş bir çabadır. (12,191)

Öğretimin pratikteki bu tür tuzaklarından kaçınmak için neler yapılabilir? Ergenlik çağındaki bir çocuğun, kendisine inancımız olmadığı şeklinde bir duyguya kapılmasını asla istemezdik; çünkü bu durumdaki çocuk hem öğretmenlerini hem de ana babasını aldatmayı sanat haline getirip kısa zamanda bu konuda oldukça ustalaşacaktır. Bu inanç yoksunluğu, okuldaki durgunluğuna yolaçar. Çocuğu bağımsız karar verme ve azmini kullanarak güçlüklerin üstesinden gelme yeteneğinden yoksun bırakır. Biz, öğrencilerimizin ahlâki niteliklerine güvenirdik, onların başlarında beklemez ya da ellerinden tutup götürmezdik, onlara belli ölçüde seçme özgürlüğü verirdik ve onlar da beklediğimiz şeyi seçmeye alışırlardı. Azimle ve üstün bir çaba harcayarak güçlükleri yenerler, bu yolla kendilerine olan saygıları artardı. (12,191)

Çalışma arkadaşlarımla hemfikir olduğumuz (ve sürekli savunduğumuz) bir konu da, öğrencilerden birisinin anlamadığı bir şeyden

dolayı ödevini yapmakta gösterdiği başarısızlığın düşük bir notla asla cezalandırılmamasıydı. Aslında hiç düşük not vermezdik, tutumumuz şöyle özetlenebilirdi: "Henüz anlamadıysan biraz daha çalış, iyi düşün ve diğer arkadaşlarınla bitirmiş olman gereken ödevle kendi kendine başa çık." Gençler bu güvenimize içten bir açık sözlülük ve çalışkanlıkla karşılık verirlerdi. Okulun *ruhsal havası* büyük öğrencilerde haysiyet ve kendine saygı duygusunu güçlendiremiyorsa, bu türden bir öğretmen öğrenci ilişkisinin gerçekleşmesi imkânsız bir rüya olarak kalmaya mahkûmdur. Şunu tekrar vurgulamalıyım ki ilişkileri sadece sınıfta geliştirmek mümkün değildir... (12,191)

Yüzeysellik ve gösteriş iki yüzlülüğe neden olur. Bununla birlikte bu suçun daha iyi kamufle edilmiş bir şekli de kasıtlı davranışlar ve öğretimin yapaylaştırılmasıdır. Bu durum genç öğrencilerin, öğretmenin kendileriyle konuşmayı ilgi çekici bulduğu için değil de yapılması gerekli bir ödev, sanki lüzumlu işler listesindeki herhangi bir maddeymiş gibi gördüğü için konuştuğunu hissettikleri zaman ortaya çıkar. Yaşça daha büyük öğrenciler bu durumu yorulmaksızın farkeder ve böyle bir öğretime tahammül edemezler.

Günümüzdeki okullarda işlenen en büyük günahlardan biri de budur. Ben buna, bir öğretim kuruluşunun "eşek kulakları" adını veririm. Her ne kadar "eğitim uygulaması", güzel başlıkla gizlenmeye çalışılsa da bu talihsiz kulaklar dimdik durmaya mahkûmdur. Çocuk bir kez kendisine söylenenlerde kasıtlı bir hesaplılık sezerse ve eğitimin ilerlemesi amacıyla kendisiyle böyle konuşulduğunu anlarsa, bir daha doğrusuna inandırmak hemen hemen imkânsızdır. (13,7)

Çocuk, öğretmenin amacını anladığı anda bir öğretim yönteminin etkinliğini yitirdiği kuşkusuzdur. Bu su götürmez gerçeği öğretmen, becerisini geliştirmek için bir başlangıç noktası, çocukların kalbine giden yolu bulma yeteneğinin temeli, uğraştıkları her şeyin kendileri için içten gelen bir ihtiyaç, bir tutku haline gelmesinin ve öğretmenlerini bir yoldaş, düşüncede anlaştıkları bir arkadaş gibi görmelerinin vazgeçilmez şartı olarak kabul ederim. (11,15)

Büyük öğrencilerimize, yurttaşlarına karşı Lenin ve fikirlerinden bahsetmekle hizmet edebilecekleri fikrini aşılamaya çalıştım. Kişi için en büyük mutluluğu, kişisel çıkarlarından daha üstün ve daha önemli şeyler için mücadele etmesi olarak gördüm. (12,226)

Bir öğretmen için en zor sınavlardan biri

Genç bir zihnin oluşumunu etkilemenin en kurnaz yolu kanımca *kelimeler* ve *güzelliktir*. Bir zamanlar okullar, kitaplara çok fazla zaman ayırdıkları için eleştiriliyorlardı. Yankıları günümüze kadar uzanabilen bu eleştiri aslında bir yanlış anlamaydı. Beni çok şaşırtmıştı... kelimeler aracılığıyla doğru, iyi yönlendirilmiş bir eğitimin eksikliği bazı okullarda birçok sorunlara neden olmuştur. Bir öğrencinin duyarlılığını ve kendisini ahlâk açısından yücelten ilişkilere olan inancını iyi bir dil ve edebiyat temeli olmaksızın pekiştirmek imkânsızdır. (22)

Öğrencileriyle konuşmasını bilen bir öğretmen, onları zihinsel ve duygusal olarak etkileme becerisine sahip demektir. Öğretme sanatı herşeyden önce konuşma ve duygulara seslenme sanatıdır. Şuna kesin olarak inanıyorum ki, okullarda sonu çoğunlukla felaketle biten birçok anlaşmazlığa neden olarak öğretmenin öğrencileriyle anlamlı bir biçimde konuşmadaki başarısızlığı gösterilebilir. (14,12)

Bir öğretmenin öğrencileriyle konuşmasındaki etkinlik, sözlerinin doğruluğuna bağlıdır. Öğrenciler öğretmenlerinin sözlerinin doğruluğuna karşı son derece duyarlı ve tepki göstermeye hazırdırlar. Yalana ve iki yüzlülüğe karşı duyarlılıkları ise bundan çok daha büyüktür. (14,12)

Zayıf öğretimi, genellikle, öğretmen öğrencilerine ders verdiği sırada, yalnızca öğretmenin iki ya da üç hedefli bilgisi izler: Cezalandırma, yasaklama, suçlama. Başarılı öğretmenlerin dersleri değişik hedefler arasında geniş ilişkiler ağını içerir ve en çok ahlâki doğruların, kavramların ve standartların *açıklanmaları* yapılır. (14,12)

Sosyalist düşüncenin insana saygıyı öngördüğünü biliyoruz. Bu kavramın okul eğitimi için somut standartlar ve kurallar haline dönüştürülebilmesi için hatırı sayılır derecede öğretme yeteneği ve becerisi gereklidir. (14,4)

Sevgili okuyucu, sana eğitimde emir, istem ya da disipline karşı olduğum izlenimini vermek niyetinde değilim. Öğretmenin isteklerinin mantıklı bir anlatımı ile çevrenin ve toplumun istemleri olmaksızın eğitim bir kargaşa ve öğretmenin sözleri de soyut bir şefkat gösterisinden başka bir şey olmazdı... genç ve güçlü bir iradeye sahip olanları sayar, sever ve değer verirler, yüreksizliğe ve boş laflara ise tahammül edemezler. Bu düşünceler eğitim sistemimizin ustaca kullanılan gerçeklerini en seçkin kurallarını oluştururlar. Bununla birlikte

çocukların kişisel isteklerinin dikkate alınmadığı, yalnızca emir ve istemlerden oluşan bir okul atmosferinin istenmeyen ve izin verilmemesi gereken bir durum olduğuna dikkati çekmek isterim. Öğretmenin kendi iradesiyle öğrencilerin zihinlerini etkilemedeki becerisi, öğrencilerin görev, emir ve standartları kendi istekleriyle koydukları zaman hissedilmeye başlar. Öğretmen öğrencileri görev duygusuyla etkiler ve örnek olur. (12,105)

Herhangi bir öğrencinin, bir büyüğünün anlatacağı acı fakat haklı bir gerçeği ağırbaşlılıkla dinlemesi ve doğru olarak anlayabilmesi çok güçtür ve böyle bir davranış görmek için öğretmenin azimle ve sabırla çalışması gerekir... Biz öğretmenlerin, hoşnutsuzluğumuzu ya da kınamamızı düzinelerce hattâ yüzlerce değişik tarzda ifade etmemiz istenir: Bu öyle yapılmalıdır ki, bir öğrenci acı sözlerimizi önyargı olarak görmesin ve duygularını içine atacağı yerde bize açılsın. Mesleğimizde kalpleri ve kafaları kazanma yeteneğinin temelindeki en önemli sırrın ne olduğu sorulsaydı; buna karşı cevabım, eleştiri ve hoşnutsuzluğa karşı onlarda en doğru tavır ve yeteneğin geliştirilmesi şeklinde olurdu. (31)

Eğitimde, "hayır" sözcüğünün kullanılmasını hiçbir şekilde kural olarak görmem... Birçok kusur, insanlara çocukluğun ilk başlarından itibaren onun arzularına uymak ve "olabilir", "olmalı" ve "hayır" sözcüklerine karşı doğru bir tavır geliştirmenin öğretilmediği gerçeğinden kaynaklanır.

Bireyin arzularına uyma yeteneği geliştirilirken, bazı öğretmenlerin öğrenciyi cezalandırmada yaptıkları gibi birey aşağılanmamalı, aksine saygı görmelidir. Benim düşünceme göre *bireyin kendisine olan saygısını* geliştirmek, yaratmamız istenen bireyin manevi özünün anahtarıdır. (35)

Bir öğretmenin öğrenciyi kınamadaki eğitimsel etkisi, onun ahlâki niteliklerine, incelik ve otoritesine bağlıdır. Öğrencinin davranışları hakkındaki yargısı ne kadar insafsız olursa olsun, tecrübeli bir öğretmen eleştirisini yıkıcı boyutlara vardırmaz. Zeki bir eleştiride daima bir şaşkınlık unsuru bulunur: "Senden böyle bir davranışı hiç ummazdım, son zamanlardaki davranışlarından çok daha iyisini verebileceğinden eminim". Genellikle bu kelimeler doğrudan kullanılmaz, ama öğrenci bunları "satır aralarında okuma"ya bırakılır, bunu başarmak da gerçek eleştiri sanatıdır. Eğer öğretmen ince ve zeki eleştiri yerine işi hakarete döker ve bu şekilde öğrencinin onurunu kırarsa, acıya,

ümitsizliğe, küskünlüğe ve içe kapanmaya neden olur ve öğrenci öğretmeni bir düşman gibi görmeye başlar. Öğrenci, öğretmenin sözlerinde sadece haklı bir sertlik değil aynı zamanda yakın bir ilgi de bulmalıdır. (14,12)

Dayak, öğretmenliğin utancı ve yüz karasıdır, çünkü insanlığın, iyiliğin ve gerçeğin en yüksek düzeyde hüküm sürmesi gereken kutsal birer dünya olan okullarda, çocukların evlerine gitmekten korktukları durumlar vardır; çünkü öğretmenlerinin okuldaki kötü davranışları ile zayıf ders durumlarını babalarına bildireceklerini ve bu yüzden dayak yiyeceklerini bilmektedirler. Bu, örnek vermek için uydurulmuş bir hikâye değil, gerçeğin ta kendisidir: Anneler hattâ bazen çocukların kendileri bu konuda bana mektup yazmaktadırlar. Öğretmenin, bir öğrencinin defterine "oğlunuzun hiçbir şey öğrenmeye niyeti yok, konuyla ilgilenin" şeklinde bir not yazması, eve gittiğinde babasından dayak yemesi için çocuğun çantasına bir sopa koymaktan farksızdır.

Karmaşık bir ameliyat sürmekte iken ve usta bir cerrahın açık bir yaranın üzerine eğildiğini, derken bir kasabın belinde bir satırla aniden orada belirdiğini ve satırı kaptığı gibi yaraya vurduğunu düşünün: İşte dayak bundan farksızdır...

Çocuk kendisini dövenlerden nefret eder. Babasına yol gösterenin öğretmeni olduğunu çok iyi bilmektedir ve hem babasıyla öğretmeninden, hem de okuluyla kitaplardan nefret etmeye başlayacaktır. (12,17)

Kural olarak yanlışlıkla kötü bir davranışta bulunan bir çocuğu bağışlarım. Bağışlayıcılık, bir çocuğun kendine verdiği değerin derinliklerine işleyerek, yaptığı hatayı düzeltmesi için onun azmetmesine yardımcı olur. Bir çocuk, yaptığı hatadan dolayı büyük bir pişmanlık duymakla kalmaz, suçunu bağışlatmak için de gerçekten çaba gösterir. Bağışlamanın, cezanın başarabileceğinden çok daha büyük manevi etkiye sahip olduğu durumlar vardır. (5,42-43)

Ceza, özellikle haklılığı tartışma götürür olduğu zaman, (aile kavgalarının büyük bir çoğunluğunda böyledir) çocuğun zihni ile duygularını köreltir ve onu acıya, küskünlüğe boğar. (16)

Ustaca kullanıldığı sürece yasaklama, çok etkin ve gerekli bir eğitim aracıdır. Yasak, onu koyan öğretmenin vazgeçilmez manevi otoritesi ile desteklenirse, birçok felaketi önleyebilir: Gençleri, çalışarak kazanmadıklarına özlem duymaktan, yaşamlarını boş yere harcamak-

tan alıkoyabilir.... Aslında olgunlaşmamış birisinin arzuları, bir meyva ağacındaki genç sürgünlerle kıyaslanabilir: Bu sürgünlerden bazıları arsızdır; bahçıvan bunları budayarak sadece meyva verecek olanları bırakır. Aynı şey çocukluk ve ergenlik çağlarındaki insan arzularında görülür. Okuldaki çocuğun arzularının sınırı yoktur. Fakat yeşeren herşeyin büyümesine izin verilirse meyva ağacı çok düzensiz gelişecek ve "arsız" sürgünlerin büyümesi meyva verecek dalların gelişmesini engelleyecektir. Ailedeki yetişkinler, çocuğa her istediğini vermeye kalkarlarsa, kendi arzularının esiri olan ve aile içinde dediği dedik olan, kaprisli bir yaratık ortaya çıkacaktır. Arzuların eğitilmesi, akıllı ve kararlı, duyarlı ve acımasız olması gereken öğretmen bahçıvandan beklenen ince ve karmaşık bir iştir. O, "arsız" sürgünleri ustalıkla budayacak ve geriye sadece meyva verenleri bırakacaktır. (14,12)

Bazı öğretmenlerin, çocuğa güven aşılarken aynı zamanda davranış yönünden kötü not almış olmasına rağmen hâlâ çocuğa güvenildiğini hatırlatması ve bununla kendisinin şefkatli birisi olduğunu ve karşılığında da çocuğun iyi birisi olması gerektiğini ima etmesi, öğretim konusunda kör bir cehaletin işaretidir... Bu, çocuğun yaralarına tuz basmak demektir; çünkü çocuk kendisine güven duyulması konusunda öğretmenin herşeyi düşündüğünü ve bunu sadece şartları daha sıkı denetim altında tutmak için yaptığını hissedecektir. (14,12)

Yetişkin bir kimse haksızlığı kusur olarak görebilirken, bir çocuğun, yaşamın bütün karmaşıklıklarına akıl erdirmesi mümkün değildir... Çocuk az da olsa kendisinin kabaca azarlanmasından, gülerek alaya alınmasından ve -hepsinden daha ciddisi ve önemlisi- yetişkinlerce alçaltılmaktan dolayı aşağılık duygusuna kapılır. (13,3)

Sarsılmış bir çocuk, adalete ve öğretmenine olan güvenini kaybetmemiştir. Aksine öğretmeninden gerçek dolu sözler beklemekte ve haklı davranış ummaktadır. Zeki bir öğretmen hatasını anlayınca gerginliği azaltmak için birçok yol bulur. En temel öğretme yeteneğinden dahi yoksun bir öğretmense aksine çocuğun sarsıntısını boğmaya, bütün emniyet sübaplarını kapatmaya teşebbüs edecek ve böylece çocuğu donuk bir itaatkârlığa itecektir. Bazen, sonunda ulaşılan sadece bu itaatkârlıktır, fakat ne pahasına! (13,3)

En tehlikeli ruhsal bozukluk sayılan baskı kompleksine sahip çocuklara oranla, sinirli çocuklara çok daha fazla rastlanır. Yersiz ve haksız bir eleştirinin şokuna uğrayan çocuk, çevresinde sürekli haksızlık görmeye başlar. Çocuğun bu durumu ne kadar uzun sürerse,

iradesi de o kadar zayıflar ve giderek kendini toparlama yeteneğini yitirir.

Bir öğrenci, derslerini hazırlarken dersin içeriğinden çok, öğretmenin kendisini nasıl derse kaldıracağını ve aşırı bir titizlikle onu izleyeceğini düşünmeye başlar... Baskı kompleksinin etkisi altındaki bir çocuğun zihninde yalnızca öğretmenine karşı değil okulla ilgili her şeye karşı bir nefret köklenmeye ve giderek büyümeye başlar. Evde kalmak ve okula gitmemek için en akla gelmedik özürler uydurur. Müzminleştiğinde ise yalancılık, bu hastalığın en belirgin niteliklerinden biridir. Böyle bir çocuk annesinin ya da öğretmeninin gözlerinin içine baka baka yalan söyleyebilir; çünkü uydurdukları kendisine gerçek gibi gelmektedir. Özellikle derslerin ve ev ödevlerinin hazırlanmasına ilişkin durumlarda çocuk uydurduklarının gerçek olduğuna inanmıştır. (13,3)

Sahte bir kayıtsızlık ise işin diğer bir yanıdır, çocuk her şeye karşı kayıtsızmış gibi görünmeye çalışır: Hemen hemen her gün aldığı kötü notlar ve ana babasının okula çağrılmaları. Takınılan bu umursamaz tavır, aslında aktif bir protestonun dışa vurmasıdır... Sınav kağıdının kendisine geri verilmesinden ve -çok iyi bildiği gibi- zayıf not aldığını görmesinden sonra bile, yaptığı yanlışlara bile bakmaksızın sınav kağıdını kayıtsızlıkla sırasına fırlatır. Tahtaya rahat bir tavır içinde sallana sallana gelir, bu şekilde, kırılmış gururundan doğan sürekli gerilim ve acısını gizlemeye çalışmaktadır. Bu sahte kayıtsızlığa eğilimi en fazla olanlar, gururlarına en düşkün olan çocuklardır. (13,3)

Yüzeysel ilgisizlik ise aktif, enerji dolu ve biraz da düşüncesizce hareket eden çocukların kısmetidir. Çocuğun iç dünyasını anlamaktan yoksun olan öğretmen, onun hareketliliğini ve enerjisini inatçılık, aksilik çıkarma ve kapris olarak görür. Öğretmen kendisine aşırı ve gereksiz hareketlilik gibi görünen bu davranışları boş yere çocuğu inciten, incelikten yoksun bir şekilde baskı altında tutmaya çılışır. Çocuk ise öğretmenin ne istediğini anlayamaz; çünkü hareketliliğini doğasından soyutlanamayan bir yan olarak görür: Hareketlilik çocukta doğuştan var olan bir niteliktir. (13,3)

Aslında sahte kayıtsızlığın bu biçimlerinin yalnızca erkek çocuklarda görüldüğünü belirtmek gerekir. Çoğunlukla bunlar birinci, ikinci, hattâ üçüncü sınıfta gerçekten yetenekli olan ve hatırı sayılır başarılar kazanan çocuklardır. Derken, sanki garip şeyler olmaya başlar: Okuldaki başarıları ve buna bağlı olarak notları düşer. Nedeni açıktır:

Çocuklar bu başarıları çok kolay ve çaba harcamadan kazanmışlar ve öğretmenler de bunun zamanında farkına varamamışlardır. Yüksek notlara ulaşan bu durumdaki çocuklar, ilk olarak ciddi bir çalışmayla karşılaştıklarında ve çaba harcamaları gerektiğinde bunun ne anlama geldiğini çıkaramamakta ve bocalamaktadırlar. Kendi disiplinsizliklerinin kurbanı olmaktadırlar. Kötü notlar onları şaşkına çevirmekte, duydukları gurur kırıklığı dayanılmaz boyutlara varmaktadır. Utancı gizlemek için diğer bazı şeylerle birlikte sahte bir kayıtsızlık başlamaktadır. Yalnızca yoğun bir hareketlilik ve enerji sayesinde keder ve şaşkınlığını önleyebilmektedir. (13,3)

Bu konu üzerinde ayrıntıya girmemin nedeni, 13-19 yaşlardaki gençlerin özellikle buna eğilimli olmalarıdır: Yavaş yavaş artarak gelişir ve olağan yaşama sevinciyle gizlenir. Bazı öğretmenler bu kayıtsızlığı, öğrencilerinin yaşama akıllı bir yaklaşımı olarak yorumlama eğilimindedirler: Bu konuda dehşete düşülecek bir şey olmadığını, öğrencinin sınıfta daha fazla parlayamayacağını anladığını ve bu nedenle kayıtsız olduğunu ileri sürerler. Çeşitli zihinsel durumları anlamak için az bulunur bir duyarlılık, maharet ve düşüncelilik gereklidir. (13,3)

İlgisizlik, sahte kayıtsızlığın tam tersidir. Genç kızlara özgü bir kusur olmasına rağmen utangaç ve zayıf iradeli erkek çocuklarda da görülebilmektedir. Birçok kusurlara oranla çok daha erken ortaya çıkar ve daha hızlı gelişir: Kökleşmiş bir ilgisizlik daha 2. ve 3. sınıflarda dahi görülebilir. Bunun sindirim, solunum organları ya da kalp dolaşım sisteminin sıradan ve dışarıdan görülemeyen bir hastalığının hemen ardından ortaya çıkmasının da ender rastlanan bir şey olmadığını belirtmekte yarar vardır. (13,3)

İlgisizliği en tehlikeli zihinsel durum olarak görüyorum. Daha önce de belirtildiği gibi, genellikle diğer bazı hastalıklar nedeniyle zayıfladığı için ilgisiz olan bir çocuğa manevi gücünü yeniden kazandırmak özellikle zordur.

Bununla birlikte bu durumun ortaya çıkışı kendini hissettirir ve farkedilmesi güç değildir. İlgisiz hale gelenler, çoğunlukla çalışkan, gayretli ve (özellikle kızlarda) başarı kazanmak için çok çalışmaları gereken öğrencilerdir. Çok çalışan bir öğrencinin kuvveti, çoğunlukla sadece fiziksel kuvveti, bir noktada tükenir. Çalışmanın yalnızca sonuçlarıyla ilgilenen bir öğretmenin, bu sonuçların ne pahasına kazanıldığı hakkında bir fikri yoktur. Tabir caizse çocuk sıfırı tüketmiştir

ve ardından düşük notlar, ya da öğretmenden ciddi bir uyarı, belki de ana babasının okula çağrılması gelir. Bu zaman içinde çocuk ciddi olarak heyecanlanmıştır ve sinir sistemi gerilmiştir, fakat bu geçicidir, kısa zaman sonra heyecan düşer ve yerini keder alır. Çocuk kaçamayacağı ve öğretmenin de farkedemediği yeni bir tehlikeye maruzdur: Not korkusu. (13,3)

Bu korku yalnızca yetersiz not korkusu değil aynı zamanda ciddi bir duygusal sarsıntının sonucudur. Bu durum,okul eğitiminin ilk günlerinde başlar. Ne kadar erken başlarsa tanınması ve belirtilerinin gecikmiş zihinsel gelişme belirtilerinden ayırtedilmesi o kadar güçtür... Bırakın sövüp saymayı, bağırmanın dahi ne olduğunu bilmeyen bir çocuğun böyle bir durumla karşılaştığında donup kaldığını düşünün. Korkusu onu öylesine şaşkına çevirir ki kendi adını dahi duymaz; öğretmenin bütün sözleri anlamını yitirmiştir, öğretmenin neden bahsettiğini dahi anlayamamaktadır. Bu şekilde dersin büyük bir bölümü (15-20 dakikası) öğrencinin bilincinden silinebilir.

Ya da öğretmenin, sınıfın geri kalanı çoktan daireler çizmeye başlamışken Ayşe'nin hâlâ düşey çizgilerle uğraşmasını şaşkınlık içinde seyrettiğini görürüz. Öğretmen, olan biteni değerlendirememektedir. Bu arada Ayşe de giderek dikkatsiz ve yaratıcı yeteneği olmayan bir öğrenci olarak tanınmaktadır. (13,3)

Korkuya kapılmış ve hareketleri tutuklaşmış bir öğrenci normal düşünemez. Zihninde düşünme işleminin sadece parçaları kalır; korku, konuşmasını engeller ve öğretmenin karşısında dili tutulmuş gibi durur. Başka bir ortamda ise herhangi bir çocuk gibi davranabilir. Annesi, babası, yaşça daha büyük arkadaşlarıyla ormanda ya da tarlada ürünün kaldırılmasına yardım ederken sadece çalışmaya hevesli olmakla kalmaz, aynı zamanda zeki, kuvvetli, hayat dolu ve girişkendir de...

Bu gibi durumların büyük bir çoğunluğunda çocuk, sonunda bu korkusunu yener. Bununla birlikte bu korkunun etkisi altında normal gelişmesi birkaç yıl gerileyebilir; en değerli yıllarının bir kısmı kaybolup gider. (13,3)

Aşırı uyarılmış bir sinir sisteminin en şiddetli ve en aşırı tepkisi acımasızlıktır. Bu tepki de haksız davranışın bir sonucudur...

Genelde okula karşı ve özelde öğretmene karşı acımasızlık 13-19 yaş grubunda görülebilir. Acımasız ve zalim hareketler temelde suç niteliğinde olan hareketlerdir ve çok ciddi bir şekilde geri tepebilirler. (13,3)

Okullarda görülen bu tip şeyleri önlemek için neler yapılabilir. Herşeyden önemlisi, olup bitenin farkında olmaktır. Çocuğun duygusal yaşamının bazı öğretmenler için bir kapalı kutu olduğunu öne sürerek temize çıkmaya çalışmak yanlıştır. Çocukların zihinsel durumlarıyla ilgili sorunlar öğretmen toplantılarının, teşvik sorunları üzerine seminerlerin ve sosyalist eğitim uygulamasının her zaman gündeminde olmalıdır.

Çocuk psikolojisi sadece dar uygulama alanı değil, eğitim teorisinin de merkezi olmalıdır. (13,3)

Duygularına ulaşmaksızın bir çocuğa insancıl davranmak mümkün değildir. Özel yöntemlerle insancıl olunamaz. Alçaltma ya da "tatlı sözler", gerçek insancıllığa kesinlikle yabancı şeylerdir...

Gerçek insancıl bir yaklaşım herşeyden önce haklı davranmakla mümkündür. Bununla birlikte okullarda soyut bir doğruluk yoktur ve olamaz da. Doğuruluk için öğretmenin her öğrencinin iç dünyası hakkında duyarlı bir bilince sahip olması gerekir. Bir öğretmen, ancak her öğrenciye hasredebilecek kadar zihinsel enerjiye sahipse adil olabilir. Alışılmış ve basmakalıp şeylerde ısrar etmek ilgisizlik ve haksızlığın en kötü dış görüntüleridir. (13,3)

Bazı okullarda öğrencilerin öğretmenlerini bir birey olarak kavrayamadıkları ya da hissedemedikleri ve böylece öğretmenin işinde karşılaştığı güçlükleri anlamayı da kendileri için imkânsız hale getirdikleri gerçeğine gözlerimizi kapamamalıyız. Çocuklar yaramazlıklarıyla günün bitiminde dayanma sınırına ulaşmış öğretmenleri kızdırırlar ve kontrolünü kaybeden öğretmen bağırmaya başlar... Bağırma, insan ilişkileri hakkında yetersiz bilginin en açık belirtisidir. Öğretmenlerin bağırmaya başlaması öğrencileri sersemletir ve adeta sağır eder...

Öğretmenlerin çocuklara bağırmaya başladıkları zaman seslerinin sakin tonundan çok farklı olduğunu farketmiş olmalısınız. Öğretmenler kendileri bile seslerini tanıyamazlar... Bağıran bir öğretmen çocuğun vicdanının sesini boğar... (13,3)

Bir öğretmenin sesini yükseltmesi ya da bağırması gerekip gerekmediği sorusuna cevabım: Duyarlı bir insanın duygularının, bağırmaya hiç gerek duymaksızın çocukların kalplerine ulaşacağı kesindir. Çocuğun iç dünyası hakkında keskin bir duyarlılığa sahip olan öğretmen, bağırmaya asla gerek duymayacaktır. Çocuklar öğretmenlerinin olağan sesinde kaygı, hayal kırıklığı, şaşkınlık, öfke ve daha nice duygusal farklılığı sezebilirler. Gerçek bir insan duyarlılığına sahip

öğretmenin bu tip duyguların çocuklarca anlaşıldığına emin olması için çeşitli konuşma deneylerine girişmesine hiç gerek yoktur. Gerçek duyguları çocuklar daima "satır aralarında okurlar". (13,3)

Genç bir kalbi, aşağılamadan daha çok katılaştırıp acımasızlaştıracak hiçbir etki yoktur. Aşağılama, insanın bilinçaltı derinliklerinden kaba, hattâ bazen hayvansal içgüdülerin yüzeye çıkmasına neden olur. Kötü öğretimin bu dayanılmaz unsuru ortadan kalkıncaya kadar çocuk suçlarının sonu gelmeyecektir. Genç bir insanın nasıl olup da bir başkasına hakaret edebileceği ya da ona vurabileceği, insanlık dışı ve acımasız bir suçu nasıl işleyebileceği zaman zaman yetişkin bir insan aklına inanılmaz gibi gelmektedir. Böyle bir gence daha yakından bakacak olursak hiç kuşkusuz şiddet, aşağılama, güvensizlik, ilgisizlik, kalpsizlik gibi daha yaşlı kuşaklardan gelen ve çevre unsurlarının bir bileşiminden doğan duygusal gelişmemeşlikle karşılaşırız. (14,2)

Gerçekten becerikli bir öğretmen, öğrencilerinin hareket ve davranışlarını özellikle seçilmiş etkileyici sözler yerine, herşeyden önce sıradan kelimelerin duygusal farklılıklarıyla değerlendirir. Şu cümleyi ele alalım: "Bu yaptığın haylazlıktır..."

Bir öğretmen bu kelimeleri kullanarak öğrencide hayal kırıklığı, acı, utanç ve hattâ şaşkınlık yaratabilirken, bir diğerinde ise duygusal hiçbir tepki uyandırmaz ve sadece kayıtsızlıkla karşılaşır. İlk öğretmen düşünmekle öğrenilmeyen fakat kişinin ahlâki gücü ve prensipleri, sıcak kalpliliğiyle ayrılmaz bir bütün olan sağlam bir duyarlılığa sahiptir. İkinci öğretmenin sözleri ise, hiçbir mesaj taşımamaktadır. Ve o da bunu bağırarak telafi etme yoluna gitmektedir. Okullarımızda duygusal derecede ya da kızgınlık sırasında not kullanan o kadar çok "eğitimci" var ki! Bunlara derin bir acıma duyarız; çünkü sınıfta yaratabildikleri eğitimsel etki bir hiçtir. (14,12)

İyi okullarda çok ender rastlanmakta birlikte bazı öğrencilerin ciddi bir biçimde disiplini bozma suçu işlediği durumlar görülmektedir. Bu çocuklar hareketlerinin, öğretmen ve diğer öğrencilerin normal olarak çalışmalarını kötü yönde etkilediklerini bilmekle birlikte, yaptıkları işin içinden sıyrılacaklarına emindirler. Bu tip öğrenciler diğer okullardan benim okuluma geldikleri zaman, sürekli eleştiren bir güvensizlikle birlikte, diğer etkin bir düzeltme yöntemi olan özellikle sıkı bir denetim sayesinde işleri yoluna koyarım. Şunu tekrar vurgulamak isterim: Bu yöntem yalnızca, doğru ve yanlış hakkında çarpık bir görüşe sahip, kendilerine verdikleri önemi abartan ve çevresinde-

kilerin duygusal tepkilerine değer verme yeteneğini yitirmiş olan öğrencilere karşı kullanılmalıdır. Bütün bunların nedeni, evde yer alan olayların ve daha önceki okullarda yapılan bir sürü hatanın yolaçtığı birikimdir.

... Bir düzeltme yöntemi olarak güvensizlik, çevredekilerin onayını ve desteğini sağlayamazsa, bütün anlamını yitirir ve yozlaşır. Bu yönteme başvurmadan önce öğretmenin, atacağı adım için sınıftaki bütün öğrenciler üzerindeki manevi etkiyi, tartışararak ve hepsinden de önemlisi; sınıfın tembellik, asalaklık, disiplinsizlik ve gevşekliğe karşı hoşgörülü ve bağışlayıcı olmayı reddetmesini vurgulayarak zemin hazırlaması gerekmektedir. (14,12)

Okulun duvarlarını dahi çocuklara seslenir duruma getirmeye çalışmalıyız

Okulumuz Kremençug kentinden onbeş kilometre kadar uzaklıkta geniş bir köyün yanına kurulmuştur. Okul arazisi beş hektar kadardır ve korularla çevrelenmiştir; bu korular yakındaki kolektif çiftliğin ve güneyi çevreleyen Dnieper'in küçük bir kolu olan Omelnik Nehri'nin yüksek verimli arazileridir. Bu noktada nehir büyük bir göl oluşturmak üzere baraj haline getirilmiştir. (11,107)

Köy hemen hemen bir yeşillik denizince gizlenmiştir. Okul arazisi ve ortaklaşa çiftliğin tarlalar arasına rüzgâr kesici olarak çeşitli meşeler ve çalılar diktik; okulun yanında elma ağaçlarıyla çevrelenmiş bir spor stadyumu vardır. Okulun kuzeybatı tarafında eskiden karanlık bir çukur vardı. Bu çukurun tepe çevresine meşe ağaçları, eğimli kısımlara da leylak fidanları diktik, dolayısıyla şimdi bir meşe korumuz ve güzel leylaklardan bir bahçemiz var. (11,107)

Okulun bulunduğu arazinin tatlı iniş çıkışları vardır. Dnieper'in büyülü manzaraları yakındaki tepelerin herhangi birinden görülebilir. Berrak bir günde, bir tepenin üzerinden Dnieper'in ardındaki Poltava'nın tarlaları ve Kremençug'un mavi bir aynaya benzeyen insan yapısı denizi görülebilir: Ufukta bir hidroelektrik santralinin slüetini, uzuktaki hafif şiste motor ve tren vagonu fabrikalarını farkedebilirsiniz. Doğuya ve güneye doğru üzerine eski İskit höyükleri serpiştirilmiş geniş tarlalar uzanır. (11,107)

Öyle görünüyor ki geleceğin okulu, doğanın insanın uyumlu gelişiminin ilerlemesine hizmet ettiğini ispatlamak için, doğanın verdiği

ve insanın yapabileceği herşeyden sonuna kadar faydalanmak zorunda olacaktır. Sadece bu nedenle var olan doğal zenginlikleri korumalı ve geliştirmeliyiz. Öğrencilerimizin buradaki doğal kaynakları çoğaltmak için gösterdikleri çabalar, yirmi yıl kadar kısa bir süre içinde çevrelerini değiştirmiş, hattâ başka bir şekle sokmuştur. Bu yirmi yıl içinde kırk hektarlık balçıklı toprağı zengin, verimli tarlalara ve zengin meyva bahçelerine dönüştürdük.

Okulumuzdaki binaların dördü çalışma yeri olarak ayrılmıştır. İçinde on sınıf bulunan ana bina 5'ten 10'a kadar olan sınıflar içindir (5-7 sınıflar zemin katta, 8-10 sınıflar ise birinci kattadır). Diğer üç bina 1., 2., 3. ve 4. sınıfları içine alır. Her binada bir öğretmenler odası bulunur. (11,109)

Diyebiliriz ki, her binada çocukların birbirlerini tanıdıkları ve giderek tüm okulu kapsayan kolektif yaşama katıldıkları küçük bir aile yaşamaktadır. Ortam, çocukları çok çabuk yoran telaş ve yaygaradan uzaktır. Çocuklar evlerinden bahçeye, yeşil çimenlere koşabilirler. Her çeşit havada kendilerinden daha küçük ya da büyük arkadaşlarını ziyaret etmek için öteki binalara ayaklarını ıslanmaktan koruyan küçük beton yollardan geçebilirler. (11,109)

Ana çalışma blokunda sınıfladan ayrı olarak bir matematik odası, dil ve edebiyat bölümü, teyp ve pikapseti ile birlikte komple bir yabancı diller laboratuvarı, radyo atelyesi (Okul radyo istasyonu ile birlikte), bir müzik odası, Öncü ve Komsomol toplantı odaları, bir okul müzesi, metodoloji odası, bir "veliler köşesi", bir fotoğraf atelyesi, sanat odası, spor salonu, bir boş zamanları değerlendirme odası (öğrencilerin düş kurmak, arkadaşlarıyla konuşmak, gazete ve kitap okumak için huzur ve sessizlik bulabilecekleri bir yer olan), öğrencilerin ihtiyaçlarını bulabilecekleri bir araç gereç merkezi vardır. (11,112)

Dil ve edebiyat bölümünde her öğrencinin kendine bir edebiyat zemini sağlaması için okuması gereken ikiyüz edebi eser vardır. Bu seçim birçok kişinin olgunluğa erişmeden önce okuduğu sayıdan daha azdır; fakat tüm öğrencilerin bu belirli kitapları okuduğunu (Hattâ, bazılarını bir kereden fazla okuduklarını) göz önüne alırsak, bu öğretmen için hiç de kolay bir uğraş değildir. Aynı zamanda her yaştan öğrenciler için tavsiye edilen kitaplar listesi vardır; yeniden okunması gereken kitaplar listesi bile vardır; okulumuzda bu çeşit bir edebiyat zemini gerçek ahlâki ve estetik eğitim için asıl gerekli olan eğitim

olarak kabul ediyoruz. Ayrıca öğrencilerin hazırladığı kurgusal edebiyatın önde gelen örneklerine ait notlar, genç okuyucular için öneriler, okulun kurulduğu günden bu yana yazılan deneme türündeki yazıları kapsayan defterler, duvar gazetelerinin nüshaları ve *Kendi Çalışmamızın Tümü* adını taşıyan çalışma, okulun çıkardığı elyazması gazetenin eski nüshalarının bulunduğu dosyalar da bulunmaktadır. (11,112)

Tekrar tekrar okumamazın hatırlatıldığı eserler listesinin başlığı şu sözlerden oluşuyordu: "Erkekler ve kızlar, işte insanlığın edebiyat hazinesinden bir bölümünün listesi. Bunlar birkaç kez okunmalıdır. Bu kitaplar bize nasıl yaşadığımızı öğretir ve sanatın güzelliğini önümüze serer." (11,112)

Personel odasında, zaman tarifelerinden başka bir şeyi olmayan sıradan okulları anımsatan hiçbir şey yoktur: Masanın üzerinde bir akvaryum vardır, onun yanında havayı temiz tutmaya yarayan limon ve defne ağacının da içinde bulunduğu bazı oda bitkileri bulunmaktadır. Masanın çevresinde yumuşak sandalyeler sıralanır ve üstünde gazetelerle birlikte bir satranç seti bulunmaktadır. (11,116)

Kızlar için anatomi, fizyoloji, doğum kontrolü ve annelik üzerine kitaplar ve broşürlerin (bunların sürekli olarak yenileri sağlanır) bulunduğu ayrı bir okuma odamız vardır. Bu kitap ve broşürler, kızlar tarafından büyük bir ilgi ile okunur... (11,116)

Her eğitim kuruluşunda, öğrencilerin yararlanabileceği bir temizlik aygıtı vardır. Her sınıf, kendi kovasına, süzgeçli kovasına, toz bezine ve fırçasına sahiptir. Her zeminde bir elektrik süpürgesi vardır, bunların herbirinin ayrı ayrı yerleri bulunur.

Her öğrenci okula girmezden önce, ayakkabılarını iki kez siler: İlki dış kapının yanında botların kötüleşmeden yıkanabildiği küçük özel bir rezervuar'dadır ve sonra da sert patikanın sonunda okul binasına henüz girmeden önce, öğrenci, ayakkabılarını silmek zorundadır. Görevli personel, tüm öğrencilerin ayakkabılarının durumunu kontrolden geçirir: Herbiri, bir parça beyaz bezin üzerine basar ve ayakkabılarını sürter, eğer iz bırakmıyorsa okula girebilir, ayakkabılar bezi kirletiyorsa yeniden yıkamaya gidecektir. Öğrenci, elbette kirlettiği bezi de yıkayıp getirecektir. Ancak, hergün (ayakkabı temizliği ve temizlik kontrolü için) iki dakikadan fazla zaman ayrılmamıştır. Bununla birlikte, bu iki dakikalar aynı zamanda sonradan öğrencilerin temizleyici işçilerin yapacağı işi kısaltmakta ve hafifletmektedirler. (11,117)

Çocukların, bir binadan diğerine geçmekte kullandıkları yollar oldukça temiz tutulur. Eğer hava yağışlı olduğu zaman ıslanırlarsa, öğrenciler içeriye nem getirirler, kir ya da toz getirmezler. (11,117)

Okulun elektrik enerji istasyonu iki kesimden oluşmaktadır; birincisinde 16 kilovatlık ve 4,5 kilovatlık alternatif akım kapasiteli jeneratör, 2 kilovatlık doğru akım kapasiteli bir jeneratör, bir termo elektrik jeneratör, akü doldurucu, galvanik havuz ve elektrikli eritme fırını, elektrik kaynak makinası, freze makinası, torna tezgahı ve yuvarlak destek vardır; elektrik jeneratörlerinin gösteri amaçlarıyla çalıştırılmasında enerjinin boşa gitmemesi için bütün bunlar burada bulundurulur.

İkinci bölümde çocukların elektrik enerjisi santrali var. Bu santral küçük kapasiteli, düşük voltajlı enerji üreten bir fabrikayı içeriyor. Mekanik modellerden jeneratör imal ediliyor. Kıdemli öğrenciler otomatik olarak akım geçiren ve muhtemel kazaları kesinlikle önleyebilmek için motoru durduran birçok tertibat imal ettiler.

Elektrik enerjisi santralinden sonra dökümhane ve demirhane geliyor. (11,121)

Laboratuvarlarda, özel çalışma odalarında ve atelyelerde bulunan hemen her şey öğrenci ve öğretmenlerin ürünüdür. Her yıl çalışma odalarında ve laboratuvarlarda ek yeni makinalar, modeller ve tesisat, model inşa tablaları vs. ortaya çıkar. Örneğin 1963/64'te öğrenci ve öğretmenler metal işleri için bir freze, bir ağaç işleri tornası, bir bıçkı makinası, iki otomatik olarak programlanan torna, küçük ve orta sınıf öğrencileri için altı küçük metal tornası, 15 akım değiştirici jeneratör ve 45 telsiz ürettiler. Biz yalnızca kendi binalarımızda değil, komşu okullarda da metal işlemek üzere kulanılacak makinalar üretiyoruz. Son on yıl içinde diğer sekiz yıllık orta okullara 18 makina ile fizik, matematik ve kimya derslerinde kullanılmak üzere 45 mikroskop ürettik. (11,121)

Okul alanlarının güney, batı ve kuzey yönleri iki hektar genişliğinde, Ukrayna'da yetişen her türlü meyva ağacının bulunduğu (elma, erik, kaysı, şeftali, çilek, zerdali, ceviz) bir meyva bahçesiyle çevrilidir. Bu ağaçlar ilk kez yirmi yıl önce okulun öğrencileri tarafından dikilmişti ve geçen yıl yenileri dikildi. Okulun ana binasının hemen yanında hem çocukların hem de öğretmenlerin özellikle tercih ettikleri (0,2 hektarlık) bir bağ var. Mayıs ayından kasıma kadar çocuklar önce kalın yapraklar denizinin sonra da yerlere değen salkımların tadını çıkarırlar. (11,123)

Meyva bahçesiyle bağ arasında 1 No.lu Sera ve "yeşil laboratuvar" bulunmaktadır. Serada çiçek ve sebze yetiştirilmekte ve deneyler yürütülmektedir. Seranın orta yerinde bir dizi çiçek rafının çevresindeki sıralar öğrencilerin ders saatleri çin ayrılmıştır. Serayı öğrenciler inşa etti, su borularını ve merkezi ısıtma tesisatını da onlar döşediler. En soğuk kış günlerinde bile serada ısı en az 27°C de tutulmaktadır. (11,123)

Okulun çalışma bahçesinin arkasında mekanik laboratuvarı, iki okul taşıtı ve iki traktör için bir garaj bulunmaktadır. Aynı zamanda birçok tarımsal makina ve alet (ekme makinaları, sabanlar, bir biçerdöver, meyva ağaçları için ilaç püskürtme makinası) bulunmaktadır. Mekanik atelyesi ve (mekanik hobi merkezi üyeleri tarafından çizimi yapılan iki mini oto için yapılmış olan başlıcasının dışında) garajlar kıdemli öğrenciler tarafından inşa edildi. Küçük garajın bir bölümü "Genç Motorcular" kulübü tarafından kullanılmakta ve motor ayarlama aletleri ve model imalinde kullanılan malzemeler saklanmaktadır. Burada yapılan her zaman en heyecanlı iş olmaktadır: Küçük makina ve aletler burada yapılmakta veya monte edilmektedir; bu çalışmalarda elemeği yerine elektrik enerjisi de kullanılmaktadır. (11,126)

Okul bahçesi bir yeşillikler denizidir. Okulun bahçesinin büyük olmaması sayesinde sınıf pencerelerinden toz girmesi önlenmektedir. Bahçede sayısız yeşil çimen adası ve etrafı çevrili çimenlik köşeler vardır. O kadar çok yeşillik var ki, zaman zaman öğrencilerin çimenlerin üzerinde gezip oturmalarına rağmen hiçbir zaman kurumamaktadır.

Aynı zamanda birçok çiçek, çardak ve ağaç vardır. Okulun ana binasından laboratuvarlara ve çalışma odalarına giden yol boyunca gül ağaçları sıralanır. Bu gül kamelyası yürüyüşler için ideal yerdir. Meyva bahçesinde, şeftali ağaçlarının, mazıların yanısıra en azından otuz çiçek öbeği mis gibi kokan çiçeklerle düşünmek ve alçak sesle konuşmak için ideal bir ortam oluşturmaktadır. İnsan yaşamının parçası olan her şey güzel olmalıdır; işte bu nedenle okulumuzun dış görünümüne bu kadar özen gösteriyoruz. (11,126)

Çocuğun duygusal ve kültürel dünyası şekillenirken etrafında, okul koridorunun duvarlarında, sınıfta ve atelyede gördükleri çok önemlidir. Her şey bir esinlenme ve aydınlanma kaynağı olmalıdır. Biz, gördüğü her çizginin her sözcüğün çocuk için kendisi ve arkadaşları üzerine yeni düşüncelerin kaynağı olmasını sağlamaya çalışıyoruz. (11,130)

Oniki ve ondört yaşları arasındaki öğrenciler için düzenlenmiş olan giriş katı koridorunun dekoru bir anlamda okulun yansımasıdır; öğretim kadrosunun eğitim amaçlarını ve çalışma tarzını, öğretmen ve öğrencilerin düşünce ve çalışmalarındaki yeteneklerini yansıtmaktadır. (11,134)

1. Sınıf ve 2. Sınıf öğrencilerinin çalıştıkları binanın koridorunda öğrencilerin dikkatini çekmek üzere konmuş çizimler vardır; ancak bunların altında yazı yoktur; çünkü okula henüz gelmiş olan öğrencilere yöneliktir.

Bu çizimler düzenli aralıklarla değiştirilir: Öğretim yılının başlangıcında çocuklara, öğrencilerin en küçüklerinin bile okulda yapabilecekleri ilginç şeylerin çizimleri gösterilir. Bu resimler "resimli romanlar" gibi, çocuğu yakın çevresiyle tanıştıran niteliktedir. Küçük çocuklar, kendileri gibi okuldaki hayvanları besleyen, botanik laboratuvarında, serada, atelyelerde, torna ya da matkapla oynayan, mengene veya kıl testereyle çalışan çocukları gösteren resimlere bakmaktan hoşlanırlar. Ayrıca, dinlenen çocukları, çalışan ve oynayan öncüleri, en küçük sınıflardan öğrencileri gösteren resimler de vardır. Bu resimlerde aynı zamanda, küçük çocuklara, kendi yaşlarındaki veya biraz daha büyük çocukların nasıl mini arabaları kullandıklarını da görmektedir. Daha sonra bu resimlerde sunulan dünya, çocuğun önünde gerçek bir dünya gibi canlandırılmaktadır. (11,130)

Küçük çocukların çevrelerindeki dünyayı anlayabilmeleri için resimler asıyoruz. Örneğin, "Neden Böyle Yapılıyor?" başlığı altında bir dizi resim var. Bu resimler çocuklara, doğadan ya da bir çalışma ortamından alınmış, çocuğun bildiği olağan şeyleri göstermektedir; bununla birlikte, bunların arasında çocukların akıllarından çıkaramadıkları, onları hayrete düşüren alışılmamış şeyler de vardır. Islak toprağa sokulan bir söğüt dalı filiz verir, bir ağaç olur, oysa meşe dalı kurur gider. Neden? Kuzeyden soğuk bir rüzgârın bahar gecelerinde, meyva bahçelerinde açık havada ateş yakılarak çiçek açan ağaçların zarar görmesi önlenir. Nasıl?

İkinci resim dizisinin başlığı: "Bunu Niçin Yapıyorlar?" Kışın havuzlarda kalın buza delik açıyorlar. Niçin? Yazın sıcağında, sebzelerin çevresindeki kavrulmuş toprağa ince bir gübre tabakası yayıyorlar. Niçin? Demir parçaları, balta veya çekiç haline getirilmeden önce kıpkızıl oluncaya kadar ısıtılıyor. Ve benzeri şeyler.

Üçüncü resim dizisinin başlığı da şu: "Yanlış Nerede?" Resimler-

de bilerek yapılmış yanlışlar var: Bir meşe ağacının gölgesinde olgunlaşmış kırmızı domatesler; çiçek açmış elma ağaçlarının yanında karpuz taşıyan kolektif çiftçiler gösterilir; kavak ağaçlarının gölgesi güneşin geldiği yönde uzanır; buğday ekilmiş bir araziye arı kovanları konulmuştur vs. Bu resimler, küçükleri doğal dünya ve çalışmanın fenomenleri üzerinde düşündürmektedir.

Dördüncü dizi: "Bu Olay Nerede Geçiyor?" başlıklı resimler. Çocuklara, büyüklerinin kendilerine okumuş olduğu kitaplardan, anlattığı masal ya da filimlerden bildikleri sahneleri göstermektedir; örneğin buz tepeleriyle çevrili bir yola iniş yapan bir uçak; yıldızlarla dolu gökyüzüne fırlatılan bir roket ve çocukların tanıdığı Sovyet kozmonotunun gülümser yüzü. Ve benzerleri... (11,131)

"Bu Neden Yapılıyor?" başlıklı duvar panosunda aşağıdaki başlıkları taşıyan resimler var: "Kışın otomobil ve makinaların metal kısımları neden yağlanır?", "Patates ekilmeden önce neden güneşte ısıtılıyor?", "Yağmurdan sonra neden iki gün içinde tarlalar tırmıklanmalıdır?", " Kömür yakılmadan önce neden nemlendirilir?". Ve benzerleri...

Bir başka çizgi dizisi de, "Nasıl Öğrenmeli?" başlığı altında yer almaktadır: Bir tek dalını bile budamadan bir meyva ağacı ne kadar yaşar? Elma ağaçları ilkbaharda çiçek açar mı, o zaman nasıl oluyor da kışın meyvası bulunuyor? Şu uçak ne tür bir uçak, pervaneleri mi var yoksa jet motoru mu? (11,133)

Merkezi giriş kapısında Komsomol'un Lenin sergisi vardır. "Lenin'in Devrimci Ahlâk Öğretisi", "Komsomol Kahramanlarının Başarıları", "Köyümüzün En Mükemmel Kişileri" gibi konulara ayrılmış afiş ve fotoğraf koleksiyonları bulunmaktadır. Bir de "Lenin'in Hakkında Neleri Okumalı?" adlı bir kitap listesi bulunur.

Serginin odak noktalarından birini, ülkemizde ve dış ülkelerdeki önemli olayları gösteren makale ve fotoğrafların yer aldığı "İnsanoğlunun En Önemli Anları" başlıklı pano oluşturuyor. (11,143)

Üst sınıfların bulunduğu birinci katın girişinde, üzerinde şu yazıların yer aldığı bir afiş vardır: "Kızlar ve Erkekler! Yetişkinliğin eşiğindesiniz. Kendi eğitiminizi yönlendirmeyi öğrenerek, böylelikle iyi, dürüst yetişkinler olmalısınız. Ünlü kişilerin kendini eğitme konusunda söyledikleri şu sözlere dikkat edin." Aşağıda, dünün ve bugünün ünlü erkek ve kadınlarının deyişleri yer almaktadır. (11,140)

Biz, okulun duvarlarının bile öğrencilerle konuşmasını sağlamaya çalışıyoruz.

Afiş ve duvar panolarında yer alan derin düşünceler, öğrencilerin düşünsel deneyimlerine katkıda bulunmakta ve etki yaratmaktadır; çünkü bunlar, bizim öğrencilerimize verdiğimiz ahlâki, düşünsel ve estetik eğitimin bir parçasıdır. Yukarda sözünü ettiğimiz deyişlerin mesajı, okulumuzun bütününü ilgilendiren güncel çıkar ve ilgi konularıyla bağıntılı olmasaydı, bu sözcükler onların akıllarında ya da kalplerinde bir uyum yaratmaz, kulaklarının birinden girer ötekinden çıkardı. Tüm bu duvar panoları ve afişler, okulda yürütülmekte olan eğitsel çalışmanın anlık odak noktasına göre zaman zaman değiştirilmektedir. (11,138)

Çalışmaların yarısı sağlığın korunmasına ayrılmıştır

Sağlığın korunmasını öğretmenin en önemli ödevi olduğunu tekrar tekrar yinelemekte tereddüt etmiyorum. Çocukların sarsılmaz yaşam zevkinin varlığı ya da yokluğu, onların duygusal yaşamının niteliğini, dünyaya bakışlarını, düşünsel gelişmelerini, bilgilerinin güçlenişini ve kendi potansiyellerine olan güvenlerini belirler. Eğer çocuklarla karşı karşıya olduğum ilk dört yıl boyunca yapılan işleri ve yaşanan endişeleri belirtmek durumunda olsaydım, bu sürenin en az yarısının *çocukların sağlığına* ayrıldığını söyleyebilirdim. (10,87)

Sağlıklı ilgilenirken, aileyle sürekli diyalog zorunludur. Çocuğun okul yaşamının özellikle ilk iki yılında ana babalarla yapılan konuşmaların büyük çoğunluğu çocuğun sağlığıyla ilgilidir. (10,87)

Birçok çocuk, büyümekte olan vücutlarının güçlenmesi için gerekli olan beslenmeyi sağlayacak ya da hastalıkları ve metabolizmalarındaki bozuklukları geçiştirmelerini sağlayacak besinleri alamıyorlardı. Öğrencilerimden sadece sekizinin evinde bal vardı; oysa bal, benzetecek olursak, tabağınızda bir güneş yumağıdır. Genellikle ana babalara, çocuklarının sağlığı için bal yemelerinin ne kadar önemli olduğunu söylerdim. Dönemin ilk ayının sonunda onüç aile, küçük çapta arı beslemeye başladı ve ilkbaharda bu sayı yirmiüçe yükseldi.

Sonbaharda, annelere kuşburnundan, dağ eriği gibi vitamin bakımından zengin meyvalardan reçel yaparak kış için saklamalarını önerdim. Ana babalara aynı zamanda bahçelerine yeterince meyva ağacı, özellikle elma ağacı dikmelerini söyledim. Çocuklar kış boyunca taze meyva yemeliydiler ve kırsal alanlarda, kişiler bir parça daha fazla gayret göstermeye hazır oldukları sürece bu kolay bir iştir. (10,41)

Yıllarca yürütülen inceleme ve özel araştırma programları şu şaşırtıcı sonuçları ortaya koydu: Küçük çocukların yüzde 25'i okula gitmeden önce, iştahları olmadığından kahvaltı etmemektedir; yüzde 30'u normal bir beslenme için gerekli olanın yarısından azını yemektedir; yüzde 23'ü yeterli bir kahvaltının ancak yarısını yerken ancak yüzde 22'si normal standartlarda kahvaltı etmektedir. Kahvaltı etmeden okula giden çocuklar, birkaç saat sonra, mideleri boş olduğundan sıralarında başları dönmektedir. Bu tür çocuklar okuldan eve döndüklerinde, saatlerdir yemek yememiş olmalarına karşılık pek sağlıklı bir iştahları yoktur. Ana babalar, sık sık çocuklarının çorba, muhallebi, süt gibi basit sağlıklı besinlere hiç ilgi duymadıklarından ve yalnızca lezzetli yemekleri yediklerinden yakınmaktadırlar. (10,89)

... Biz, gençlerimize güçlüklerden korkmamayı öğrettik. Deneyim göstermiştir ki, kişi çocukluktan itibaren karşı karşıya kaldığı takdirde hiçbir güçlükten korkmamaktadır. Çocuklara havalandırılmamış bir odadaki kirli havayı solumamalarını öğretmek kadar onları temizliğe alıştırmak da önemlidir. (10,91)

İyi bir sağlığın anahtarı, tahıl bitkileriyle -buğday, çavdar, arpa, yonca ve diğer çimen türleriyle- doymuş bir havadır. Sık sık öğrencilerimi kırlara çıkararak, ekinlerin kokusuyla dolu temiz havayı solumalarını sağlarım. Ana babalara, çocukların yatak odalarının pencerelerinin altına fındık ağacı dikmelerini söyledim; bu ağaçlar havaya saçtıkları "phytoncide"lerle, hastalık taşıyan bakterileri ortadan kaldırırlar. Fındık ağaçları birçok böcek yumurtasını ortadan kaldırır. Fındık ağaçlarının yetiştiği yerlerde ne sinek ne de sivrisineğe rastlayamazsınız. Her ailenin bahçesine bir duş koymasını da sağladım. (10,42)

Birçok öğrencinin görme güçlüğü çekmesinden ve bazılarının daha 3. sınıfta gözlük takmaya başlamalarından rahatsız oldum. Küçük çocuklar üzerindeki gözlemlerim, beni, bunun onların hatalı bir alışkanlıkla okumaktan yorulmalarına bağlı olmadığını, özellikle besinlerinin vitamin bakımından eksik olmasına dayandığını ve fiziksel bakımdan zayıf olmalarından ötürü bu çocukların kolaylıkla soğuk algınlığına yakalandıkları sonucuna götürdü. Bazı çocukların geçirdikleri hastalıklar görmelerini kötü yönde etkiliyordu. Gereğince düzenli bir yaşam ve beslenme, bol idman, çocuğu hastalıktan korur ve çevresindeki dünyanın güzelliklerinden yararlanabilmesini sağlar. (10,42)

Çocukları gözlemlemekle geçirdiğim yıllar, beni acıklı bir gerçek-

le karşı karşıya getirdi. Baharda, mart ayından itibaren çocuklar yılın diğer zamanlarına oranla daha zayıftırlar. Çocuklar bu dönemde güçlerinin son haddine varmış görünürler: Vücutları soğuğa daha az dayanıklıdır ve çalışma kapasiteleri düşer. Bahar aylarında görmeleri de bozukluk gösterir.

Bu durum hakkında doktor ve psikologların eserlerinde bazı açıklamalar buldum: Vücudun çeşitli sistemlerinin uyumu bahar aylarında ani bir değişiklik gösterir. Bunun nedeni, vücudun vitamin stokları tükenir ve güneş ışınlarının hareketliliğindeki keskin düşüş de kendisini hissettirince uzun süreli odaklaşmış zihinsel faaliyet sinir sistemini yorar. (10,42)

Deneyim bize, çocukların okulda başarısız olduğu olayların yüzde 85'inde, geriliğin ana nedeninin sağlık bozukluğu, herhangi bir rahatsızlık veya hastalık olup çoğu kez farkına varılmayan, fakat ana, baba, doktor ve öğretmenin uyumlu çabalarıyla düzeltilebilecek bir konu olduğunu gösterdi. Kalp damar sisteminin, solunum organlarının ya da mide ile barsak rahatsızlıklarının ve hastalıklarının genellikle belirgin hastalıklar değil, çocuğun canlılığı ve hareketliliğini bizden sakladığı, sağlıklı halden sapmalar olarak ortaya çıkar. Çocuklar arasında yıllardır yaptığım çalışmalar bana şunu gösterdi: Geri zekâlılık olarak adlandırılan olgu, çoğu olayda genel rahatsızlığın, çocuğun kendisinin bile farkında olmadığı bir rahatsızlığın sonucu olmakta ve beyin hücrelerinin herhangi bir fizyolojik değişim ya da bozulmasından ileri gelmemektedir. Bazı çocuklarda hastalıklı bir renk solukluğu ya da iştahsızlık, bir şeylerin kötü gittiğini açıkça gösterir. Bir çocuğun beslenmesini iyileştirmeye yönelik en küçük çaba kırmızı beneklerle sonuçlanabilecek şiddetli bir tepkiye yol açar. En ayrıntılı testler bile pek az yararlı olur; çünkü görünürde her şey yolundadır. Çoğu durumlarda, çocuğun metabolizma*sının çok uzun süre evde oturmaktan ötürü bozulmuş olduğu ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda çocukların zihinsel yoğun çalışma kapasitesi de düşer. Hızlı büyüme ve bûluğ çağlarında bu tür rahatsızlıkların sayısı ve oranı artar.

Bu tür koşullarda tek köklü tedavi, çalışma ve dinlenme tarzlarının değiştirilmesidir: Açık havada uzun süre kalma, yatak odalarının pencerelerinin açık bırakılması, erken yatıp erken kalkma ve besleyici yiyecekler yemek. (10,39)

* Metabolizma: Beslenme fonksiyonu oluşturan kimyasal reaksiyonların tamamıdır. (Yn.)

Bazı çocuklar sağlıklı görünürler, fakat çalışmaları yakından izlendiğinde belli belirsiz bir rahatsızlık çektikleri ortaya çıkar. Belirsiz rahatsızlıkların ve hastalıkların, özellikle öğretmenlerin dersin her dakikasını yoğun zihinsel çalışmayla doldurdukları zamanlarda farkedilmesi belirtmeye değer bir ayrıntıdır. Bazı çocuklar, "dersin bir anının bile boşa harcanmamasını" sağlamaya çalışan öğretmenleriyle pek uyum sağlayamazlar. Ben, bu tür hızlı bir "tempo"nun mükemmel sağlıklı çocuklar için bile aslında zararlı olduğunun farkına vardım. Aşırı zihinsel çaba, sadece çocukların gözlerinin bulanıklaşmaya başlaması ve hareketlerinin isteksizleşmesi demektir. Bundan sonra çocuklar hiçbir şey yapamazlar; bütün isteyecekleri temiz havadır, oysa öğretmen onları "koşum takımları altında" tutmakta ve gittikçe daha hızlı koşmaları için dürtmektedir... (10,40)

Biz, çocuğun kafasının sınırsız olarak herşeyi alabilecek bir elektronik cihaz olduğu düşüncesiyle uygulanan "etkin" ve "hızlandırılmış" öğretim yöntemleriyle deney yapılmasını onaylamıyoruz. Çocuk, en çok dikkat gösterilmesi gereken son derece karmaşık ve narin bir beyni olan, canlı bir yaratıktır. İlk eğitim programı üç yıl içinde özümlenebilir; ama çocuğun sağlığına sürekli özen göstermek ve onların normal fiziksel gelişmesini güvence altına almak şarttır. Başarılı zihinsel çalışmanın anahtarı, hız ve yoğunlaşma değil, bu çalışmanın doğru biçimde ve özenle düşünülerek örgütlenmesi ve çok yönlü fiziksel, düşünsel ve estetik eğitimin sağlanmasıdır. (11,147)

Bir çocuğun sağlığı kendisine verilen ev ödevine ve bunu ne zaman yaptığına bağlıdır. Evde bağımsız çalışma sürecinin duygusal yönü çok önemlidir. Bir çocuk kitaplarını isteksizce alırsa, bu, sadece onun düşünsel enerjisini kısıtlamakla kalmaz, iç organlarının karmaşık etkileşim sistemi üzerinde de olumsuz bir etki yapar. Okul çalışmasına karşıt bir tavır geliştiren çocuğun ciddi sindirim sorunlarıyla karşılaştığı ve gastrite yakalandığı birçok örnek bilirim. (10,90)

... Eğer bir çocuk yatmadan önce saatlerce ödevinin başında otururşa geri kalmaya başlar. Görünüşte dersleriyle ilgili zihinsel çalışma yaparken çocuğun edilgen kalması çoğu zaman, açık havada -bahçede ya da kartopu oynamakta- olması gereken saatlerini kitapların arasında geçirmesinin sonucudur. (11,150)

Uykunun onarıcı rolü sadece süresine değil, aynı zamanda kişinin uyuduğu gece saatine ve gün boyunca ne zaman çalıştığına bağlıdır. Kendilerini en iyi hissedenler, erken yatan, yeterince uyuyan, erken

kalkan ve uyku sonrası ilk 5-10 saatlerini yoğun zihinsel çalışmayla geçiren kişilerdir (bu saatler sözkonusu kişinin yaşma göre değişir). Daha sonraki saatlerde yoğunluk azalır. Yoğun zihinsel çalışma, özellikle ezber yapma, yatmadan önceki 5-7 saatte sözkonusu olmamalıdır. (Sağlığı zayıf olan ya da hastalıktan kalkanlar için bu faaliyetler yatmadan önceki 8-9 saat içinde yapılmamalıdır.) (11,150)

Deneyler, eğitim ve öğretim çalışmaları (özellikle derslerde yeni konu incelemeleri) gereğince düzenlendiği takdirde, sabahları 1,5 ya da 2 (bazen 2,5) saatlik bir derste yapılan çalışmalar, okul sonrası aynı sürede sağlanabilecek zihinsel çalışmaların iki katının gerçekleştirilebileceğini göstermektedir. Sabahları, 1. ve 2. sınıf öğrencileri tüm ödevlerini 20-25 dakikada, 3., 4. ve 5. sınıf öğrencileri 40-45 dakikada tamamlarlar. Okuldaki uygulama, ödevlerin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Önemli ölçüde zaman gerektiren çalışmalar (kompozisyon, karmaşık çizimlerin yapılması) birkaç güne bölünmelidir (bunun nasıl yapılacağı da öğretmenlerin öğrencilerine öneride bulunmaları gereken bir sorudur). Çocuk için sabah zihinsel çalışmaları öğrenmesi, anımsaması ve aklında tutması gereken şeyleri tekrarlamasıyla başlar. (11,154)

Ev ödevlerini sabah erkenden evde tamamlayan, öğle yemeği ve öğleden sonra ödev saatleri için okulda kalan öğrenciler, devamlı kitaplarıyla haşır neşir değillerdir. Bu tür çocuklar için düzenlenen gruplar evde ailenin sağladığı rahatlığı sağlar, ama ailenin yerini alamaz (zaten hiçbir şey ailenin yerini alamaz). Çocuklarına sürekli özen göstermeyen ana-babaların yaşamlarının anormal ve bozuk olması gibi çocuklarla ana babaları arasında, sürekli ve günü gününe iletişimden yoksun bir eğitim de anormal ve bozuk bir eğitimdir. (11,155)

Okul, jimnastik ve atletizmi ana fiziksel faaliyet türleri olarak kabul etti... Bu idmanın amacı çocukların hareket güzelliği, kuvvet, uyum, çeviklik ve dayanıklılığını geliştirmektir. Öğrenciler salonda yeni hareketler üzerinde çalışırken, estetik yetkinleşmeye, güzelliğe çok dikkat edilir. Bölümün mükemmelliğini sağlamak güdüsüyle öğrenciler güne fiziksel idmanla başlarlar. (11,159)

Koşu, kayak ve yüzme gibi idmanlar yaptırırken, estetik yetkinleşmeye büyük bir önem veririz. Bu ve diğer spor dallarında güzellik, zerafet ve hareket uyumunu temel ölçüt olarak kabul etmek kural haline gelirken hız ikinci derecede bir faktör olmuştur. Güzellik sadece

gösterilmez, yaratılır da. Bu fiziksel yetkinleşme için de geçerlidir. Başka bir deyişle, çabalarımız fiziksel eğitimin ana hedeflerine ulaşmaya yöneliktir. Özetle, başarının tek ölçüsünün hareketin hızı olduğu yarışmalara hiçbir zaman izin vermeyiz. Aksi halde sağlıksız coşku ve hırsa ortam yaratılır. Bu tür yarışmalar çoğunlukla güzellikten, estetik hedeflerden ve en üzücü, kitlesel zevkten ve bireylere fırsat vermekten yoksundur. Spor tüm çocuklara fiziksel eğitim vermenin aracı olmak yerine bireysel başarı aracına dönüştürülmemelidir; çocuklar iyi spor yapanlar ve kötü yapanlar şeklinde ikiye bölünmemeli ve okulun sporda başarısı için isterik bir coşku atmosferi altında sağlıksız heyecanlar kamçılanmamalıdır.

Spor, herkes tarafından sevildiği zaman bir eğitim aracı haline gelir. (11,160)

... Sağlıklı bir vücutla sağlıklı bir zihin arasındaki uyum, eğlence olmaksızın olanaksızdır. Bir çocuk çimenlerin, ışıldayan yıldızların güzelliği, cırcır böceklerinin ardı kesilmeyen şarkısı ve kır çiçeklerinin kokusuyla büyülenerek bir şarkı yapmaya kalkarsa, bu, onun vücuduyla kafası arasındaki uyum doruğuna varması demektir. Bir kişinin sağlığına, özellikle bir çocuğun sağlığına özen göstermek, sadece bir dizi sağlık kural ve normdan ya da günlük zaman tablosunda yapılacak ve yapılmayacaklar listesinden, çalışmak, dinlenmek ve yemekten ibaret değildir. Bu, öncelikle ve en önemlisi, insanın fiziksel ve zihinsel kapasitesinin uyum içinde doldurulmasıdır ve bu uyumun en üst noktası yaratıcılık zevkidir. (10,92)

Öğretim herkesin bilimi olmalıdır

Kesinlikle inanıyorum ki, *öğretim herkesin* -hem öğretmenlerin hem de ana babaların- *bilimi olmalıdır*. Biz ana babalara eğitim bilimi hakkında asgari temel bir bilgi vermeye çalışıyoruz. Bu amaçla, ana babalar için özel kurslar düzenleyerek, onların, çocukları okula başlamadan iki yıl önce kaydederek, çocukları ortaokulu tamamlayıncaya kadar devam edebilmelerini sağlıyoruz. Ana babalar için düzenlenmiş olan psikoloji ve eğitim kursu toplam 250 saati buluyor...

Kurs, üniversite eğitim programının içerdiği tüm alanları kapsıyor, fakat ayrıca çocuğun çeşitli yaşlardaki psikolojik yapısına, kişilik psikolojisine ve fiziksel, düşünsel, ahlâki ve estetik eğitim teorisi-

ne özel bir önem veriliyor. Kursa katılan tüm ana babalara, çocuklarının düşünsel ve duygusal gelişimine uygulayabilecekleri bir teorik bilgi temeli sağlamaya çalışıyoruz. Bu çalışma, biz öğretmenler için önemli ölçüde incelik ve duyarlılık gerektiriyor. (11,35)

Tüm ana babaların yüzde 95-98'inin kurslara devam etmesini sağladık. Ailelerin yüzde yirmi beşini hem ana hem baba temsil ediyordu. Kurs, ana babaların okul öncesi bölümü iki ya da üçüncü yılı sonunda, dört yıllık ilkokul bölümüyle ilgili, daha sonra da üç yıllık orta kısmına, son alarak da üç yıllık üst kısma (8-10'uncu sınıflara) ilişkin bölüme devam etmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmişti. Ana babaların, sorumluluk taşıyacak derecede eğitim becerileriyle aydınlatılması ve eğitilmesine yönelik bu sistem olmasaydı, okulda başarılı bir eğitim faaliyeti gerçekleştirilemezdi. (14,6)

Ana baba kurslarının tüm bölümlerinde verilen derslerden birinde özellikle şu konu üzerinde durdum: Çocuklar büyüklerini nasıl taklit ederler? Ana babalar, çocukların, ana babalarının davranışlarının görünüşte önemsiz ve kendilerine özgü özelliklerini nasıl benimsediklerini, yeni biçimiyle abartılmış bir hal alan bu davranışları çocukların da yaptıklarını büyük bir ilgiyle dinlediler. Çocukların, ana babalarının karakterlerinin bazı özelliklerini nasıl birer birer aldığının, bu karakterlerinin baz özelliklerinin nasıl çocuklara geçtiğinin ve küçük bir çocuğun ahlâki görüşlerinin nasıl biçimlendiğinin ayrıntılı tahlili, öğretmenin ana babalarla toplu olarak ve ayrı ayrı çalışmaların bir bölümünü oluşturur. Okulda ve evde izlenen eğitim çizgisinin kesişmesini sağlamak bakımından, ana babaların kendilerini çocuklarında görmeyi ve çocuklarının gelişiminde varolan doğal diyalektiği değerlendirmeyi öğrenmeleri çok önemlidir. (14,6)

Kitapsız, kitaplıksız bir yuva, en azından çocuğun okul eğitimi üzerinde olumlu herhangi bir etki yapamaz; en kötüsü de, düşünsel gelişimini kısıtlayarak çocuğun varlığına set vurur; bu ise öğretmenlerin, ailenin kısıtlı olanaklarını herhangi bir yolla telafi edecek şekilde özel çaba göstermeleri gerektiği anlamındadır. (14,6)

Sadece çocuklar için değil, aynı zamanda, düşünsel gereksinmeleri çocukların okumaları kadar önemli olan ana babalar için bir ev kitaplığı oluşturulmasını önemli ve gerekli buluyoruz. (14,6)

Yirmi yıl boyunca, öğrencilerimin gelişimini on yaşından okulu bitirinceye kadarki gelişimlerini kaydettiğim 1200 kart doldurdum. Bu materyallerin incelenmesi, yüksek ahlâklı ve bilinçli tavırlı yetiş-

kinlerin kitaba değer verilen yuvalardan geldiğini ortaya koymaktadır. (14,6)

Ana babalar için derlediğim, *İnsanca Bir Dünya* adlı antolojide masallara ve çocuk kitaplarına önemli ölçüde yer verilmektedir. Ana babalara, okul öncesi yaşlarında çocuklarına hangi masalları okumaları gerektiğini, evde hangi çocuk kitaplarını kitaplıkta bulundurmaları gerektiğini, bunların nasıl okunup açıklanması gerektiğini açıklıyorum. Kitaplar bütün olarak, ailenin gereksinmeleri arasında son derece önemli bir yer tutar. (14,6)

Belki de bazılarınız merak edecektir: Okulda yedi ana baba çalışma grubu bulunsa ve bunlar ayda iki kez toplansa, şüphesiz öğretmenler zamanlarının çoğunluğunu ana babalarla konuşmaya harcamaları gerekecektir. Hayır, biz bu ek iş yükünü aşırı bulmuyoruz; çünkü öte yandan bir çoğu gerekli olmakla birlikte yaygın biçimde uygulanan toplantı türlerini kaldırdık. Biz çocukları evlerinde ziyaret etmiyoruz. Onların ana ve babaları kendileri bize geliyorlar. (16)

Zaman zaman, ana baba kurslarında analar için özel dersler yapıyoruz... Çocukların cinsel eğitimine ilişkin çeşitli konuların tartışılmasına sıra geldiğinde böyle yapmak gerekmektedir. (14,6)

Kış akşamları babalar sık sık okulu ziyarete gelirler. Bu fırsattan yararlanarak öğretmenler onlarla erkeğin ailedeki önemli rolü üzerine konuşurlar. Bu tür konuşmalara büyük önem verilmektedir; çünkü genç kuşakların eğitiminde babaların çok özel bir rol oynamaları gerekir.

Çocuklar her zaman babalarının kendilerine özgü bir aydınlık kişilikle ve sorumlu bir yaşam çizgisiyle sağlam karakter sahibi olmasını şiddetle arzu ederler. Her baba çocuğunun kendisine ne kadar çok gereksinmesi olduğunu ve onun akıllı, dürüst bir erkek olarak arkasında olmasının ne kadar önemli olduğunu anlasa ve bunun bilincine varırsa yeter! (18)

Babalarla yapılan konuşmalarda sadece öğretmenler, onlara hayat tecrübelerinden çıkardıkları bilgeliği aktararak ve kararlılık ve sebatla çocuklarını yetiştirmeleri gerektiğini anlatabilirler. (14,6)

Uyumlu aileler, anne ve baba arasında, çocuklarla ana babalar arasında ideal ilişkiler yaratmanın zamanı gelmiştir ve ben buna kesinlikle inanıyorum. Ailenin, güzelliğin doğduğu o sihirli köpük olduğuna ve eğer insan güzelliğinin kaynaklandığı esrarlı güçler yoksa okulların işlevinin onu yeniden yaratmak olduğuna kesinlikle eminim. (31)

Ailenin desteği olmasaydı biz, -okulumuzu kastediyorum- bu kadar güçlü olamazdık. Ana babalara eğitim sanat ve becerilerinin önemli temellerinin verilebilmesi için onlarca yıl harcandı. Bugünün kuşağının ana babaları bizim eski öğrencilerimizdir; onları, daha sıralarda otururken ana babalık görevlerine hazırladık, bu çok önemlidir! Şimdiki ana baba kuşağının en önemli özelliği okulumuza karşı sınırsız bir saygı ve güvendir. Yöredeki evlerde ahlâk, çocuk eğitimi ve çocuk bakımı konularında okulun üstünde bir otorite yoktur. Her ailede kitabı ve okumayı bir zorunluluk haline getirmeyi başardık. Sınıf dışında üst sınıf öğrencileriyle çalışmalarımızın yarısı onları iyi ana ve babalar olarak hazırlamayı amaçlamaktadır. Belki de bu bazılarınıza tuhaf gelebilir, belki de biz hatalıyız; ne olursa olsun, "mesleki yönlendirme" çalışmalarımızda bizim temel meşguliyetimiz geleceğin ana baba eğitimcilerini daha okul sıralarındayken yetiştirmektir... (31)

Sosyalist eğitimin büyük gücüne güveniyorum. Çocuk ve gençlerin, cezalandırmayı gerektirmeyecek bir biçimde eğitilebileceklerine inanıyorum. En büyük mutluluk ve zevkin, dolu ve ilginç yaşamlarda, düşünceler, arzular, çabalarla zenginleşmiş yaşamlarda, dünyamızda doğadan varolan güzellik ve nefaseti keşfetmede, yarının bugünkünden daha iyi olması isteğinde, kendi güzel niteliklerimizi çocuklarımızda yeniden yaratmakta ve arkadaşlarımızın ve Vatanımızın refahını iyileştirmek için sürekli ve sapmaz çabalarda bulunması gerektiğine inanıyorum. (29)

2. BÖLÜM
ÇALIŞMA

Bilgi insan için hayatî bir gereksinmedir, çünkü insanlığın gereğidir

Her öğretmen, öğrencilerinin zekâsını geliştirme konusunda üstün becerilere sahip olmak durumundadır: Bu kural göz önünde tutulmazsa, okul okul olmaktan çıkar. Okul yaşamının birçok felâketi ve sorunu, öğretmenlerin, bilgiyi verirken, sadece onu kendi kafalarından çocuğun kafasına devretmeleri, daha sonra ise çocuğun neler yaptığı konusunda bir fikirlerinin bulunmaması gerçeğinden ortaya çıkan beceri eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. (14,8)

Öğrencilerin karakterini *bilgi aracılığıyla eğitmeye ve şekillendirmeye* yetenekli öğretmenler, öğrencilerine, onları çevrelerindeki dünyanın keşfine yönelik bilinçli adımlar atabilmeleri için gerekli bilgiyle donatarak bir araç sunmaktadırlar. (14,8)

Öğretmenin didaktik sanatına derinlemesine ne kadar vakıf olmasına bakmaksızın, dersleri önce ve en önemli olarak, eğitim ilke ve yöntemlerinin öğretim ve ders verme sürecine ne şekilde uygulandığına bağlıdır. Örneklerin büyük çoğunluğunda, derslerdeki güçlük ve aksaklıkların tümünün açıklaması, öğretmenin, derslerin öğrencilerle öğretmenin ortak çabalarının ürünü olduğunu ve bu çabaların başarısının başta ve en çok öğretmenle öğrencileri arasında şekillenen ilişkilerle belirlendiğini unutmasında yatmaktadır. (2,70)

Bugünün sosyalist okulunda kazanılan bilginin, gençler tarafından, üniversiteye girmek için bir bilet değil, gelecekteki yaşamında ne yapacağından ve mühendis, çoban, doktor ya da çiftçi olacağından tamamen bağımsız kendilerine gerekli bir servet olarak görülmesi son derece önemlidir. (14,2)

Eğitimin içeriğine, sadece çalışmaya pratik uygulanabilirliği açısından yaklaşılmamalıdır; çünkü bilgi, insan için hayati bir gereksinmedir, çünkü insanlığın gereğidir. (14,8)

Aşırı yükleme, göreli bir kavramdır. Öğrenci yaşı bakımından konuyu kavrayamıyorsa bu, onun kapasitesinin üzerindedir. Sözkonusu yaş grubunun kavrayabileceği düzeyde özümlenmesi mümkün konunun hacmi, büyük ölçüde sözkonusu kolektifin ve bireyin düşünsel yaşamına bağlıdır. En önemsiz, mütevazi bir hacim bile, sözkonusu derslerin düşünsel altyapısı sınırlı ya da darsa, bir öğrencinin kapasitesinin üzerinde olabilir. (11,256)

Zihinsel çalışmanın tekdüze olduğu ve tüm öğrencilerin sıkıcı bir iş gibi yaptıkları durumlarda aşırı yükleme vardır. Aşırı yüklemenin ortadan kaldırılması, ders programı içindeki bilgi hacminin mekanik biçimde kısıtlanmasıyla değil, ilgi aracılığıyla, öğrencinin özgül düşünsel deneyim, uygulanmakta olan çalışmaların düşünsel altyapısının zenginliği aracılığıyla başarılır. Bir fizik dersinde, atomun yapısına ilişikin açıklamaları dinlemeden önce, böyle bir öğrenci elementer parçacıklar hakkında birçok çekici ve ilginç makale ve yazı okumaktadır; okuduklarının çoğu onun anlayamayacağı düzeyde olsa bile, sekte vurmayacak, tersine öğrencinin derste incelenecek konuya olan ilgisini kamçılayacaktır. (11,256)

Gençlerin boş vakit bulamamalarının ana nedeni, gerektiği anda zihinsel çalışma yapmamaları ve derslerde avarelik etmeleridir. (11,161)

Küçük sınıflarda çocuk ev ödevini tamamlamayı unutsa bile gerçekte hatalı değildir; çünkü bu aşamada esas olan büyüklerinin sürekli günlük denetimidir. (3,141)

Şu anda Sovyet okulları, insanın çocukluk yıllarındaki gücü ve fırsatları hakkındaki düşüncelerimize kökten değişiklikler getirmektedir. Bugün küçük sınıflardaki (7-11 yaşlarındaki) öğrencilerin ellerinde, geçmişte olduğundan çok daha geniş bir bilgi ve beceri hazinesi bulunmaktadır; öğrenim yedi değil altı yaşında başlayabilirken, ilk öğrenim dört yıl yerine üç yılda bitirilebilmektedir. Bu yeni olanakların ardındaki hikmet, çocukların düşünsel ve çalışma deneyimlerinin bağdaştırılmasıdır (9-10 yaşındaki bir öğrenciye tornada çalışma öğretilebilir ve bu beceri onun düşünsel çalışmasını geliştirici yönde önemli bir etki yapar). Pratik becerileri geliştikçe ve çocuk ne kadar küçük yaşta çalışma alışkanlığı edinirse, orta öğretim yaşamının so-

nunda ulaşacağı düşünsel gelişme düzeyi o kadar yüksek olacaktır. (11,11)

Resmi ders programında yer alan bilgileri veren her öğretmen aynı zamanda *ikinci bir ders programı* izlemektedir; bu, zorunlu olan programa ek olarak konulmuş bir bilgi programıdır.

Bizim öğretmenlerimiz, üst sınıf öğrencilerinin düşünsel gelişmelerinin ancak bu iki ders programının kaynaştırılmasına bağlı olduğunun kesinlikle farkındadırlar. (12,148)

İkinci programı iyice öğrenmek, on yaşın üzerindeki çocukların düşünsel olgunluğa ulaşabilmelerinin, kolektifin çok yönlü düşünsel yaşamında yer almanın ve kültürel deneyimlerin sürekli değişimine girişebilmenin temelini oluşturur.

İkinci programı iyice öğrenmenin en önemli aracı kendi kendine okumaktır. (12,149)

Öğretimin nasıl karakter oluşturucu bir rol oynayabileceği konusu üzerindeki tüm konuşma ve tartışmalar, kendini eğitme gençlerin yaşamında yeterince sağlam biçimde köklenmedikçe anlamsızdır. Kendi kendini eğitme olmaksızın, zihinsel potansiyel kontrol edilmeksizin ve dünyanın keşfedilmesi için irade gücü ve kendi kendine keşfetme olmaksızın öğretim, karakterin oluşmasında hiçbir rol oynayamaz. Çağdaş insanın yaşamı, kişinin kendini yücelten gurur duygusundan esinlenen kitaplarla sürekli arkadaşlığından ayrı düşünülemez. (12,159)

Öğrencilerimizin okulu bitirdikleri yıl ulaştıkları bilgi düzeyini başlangıç birimi olarak alacak olursak, çalışma yaşamları boyunca her biri beş ya da altı kat daha fazlasını eklemek zorundadırlar; aksi halde geri kalırlar ve çalışmalarında başarısız olurlar. Bugün yaşamımız bilgilerin sürekli güncelleştirilmesini gerektirmektedir. Öğrenme açlığı olmaksızın tam bir düşünsel yaşam olanaksızdır; tam bir çalışma ve yaratıcılık dünyası için de böyledir. Bu demektir ki, insanın doğasındaki kendi kendini eğitme gereksinmesinin teşvik edilmesi önemlidir. (12,117)

Öğrencilerimizde öğrenme isteği yaratılmazsa tüm plânlarımız boşa çıkar

Çocukların zihinsel çabaları yetişkinlerinkinden farklıdır. Bir çocuk için yetişkinlerde olduğu gibi bilginin kazanılması onun zihinsel çabasının nihai amacı olamaz. Öğrenme isteğinin kaynağı çocuğun

zihinsel çabasının doğasında, onların düşüncelerinin duygusal uzantılarında ve düşünsel çıkar ve arzularında işlidir. Bu kaynak kurursa hiçbir güç çocuğu kitapların başına oturmaya zorlayamaz. (10,57)

Öğretmenlere çok inandırıcı gibi görünen: "Sıkı çalışmalısınız, öğrenci olarak görevinizi yerine getirmelisiniz, ödeviniz sıkı çalışmaktır" vb., öğütler, öğrencilerin, özellikle onüç ondokuz yaş arasındakileri çok az etkiler. Gençler bir şey hakkında kendi kişisel fikirlerini oluşturmak, bunu kendi kendilerine tartmak ve tahlil etmek kaygısındadırlar.

Öğrenciler, herhangi bir düşünceye, özellikle sıkı çalışmaları gerektiği düşüncesine, göreli olarak aşama aşama getirilmelidirler.

Öğretmenin görüntüsü geri plânda kalarak, doğrudan değil dolaylı yoldan ikna çok etkili olacaktır. (3,111)

Öğrenciler yeni edindikleri bilgileri kendi zihinsel çabalarının ürünü olarak görmelidirler... (3,112)

Okulumuzun en iyi öğretmenleri, ünlü bilimcilerin yapmış oldukları çalışmaların özelliklerinin aydınlatılmasına özel dersler ayırmaktadır... Bu dersler, kelimenin tam anlamıyla *karakter oluşturma* olarak değerlendirilebilir. (3,114)

Okul çocuklarımız, zekâ çalışmasının gerektirdiği becerilerde ustalaştıkça *öğrenme isteksizliğini* daha az belirtir hale geldiler. 12 yılda, kasten ve gücenerek ödevini yapmayı reddeden yalnızca bir öğrenciyle karşılaştık. Bunun dışındaki tüm örneklerde öğrenme isteksizliği çalışma yeteneğinden yoksunluğun sonucuydu. (3,131)

Daha okul yaşamlarının başından itibaren öğrenmek istemeyecek çocuk yoktur. Çalışma yeteneğinden yoksunluk isteksizliğe, isteksizlikte tembelliğe yolaçar. Bu hatalar zincirinin her yeni halkası daha sağlam olur ve parçalanması da gitgide güçleşir. Bu zayıflıkları ortadan kaldırmanın başlıca aracı, öğrencilere daha küçük yaştan başlayarak bağımsız çalışma becerisini öğretmektir. (3,133)

Bir öğrenci öğrenmeye isteksizse tüm plânlarımız, beklentilerimiz ve tahminlerimiz boşa çıkar. İsteklilik ancak sınıfta başarı sağlandıktan sonra ortaya çıkar. Bir tür çelişki ortaya çıkmaktadır: Bir çocuğun okulda başarılı olması ve ilerleme kaydetmesi için geri kalmaması, derslerini öğrenmesi gereklidir. Fakat bu görüntüdeki çelişki aslında öğretmenliğin bütün karmaşıklığını içermektedir. Öğrenmeye karşı ilgi, ancak başarıdan doğan esinlenme var olduğu zaman mümkündür. Ben çalışkanlığı, çocuğun başarıya ulaşabileceğine olan güveniyle artan bir esinlenme olarak görüyorum. (14,8)

Dersler düşüncelerin, duyguların, yaratıcılığın, güzelliğin ve oyunun parlak ışıklarıyla canlandırıldığı zaman çocuklar için ilginç hale gelebilir. Çocukların derslerinde ilerleme göstermelerini sağlamaya yönelik çabalarım, bir çocuğun iyi yediği ve uyuduğu ya da uyumadığını, genel sağlık durumunu, oynadığı oyunları, açık havada ne kadar zaman bulunduğunu, hangi tür kitaplar okuduğunu ve kendisine hangi masalların okunmuş ya da anlatılmış olduğunu, ne tür resimler çizdiğini, duygu ve düşüncelerini nasıl ifade ettiğini, doğanın seslerinin, halk müziğinin ve müzisyenler tarafından bestelenmiş melodilerin onda ne tür duygular uyandırdığını, diğer insanların neşe ve talihsizliklerine ne kadar duyarlı olduğunu, başkaları için neler yapabildiğini ve duyduğu hisleri öğrenerek başladı. (10,108)

Araştırıcılık ve merak, tarihin başlangıcından bugüne, insan doğasının ayrılmaz nitelikleri olmuştur. Öğrenme aşkının var olmadığı yerde bir okul başarılı olamaz. Entelektüel kayıtsızlık ya da entellektüel tepki yoksulluğu, çocuğun zekâsının kavrama yeteneğini, yaratıcılığını ve düşünce ve bilgilerin güzellik ve zenginliğini köreltir. Bir öğretmen dersini verdikten sonra sınıftan hiçbir soru gelmezse ve "herşey anlaşıldı" ise, bu, sınıftaki öğrencilerin düşünsel gereksinmelerinin durduğunun ve günlük dersi öğrenmekten ibaret olan sıkıcı , yorucu bir zorunluluktan başka bir şey kalmadığının ilk işaretidir. (14,2)

Sınıfta faal düşünme, öğrenciler kendilerine sorulan sorulara cevap verme isteğini duydukları zaman başlar. Öğretmen bu isteği desteklemek için yürütülen zihinsel faaliyetin belirli bir amacı olduğundan emin olmalıdır. Bu en güç işlerden biridir ve başarılması ise öğretme becerisinin en kesin belirtisidir. Çocuk sadece olaylarla bağıntılı olan, bazı yönleriyle kendisine yabancı olmayan soruları araştırır ve bunlara yönelir. 3. ya da 4. sınıftan bir öğrenciye akıntılar gibi ilginç, fakat kendisine yabancı bir konuda bir şey sorar ve neden böyle olduğunun cevabını isterseniz, çocuğun bu tür bir soruya cevap verme isteği duyacağını pek beklemeyiniz. Aynı çocuğa bitkilerin yaşamı hakkında, çiçekler hakkında, meyvaların nasıl yetiştiği hakkında ders verdikten sonra, ayçiçeklerinin neden güneşe döndüğünü sorarsanız, cevabını bulmak için istek duyacaktır. (3,154)

Tüm öğretmenlere, nerede olursa olsun, rastladıkları her merak, araştırıcılık ve öğrenme aşkı kıvılcımını izleyip geliştirmelerini öneririm. Bu kıvılcımı bir aleve dönüştürmenin tek yolu çocuğun çalışma-

da başarıya ulaşmanın mutluluğunu ve gururunu keşfetmesini sağlamaktır. Her başarıyı her güçlüğün üstesinden gelinişini hakettiği iyi notla ödüllendirin, ama notu çok fazla kullanmayın. Unutmayın ki, sizin öğretme becerinizin binasının kurulu olduğu toprak çocuğun kendisidir, bilgiye ve siz öğretmenine karşı tavrıdır; onun öğrenme isteğidir, onun esin kaynağıdır, onun güçlükleri aşmaya hazır olmasıdır. Bu toprağı beslemeye özen gösterin; çünkü o olmaksızın hiçbir okul gelişemez. (10,153)

Bazı öğretmenler, sınıflarında "sürekli zihinsel yoğunlaşma" havasını yaratmakta başarılı olmanın başarıların önemlisi olduğunu sanırlar. Çoğu kez bunu, çocuğun dikkatini bir deli gömleği ile bağlanmışcasına bağlayan dış etkenlerle elde ederler: Sık sık dikkatli dinleme hatırlatmaları, bir tür çalışmadan diğerine keskin geçişler, yeni konunun anlatılır anlatılmaz sınav yapılacağına (ya da dinlemeyenlere kötü not verileceğine) dair uyarılar, bir teorik kavram verilir verilmez pratik uygulamasını ödevlerle yaptırmakta ısrar etmeleri gibi.

İlk bakışta tüm bu araçlar, enerjik bir zihinsel faaliyet yürütüldüğü izlenimini yaratır: Kaleydoskop*taki gibi bir çalışma türü diğerini izler, çocuklar öğretmenin söylediği her sözcüğe kendilerini iyice verirler ve üretken bir sessizlik hüküm sürer. Oysa bu ne pahasına elde edilmiştir ve ne gibi sonuçlar verecektir? Bu yaştaki öğrenciler kendilerini dikkatli olmaya zorlayamazlarsa da, zihnin sürekli olarak dikkatli olabilmesi için zorlanmak ve hiçbir şey kaçırmamaya çalışmak çocukları yorarak tüketir, bitkin düşürür ve onları sinirli bir enerjiyle sömürür. İnsanın şekillendirilmesi gibi önemli bir işte, ders saatinde bir an bile kaybetmemekte ve faal zihinsel çabayı hiç gevşetmemekte ısrar etmek kadar aptalca bir şey olamaz. Bu tür ısrarlı bir yaklaşım öğretmenlerin öğrencilerinin yapma yeteneğine sahip oldukları her şeyi ezmesinden başka bir şey değildir. Bu tür "etkili" derslerden sonra çocuk eve bitkin döner. Böyle bir çocuk, çabucak soğukkanlılığını yitirir ve kolaylıkla galeyana gelir. Bütün yapması gereken iyice dinlemektir; yapılması gereken ödevin ve kitaplarla dolu okul çantasının görüntüsü bile onu hasta etmeye yeterlidir. (10,101)

Hayır, bu bir sınıfın dikkatini, yoğunlaşmasını ve zihinsel çalışmasını sağlamak için çok pahalıya ödenen bir uygulamadır. Okul çocuklarının zihinsel ve sinirsel enerjisi, özellikle küçük sınıflarda, kuruma-

* Çiçek dürbünü (Yn.)

yacak kadar fazla değildir. Bu kuyudan çok özenli ve duyarlı biçimde su çekilmeli ve en önemlisi de çocuğun sinirsel enerjisi telafi edilmelidir. Bu, çocuğun yakın çevresindeki madde ve olayların izlenmesiyle, doğasının incelenmesiyle, çıkarlarını ve keşfetme arzusunu kamçılamaya yönelik türde okumalarla yapılabilir; sınıfta bir daha soru sorulduğunda cevap verememe korkusunu yerleştirerek ya da düşüncenin ve bilginin kaynaklarına yapılan "yolculuklarla" değil. (10,102)

Bir öğrenci topluluğunun yaşamında belki de duygusal denge olarak adlandırabileceğimiz anlaşılması güç bir faktör vardır. Bununla çocukların yaşamın bütünlüğünün bilincinde oluşlarını, düşünme berraklığını, kendi yeteneklerine güvenlerini ve güçlükleri yenme konusunda kendi kapasitelerine olan inançlarını kastediyorum. Bu duygusal dengenin karakteristik özellikleri, amaca yönelik barışçıl bir çalışma ortamı, dengeli dostça ilişkiler, kışkırtıcı olmayan bir ortamdır. Duygusal denge olmaksızın normal biçimde çalışmak olanaksızdır; bu denge bozulduğu zaman okul yaşamı tam bir cehenneme dönüşür; çünkü öğrenciler birbirlerine küfretmeye, birbirlerini kızdırmaya başlarlar ve okul kötü bir havaya bürünür.

Bu duygusal denge nasıl yaratılmalı ve daha da önemlisi, nasıl korunmalıdır? Önde gelen eğitim uzmanları ve öğretmenlerin deneyimleri beni, eğitimin bu incelikli kesiminin en önemli yönünün, aşırı yorulmadan, sarsıcı ani geçişler, acelecilik ve sinirsel tüketmeden kaçınan, sürekli zihinsel bir faaliyet olduğuna inanırdı. (10,102)

En iyi notları alma ve başarıya ulaşma düşkünlüğü örneklerini her zaman kaygıyla izlemişimdir; bu, köklerini aileden alan, öğrenciler gibi öğretmenleri de zehirleyen ve genç öğrencilerin akıllarına hatalı ağır yükler yükleyen bir rahatsızlıktır. Bir çocuk, belli bir aşamada tüm derslerden en yüksek notları alacak kapasitede değilse ve buna karşılık ana babası pekiyi ya da en azından iyi ile yetinebiliyorsa, bu durumda ne zaman daha düşük bir not alsa kendisini gerçek bir suçlu gibi hissedecektir. (10,103)

Boş yere verimsiz emek, bırakın çocuğu, yetişkinler için de nefret edilen, aptalaca ve abes bir şeydir. Eğer bir çocuk, çalışmasında başarı umudu görmezse, öğrenme hırsı sönecek ve çocuğun kalbini soğuk bir acı kaplayacaktır; ki bu acıyı hırs ateşi ile yeniden kıvılcımlanmadan (ve bunu ikinci kez yakmak son derece güç bir iştir) hiçbir kuvvet dindiremez; çocuk kendi kapasitesine olan inancını yitirir, içine kapanır, çekingen ve küskün olur, öğretmenlerinin öneri ve öğütleri

ne yüzsüzce darılır. Daha da kötüsü, saygınlık duygusu çöker ve kendisini hiçbir şeye yeteneği olmadığı düşüncesiyle şartlandırır. Bu tür, duygusal, boyun eğmiş, öğretmenlerinin öğütlerini saatlerce hiç durmadan sabırla dinleyen ve sınıf arkadaşlarının kendisini geri kalmışlıkla ya da sınıfta kalmakla suçlayan sözlerine karşı tamamen kayıtsız olan çocuklardan birini gördüğüm zaman her defasında kalbim öfke ve nefretle dolar... Bir başka kişinin saygınlık duygusunu öldürmekten daha ahlâksızca bir şey yoktur. (10,142)

Çocukların bilgilerinin değerledirilmesi ilk bakışta kolay bir iş gibi görünürse de bu öğretmenin her öğrenciye doğru bir yaklaşım bulmakta ve onun kalbindeki bilgi açlığını teşvik etmekteki yeteneğini gerektirir. Dört yıllık ilk öğrenimleri sırasında öğrencilere ne yazılı ne de sözlü sınavlarından kötü not vermedim. Bu aşamadaki çocuklar okumayı, yazmayı öğrenmekte ve aritmetiğin ilkelerini kavramaktadırlar. Bir çocuk zihinsel çalışmalarında olumlu sonuçlara varmış iken bir diğeri henüz bu düzeye varmamış olabilir. Bir öğrenci, öğretmenin tüm sınıfa anlatmaya çalıştığı şeyi kavramış iken, bir diğeri bunu yapamamış olabilir, ama bu onun öğrenme hırsı olmadığı anlamına gelmez. Ben öğrencilere not vermeye, ancak zihinsel faaliyetlerinde ilerleme kaydetmeye başladıktan sonra başladım. Bir öğrenci çalışması karşılığında elde etmek istediği sonuçlara ulaşmamışsa, kendimi ona kötü not vermekten alıkoydum. Çocuğa, düşünme, düşüncelerini toparlama ve yeniden başlama için zaman tanınmalıdır. (10,143)

Çocuk okul yaşamının ilk yıllarından itibaren bilgiye giden bu dikenli yolda bur put tasarlar: Mükemmel notlar. Bir çocuk için bu put hoş ve ulaşılabilir iken diğerleri için gaddar, acımasız ve amansızdır. Çocuklar bu putun neden birini kanadı altına alırken ötekine zulüm ettiğini anlamaktan acizdirler. Ne de olsa yedi yaşındaki bir çocuk aldığı not ve yaptığı çalışmayla, kendi kişisel çabaları arasındaki bağıntıyı anlayamaz; henüz bu bağıntının bilincine varamaz. O, putu tatmin etmeye ya da en azından aldatmaya çalışır ve giderek gücünü kişisel zevki için değil not aşkına harcamaya başlar. Not sisteminin okullardaki uygulamadan tamamen kaldırılması görüşünde değilim; notlar okul yaşamının kaçınılmaz bir parçasıdır. Fakat, ancak düşünsel başarısının niteliğiyle derslerine harcadığı çaba arasındaki bağıntıyı anlamaya başlamış bir çocuğa not verilmeye başlanılmalıdır.

Kanımca ilkokulda notların en önemli sonucu vereceği heyecan ve iyimserliktir. Notlar çalışkanlığın ödülü olmalıdır, tembelliğin ya

da yanlış yapmanın cezası değil. Bir öğretmen kötü notları tembel bir atı dürten sopa gibi, iyi notları da havuç gibi kullanırsa, çocuklar kısa zaman sonra hem sopadan hem de havuçtan nefret etmeye başlayacaklardır. Kötü notlar, akıllı ve tecrübeli bir ilkokul öğretmeninin hiçbir zaman kullanmadan, koltuğunun altında taşıdığı pek sivri ve pek ince bir araçtır. Açıkçası kötü notlar ilkokulda, kullanılmamak üzere varolması gereken bir araçtır. Eğitimcinin zekâsı, çocuğun hiçbir zaman kendi potansiyeline olan inancını yitirmemesini sağlar ve hiçbir zaman hiçbir şeyin onun için bir daha düzelemeyeceği sanısını ortadan kaldırır. Her ödev, öğrenciye en azından küçük bir ilerleme kaydettirmelidir. Daha okula yeni başlamış ve alfabenin harflerini henüz belleyen yedi yaşındaki bir çocuk kötü not alınca pek şaşırır, ama başlangıçta ne üzüntü ne de kaygı duymaz. Sadece afallar: "Bazen duygulu bir çocuk kır saçlı bir gaddar aptalın saldırısı karşısında olduğu yerde kalakalır," diye yazmıştı Janusz Korçak. Onun sözlerini hiç unutmadım: "Çocukların bilgisizliğine saygı gösterin." Bir öğretmen ancak, arkadaşlarının bilgisindeki yüce bilgeliği kavradığı zaman, yani çocukların bilgisizliğine saygı göstermeyi öğrendiği zaman, kötü notlar onun emrindeki en sivri, en ince, ama ilk sınıflarda hiçbir zaman kullanılmaması gereken bir araç olur. (10,65)

Hakedilmemiş kötü bir not çoğu kez, okullarda rastlanılan en kötü durumlardan birinin başlangıcı olur: Çocuğun hem öğretmenlerine hem ana babasına yalan söylemesi. Çocukların okuldaki başarısızlıklarını ana babalarından, ihmalkârlıklarını öğretmenlerinden saklamak için başvurdukları sığınakların sınırı yoktur. Çocuğa ne kadar güvensizlik gösterilirse, yalan söylemekte o kadar becerikli olur; tembellik ve ihmalkârlık için daha verimli bir toprak olur. Tembellik güvensizliğin doğrudan bir sonucudur. Ders verdiğim kişileri önce ve en başta yaşayan kişiler ve çocuklar olarak, sonra öğrenciler olarak görürüm. Onlara verdiğim notlar sadece onların bilgilerinin ölçüsü değildir; daha da önemlisi benim onlara kişiler olarak tavrımı da yansıtır. (10,153)

Öğrenim yılının başlamasından birkaç hafta sonra 2. sınıftaki çocuklar, kendilerine verilen notları kendileri defterlerine yazmaya başladılar. Notlarını ana babasından saklayan bir tek öğrenci olmadı. Hiçbir zaman da tersi olamazdı; çünkü notlar çocukların başarıdan duydukları neşeyi yansıtmaktadır. Çocuklar, neşe kaynağı olan hiçbir şeyi ana babalarından saklayamazlar. Öğretmenin, not defterlerini imzalamasına gerek yoktur; bu, öğretmenlerle öğrenciler arasında gü-

vensizlik ve kuşku havasının hakim olduğu okullarda yapılan, geçmişte kalmış bir uygulamadır. Bir sınıfta karşılıklı güven yoksa, çocuklar öğretmenlerini aldatmaya çalışırlarsa, notlar yetişkinlerin çocukları gütmek için kullandıkları sopalar haline dönüşürse, doğru eğitim yönteminin temeli çökmüş demektir. (10,153)

Ancak aynı zamanda, çoğu zaman ne yazık ki rastlandığı gibi, notların öğrencileri şımartmasına da izin verilemez. Bazen çocuğun ağzını açması mükemmel bir not alması için yeterlidir. Sık sık derste sorulan bir tek soru karşılığında birçok öğrenciye mükemmel notlar verildiği olur. Sonuç olarak çocuklar derslerine önem vermeyen bir tutum içine girerler. Çocuk notlarını her zaman zihinsel çabasının sonucu olarak görmelidir. (10,152)

Notların çocuğun düşünmesini köstekleyen pranga haline getirilmesi hoş görülemez. Her zaman, en zayıf öğrencilere, görünüşte en umutsuz ahmaklara bile uzun zamandır çözemedikleri problemler üzerinde düşünmek için zaman vermişimdir. Öğrencilerim derslerine olan ilgilerini hiçbir zaman yitirmemişlerdir. Onların gurur ve onur duygularını, saygınlık duygularını kamçılayarak, çocukların bağımsız çalışmada kendi yöntemlerini bulabilecekleri bir ortam yarattım. (10,151)

Bazı öğretmenler notu, ellerindeki bu etkili aracı, dikkatsizce ve akılsızca kullanırlar. Birçok okulda orta not, kınanacak bir şey olarak görülmektedir. Orta not almanın düşük sayıldığı ve öğrencilere bundan kaçınılmasının önerildiği tek yer, Öncüler yarışması değildir. Çocuk gazetelerinde de bu tür isteklere rastlanabilir. Okul çalışmalarında orta nota karşı böyle bir tutumu teşvik eden öğretmenler aslında kendi kuyularını kazmaktadırlar: Çocuklarının haylazlığını ve yüzeysel çalışmalarını özendirmektedirler. (10,152)

Çalışmadan ve başarılı derslerden alınan zevk okuldaki olumlu çabaların ana dürtüsü olduğu zaman sınıflarda haylaz öğrenci kalmaz. Öğretim mesleğinin gerçek ustaları bireysel haylazlara karşı pek girişimde bulunmazlar; onun yerine zihinsel kış uykusunun sonucu olan tembelliğe karşı girişimde bulunurlar. (10,152)

İlk, orta ve üst sınıflarda, giderek tüm öğretmenler çalışmalarında, notun sadece zihinsel çabanın olumlu sonuçlarının değerlendirilmesi karşılığında verilmesi ilkesine dayalı bir sistem uygulamaya başladılar. Belki de okurlar, okul yılının sonunda bir öğrenciye not verilmemiş olduğu takdirde ne olacağını soracaklardır? Evet işin aslı buradadır; çünkü hiç not verilmemiş olması çocuk için başarısız notlar verilmiş olma-

sından son derece daha büyük bir felakettir. Çalışması gerektiğince çalışmadığı takdirde kendisine hiç not verilmemiş olacağı düşüncesi çocuğun aklına köklü biçimde yerleşir. Yani okul yılının sonunda hâlâ hiç not almamış pek az örnek vardır. Dört yılda, dönem sonunda hiç not vermediğim, sadece altı örnek ortaya çıktı. Ana babalar, not defterinde hiç notu bulunmayan oğul ya da kızlarının durumunda kusurlu bir yön olduğunu anlıyorlardı. Aynı zamanda, çocuğun not almamış olmasının çocuğun hatasından çok talihsizliğinden ileri geldiğini de anlıyorlardı... ve çocukların bu talihsizlikten kurtarılması gerekliydi. Nitekim onlarla birlikte çocuğu kurtarıyorduk. Ana babaları, çocuklarından hiçbir zaman en yüksek notları almalarını istememeye ve orta notları, tembellik, ihmalkârlık ya da çalışkan olmamalarının belirtisi olarak kabul etmemeye ikna ettim. (10,152)

Çalışmaya karşı bilinçli bir tutum, çalışma sürecinin içinde ve sadece çocuğun kendi çabalarının ve bunların sonuçlarının, yani bilgi ve becerilerinin farkında olması sayesinde geçen yıllar boyunca şekillenir. (3,187)

Çocuklar yaratıcılıkla dolu bir dünyada yaşamalıdır

Öğretmenler, öğrencilerinin kafalarını klişe gerçekler, genellemeler ve sonuçlarla doldururken bazen çocuklara, düşüncelerin ve yaşayan sözcüklerin kaynağına yaklaşma şansını vermeyi başaramazlar; hayal gücü, fantazi ve yaratıcılığın kolunu kanadını bağlarlar. Çoğu zaman çocuk canlı, faal, enerjik bir varlık iken bir hatırlama makinasına dönüşür... Bu hiçbir zaman olmamalıdır; çocuklar hiçbir zaman çevrelerindeki dünyadan bir taş duvarla ayrılmamalıdırlar. Akıl ve ruhun zevkleri, çocukların elinden alınmamalıdır. Bir çocuk ancak oyunlar, masallar, müzik, fantazi ve yaratıcılıkla dolu bir dünyada yaşadığı zaman gerçek bir duygusal ve düşünsel yaşamı olabilir. Bu olmaksızın, çocuk kurutulmuş bir çiçekten başka bir şey değildir. (10,57)

Ben, öğrencilerim ilk kitaplarını önlerine açıp ilk sözcüklerinin harflerini söylemeden önce, bütün dünyanın en güzel kitabının, Doğa kitabının sayfalarını okumaya başlamalarını sağlamaya çalıştım.*

Biz öğretmenler, doğanın güzellikleri arasında, doğal dünyanın en

* Suhomlinski, burada, altı yaşındaki çocuklarla yürüttüğü ve "Neşe Okulu" olarak adlandırdığı ilk çalışmalarını anlatmaktadır.

narin ve duyarlı yaratıklarıyla -çocuk akıllarıyla- çalıştığımızı yaşam dolu bir biçimde farkederiz. Bir çocuğun aklı, çiy damlalarının titrettiği narin bir gülü hatırlatır. Çiçeği koparırken çiy damlasının düşmemesi için ne kadar özen ve sevecenlik gerekir! İşte bu özeni her an göstermek zorundayız; çünkü doğanın en duyarlı ve en harika olayıyla büyüyen bir organizmanın düşünme potansiyeliyle uğraşıyoruz. (10,26)

Ünlü Alman matematikçisi Felix Klein bir lise öğrencisini, on yıllık bilgiyle dolu bir topa benzetmişti ve bu top ateşlendiği zaman geriye hiçbir şey kalmıyordu. Üzerinde hiç düşünmediği bir konu ezberletilen ve kendisine hiçbir canlı düşünce, görüntü ya da bağlantı ifade etmeyen çocuklara rastladığımda bu acı şakayı düşündüm. Düşünme yerine bellemeyi, olayların özünün canlı biçimde kavranması ve gözlemlenmesi yerine mekanik öğrenmeyi koymak, çocuğu aptallaştıran, öğrenme arzusunu yok eden bir hatadır. (10,109)

Bu sorun üzerinde düşünüp taşınarak kendi kendime sordum: İki ya da üç yıllık okul eğitiminden sonra, canlı, parlak hayal gücüyle, güçlü belleğiyle ve çevresindeki dünya olaylarına duyarlı duygusal tepkileriyle bir çocuk neden bir dilbilgisi kuralını, bir sözcüğün nasıl okunduğunu ya da altı kere dokuzun kaç ettiğini bilemiyordu? Bu beni, Alman bilimadamınınkinden daha az acı olmayan bir sonuca götürdü: Çoğu kez, okulda bilginin özümlenmesi süreci öğrencilerin duygusal ve düşünsel deneyimlerinden tecrit edilmiş oluyordu. Bir çocuğun belleği, keskin ve sağlamdır; çünkü, canlı görüntüler, resimler, kavram ve düşüncelerden oluşan saf bir akım, onun belleğine doğru akmaktadır. Çocukların zekâsı, özellikle ince, beklenmedik "felsefi" soruları karşısında bizi şaşırtır; çünkü bu zekâlar o akımın yaşam veren kaynaklarından beslenmektedir. Okul kapısının çocuğun zekâsını çevresindeki dünyadan ayırmasını önlemek çok önemlidir. Ben, öğrencilerin çocukluk yılları boyunca dış dünya ile Doğanın, onların zekâlarını canlı görüntüler, resimler, gözlem ve düşüncelerle sürekli olarak kamçılamasını, çocukların, mantığın kurallarını, mimarisi daha da büyük ve uyumlu bir yapı olan Doğaya özgü bir uyum içinde almalarını sağlamaya çabaladım. Öğrencinin bir bilgi deposuna, doğrular, kurallar ve formüller ambarına dönüşmemesi için ona düşünmesini öğretmek gerekir. Çocuk zekâsının ve belleğinin doğası onun her zaman çevresindeki canlı dünyanın tüm yasaları ve kurallarıyla bilincine vardırılmasını gerektirir. Bir çocuğun belleğinin keskinliği ve zekâsının parlaklığı okula girdikten sonra azaltılmaması

gerektiği gibi, düşünmeyi, hatırlamayı ve mantık yürütmeyi öğrendiği ortam, çevresindeki dünya olduğu zaman bu özelliklerin geliştirebileceğinden eminim. (10,110)

Birçok okul müdürü ve müfettişin ilk sınıflara karşı tenezzül türündeki tutumlarından çok endişeleniyorum. Bir okula müfettiş geldiği zaman genellikle, daha çok üst ve orta sınıflarla ilgilenir; ilk sınıflarda yapılanın gerçek eğitimden çok, bir tür oyun olduğu yönünde bir tavır takınır. Bu oyunun gösterisinden etkilenen müfettişin duyguları 5. sınıf öğrencilerinin kötü yetişmiş olduğunu farkedince keskin bir biçimde kaygıya dönüşecektir.

Küçük çocuklarla çalışmalarıma başlarken, her türlü duygusallığı ortadan kaldırmaya karar vermiştim. 2. sınıf sonunda, küçük cümleleri ve büyük cümlelerin tümleçlerini bütünleşik birimler olarak bir bakışta algılayabilecekleri şekilde akıcı, anlamlı ve akıllıca okumayı öğrenmelerini sağlamayı amaç edinmiştim. Okuma, düşünsel ve zihinsel gelişimin kaldıraçlarından biridir. Ben öğrencilerime, okurken aynı zamanda düşünmeleri gerektiğini öğretmeye çalıştım. Okuma, çocuğun yeni bilgiler öğrenebileceği önemli bir araç olması gerektiği gibi aynı zamanda zengin düşünsel ve kültürel deneyimin bir kaynağı olmalıdır. (10,37)

Açık havada yapılan dersler bana, çocuklara dış dünyaya bir pencerenin nasıl açılabileceğini öğretti ve bu deneyim ve bilgileri diğer öğretmenlere aktarmaya çalıştım. Onlara, çocuğu düzenli bir bilgi akışı içinde boğmamalarını, çocuğa ders saatinde konu hakkında bildikleri her şeyi anlatmaktan kaçınmalarını önermiştim; çünkü bir bilgi akışıyla bilgi aşkı ve araştırıcılık boğulma tehlikesi yaratırlar. Onları her defasında çocuğa, keşfedilen dünyanın her parçasının çocuğun önünde tüm gerçek zengin renkleriyle parlayacağı biçimde ona dış dünyadaki şeyleri keşfetmeyi öğretmelerini, her zaman söylenmemiş bir şey bırakmalarını, böylelikle çocuğu yeni öğrendiği şeye tekrar dönerek yeniden ilgilenmesini sağlamalarını önerdim. (10,33)

Okul öncesi bir çocuk grubu arasında bile "teorisyenler"le "hayalciler"i ayırt etmek mümkündür. "Teorisyenler" en ince ayrıntıya ilgi gösterir. Konunun derinliğine ininceye kadar çalışırlar ve çıkarsamalar yapmaya belirgin bir heves gösterirler. "Hayalciler" ve "şairler" bir maddeyi veya olayı tamamen yüzeysel olarak öğrenirler. Gün batışının güzelliğinden, fırtına getirebilecek bir buluttan etkilenirler;

renklerle oynamaktan zevk duyarlar. Oysa "teorisyenler" göğün neden bazen mavi ve neden bazen kırmızı olduğunu sorarlar...

Düşünceler her çocukta kendisine özgü biçimde gelişir; hepsi kendisine göre zeki ve yeteneklidir. Hiçbir çocuk tamamen yetenek ve beceriden yoksun değildir. Önemli olan, zekâsının ve yeteneklerinin derslerinde başarılı olabilmesi için gerekli temelleri sağlaması ve her öğrencinin yeteneklerine en uygun biçimde ilerlemesidir. (14,8)

Çocuklar, bir güzellik, oyun, masal, resim, hayal ve yaratıcılık dünyasında yaşamalıdırlar. Okuma ve yazma zamanı geldiği zaman da çocuğu yine bu dünya çevrelemelidir. Gelecekteki derslerinde ilerlemesi, bilgi merdiveninin ilk basamağını tırmandığı zaman kendisini rahat hissetmesine, bu hayatî aşamada neler duyduğuna bağlıdır. Birçok küçük çocuk için bu ilk basamağın tökezlenen bir engel olduğunu düşünmek korkutucudur. Okullardaki yaşamı yakından incelerseniz, tam bu aşamada çocuklar okuma ve yazmayı henüz öğrenirken birçoğunun kendi yeteneklerine olan inançlarını yitirdiğini gözlemlersiniz. Değerli meslektaşlarım, gelin bu basamağı öylesine aydınlatalım ki, çocuklar kendilerini yorgun hissetmesin; öyle ki bilgiye giden yolun her basamağı bir kuşun gururlu uçuşu olsun, sırtındaki ezici yükün ağırlığı altında tükenmiş bir gezginin yorgun, zahmetli yürüyüşü değil. (10,66)

Nesneleri, maddeleri ya da olayları yalın belirlemelerle yetinmek yerine, çocuklara onlar için sözcükler söylemeye çabaladım; onların sözcükleri, tamamen kendilerine özgü duygusal uzantıları, ince nüansları ve tadları olan şeyler gibi görmelerini istedim. Bir sözcüğün güzelliğini ve bu sözcüğün yansıttığı dünya parçacığının güzelliğini, insanın konuşmasındaki seslerin ahengini taşıyan çizgileri harekete geçirmek önemliydi. Bir çocuk, bir sözcüğün tadını hissetmeden ve onun ince nüanslarını kavramadan önce, ona okumayı ve yazmayı öğretmeye başlamanın hiçbir yararı yoktur; eğer bir öğretmen bunu yaparsa o zaman çocuğu son derece güç bir cezaya çarptırmış olacaktır (çocuk sonuçta işi başaracaktır; ama bu süreçte ödenecek karşılık yüksektir!). (10,66)

Yıllar sonra bugün, kendi kendime düşünüyorum da, okul yaşamının en başında okuma ve yazmayla uğraşmanın bir çocuk için ne kadar güç, tüketici ve anlamsız bir iş olduğunu, çocuğun bilgiye giden dikenli yolda ne kadar çok engelle karşılaştığını -ve bunların tümünün derslerin tamamen kitabî olmasından ileri geldiğini- anlıyorum. Çocukların sınıfta, harfleri öğrenirken tüm kaslarını gerdiklerini,

harflerin sayfalar üzerinde ayrı ayrı zıplayarak sonra anlaşılması olanaksız biçimde karıştıklarını gördüm. Ama bu işin ilginç hale getirilip bir oyunun parçası haline dönüştürüldüğü ve özellikle önemli olanı, hiç kimse çocuğun her şeyi hatırlaması gerektiğinde ısrar etmediği -çünkü aksi takdirde hepsini birden depolamakta güçlük çekecektir- çocukların harfleri tanımaları ve bunlardan sözcükler üretmelerinin ne kadar kolay olduğunu da gördüm. (10,64)

Çocuklara okuma ve yazma öğretme süreci, bu faaliyet öğrencilere yaşamın renkli, merak uyandırıcı bir parçası, parlak görüntüler, sesler olarak ve ezgilerle zenginleştirilmiş biçimde sunulduğu zaman kolay bir faaliyet olmaktadır. Bir çocuğun hatırlaması gereken şeyler herşeyden önce ilginçleştirilmelidir. Okuma ve yazma öğretimi resimle yakından bağıntılı olarak yürütülmelidir. (10,67)

Dilin kaynaklarına "yolculuklarımızda" resimli kitaplar ve kalemlerle silahlanmış bulunuyoruz. Bu tür ilk yolculukların birinde öğrencilerime "çayır" sözcüğünün güzelliğini ve ince nüanslarını göstermeye kalkışmıştım. Dalları bir gölcüğe doğru uzanan bir söğüt ağacının altında oturmuştuk. Uzakta, güneş ışıklarıyla yıkanan bir çayır görülüyordu. Çocuklara şöyle dedim: "Önümüzdeki şu güzel görünüme bakın. Çimenler üzerinde kelebekler uçuşuyor, arılar vızlıyor. Şurada, oyuncak gibi küçük görünen bir sığır sürüsü var. Çayır, solgun bir yeşil nehir gibi, ağaçlar ise onun koyu yeşil kıyıları gibi. Bakın sonbahar gelirken önümüzde ne kadar güzel çiçekler fışkırmış. Çayırın ezgisini dinleyin: Titrersineklerin belirsiz vızıltısını, çekirgelerin ötüşünü duyabiliyor musunuz? (10,67)

Sonra resim defterime bir çayır çizdim: Beyaz bir tüy gibi çevrede yayılan kazları ve sığırları çizdim; çok uzaklarda bir duman çizgisi ve ufukta küçük beyaz bir bulut çizdim. Çocuklar da bu sessiz sabahın güzelliğine kapılmışlardı, onlar da resim yapmaya başladılar. Resmin altına sözcüğü yazdım: Çayır. Aslında küçük çocuklar için harfler de birer resimdir. Çocuklar da aynı klişeyi resimlerinin altına yazdılar. Sonra sözcüğü birlikte okuduk. Doğanın ezgilerinin duyarlı bir biçimde bilincine varmak çocukların, sözcüğün ahengini hissetmelerine yardımcı oluyordu. Çocuklara her harfin şeklini hatırlamada yardımcı olur; onlar her resme kendisine özgü bir yaşam verirler ve böylece harfi hatırlamaları kolaylaşır. Bir sözcüğün şekli bütün olarak öğrenilir ve sonra sözcüğün okunması kolay olur; yani bu okuma seslerin analiz ve sentezi için uzun uygulamalarla zaman harcanmasının ürünü

değil, çocuğun çizmekte olduğu sözcüğün görsel imajına karşılık gelen sesin veya müzikal imajın bilinçli biçimde yeniden yapılmasıdır. Görsel ve işitsel kavramanın birleşmesi ve bütünleşmesi birçok duygusal nüansın zenginliğini taşır ve hem görsel imajda hem de müzikal ahenkte doğadan var olan bu birlik, hem harflerin hem de küçük bir sözcüğün aynı anda hatırlanmasını sağlar. Sevgili okur, bu, okumayı öğretmek için bulunmuş yeni bir yöntem değildir. Bilimin kanıtlamış olduklarının pratikte uygulanmasıdır. Hatırlamak zorunda olmadığınız bir şeyi hatırlamak daha kolaydır. Öğrenilecek imajların duygusal uzantıları hatırlamada son derece önemli rol oynamaktadır. (10,67)

Çocukları yaşayan dilin kaynaklarına "yolculuklara" götürürken, günler ve haftalar geçti. Özellikle aşağıdaki sözcüklerle karşılaşmamız ilginç oldu: Köy, meşe, söğüt, odun, duman, buz, tepe, buğday, gök, çimen, koru, ıhlamur, kül, elma, bulut, meşe palamudu. İlkbaharda, "yolculuklarımız" şu sözcüklerin etrafında merkezîleşiyordu: Çiçek, leylak, zambak, akasya, üzüm, havuz, ırmak, göl, sis, yağmur, fırtına, tüy, güvercin, kiraz. Çocuklar her fırsatta, kendileri için en renkli düşünceleri, duygu ve anıları ifade eden sözcükleri, *Bildiğimiz Sözcükler* adlı sınıf albümündeki o sözcüklerin karşılığı olan resimlerin altına yazıyordu. Hiçbiri ana dilinin güzelliğine karşı kayıtsız kalamadı: ... Okul öncesi sınıfa girdikten sadece sekiz ay sonra çocuklar her harfi tanıyor ve sözcükleri yazıp okuyabiliyorlardı.

Bu konuda, öğretmenleri benim yöntemlerimi mekanik biçimde benimseyerek, kilit altına alıp, stoklayıp, kutulara doldurmamaları konusunda uyarmalıyım. Bu yöntemle okuma yazma öğretmek yaratıcı bir faaliyettir ve önyargılar her türlü yaratıcılığın dışındadır. Yeni bir şeyin öğretilmesi yaratıcı biçimde yapılmalıdır. (10,69)

Çocukların öğrenmeyi, okumayı ve harfleri öğrenmekten ayrı zorunlu bir görev gibi almamaları çok önemlidir. Benim öğrencilerim oyunlar sırasında bilgi yolunda ilk adımlarını attılar; çalışmaları güzellikler, masallar, müzik, fantazi, yaratıcılık ve dizginlerinden kurtarılmış hayal güçleriyle aydınlanıyordu. Çocuklar duygularını uyandıran ve kendilerini güzelliğiyle büyüleyen şeyleri kesinlikle hatırlıyorlardı. Çocuklar sadece duygularını sözcüklerle ifade etmeye değil, bu sözcükleri yazmaya da ateşli bir istek duyuyorlardı. (10,69)

Çocuklar neden tekdüze ve duygusuz biçimde okurlar? Çocuklar neden okudukları zaman önlerindeki metne duygusal tonlamalar vermezler? Bunun nedeni çoğu kez okumanın çocuğun düşünsel deneyi-

minden, düşünce, duygu ve fikirlerden tamamen ayrı bi şey olarak sunulmasıdır. Bir dizi şey çocuğu heyecana getirir ve bu onun çok değişik şeyleri okumasını sağlar. Okuma ancak sözcükler, hikâyeler çocukların kalbini çalan şeylerle ilgili olduğu zaman çocuğun yaşamını zenginleştirir. (10,71)

Benim öğrencilerim nasıl harfleri böylesine kolaylıkla hatırlayabiliyor ve okuma yazmayı böylesine az güçlükle öğrenebiliyorlardı? Çünkü okuma, onlara zorunlu bir hedef olarak sunulmamıştı; çünkü bu, çocuklar için her harfin heyecan verdiği canlı bir görüntünün uzantısıydı. Bu çocukların her birine günlük bir "bilgi payını" ayırsam bile, -onlara bir harf gösterip bunu öğrenmelerini istesem bilebundan hiçbir şey elde edemezdim. Elbette bu, faaliyetlerinin nihai amacının çocuktan saklanması gerektiği anlamına gelmez. Öğretim, çocukların, çalıştıkları sırada nihai amaçlarını düşünmeyecekleri biçimde yürütülmelidir. Bu, onların zihinsel çalışmalarını sonuna kadar hafifletecektir. (10,101)

Didaktik öğretime derin saygım vardır; ihtiraslı düşünceden ise nefret ederim. Ama yaşamın kendisi, bilgi öğrenmenin derece derece başlamasını ve çocuğu en ciddi ve yorucu ödevi olan dersin, aynı zamanda düşünsel ve fiziksel potansiyeli sağlamlaştıran mutlu bir çalışma olmasını gerektirmektedir. Henüz çalışmalarının nihai amacını ve karşılaştıkları güçlüklerin özünü kavrayamayan çok küçük çocuklar için bu, özellikle önemlidir.

Dersin sıkı çalışmayı içerdiği ve yalnızca oyuna indirgenemeyeceği binlerce kez söylenmiştir; ama çalışmayla oyun arasında kesin bir ayrım çizgisi çizilemez. Çocuğun yaşamını, özellikle okul öncesi çağda, oyunun yeri özenle incelenmelidir. Onun için oyun en ciddi iştir. Oyunda küçük çocuklara dünya ve bireyin yaratıcı kapasitesi açıklanmaktadır. Oyunsuz gerçek zihinsel gelişme olmaz ve olamaz. Oyun, çevredeki dünya hakkında hayat vericidir; düşünce ve kavram akımlarının çocuğun duygusal ve düşünsel dünyasına aktığı, dev bir ışıldayan penceredir. Oyun, bilgiye olan merak ve sevgiyi ateşleyen kıvılcımdır. Öyleyse çocuğun yazmayı oyun içinde öğrenmesi, onun düşünsel gelişiminin belli bir aşamasında, oyunun çalışmayla kaynaştırılmasında korkunç olan nedir? Öğretmenin, çalışmaya başlamadan önce çocuklara oynamaları için izin vermesi de kural olarak çok seyrek rastlanan bir olaydır. (10,81)

Eğer biz yetişkinler, dünyaya yedi yaşındaki çocuğun gözleriyle

bakabilseydik, sanattan çok uzak bir oyunda bile ciddi nesneler, olaylar ve fenomenler bulabilirdik.

Hiç kimse oyunda küçük çocuklardan daha ciddi olamaz. Oynarken sadece gülmezler, derinden hareket ederler ve bazen de acı çekerler; ama bir öğretmen bu gençlik ciddiyetini ders çalışmalarına da yöneltmeye çalışırsa hiçbir şey elde edemez. Küçük bir çocuğun aklına, bilgi edinmenin önemi ve toplumsal anlamını sokmak olanaksızdır. O, toplumun akıllı ve eğitilmiş kişiye olan saygısını anlamaktan çok, hisseder. Çocuğun zekâsına ulaşma, giderek onun çalışma gereksinmesinin bilincine vardırma çabalarımızda bu içgüdüsel uyanıklıktan yararlanılmalıdır... Çocuğun derslerine, bilgi edinmesine yararlı ve toplum için gerekli bir faaliyet olarak bakmasını sağlamak öğretmenin sanatına bağlıdır. Deneyimler göstermiştir ki, bir çocuk bu düşünceye ne kadar erken ulaşırsa, düşünsel yaşamı o kadar zenginleşecek ve kendisine olan saygısının da o kadar bilincinde olacaktır. Derslere karşı bu tutum, başta çocuğun zevk ve neşe gibi olumlu duygular deneyimi ve bu alanda ulaşacağı başarıyla bağıntılı olarak biçimlenmektedir. (6,77)

Okul yılının ilk haftalarında çocukları bu yeni yaşama yavaş yavaş alıştırmayı adet edindim. Bu aşamadaki dersleri, daha önceden tanıdıkları "Neşe Okulu"ndan özde pek az farklıydı; aslında benim yapmaya çalıştığım da buydu. Eylül ayında sınıfta kırk dakikadan fazla zaman harcamıyorduk, Ekimde ise iki saati aşmıyorduk. Bu süre, yazı ve aritmetik derslerine ayrılmıştı. Diğer iki saati ise dışarıda geçiriyorduk. Çocuklar, içeride yaptığımız derslere *gerçek ders* adını veriyor ve sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Bu durumdan çok memnundum ve kendi kendime şunu düşünüyordum: "Bir bilseniz çocuklar, sizin yaşınızdaki diğer çocuklar, havasız sınıfta nasıl yorulur, zilin çalmasını nasıl sabırsızlıkla beklerler." (10,97)

Bir çocuğun sınıfta harcadığı zaman ders saatleriyle ölçülürse, ders yılının ilk iki ayında günde bir ders, üçüncü ve dördüncü aylarda iki, beşinci ve altıncı aylarda iki buçuk ders, yedinci ve sekizinci aylarda üç ders vardı. İlk iki ayda bu derslerin her biri yarım saat, daha sonra ise kırkbeş dakika sürüyordu. Bir çocuk zil çalmadan önce sınıfı terketmek isterse, izin alarak bunu yapabilirdi. Öğretmenin sözünün kesilmesi açısından elverişsiz bir zamanda ise, çocuk izin almadan çıkabilirdi: Öğretmen, çocuğun sınıfı terketmek zorunda olduğu-

nu görür ve sessizliğiyle bunu onaylardı. Ancak, bazı çocuklar okul disiplinine uymakta güçlük çektiğinden büyük çoğunluk buna itaat ediyordu. Tolya, Katya, Kostya ve Şura çabucak yorulurlardı. Genellikle, sıralarında oturup, eski rahat hareket etme serbestilerinin şimdi daha belirli bir düzene bağlanmasından duydukları gerilimle yoruluyorlardı. Elbette tüm öğrenci isteklerine teslim olmak hatalıdır, giderek bütün öğrenciler sıkıntıya ve ciddi çalışmaya alıştırılmalıdır; ama çocukların istekleri bastırılmamalı, alışkanlıkları ısrarlı biçimde kırılmamalıdır. Birkaç hafta boyunca bu çocukların sınıfı dersin ortasında terketmelerine izin verdim, sonra giderek sıkı bir çalışmaya girişmeye alıştırdım. Öğretim yılının başlamasından üç dört ay sonra tüm çocuklar okul kurallarına uyuyorlardı. (10,99)

Deneyim göstermiştir ki, henüz 1. sınıfa başlamış öğrencilere "saf" ve "katıksız" okuma, yazma ve aritmetik dersleri verilmemelidir. Tekdüzelik küçük öğrencileri çabucak yorar. Çocuklar yorulmaya başlar başlamaz, yeni tür bir çalışmaya geçerdim. Çalışmaların tekdüzeliğini canlandırmanın etkin bir yolu resimdi. Okumanın öğrencileri yormaya başladığını farkedince şöyle derdim: "Çocuklar, resim defterlerinizi açın, sizlere okuduğum masalın resimlerini yapacağız." Birden, yorgunluk izleri silinir, çocukların gözlerinde parlak kıvılcımlar -neşeli pırıltılar- görülürdü; çünkü tekrarlanan tekdüze faaliyet yerini yaratıcılığa bırakmıştı... (10,98)

Çocuk şekiller, renkler ve seslerle düşünür; ama bu onun somut düşünce aşamasından öteye gidemeyeceği anlamına gelmez. Şekillere dayalı düşünce, kavramlarla düşünceye geçişte önemli bir aşamadır. Çocukların giderek şu kavramları öğrenmelerine yardımcı olmaya karar verdim: *Fenomen, neden, sonuç, olay, bağlılık, farklılık, benzerlik, topluluk, bağdaşırlık, bağdaşmazlık, olanaklılık, olanaksızlık.* Uzun deneyimler beni bu kavramların soyut düşüncenin gelişiminde önemli bir yer tuttuğuna inandırdı. Bu kavramların öğrenilmesi, güncel olayların ve fenomenlerin araştırılması, çocuğun kendi gözleriyle gördüklerinin aydınlatılması, somut nesneler, olay ve fenomenlerden soyut genellemelere aşamalı geçiş olmaksızın olanaksızdır. Çocukların doğayı incelerken karşılaştıkları sorular işte bu geçişi kolaylaştırıcı türdendir. Öğrencilerime, doğanın somut olaylarını gözlemlemeyi ve neden, sonuç ilişkilerini ayırdetmeyi öğrettim. Düşünce kalıbıyla somut şekiller arasındaki yakın bağıntı sayesinde çocuklar giderek soyut kavramları özümlediler. Elbette bu, birkaç yıl süren uzun bir süreçti. (10,114)

Daha karmaşık düşünce kalıpları geliştirmeye yönelik çalışmamızda, satranç oyununa önemli bir yer verilmekteydi. "Neşe Okulu" aşamasında dahi küçük erkek ve kız çocukları satranç oyununa sık sık zaman ayırmaktaydılar. Bu, onların düşünme disiplinine yararlı oluyor ve kendilerini verme kapasitelerini artırıyordu. En önemlisi de belleklerini geliştiriyordu. Genç satranç oyuncularını izlerken, çocukların zihinlerinde, var olan bir durumu yeniden geliştirerek oyun sırasında ortaya çıkacak bir durumu tahmin edebildiklerinin farkına vardım. Valya, Nina ve Petrik'e bu oyunu öğretmeyi çok istiyordum. Onlara nasıl oynandığını öğrettim ve onlar da kısa zamanda kendi kendilerine ilerleme kaydettiler. Satranç sayesinde Liyuba ve Pavel'in matematiğe olan yeteneğini de farkettim. Satranç oynamaya başlayıncaya kadar (3. sınıfta başladılar) bu çocukların üstün zekâlarının farkına varmamıştım.

Satrancın yardımı olmadan çocuğun zihinsel yeteneğini ve belleğini tamamen geliştirmek olanaksızdır. İlkokulda satranç çocuğun düşünsel gelişiminin esaslı bir unsurudur. Özellikle düşünsel yönlendirmenin önemli olduğu ve özel çalışma biçim ve yöntemleri gerektirdiği ilkokul çağında bu kesinlikle böyledir. (10,132)

Diğer öğretmenlere, bir öğrenci herhangi bir şeyi anlamadığı zaman düşüncelerle göğüs göğüse savaşa girmiş gibi, kafesteki bir kuş gibi çaresiz debelendiğinde, kendi çalışmalarına özenli bir dikkat göstermelerini ve kendi kendilerine, çocuğun zekâsının ölümsüz, hayatı veren düşünme kaynağından gerçek nesneler, doğal olaylar dünyasından yoksun bırakılmış, suyu çekilmiş bir göle dönüp dönmediğini sormalarını öğütledim. Bu küçük göl, doğa okyanusuyla nesneler ve çevredeki dünyayla bağlandığı zaman, işte o zaman canlı düşünce pınarının nasıl aktığını görürsünüz. (10,147)

Ancak, çocuğun çevresindeki dünyanın çocuğa kendi kendisine düşünmeyi öğreteceğini sanmak hatalı olur. Soyut düşünme olmaksızın, nesneler çocuğun gözlerinden, aşılmaz bir duvarla saklanmış olur. Doğa, ancak çocuk kendisini çevresindeki nesnelerden soyutlayabildiği, kendi kendine soyut olarak düşünebildiği zaman bir zihinsel faaliyet okulu haline gelir. Gerçek dünyanın canlı şekilleri çocuğun, çevresindeki dünyanın başlıca özelliklerinden biri olan etkileşimleri keşfetmesine başlıca yardımcıdır. (10,148)

Sorumluluğum altında bulunanlar için, düşüncelerin kaynağı olabilecek her şeyi yeniden düşündüm ve ilk dört yılda neleri gözlemlemeleri gerektiğini ve çevrelerindeki dünyada, hangi fenomenlerin onların

yeni düşüncelerine kaynak oluşturabileceğini günbegün kararlaştırdım. İşte, üç yüz sayfalık "Doğa Kitabı" adlı kitabımın malzemesini böylece topladım. Bu kitap, üçyüz gözlemden, çocukların akıllarında izleri kalan üçyüz canlı resimden oluşmaktadır. Düşünmeyi öğrenmek için haftada iki kez kır gezilerine çıkıyorduk; sadece gözlemlemek değil, aynı zamanda düşünmeyi de öğrenmek için. Bunlar özde düşünme dersleriydi, sadece eğlenceli yürüyüşler değildi; ama dersin çok eğlendirici ve çok ilginç olabileceği gerçeği, bunu ilgili çocuklar açısından duygusal ve zihinsel bakımdan daha teşvik edici kılar. (10,111)

Bir ders sırasında daha çok kuramsal doğruların ve genellemelerin ele alınması gerekiyorsa, bir o kadar da yoğun zihinsel çalışma gerekir; öğrencinin bilginin özgün kaynağına -doğal dünyaya- dönmesi ne kadar köklü olursa, çevresindeki dünyanın onun aklına işleyeceği şekil ve görüntüler de o kadar canlı olur. Ama canlı şekiller çocuğun aklına, selüloit kağıda çıktığı gibi kolaylıkla işlenemez. Zihinsel görüntüler, ne kadar canlı olursa olsun, bir hedef ve eğitimin başlı başına nihai amacı değildir. Aklın eğitilmesi teorik düşüncenin ortaya çıkmasıyla, faal düşünmenin bir hedef değil, hedefe ulaşmada bir araç olmasıyla başlar: Çevredeki dünyanın canlı görüntüsü öğretmene, türlü biçimleri, renkleri ve sesleriyle binlerce soru uyandıran bir araç sağlar. Öğretmen ortaya çıkan soruları çözümledikçe, "Doğa Kitabı"nın sayfalarına göz gezdirmektedir. (10,111)

Bilimsel bilgiler edinmenin mesleğimiz açısından zorunlu olduğu, insanî ilişkilerin anlaşılmasında ya da temel yurttaşlık görevlerinin yerine getirilmesinde esas olduğu bir zamanda yaşıyoruz. Öğrenim, basit ve zevkli bir oyun, keyif ve zevk kaynağından ibaret olamaz. Küçük yurttaşın yaşam yolu, çok çiğnenmiş bir patikada rastgele bir yürüyüş olamaz. Babalarının, büyük babalarının ve atalarının aştığı güçlüklerden daha önemsiz olmayan güçlükleri aşmaya hazır, yüksek derecede eğitim görmüş, çalışkan ve azimli insanlar yetiştirmeliyiz. Yetmişler, seksenler ve doksanlar gençliğinin bilgi düzeyi daha önceki on yıllarda yaşayan genç kuşakların kendisine özgü bilgi düzeyinden karşılaştırılamaz derecede yüksek olacaktır. Öğrenilmesi gereken bilgi dağarcığı genişledikçe, insan organizmasının hızlı büyüme, gelişme ve karakter oluşumu döneminde -yani çocuklukta- aklının özelliklerinin akılda tutulması o kadar önemli olacaktır. O dönemde de, eskiden olduğu gibi insan doğanın çocuğu olarak kalacak ve onu doğaya yakınlaştıran yollardan, kültürel mirasımızın zenginliklerine

ulaşılmasında yararlanılacaktır. Çocuğu çevreleyen dünya, her şeyden önce ve en başta tükenmez güzellik ve çeşitlilikteki doğal dünyadır. Çocuğun aklının ebedi kaynağı doğada aranmalıdır. Fakat aynı zamanda çocuğun çevresinin, toplumsal ilişkilerle, çalışmayla bağıntılı unsurlarına her yıl daha fazla önem verilmelidir. (10,12)

Gerçek bir okul etkin düşünmenin krallığıdır

Dersleri çerçevesinde, çalışmanın neşesini hiç tatmamış ve güçlükleri yenmenin gururunu yaşamamış bir çocuk, en zavallı kişidir. Zavallı bir insan, toplumumuz için bir beladır; zavallı bir çocuk ise yüz yıl sonrası için de bir beladır. Çocukluk hakkında konuşurken duygusal değilim; çocuklar çalışmadan nefret etmeye başlarken, hattâ kapasitelerinin elverdiğince fazla çalışmaları gerektiğinin düşüncesine bile kötü gözle bakarken, bazı kişilerin aylak olabileceklerini düşünmek benim için sürekli bir üzüntü konusu oluyor. Ama bazı çocuklar neden aylak olurlar? Çünkü, sayın meslekdaşım öğretmenler, *çalışmaktan mutluluk duymayı* bilmiyorlar. Bu mutluluğu tadıp saklamayı öğrendikleri zaman, onurlarına önem verecekler ve işlerinden zevk almaya başlayacaklardır.

Öğretmene ilk öğüt, çocuklara çalışma zevkini, derslerinde başarı zevkini tattırmak ve onların yüreklerinde bir gurur hissi, bir saygınlık hissi uyandırmak olmalıdır. Okullarımızda hiçbir zaman talihsiz çocuklar, hiçbir şeye yetenekleri olmadığı düşüncesiyle zihinleri kemirilen çocuklar olmamalıdır. Çocuğun karşılaştığı güçlükleri yenme enerjisini kendisine veren ve çalışma arzusunu ateşlendiren kaynağı yenileyebileceği tek pınar, derslerindeki başarıdır. (10,143)

Bir öğrenci için en önemli çalışma yeri sınıftaki sırası ya da okulun laboratuvarındaki bir masadır... Çalışmasının ana malzemesi kitapları ve defterleridir okulda yapılması gereken ana çalışma da derstir. (31)

Gerçek bir okul, etkin düşünmenin krallığıdır. Örneğin 8. sınıftan bir öğrenciye evde bir kitabın on sayfasını okuma ödevi verilirse onun etkin düşünmeye başlamış olması için aynı gün ilginç bir ders kitabı veya dergiden, ama ezbere öğrenmek için değil düşünme, keşfetme, öğrenme ve nihayet merak etme aşamasına ulaşma gereksinmesini karşılamak üzeri aynı günde 20, 30 ve hattâ 40 sayfa okuması gerekir.

Einstein, duyabileceğimiz en güzel ve derin heyecanın, bir tür esrar duygusu olduğunu yazmıştı; kim bu uyanıklığı yitirirse, kim duy-

gulanma yeteneğini kaybederse, kendisini ölmüş kabul edebilir. Kitaplarının başında aşırı zaman harcayan bu canlı cesetleri gözlemlemek bana derin bir hüzün verir. (31)

Özellikle bûluğ çağında bellek zayıflığı daha çok göze çarpar; bunun nedeni, gençlerin zorunlu oldukları kendilerini düşünme faaliyetine en fazla enerji harcamaları gereken bir zamanda kendilerini bundan "bağımsız" hissetmeleridir. (14,8)

Birkaç yıl önce okulumuzdaki öğretmenler, öğretmenin konuyu sunarken (tekrarlar ve açıklamalarla) tam anlamıyla anlaşılır ve kavranır bir hale getirmesi çoğunlukla öğrencilerin düşünme zorunluluğu hissetmemeleri anlamına geldiği sonucuna ulaştılar... Öğretmen öğrencilerin zihinsel çalışmasını iyice basitleştirmeye çalıştıkça bilginin özümlenmesi gerçekleşmeyecektir...

Beynimiz soyut düşünme sayesinde gelişir ve bu, her öğretmen tarafından akılda tutulması gereken temel ilkelerden birisidir. (13,7)

Deneyimler beni, öğrenciler ne kadar çok şey hatırlamak ve akılda tutmak zorunda olurlarsa (ve orta ve üst sınıflarda bellenmesi gereken konular çok geniştir), genelleştirme, somut konulardan *soyutlamaya* gitme, düşünme ve tartışma gereksinmelerinin de o kadar artacağına inandırdı. (14,8)

Zihinsel çabalar, hiçbir zaman *sadece* akılda tutmaya ve ezbere yönelik olmamalıdır. Analiz ortadan kalkınca zihinsel çaba da ortadan kalkar ve geriye sadece aptallaştırıcı bir kafa doldurma kalır. (3,169)

Kafa doldurma, öğrencinin moral bütünlüğü açısından yıkıcı bir etki yapar. Ağır ama boş çalışmalarını sürdürdükçe öğrenci, yıllar boyunca günler geçtikçe genel anlamda zihinsel çalışma hakkında hatalı bir izlenim edinir ve dersten nefret etmeye başlar. Uzun dönemde de çalışmaktan vazgeçer. (3,178)

Gençlerin soyut düşünme ve olguları tahlil etme gereksinmelerini karşılamak için, öğretmen dersini verirken birçok olgu ve pek az da genelleme sunmalıdır. Orta ve üst sınıflarda öğrenciler açısından en ilginç olan konu ve dersler, henüz tamamı söylenmemiş geriye bir şeyler bırakılan derslerdir. Öğrencilerimize bazı olguları sunarken onlardan bunları tahlil etmelerini ve karşılaştırmalarını istemeliyiz. Benim deneyimime göre olgulardan genel sonuçlara geçiş, yoğun , duygusal bakımdan yüklü, öğrenciler için bir tepenin fethedilmesi, bir zafer ya da yengi gibi bir andır...

Konu ne kadar kolay olursa (örneğin botanik, gerektirdiği düşün-

me süreçlerinin karmaşıklığı bakımından matematikten önemli ölçüde daha kolaydır), olgular, "dağarcığını" toplamaya sıra geldiğinde gençler o kadar kayıtsız olurlar. (14,8)

Gençlerin davranışlarının gözlemlenmesi, onların bilerek ayrıntıları göz önüne almadıklarını ortaya koymaktadır; çok batıcı ve çok kesin olan şeyler onlara dikkate değer görünmez; çünkü ciddi bir zihinsel çaba gerektirmemektedir. Bu, gençlerin harfi harfine ezbere öğrenmeye karşı küçümseyici tavırlarını ve yaratıcı nitelikteki zor çalışmaları, örneğin şiir ezberlemeye tercih ettiklerini doğal biçimde açıklamaktadır. (16,122)

Gençler, önemli zihinsel çaba, yaratıcılık ve zekâ gerektiren öğretim konularına özel bir saygı gösterirler. Bu, özellikle matematik için doğrudur. Genç matematikçilerin, hayal güçlerini ve becerilerini geliştirici problemler kurdukları araştırma çevreleri, erkek ve kız çocuklarımızın yaşamlarında en önemli yerlerden birini tutmaktadır.

Deneyimler açıklığa kavuşturmuştur ki, bu yaşlardaki öğrencilere matematik öğretimi, genç bir kişinin düşünsel faaliyetlere olan ilgisinin, hattâ bütün düşünsel yapısının hangi yoldan geliştiğini büyük ölçüde belirlemektedir. Giderek onun soyutlama ve genellemenin büyük öneminin bilincine varışı, düşünsel duyarlılığını dış dünyanın nedensel ilişkilerine karşı hassaslaştırmaktadır. Onlar, yakından gözlemleme fırsatı elde edemeyecekleri şeyleri, zekâlarının gözüyle tahlil etmeye bilinçli bir eğilim göstermektedirler. Apaçık ve kesin nedensel ilişkiler onların bir fenomene ya da olaya olan ilgilerini artıramadığı gibi tersine bu ilgiyi azaltacaktır. (6,125)

On yıllık okul öğrenimi sonucunda bir öğrencinin edinmesini gerekli gördüğüm en önemli becerileri aşağıdaki şekilde sıraladım:

1 – Akıcı, anlaşılır, bilinçli okuma;

2 – Öğretmenler tarafından okunan metinlerin akıcı, göreli olarak hızlı ve doğru biçimde yazımı;

3 – Nesneleri ve olayları düşünme, karşılaştırma ve kıyaslama;

4 – Çevredeki olayları ayrıntılı gözlemleme;

5 – Düşünceleri sözcüklerle ifade etme;

6 – Okunan bir metnin, mantıksal olarak bütünlük arzeden bölümlerinin ayırdedilmesi ve aralarındaki ilişki ve bağlantıları kurma;

7 – İlgi duyulan bir konuda kitap bulma ve seçme becerisi;

8 – Bir kitaptan ilgi duyulan konudaki önemli materyallerin bulunması;

9 – Bir metni okurken ileri mantıksal tahlilinin yapılması;

10 – Bir yandan öğretmeni dinlerken bir yandan da sunulan konunun önemli noktaları hakkında notlar alma;

11 – Bir metni okurken, aynı zamanda öğretmenin bu metin ve üzerindeki mantıksal çalışmaların bölümleri hakkında söylediği sözleri dinleme;

12 – Öğrencinin çevresinde gördüğü, gözlemlediği vs. hakkında kompozisyon yazabilmesi... (13,11)

Nasıl bir marangoz baltayla cetvel yapamazsa, öğrenci de öğretmenin anlattığı dersten, yeterince hızlı ve doğru olarak bir metin yazamaz ya da notlar alamaz. Öğrencilerin beceri ve yeteneklerine karşı doğru bir yaklaşım benimseyen bilimsel temelli eğitsel rehberlik, öğrencilere ikinci öğrenimleri yani çalışma yeteneği bakımından sağlam bir temel verir. Ödev yapan öğrencileri dikkatle izlersek, onların boş yere baltayla ya da keserle cetvel yapmaya çalışan marangozlar olduklarını görürüz. Okumada henüz ustalaşmamış bir çocuktan eski Yunan'da köleci devletin doğuşu ve çöküşünün nedenlerini öğrenmesi istenmektedir... Henüz yazmada ustalaşmamış bir çocuktan eve gidip, "Güneşli Bir Kış Günü" başlıklı bir kompozisyon yazması istenmektedir...

Çocuklar, güç ev ödevleri verilmeden önce gerekli olan karmaşık becerilerle donatılmalıdır. (13,11)

Üst düzeyde okuma yeteneğine sahip olunmadan gerçek bir okul eğitimi ve gerçek bir beyin çalışması olamaz. Zayıf okuma düzeyleri, bakınca hiçbir şey görünmeyen kirli camlara benzer. (31)

Bir çocuğun okulda iyi bir ilerleme gösterebilmesi için yazma becerisinin hemen hemen otomatik hale gelmesi gerekir: Çocuğun zihinsel çabası önce ve başta, ne yazdığının anlaşılması duyusuna ve düşünmeye yönelik olmalıdır; bizzat yazma sürecine değil. Uzun deneyimler bana, hızlı, açık ve akıllıca yazmayı öğrenmek ve bu şekilde yazabilmeyi derslerin nihai hedefi olarak değil, derslerde bir araç ve alet haline gelmesi için, bir öğrencinin ilk öğrenim yıllarında defterlerine 1400 ile 1500 sayfa yazı yazması gerektiğini gösterdi. Bu amaçla, yazı hız ve tekniğini geliştirmek üzere özel uygulamalar gereklidir. (11,285)

Bir öğrenciye herhangi bir kuralı (tanım veya sonucu), özellikle buna çalışmadan iyice bellemeyi öğretmek yetenekli bir öğretmenin kendi hesabına çok önemli bir başarısıdır. İlk sınıflarda, kuralları öğretmekten de, bu kuralları ezbere tekrarlatarak sınamaktan da kaçını-

nız. Eğer bir öğrenci (hiçbir zaman ezberlemediği) şu ya da bu kuralı bilmiyorsa ya da unutmuşsa tekrar tekrar alıştırma yapmak ve maddi malzemeleri tahlil ederek tekrar tekrar üzerinde düşünmesi ve öncelikle, kavradıktan sonra bellemesi gereklidir.

Bir çocuğun bir kuralı zamanında öğrenmemesi, sözkonusu konuyu anladığına emin olmaması kadar önemlidir. Bazen bir öğrencinin bir kuralı unutması, aklında tutamaması önemlidir; çünkü bu förmülü anlamamaktadır, sonra da baştan başlayarak sözkonusu olgu ve fenomenlerin özü hakkında düşünmelidir. (11,265)

Okulun ilk beş yılında (1-5. sınıflarda) programa dahil edilmesi gereken en hayatî kurallar, tanımlar, yasa ve diğer genelleme formülleri *ancak* sınıf çalışmasıyla ve *ancak* açıklamalarla bellenebilir, kitaplardan değil... Bu, öğrencilerin beş yıl boyunca, *daha kitaptan okumaya başlamadan* kuralları ve diğer formülleri belleyebilmelerini mümkün kılmaktadır; bu yöntem ileride, anlamlarının kavramadan kafasını doldurmayacağı anlamına gelmektedir. (3,174)

Kavramların anlamları ne kadar canlı biçimde ortaya çıkarılırsa, öğretmenin açıklamaları o kadar anlaşılır olacak ve öğrenciler, hatırlamaları gerekenleri o kadar iyi anlayacaklardır; sözkonusu bilgiyi güçlendirmek üzere verilecek özel ödevleri tamamlayıncaya kadar bu konuyu o kadar iyi akılda tutabileceklerdir... Öğrencilerin zihinsel çabaları , konuların anlaşılmasına, tahlil edilmesine yöneltildiği zaman, bir başka hedefe daha, yani aklında tutulmasına yöneltilmemelidir. (3,172)

Bilginin güçlendirilmesi etkin düşünmeyi değil de, belleğin çalışmasına, ezberlemeye dayandırıldığı zaman, hatırlama hareketi sadece çocuğun zihinsel çabasını emmekle kalmaz, gelişimini de engeller ve geriletir. Öncelikle 1-4. sınıflarda bu büyük bir tehlikedir. Ayrıca bu aşamada, bilgiyi güçlendirmeye yönelik çalışmaların zaaf ve hataları sonucu öğrenciler derslerine karşı bir tür tepki duymaya başlayabilirler. (3,173)

Okul sırasında tembellik korkunç bir tehlikedir: Her gün, aylarca ve yıllarca tembellik etmek çocuğun karakterini ve ahlâk ilkelerini yozlaştırır ve çökertir; insan faaliyetlerinin en önemli alanında, kişinin bir işçi olması gerektiği, düşünme alanında yitirilenleri, hiçbir okul grup çalışması, hiçbir çalışma yeri, hiçbir okul bahçesi, gerçekte hiçbir şey geri getiremez. (31)

Kesinlikle inanıyorum ki, okul sırasında oturan herkes yoğun biçimde düşünseydi, hiç kimse bir çiftçi ya da traktör sürücüsünün, du-

varcı ustası ya da çobanın çalışmasını hor görmezdi; çünkü gerçek zihinsel çalışma son derece güç bir iştir... Çalışmayla düşünme eşdeğerde görülür ve okul bir çalışma krallığı haline gelirse, okuldan geçmiş herkese ve çalışmanın her türüne derin bir saygı duyacaktır... Kişinin zihinsel faaliyetiyle fiziksel davranışları ancak, dünyanın düşünülmesi ve anlaşılması, çalışmaya bağlı bir süreç olduğu zaman birleşebilir.(31)

Öğrencilere bir bilgi kıvılcımı verebilmek için öğretmen bütün bir ışık denizini imbikten geçirmelidir

Bir öğretmenin birey olarak rolünü, onun, öğrencilerin yetenek, eğilim ve becerilerini ortaya çıkarma ve geliştirmedeki zekâsını ve bilgisini kestirmek güçtür. Bir okulun öğretmen kadrosunda, konusunu seven bir matematik öğretmeni varsa, öğrenciler arasından yetenekli ve üstün matematikçiler çıkacaktır. İyi bir matematik öğretmeni yoksa, üstün öğrenci de olmayacaktır; böyle bir durumda matematiğe yetenekli olanlar bu yeteneklerini hiçbir zaman ortaya koyamacaklardır. Öğretmen, çocuğun düşünsel ilerlemesinin ilk meşalesini taşıyan kişidir...(9,26)

Öğretmen kadromuz giderek genişledi. Bunlar, şu ilkeye göre seçiliyorlardı: İlk olarak, çocuklara öğretmenlik ve eğiticilik yapmaya yeterli ahlâki durumları; ikinci olarak çalışkanlıkları; üçüncü olarak, çocuklara karşı sevgi duymaları ve eğitimin karşılarına çıkarabileceği tüm sorunlara rağmen, her çocuğun değerli bir insan olabileceğine olan inaçları. Eğer bir insan bu niteliklere sahipse, öğretim yöntemlerinde deneyim eksikliği bir felaket değildir; başlangıçta bilgisindeki eksiklikler de dünyanın sonu demek değildir: Enerjik ise ve bilgi açlığı duyuyorsa, okulda öğretmen olarak çalışırken bir yandan çalışmalarını da sürdürebilir. Eğer birisinin çocuklara inancı yoksa, en küçük bir başarısızlıktan umutsuzluğa kapılıyor ve bir çocuğun okumasından hiçbir başarı elde edilemeyeceğine inanıyorsa, böyle bir öğretmenin okulda işi yoktur: Onun yapıp yapabileceği tek şey, öğrencilerinin geleceğini baltalamaktır. (9,28)

Bir kişinin öğretmen olarak yeterli olup olmadığı, okulumuzda kalıp kalmaması gerektiği, kesinlikle kurumsal bir esasla -öğretmenler kurulu kararıyla- aşağıdaki kurala kesinlikle uyulmak suretiyle kararlaştırılır: Böyle önemli bir konuda alınan karar, ancak oybirliğiyle alındığında, yani sözkonusu, geleceği gündemde olan öğretmen ken-

disi de öğretiminin yeterli olmadığını kabul ettiği zaman geçerlilik kazanır. (9,29)

Sosyalizmin güçlü, cesur kurucularını eğitmenin en önemli önkoşulları, onları eğitenlerin inanç ve pratikteki faaliyetlerinin gerçekten devrimci, sosyalist ve geleceğe yönelik olması ve herşeyden önce şu noktaya önem vermeleridir: Bireyin eğitimi, bilinçli yaşamanın en başından itibaren, toplumsal düşüncelerin uygulanmasıyla yakından bağıntılı olmalıdır. (7,20)

İyi öğretmen sözü ne anlama gelir? Herşeyden önce, bu çocukları seven, onlarla haşır neşir olmaktan zevk duyan ve her çocuğun değerli bir adam ya da kadın olabileceğine inanan, çocuklarla arkadaş olabilen, çocukların neşe ve üzüntülerini kalbinde duyan, onların zihinlerinin ürünlerini anlayan ve bir zamanlar kendisinin de çocuk olduğunu hiç aklından çıkarmayan kişi anlamına gelir.

İyi bir öğretmen, ikinci olarak, öğrettiği konunun dahil olduğu bilime iyice hâkim olan, bu konuyu gerçekten seven ve gelişimini -yeni buluşları, araştırma ve başarıları- günü gününe izleyen kişidir. Okullar özellikle, yukarda saydığımız niteliklere ek olarak, kendi özel dalında çalışan araştırmacıların güncel sorunlarına kayıtsız kalmayan ve bağımsız araştırma yapabilen öğretmenleriyle övünmelirdiler. İyi bir öğretmen, orta öğretim programının kendisine gerektirdiğinden çok daha fazlasını bilir. Onun için konusu, sadece bilimin alfabesidir. Bir öğretmenin bilgiyi, özellikle kendi konusunu, bilimi ve eğitim sürecini öğrencilere çekici bulacakları biçimde sunabilmesi için, derin bir bilgi, geniş bir ufuk ve kendi dalının güncel sorunlarına ilgi göstermesi esastır. Öğrenci, öğretmenini akıllı, bilgili ve bilgiye aşık bir düşünen insan olarak görmelidir. Bir öğretmenin bilgisi ne kadar derin, ufku ne kadar geniş ve genel bilgeliği ne kadar derin ise, öğrencilerine sadece öğretmek değil, aynı zamanda onları eğitebilmesi o kadar mümkün olacaktır. İlk sınıflar öğretmeni için sadece iyi bir genel eğitim değil, kendi özel bilgi dalına veya alanına özel bir ilgi duyması esastır.

Üçüncü olarak, iyi bir öğretmen, psikolojiye ve eğitimbilimine vâkıf olmalıdır; eğitimbiliminde temel birikimi olmadan çocuklarla ilgili bir işte çalışmanın olanaksızlığını bilmelidir.

Dördüncü olarak, iyi bir öğretmen, evinde bir tür elişi ya da kol gücüne dayalı çalışmayla kendisi tamamlamalıdır... İyi bir okulda, her öğretmenin kendisini gerçekten eğlendiren bir becerisi-hobisi olmalıdır.

Böylesine az rastlanır becerileri olan insanlar nereden bulunacaktır? Aramızda böyle insanlar vardır; biz bunları bulmayı öğrenmeliyiz. Ben her zaman, öğretmenleri bağımsız olarak seçmek hakkını elde etmek için mücadele ettim ve aksi halde bir okulun gereğince yürütülmesinin olanaksızlığını savundum. (11,40)

Ben, müdür ve ilkesel olarak, eğitim sorunlarının her zaman yönetim sorunlarından önce gelmesini güvence altına almaya karar verdim. Her gün sabah erken, yönetici yardımcımla dersten önce, sorunları tartışmaya 10-15 dakika harcardım ve günün geri kalan kısmında bu konularla ilgilenirdim. Yönetim işleriyle ilgili hatırıma gelen herşeyi (yardımcımla yapacağım bir sonraki konuşmaya ya da bir sonraki toplantıya hazırlık olarak) not ederdim: Bu toplantılarda okulun yönetim işlerinin büyük bir bölümü, her zaman bağımlı oldukları eğitimsel konularla bir arada, çocuklar ve öğretmenler tarafından birlikte tartışılmaktadır. (11,39)

Okulun üst yöneticisi olarak, öğretmenlerin bilgiye açlık duymasını, akıllı araştırmacılar olmasını sağlamayı en önemli görevim olarak görüyorum. Bilimsel merak ve bireysel incelemelerden bilimsel çıkarsamalar yapma unsurları gerçek yaratıcı öğretimin esaslarıdır... (13,9)

Tüm öğretmenlerin, müdür olarak çalışmalarıma moral destekleri olmasaydı okulda bir tek gün kalamazdım... (11,41)

Öğretim hakkındaki düşünceler, bütün öğretmenler topluluğunun yaratıcılığının dayandığı temellerdir. Düşünceler, topluluğa esin verir ve ortak araştırma çalışmaları -okul yaşamının en ilginç ve hayatî faaliyeti- için yöneltici olur. (11,93)

Okul müdürüyle öğretmenleri arasında etkin çalışma için en iyi yöntem, erkek erkeğe, içten, dostça ve samimi bir biçimde konuşmalardır. Eğitim, düşünsel faaliyetlerin en incelikli olanıdır. Nitekim ben, eğitimcinin eğittikleri üzerindeki etkisini, müziğin etkisine benzetirim.

Tolstoy, düşünsel faaliyeti zorla biçimlendirmenin, güneş ışınlarını yakalamaya çalışmakla aynı olduğunu yazmıştı: Onu neyle kapamağa çalışırsanız çalışın, o yine en üstte kalacaktır. Öğretmenlerle yaptığım, kimi kalbimi neşeyle kimi hoşnutsuzlukla dolduran binlerce konuşma hatırlıyorum. Bazen bir öğretmenle, tek bir sözü, hattâ bir gülümseme ya da kızgın bir bakışı hakkında, bir iki hattâ üç saati konuşarak harcadığımı hatırlıyorum. (11,31)

Bir derste görmekte olduğu her şeyi anlayan kişi, kötü bir müdür

ve işe yaramaz bir öğretmendir. Belirsiz olan ve kötü açıklanmış şeylerin farkına varabilmelisiniz; ilgili öğretmenle bu yönde bir anlatım için yapılacak bir karşılıklı tartışma, bilimsel merak ve inceleme yönünde ilk itici güç olabilir. (13,2)

Öğretimin mantığı, felsefi temeli ve yaratıcı özelliği, bilimsel araştırma olmazsa, çalışmayı olanaksızlaştırır. Öğretimin, içindeki kişilere bir neşe kaynağı olması ve günlük ders programının sıkıcı, tekdüze bir zorunluluk, sadece bir formalite olmaması kaygısını taşıyorsanız, her öğretmeni araştırmadan bilimsel eğitime giden yola yöneltmelisiniz. (13,2)

Öğretmenin çalışmasıyla bilimsel araştırma arasındaki yakın ilişki herşeyden önce ve en başta olgulardan malzeme toplanarak tahlil edilmesinden ve her iki çalışmanın içerdiği tahmin gereksinmesinden oluşur. Olgulardan malzeme toplayarak derinlemesine inceleme ve aynı zamanda olaylar arasındaki neden, sonuç ilişkilerini düşünme yeteneği ya da isteği olmayan bir öğretmen sadece bir korkuluk olur ve tahmin yeteneğinden yoksun olan çalışması, hem öğrencileri hem de kendisi için işkence halini alır. (13,2)

Bir öğretmen ömür boyu daha iyi dersler verebilmek için hazırlanır... Bizim mesleğimizin düşünsel ve felsefi temeli ve çalışma tekniğimiz şudur: Öğretmen öğrencilerine bir bilgi kıvılcımı verebilmek için bütün bir ışık denizini imbikten geçirmek zorundadır. (13,2)

Bilge, zeki ve deneyimli bir öğretmen, derslerini hazırlarken, masasına yapışmış gibi uzun zaman oturmaz, her dersi ayrıntılı biçimde plânlamaz, sözkonusu dersin olgu malzemelerinin ayrıntılarının plânını yapmayı daha da az gereksinir. Yaşamı boyunca, derslerini zenginleştirmek için yeni düşünce ve malzemeler arar. (13,2)

Öğretmenin sınıf çalışmasını öngörmeden ve plânlamadan çalışması olanaksızdır; fakat iyi bir ders öğretmenin aklında sadece anahatlarıyla plânlanmıştır; iyi bir ders, öğretmenin gerçekten yaratıcı bir faaliyeti olarak, yapılırken biçimlenir. (13,7)

Açıkçası iyi bir öğretmen, dersin ne yönde gelişeceğini tüm ayrıntıları ve uzantılarıyla bilmez: Bunun nedeni körü körüne çalışmasından değil, iyi bir dersin neleri kapsayacağını pek iyi bilmesidir. (13,7)

Bir öğretmenin bilgi dağarcığı okul programından çok daha geniş olduğu, müfredat konusundaki bilgisi onun ilgisinin merkezi değil, zihinsel faaliyetinin bir anlamda yan konusu olduğu zaman, mesleğinin gerçek ustası, bir sanatçı, sınıftaki bir şair sayılabilir. Usta bir öğ-

retmen, bilimin ilk adımlarının atıldığı ders sırasında bu ilk bilgiler incelenirken, dikkatinin incelenen konunun içeriğinde değil, öğrenciler üzerinde, onların zihinsel faaliyetleri, düşünme süreçleri ve zihinsel faaliyetlerinde karşılıştıkları güçlükler üzerinde toplanması gerektiğini çok iyi bilir.

Her öğretmenin, sadece sunduğu ilk bilgileri değil, konusunun altyapısını ve kaynaklarını da bilmesini nasıl sağlayabiliriz?

Okuma, okuma ve yine okumayla. Müdürün gözetimi ya da denetimi altında değil, temel bir düşünsel gereksinme, aklın hayatî gıdası olan okumayla. Okuma aşkı, kitap tutkusu, kitapları yutarcasına okuma ve sindirme yetenekleri geliştirilmelidir: Okumanın her öğretmen için içgüdüsel bir gereksinme haline gelmesi en iyi nasıl sağlanabilir? Bu konuda "eğitim çalışması" için aslında belirli yöntemler yoktur. Okuma gereksinmesi, bir bütün olarak okuldaki öğretmenler topluluğunun yaratacağı düşünsel hava sayesinde artırılabilir. (13,10)

Çalışanların düşünsel zenginliğinin ilk ve başta gelen kaynağı bireysel okumalardır. Gerçek öğretmen bir kitap aşığıdır. (11,46)

Okul kitaplığımızda onsekizbin kitap bulunmaktadır ve öğretmenlerin özel kitaplıkları kırkdokuzbin cildi bulmaktadır. Örneğin, edebiyat öğretmeni Daragan'ın özel kitaplığı bin cildi aşmaktadır; fizik öğretmeni Filipov'un 1200, müdür yardımcısı Lisak'ın 1500'ün üzerinde kitabı vardır; dil ve edebiyat öğretmenleri Skoçko ve Reznik'in sırasıyla 1400 ve 1500, el sanatları öğretmeni Voroşilo'nun 1800'ün üzerinde kitabı varken, karım ve ben evimizde, 19.000 cildi aşkın, roman, tarih, eğitim, sanat tarihi ve sanat teorisi eserini biraraya getirmeyi başardık. (11,46)

Kitap sevgisi ve kitaplara neredeyse tapma derecesinde saygı, okul havası ve okulda yürütülen öğretim için merkezi bir önem taşır. Bir okul, gerekli olan diğer şeylerin hepsine sahip olup, öğrencilerin her yönden gelişimini destekleme ve onların düşünsel yaşamını zenginleştirme yönünden hayatî önem taşıyan kitaplar bakımından yetersiz ise ya da öğrenciler kitaplara sevgi duymuyor, kayıtsız kalıyorlarsa, bu okul, okul adına layık değildir. Bir okul çeşitli yönlerden kötü donatılmış olabilir, ama bunları da sağlayabilir, birçok yönden mütevazi bir kuruluş olabilir; fakat dış dünyaya geniş bir pencere açabilecek gerekli kitaplara sahipse yine de gerçek bir okuldur. (11,46)

Sık sık şu sözü duyarsınız: "Öğretmen zorunludur..." O, derslerini iyi hazırlamak, tüm kişisel ve ailevi tasa ve sorunlarını sınıf kapısının

dışında bırakmak "zorundadır". O, her öğrencinin kalbine giden bir yol bulmak "zorundadır". Çoğu kez diğer insanların da öğretmenlere karşı zorunlulukları olduğunu gözden kaçırırız. Burada diğer insanlar, okul müdürleri, tüm okul örgütleri ve kamuoyu anlamındadır. Öğretmenin enerjisinin ve değerli zamanının boşa harcanmayacağı koşulları, zengin bir kültürel yaşamla belirginleşen bir atmosferi yaratmak bizim görevimizdir; bu, bizim öğretmene karşı ilk ve en önemli görevimizdir... Öğretmenler, mümkün olduğunca, her türlü kırtasiyecilikten ve yönetsel işlevlerden kurtarılmalıdır. (13,2)

Bir öğretmenin ne kadar az boş zamanı olur, plânlama çalışması, raporlar ve toplantıların her türüne ne kadar bağlanırsa, düşünsel ve duygusal yaşamı da o kadar fakirleşir ve öğrencilerine verecek hiçbir şeyin kalmadığı çağı o kadar erken gelir. Bizim kadromuz aşağıdaki yolu izler: Öğretmenden, eğitimsel hedeflerini plânlamaktan başka hiçbir rapor ya da bülten yazması istenmez; kendi dersleri için günlük öğretim plânı çizmesi istenilmez -bu, eğer öğretmen gerekli gördüğü taktirde, kendisinin bireysel yaratıcı tekniğinin parçası olan bir uygulamadır-, bütün bunlar kendisine bırakılmıştır. Sadece haftada bir kez okulda (ders saatlerinin hemen ardından ya da akşamları) fazla mesai yapması (seminer yapması ya da ders tekrarları vb.) beklenir. Tekrar ediyorum, zaman, öğretmenin düşünsel zenginleşmesinin en önemli kaynağıdır. (13,10)

Soğuk kış tatilleri sırasında, öğretmenlerin zamanı hiçbir şekilde alınmaz, istedikleri gibi dinlenebilirler. Kış tatillleri sırasında okulda kalan çocuklar için düzenlenenler açık hava dinlenmesinden ibaret olup çocuklar istedikleri gibi hareket edebilirler. Mayıs ve Haziran'da seminer ve konferans düzenlemekten kaçınılır. Ayrıca çoğu öğretmenler pazar dışında bir gün daha derssiz olarak serbest kalırlar. Bütün bunlar, öğretmenlere gerekli olan serbest zamanı sağlamaya yöneliktir. (13,2)

Bu konu üzerinde böylesine ayrıntılı olarak durmanın nedeni şudur: Kesinlikle inanıyorum ki, hiçbir öğretmen, fiziksel ve zihinsel enerjsini yirmibeş otuz yıllık bir okul yaşamı sonucu yitirdikten sonra kendisini mesleğinin doruğunda hissedemez. Bu, öğretimde yaratıcılık gibi dev bir sorunla ilintili en güç sorunlardan biridir; bu sorun genel olarak bütün öğretim kadrosunu ilgilendirmektedir... Öğrencileriyle birlikte yürüyüşe çıkmak ya da okul dışında çimenlere yayılan öğrencileriyle geceyi geçirmek sıkıcı değil zevkli bir iş olmalıdır.

Küçük çocukların annelerini ve geleceğin analarını öğrencileriyle kırlara göndermiyoruz. Bu, kadınlara göre bir iş değildir. Alıştırma defterlerini düzeltmenin öğretmen için yorucu bir iş olduğunu belirtmek gerek. Bu iş için bizim özel bir sistemimiz var. Küçük sınıflarda birçok ödev, öğrencilerin kendileri tarafından kontrol edilir -alıştırma defterlerini değiştirerek birbirlerininkini düzeltirler-. Öğretmenler alıştırma defterlerinin tümünü kontrol etmezler, rastgele birkaçını seçerler. Tüm sınıflarda aynı sistem uygulanmaktadır. Biz üst sınıf öğrencilerinin sayfalarca ödevler yapmasına kesinlikle karşıyız. Bu tür ödevler gereksizdir. Ödevlerin konuları, iki üç sayfayı aşmayacak şekilde cevap verilmek üzere düzenlenmektedir; ayrıca öğrenciler öğretmenlere sadece kendi düşüncelerini sunmaya teşvik edilirler. Üst sınıfların matematik derslerinde, öğrencilerin birbirlerinin kağıtlarını düzeltmesi yoluna geniş ölçüde başvurulmaktadır. (13,2)

Öğretmenin boş zamanı... yaratıcı öğretimin dallarını besleyen köktür. (13,2)

Bir köy çerçevesinde çocuklara geniş bir müzik deneyimi vermek güçtür. Bununla birlikte, biz düşünsel ve kültürel zenginleşmenin bu yönünü de ihmal etmiyoruz. Yazın birçok öğretmen Moskova, Lenengrad ya da Kiev'i ziyaret ederler. Müzik dünyasına açılan başlıca penceremiz televizyon olmakla birlikte, her fırsatta bir opera ya da birinci sınıf bir senfonik konser dinlemeye çalışırız. (13,2)

Okulun sendika örgütü ve tüm öğretmenler, yeni gelecek olan her öğretmeni karşılamak için hazırlık yaparlar... Köy Sovyeti, başka bir yerden gelen tüm öğretmenlere okula pek uzak olmayan bir ev sağlar. Yeni öğretmenin başlangıçta bu yönden sıkıntı çekmemesi için birkaç ay boyunca kira da okul tarafından ödenir. Yaz tatillerinde, gerekirse öğretmen gelmeden ev onarılır ve odalarla bahçe düzenlenir...

Yeni gelen için hazırlık olarak mobilya sağlanır... ve gerekirse öğretmen kendisi ayarlayıncaya kadar mutfak gereçleri ve tabak çanak sağlanır. Okul, genç öğretmenlere vermek üzere bu malzemeleri özel olarak yeterince bulundurur. Genç öğretmen, er geç kendi eşyalarını alacak ve okulun mallarını depoya iade edecektir.

Genç öğretmen için armağanlar hazır edilir: Öğreteceği ders konularında bir dizi ders kitabı, eğitim üzerine bir kitap koleksiyonu ve romanlar. Öğretmenin adına gazete abonmanı çıkartılır. Bütün bunlar, genç öğretmeni yeni evinde hazır bekleyecektir. Bu hazırlık güç bir iş değildir; esas olan, sözkonusu kişiye gösterilen ilgi ve öğret-

menlerin, okul çocuklarının ve yöre halkının öğretmeni karşılamak üzere güçlerini birleştirmeleridir. (2,32)

Öğretim kadrosunun üyeleri, hemen tüm öğretmenlerin, okulda öğrenci olan çocukları bulunduğunu hiçbir zaman unutmazlar. Öğretmen çocukların çalışmaları ve davranışları, her bir öğretmenin ve bütün olarak kadronun otoritesinin ne düzeyde olduğunu bilirler. Öğretim kadrosu, öğretmen çocuklarının göstereceği ilerlemenin kendi potansiyellerini göstereceğini ve onların davranışlarının kusursuz olması gerektiğini bilerek bunu sağlamaya çalışır. (2,37)

Hiçbir heyecanı kalmamış, sadece kendi potansiyellerine inançları kalmadığı için yerinde sayan ne kadar çok öğretmen vardır! Onlar için çalışma, sıkıcı bir görevin yerine getirilmesinden öteye gitmeyen bir halde yozlaşmıştır... Böyle durumlarda (öğretmeni, kayıtsızlık ve duyarsızlık halinden) ancak çalışmalarına, öğrencilerin aktif yaşamını ve çıkarlarını katmak kurtarabilir; böylece kendi yeteneğine olan kaybolmuş güvenini yeniden kazanır ve öğretim işinde başarıya ulaşmanın coşturucu zevkini yeniden yaşar. (2,71)

Bir okulu yönetmek, öncelikle bir eğitim görevidir; yönetim görevi en sonda gelir. (13,9)

3. BÖLÜM
İŞ

İş sevgisi kişiliğimizin ve zihinsel yeteneğimizin gelişmesinde esastır

İş yoluyla eğitim, açıkçası üç özellikten oluşmuştur: *Gereklilik, zorluk* ve *güzellik*. Eğer okullarda ve evlerde bu üç özellik birlikte ele alınsaydı, belki de iş yoluyla eğitim konusunu ortaya getirmeye bile gerek kalmazdı... Fakat, işin dışında ve iş olmadan eğitim olamaz; çünkü tüm karmaşıklığı ve tüm çeşitliliğiyle iş olmadan hiç kimse eğitilemez. (31)

Aşağıdaki durum üzerinde bir süre duralım. Ülkemizde 7 ile 17 ya da 18 yaşları arasında on milyonlarca kişi okulda okumaktadır. Bu, tarihte eşi görülmeyen bir olaydır... Bu, sosyalizmin büyük bir nimetidir. Fakat bu nimet, ancak çok akıllıca ve bilinçli yaklaşılırsa çözümlenebilecek kendine özgü sorunlar yaratmıştır. Bizim toplumumuz 7 ile 17 yaşları arasındaki tüm yurttaşları istisnasız okul eğitimine zorlamaktadır. (ve dahası da 18-20 yaşları arasında milyonlarca genç yüksek öğrenim yapmaktadır.) Çünkü evrensel eğitim, okuryazarlık ve kültür olmaksızın işçilere her yönden iyi bir eğitim vermek ve tam gelişmiş bir kişilik kazandırmak olanaksızdır.

Peki, niçin birçok genç böyle bir nimete böylesine az saygı göstermektedir?...

Devrimden önce, çocukları öğrenim yapmaya iten yoksulluktan kurtulma dürtüsüydü. Şimdi ise bu güçlü "eğitimsel" yoksulluk artık ortadan kalkmıştır. Böyle olması da gerekmektedir. Ancak okullarda 17 yaşında milyonlarca kişinin olması, tarihte eşi görülmedik bu başarıya kuvvetli bir ahlâki destek verilmesi gerektiği anlamına gelir. Ev-

rensel orta öğretimin düzenli ve verimli bir şekilde devam etmesini sağlayan ve bugün okul yaşamını tehlikeye sokan çeşitli faaliyetleri önleyen ahlâki etken, bütün akademik olmayan çalışma yoluyla eğitimin üstündedir. (31)

Örneğin biz, eğer bir okul öğrencisi görevini okul süresince belli bir coşkuyla yapıp yerine getiriyorsa, onun işine karşı tavrının okuldan sonra da aynı derecede coşkulu olacağını düşünürdük. Ancak tecrübe, bundan daha başka şeylerin olduğunu ortaya koydu. Bir öğrenci, bilinçli bir şekilde okulda kendisinden beklenenleri yapabilir ve gerekli pratik beceriyi de kazanabilir; ne var ki o, okuldan sonraki yaşamı için gerekli olan ahlâki olgunluğa hâlâ hazır değildir.

İşte bu, ahlâki yapının ve olgunluğun nasıl geliştirileceği sorununun ortaya çıktığı noktadır. Öğrencilerin iş yaşamlarından ahlâki yönden hazır olmalarını sağlayabilmek için ne yapılmalıdır?... (2,141)

Eğer bir öğrenci on yıl boyunca öğretim görüp ve ona sadece fen dersleri üzerine bilgi verilirse, okuldan ayrıldıktan sonra da eline bir kürek tutuşturulup onunla çalışması istenirse, bu, o çocuk için son derece acıklı bir durum olacaktır. Fakat bu türden acıklı durumlar duyguları, düşünceleri ve ilgileri on yıldan daha fazla bir süredir gerçek yaşamdan ve işten oldukça kopmuş olarak okulu terkeden birçok öğrencinin başına gelir. Günlük çalışma için hazırlık, tüm öğrencilerin faaliyetleriyle ve en önemlisi de kafaları, düşünceleri ve duygusal yaşamlarıyla sağlanmalıdır. (3,86)

Bireyin işe gösterdiği tavır, kişiliğinin ve zihinsel faaliyetinin ana unsurudur. İşe duyulan ilginin çalışma süresince geliştirildiğini söylemek de son derece basit ve yetersiz olurdu. Az düşünen ya da az iş yapan bir kişinin işinden zevk alması olanaksızdır. Kişi ne kadar akıllı olursa duyguları da o kadar zengindir ve isteği ne kadar kuvvetliyse değişik türdeki iş faaliyeti için eğitimi de o kadar çarpıcı bir biçimde kendisini gösterecektir... İşe duyulan ilgi, iş konusunda yalnızca sözcüklerle geliştirilemezken, akıllıca ciddi sözcükler olmaksızın da geliştirilemez. (3,14)

Orta öğretim müfredat programlarının bazı eleştirmenleri, onların eksikliklerinin fen bilimleri aleyhine sosyal bilimlerle aşırı derecede yüklü olmalarında görmektedirler. Müfredat programlarında sosyal bilimleri azaltmak, bu şekilde de gençlerin faaliyet alanlarını artırmak ve öğretimle gerçek yaşam arasındaki... kapatma önerileri yapılmaktadır. Bu tür eleştirilerin mantıkî sonucu düşünülecek olursa, sosyal

bilimlerin okunmasının ise işe karşı olan ilgiyi teşvik etmekle hiçbir ilgisinin olmadığı ortaya çıkacaktır. Soruna karşı bu türden bir yaklaşım, son derece ilkeldir. Yaşam ve iş faaliyeti için eğitim yalnızca yeteneklerin dar bir bölümünün geliştirilmesini içermez. Sosyal bilimler, öğrencilerin zihinsel deneyiminin oluşması ve yönlendirilmesi ile işlerinin anlamını kavramaları için önemli bir araç sağlamalıdır. (3,91)

Eğitim sürecinde sıkı bir bedensel çalışmanın, yoksullukla ve engellerle başa çıkmanın doğrudan doğruya öğrencilerin ahlâki yapısını ve ilkelerini kuvvetlendirdiği konusundaki yüzeysel görüşü kabul edemeyiz. Çalışmanın eğitimdeki rolü, bireyin düşüncelerini, davranışlarını ve duygularını etkileme biçimine ve irade gücüyle yakından ilgisine bağlıdır. (6,27)

Zihinsel çalışmanın eksikliği ve bir öğrenciye körü körüne sadece onu bir şeylerle meşgul etmek için verilen herhangi bir bedensel iş, öğrencinin zihinsel gelişmesi için de aynı derecede kötüdür. (14,8)

Öğretime yüzeysel bir açıdan yaklaşım, tüm eğitim çalışmasının en korkunç eksikliğidir. Sınıflarda zaman doldurma, öğrencileri bozar ve özellikle gençlerin en duyarlı oldukları yaşlarda kötü alışkanlıklar edinmesine neden olur. Sınıfta zamanlarını boşa geçirip okulu bıraktıktan sonra da kendilerini yaşam için kötü hazırlanmış bulan birçok öğrenci hakkında sayısız örnekler vardır. Sınıfta hiçbir şey yapmadan oturan öğrenciler tarafından yıllarca geçirilen boş zamanlardan sonra kökleşmiş kötü alışkanlıkları ne buyruklar ne de yararlı iş ve görevler telâfi edebilir. Belki de işe ilgi göstermeye başlayabilirler; çünkü yararlı iş ve görevler buyruklara kıyasla daha seyrek yürütülüyor ve böylece haylaz gençlerin sıkıcı yaşamına yeni bir tür çeşni de katabilir. (3,120)

Amaç yaratmak için kullanılan, kişi üzerinde etkisi belirlenmiş iş, çok sayıda bağlılıklara ve diğer eğitim etkilerine dayanan bağlarla özellikle çok yakından ilgilidir. Eğer bu söz konusu bağ oluşmazsa o zaman iş, insanın kafasına ve yüreğine hiçbir yararı olmayan kötü bir zorlamadan başka bir şey olamaz. (10,224)

İş yoluyla eğitim, sayısız yöntemlerin ve örgütsel biçimlerin uygulanması olarak görülmemelidir. Çok sayıda makale okudum ve bu makalelerin yazarları, eğer bir köy okulu üretim ekibine ve bir kasaba okulu bir atelyeye sahipse, o vakit iş yoluyla eğitim sorunu çözülmüş sayılabilir diyorlar. Kuşkusuz hem üretim alanı hem de atelye çok

önemlidir; fakat onlar yalnızca iş yoluyla eğitimin başka yönleridir. İş yoluyla eğitim, son derece geniş ve çok yönlü bir kavramdır. Öğretmenliğin birçok yılları ve benim önümde geçen yüzlerce çocuğun yaşamı iş yoluyla eğitimin okulun ve aile yaşamının tam anlamını, yani ana motifini oluşturduğuna beni inandırmaktadır. (31)

İş ve iş yoluyla eğitim, okumakla, ahlâki eğitim ve gelişmeyle aynı şeyler değildir. İş, boyutları geniş ve herkesi memnun eden bir şeydir. Çocuğu (ve daha sonra gençliği), okumanın dışında başka bir işle uğraştırmak için hangi stratejiye başvurursak vuralım okuma, hâlâ onun zihinsel faaliyetinde ana ögeyi oluşturacaktır ve bunun tersi olanaksızdır. İşte, iş yoluyla eğitimin buradan başlaması gerekmektedir. Gerçekten de bu, bu alandaki tüm girişimlerin başlangıcıdır. Düşünce için bir gıda, etrafımızdaki dünyayı ve yaşamın gerçeklerini keşfetmemiz için bir yol olan bilginin kazanılması ve bu bilgiye dayalı bireysel görüşlerin ve inançların gelişmesi tümüyle bir okul öğrencisinin çalışma alanıdır. (31)

Öğrencilerin zihinsel faaliyeti doğruya, gerçeğin bilimsel tanımına doğru yönlendirilmiş *enerjik* zihinsel faaliyeti içerir. Enerjiktir, çünkü bu özelliği olmadan okuma, işe benzememeye başlar ve çocuğa akılsızca bir yük olan bilginin pasif bir özümsenmesi durumunda dejenere olur.

Zihinsel faaliyet sadece "düşünme" anlamına gelmez. Eğer düşünme amaçlıysa, bir insan belli bir amaca ulaşmak için çalıştığında ancak o zaman düşünme iş niteliğini kazanır. (3,72)

Okuma, hedef, çaba ve sonuç gibi herhangi bir işin ana özelliklerine sahip olduğu zaman iş haline dönüşür. (3,194)

Bedensel iş ve okuldaki zihinsel iş arasındaki keskin ayrılıklar hemen hemen yaratıcı olmayan doğmatik öğretim kadar zararlıdır. Zihinsel faaliyet ile bedensel çalışma birleştiğinde, her ne kadar zihinsel faaliyet lehine bir artış görülüyorsa da bu, gereken bedensel çabanın mekanik bir artışı demek değildir. (3,71)

Zihinsel çalışmanın doğru kavranması, "temiz" iş ve "kirli" iş arasındaki iş ayrımına ilişkin yanlış fikirlerden sakınmamazı sağlar. Gerçek zihinsel çalışma için gerekli olan çabayı kişisel deneyimle değerlendirdikten sonra öğrenci, bedensel işe de aynı şekilde saygı duymaya başlayacaktır. (3,110)

Günlük yaşama bir şeyler katan işten duyulan haz

Çalışma sevgisi, herşeyden önce çocukların duygusal yaşamlarının bir parçasıdır. İş, çocuğa mutluluk verdiği sürece çocuk çalışmaya isteklidir. İşten duyulan haz ne kadar derin olursa, çocuklar da o kadar çok onur duyacaklar; çabalarını ve bu faaliyetle ilgili şöhretlerini değerlendireceklerdir. İşten duyulan haz, çocuğa, bir kolektifin üyesi olduğunu hissetmesine yardımcı olduğundan çok güçlü bir eğitici rol oynayabilir. Bu, işin sadece eğlenceye çevrilmesi demek değildir. Bu, bir tek noktaya dikkati toplamayı ve sabretmeyi gerektirir. Fakat, dünyayı daha yeni keşfetmeye başlayan çocuklarla çalıştığımızı unutmamamız gerekir. (10,209)

İşten duyulan mutluluk, mutluluğun hiçbir şekliyle kıyaslanılamaz. Bu, güzelliği iyi değerlendirmeksizin düşünülemediği gibi, güzellik sadece çocuğun kavradığı şeyde değil, aynı zamanda yarattığı şeyde de bulunur. İşten duyulan mutluluk, günlük yaşamın anlamını artırır: Güzelliği değerlendirmeyi öğrenirken, çocuk, güçlükleri aşma bilgisinde kişilik ve onur duygusunu tadar. (10,210)

Mutluluk duygusuna, sadece çaba harcayanlar, alınterinin ve yorgunluğun ne demek olduğunu bilenlerce ulaşılabilir. Çocukluk, sadece uzun bir tatil dönemi olmamalıdır: Eğer çocuklardan kapasiteleri çerçevesinde herhangi bir işle uğraşmaları istenilmezse, o zaman iş yapmış olmaktan duyulan mutluluk onların deneyimlerinin dışında kalacaktır. İş yoluyla eğitimden elde edilecek en büyük kazanç, insanlar için çalışmanın değerini ve önemini, çocuğun yüreğine ve kafasına çok sağlam bir şekilde yerleştirmesidir. İnsanlar için çalışma, sadece bu olmadan var olmamızın mümkün olamayacağı günlük yaşamımız için bir temel değil, aynı zamanda yapımızın, uğraşlarımızın ve arzularımızın çeşitli yönlerinin ortaya çıkması için bir alan oluşturur. İş içerisinde insan ilişkilerinin zengin bir çeşidi ortaya çıkar. Eğer bir çocuk böylesine ilişkilerin zengin güzelliğinin farkında değilse işine sevgi beslemesi olanaksızdır. İnsanlar kendi çalışma faaliyetlerini, kendilerini ortaya koyma ve ispatlamaları için hayatî bir araç olarak görürler. İşsiz bir kimsenin boş bir sıfır olduğu inancı çok yaygındır. Eğitimle uğraşan kişilerin en önemli görevi her öğrenciyi kendine güven ve kendine saygı duygusunun işindeki başarısına bağlı olduğuna inandırmaktır. (10,210)

Daha büyük öğrenciler için önemli itici bir ahlâk bilinciyle sağla-

nabilirse de... gerçek iş sürecinin yaratıcı yönü daha genç öğrenciler için ana itici güçtür; gerçekten bazen onları uzun süreli işlere götüren tek iticidir. Yaratıcı işlerde çocuklar onlara masallarda ve oyunlarda hitabeden şu unsurları bulurlar; insanın en çarpıcı, entelektüel ve duygusal özelliklerinin canlı sergilenişi. (6,85)

Çocuğun iş faaliyetine attığı ilk adımda onu çekici bulmasını ve ondan hoşlanmasını beklemek yanlıştır. Tersine, ilk önce çocuk daha yorulmadan önce *gerçek işte* bir hayal kırıklığına uğrar. Gerçek iş sevgisi aslında kendi çabalarının yaratıcı rolünü çocuğun değerlendirmesinden kaynaklanır. Bu kavrama olmaksızın herhangi bir zorlama öğrencileri tarafından zorlama derecesi büyüdükçe büyüyen bir dirençle karşılaşır.

Çocuklar daima çocuk kalacaklardır; ve herşeyden öte onlara doyumu sağlayan ilginç faaliyettir. Bazı öğretmenler ilginin iş faaliyeti için güvenilebilir bir itici güç olamayacağını düşünürler ve burada daha özel bir tarif gerekir. Çocukların ilgi duydukları faaliyet veya faaliyetin istenilen sonucu arasında bir ayırım yapmalıyız. Esas itibarıyla çalışma içermeyen ilginç meslekler vardır. Eğer tüm çocukların çabası ve enerjisi sadece bu tür ilginç mesleklere yayılsaydı bu onların karakter gücünü çok kısa sürede temelinden yok edecekti. Bazen meslekler komik hattâ gülünç uç noktalara götürülür. Meşgul edilmesi ve hatalarının düzeltilmesi amaçlanmış bir müzmin haylaz için "İlginç bir meslek" seçme girişiminde bulunulur. Deneyim, haylazların daima ilginç işlerde değil de ilginç zaman geçirme yolları bulabilecekleri durumlar yüzeyinde kaldıklarını göstermektedir.

Çocuklar için işe duyulan ilgi neyi içermelidir? İş tek başına çocuklar için herhangi bir ilgi kaynağı değildir. Voleybol oynamak için yola çıkmış çocukların kazılması gereken çiçek yataklarını ve hemen yanında duran kürekleri görünce voleybolu unutacaklarını düşünmek olanaksızdır. Böylesine şeyler olmaz; fakat voleybol oynarken çocuklar küçük bir çiçek yatağını kazmış olacaklarından çok daha fazla enerji sarfederler. Ancak oyun onları tatmin eder ve çiçek yataklarını kazmak tek başına doyum kaynağı değildir. İşe duyulan ilgi ve işten duyulan tatmin elde edilir ve gelişir. Çocukların işe duyulan ilgisi doğa üzerinde bir güç kullanabilecekleri gerçeğinin değerlendirilmesini içerir; bitkiyi daha çok ürün vermeye zorlamak ya da bir aleti tahtaya ya da metale istenilen şekli vermek için zorlamak. Çocuk kuvvetinin ve söz konusu şeyler üzerindeki gücünün ne kadar çok farkındaysa

güçlüklerin üstesinden gelme konusunda o kadar çok sebatlı ve inatçı olacaktır ; ve günlük işleri daha ilginç ve daha yalın olacaktır. İş seanslarının öğrencilerin zihinsel ve duygusal deneyimlerinin bir parçası haline getirilmesi bu tür ilgi içindir. (3,16)

Motivlerin çeşitliliği işin çekiciliğine neden olur. Bunlar bir planın uygulanmasından doğan zevkin ön tadını, somut ve maddi bir sonucun beklenişini, kolektif bir görevin bilincinde olmayı ve asıl işi yapabilmek için gerekli sorumluluk duygusunu ve son olarak da yeni bir iş faaliyetine, iş sürecine bir şey katma arzusunu içerir. Biz okul uygulamasında bu dürtülerin çoğunu yaparak en güçlü düşüncenin bu olduğunu ispatlamaya çalıştık. Bu *önemli fikir* olmaksızın aktif çaba meselesi olamazdı. Bununla ilgili olarak bir çocuğun yaşam deneyimi ve bedensel gücü ne kadar azsa bu fikir daha çocukça, oyuna dayalı olmalıdır. İşin sonucu mümkün olduğu ölçüde önemli, açık ve somut olmalıdır. (3,17)

İş sevgisi, ancak kolektif çalışma içerisinde geliştirilen bir ahlâki özelliktir. İşin kolektif yönü ne kadar güçlüyse her okul çocuğunun kişiliği o kadar etkin bir şekilde oluşacaktır. (3,18)

Üretici işin toplumsal önemi aynı zamanda sözü edilen işin tamamlanma ve başarılma derecesine de bağlıdır. Öğrencilerin yapması gereken oldukça çok görevlerinin olduğu, fakat plânlanılan işlerin tamamlanıp başarıya ulaşmaması yüzünden o işin eğitici değeri olması gerekenden oldukça düşük olduğu okullar vardır. Okul çocukları yeterli sayıda çalışanın olmadığını hissettiklerinde "sıkıntıdan kurtarmak için yardım" ettikleri zaman bu türden bir işe katılırlar... İş, bir kişiye gıda kadar gereklidir; ancak düzenli ve sistematik olmalıdır. Pavliş okulundaki yönetim kadrosu çocukların orada okul yılları boyunca sadece iş projeleriyle uğraşmalarını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda başladıkları iş sürecinin tüm safhalarını -son hedef değerlendirilmesinden onun sonuçlarından doğan çok büyük doyuma kadar- büyük bir dikkatle inceledikleri çeşitli iş projelerinin tamamlanmasıyla ilgilenirler. (3,19)

Eğer bir öğrenci uzun bir iş faaliyetine girişir ve o işte günlük çalışmalarından sonra belli sonuç elde ederse, o zaman öğretmenin cesaretlendirmesiyle değil, fakat kendi içinden gelen dürtüyle işine ilgi duyacağı zaman gelecektir. Bu, belli bir amaca ulaşmak işin yönlendirilmiş uzun bir iş faaliyetinin kaçınılmaz sonucudur. İş için içten gelen dürtü sadece uygun süreli bir işin gerçekleştirilmesi sürecinde geliştirilen öz disiplin yaratabilen en büyük güçtür.(3,20)

Biz her öğrencinin kolektif bir işin üyesi olarak sorumlu olduğu karışık işi başından sonuna kadar tamamlayabilmesi için eğitim sürecimizi uzun bir devreyi kapsayacak biçimde plânlıyoruz.

Bir yapıdaki gelişi güzel bir işten kaçınmak ve "acil" olan için her türlü çaba gösterilmelidir; ve iş için ilgi yaratmak eğitim çalışmasında tartışılmaz bir kuraldır.(3,21)

Öğrenci, işinin yüce amacının ne kadar bilincinde ise o kadar az denetlenmeye gereksinim duyar ve kendi bilinci iş için kendisine o kadar büyük bur dürtü sağlar. (6,99)

Öğrencileri zihinsel işlerle uğraşmaya zorlamak çok zordur; fakat onları bedensel işlerle uğraştırmak çok daha kolaydır. El ve zihinsel işin birleşimi, anne babaların hiç çalıştırmadıkları en tembel ve çok ihmal edilmiş çocuklarda iş sevgisini geliştirmenin en önemli bir aracıdır.

Bu tür öğrencilere herşeyden önce belli bir ölçüde bedensel iş yaptırınız ve bu şekilde onların bu işten artan bir anlayışa ve doğa güçlerine egemen olmaya -başlangıçta çok az ölçüde olmakla birlikte- götüren yolu görmeye başlamalarını sağlarız. Eğer bir kişi bedensel işi, toplumsal ve entelektüel amaçlara ulaşmak için bir yol olarak sayarsa, o zaman bu onun tembelliğini yenmiş ve gayretli bir çalışma yaratma olanağının hazır olduğu anlamına gelir. (11,358)

Biz işin itibar kazandıran etkisine çok derinden inanıyoruz. Eğer bir çocuk yüreğinin en küçük parçasını bile diğer insanlar uğruna çalışmaya koyduysa ve o işte kendisi için mutluluk duyduysa o artık kötü bencil bir kişi olamaz. Çocukların en zor ve "ıslahı olanaksız olanını" elinden tutup okul bahçesine götürüyorum ve "Haydi burada tüm kolektif ile birlikte çalışmaya başlayalım" diyorum. Durum "umutsuz" görünmekle birlikte hep birlikte çalışırken çalışmak için bir istek doğmaktadır. Gerçek zorluk çocuğun kendi başına güç bir durumda olmasında değil, fakat büyük ölçüde elinden tutulmaya ve yaşamın karmaşıklığında onun tavırlarını bulmaya yardımcı olmaya ve yanlış adımları karşısında uyarılmaya gereksinimi olmasındadır. Fakat bunu başabilmek için de işe ilgi duymasına yardımcı olmak gereklidir. Zor ve "ıslah olmaz" öğrencinin emeğinin ürünlerini diğer insanlara vereceği ve bunu yaparken de mutluluk duyacağı gün gelecektir. Bu andan sonra o, "ekmeğini hak eden bir insan"dır. (9,76)

Gerek küçük çocukların gerekse yetişkinlerin kendisi için işin bir mutluluk ve zevk kaynağı olduğu bir büyüğün yanında mümkün ol-

duğunca uzun süre çalışmalarını amaçlıyoruz. İşte paylaşılan mutluluk duygusu kendi kendini eğitmenin ana maddesidir. Bu duyguyu çocukluğunda ve genç olarak çok derin bir şekilde duyan kişi toplumda saygı uyandıracaktır. Bu şekilde kendi kendini eğitme toplumun kültürel ve ahlâki yaşamında aktif bir paylaşma biçimine dönüşür. (8,14)

İş sürecinde bir öğretmenin rehberliği çocuğun önündeki işten esinlenme ve kendini işe verme duygusunun bilincinde olması anlamına gelir. Eğer öğretmenin çalışması çocuk için bir model oluşturur ve onu etkilerse, o zaman öğretmen çocuğun sevgisini kazanacaktır. Deneyim, işine kendini büyük bir istekle vermiş bir öğretmenin ya da büyük bir öğrencinin yaratıcı esinine karşı dayanabilecek kadar kuvvetli bir ilgisizlik ve ahlâksızlık olmadığını gösterir. Eğer çocuğun herşeye karşı ilgisizliğini, hiçbir şeyin ilgisini çekmediğini anlarsak öğretmenler ya da büyük öğrenciler arasında kimin bu güç (problemli) çocukla ilişki kurması gerektiğini tartışmaya başlarız. Bu bir çocuğa bireysel yaklaşımın başlangıcıdır. Her öğretmen, okul müdürü ya da yönetici, anne baba sevgi ve şefkati görmeyen problemli ailelerden gelen bir sürü problemli öğrenciye sahiptir. Herşeyden önce bu çocukların yüreklerine giden yolu buluyoruz. Çünkü ortak yaptığımız işte biz onların arkadaşıyız. Bizim hepimizi tek ve aynı plân, amaç ve projeler ilgilendirmektedir. (11,354)

Çocuklar daima bazı işlerin kendilerini ve eşit derecede öğretmenlerini meşgul etmesinden çok büyük ve güçlü bir şekilde etkilenirler. Bu tür işte çocuklar yüreklerini öğretmenlerine açarlar. Öğretmenlerinin dostu ve arkadaşı olurlar. İlkokul öğretmenimiz mesleklerinin ilk sonbaharı süresince çocuklarla birlikte küçük seralara çiçek diker, ilkbaharda öğretmenler çocuklarla birlikte çiçek fidelerini söker, onlara bakar, ağaç dikeriz ve onların güzelliğinden mutluluk duyarız. Çocuklar daima öğretmenlerinin yabani bitkiler arasındaki meyva ağaçlarının nasıl aşılanacağını, ağaç fidelerinin nasıl dikileceğini ve çekici çiçek yatakları hazırlamayı bilmelerinden çok büyük ölçüde etkilenirler. Bu alanda pratik becerilerin öğretimi, öğrenci ve öğretmen tarafından payşalışan ortak bir iş niteliğini alır. Biz sadece öğrencilerle bahçede değil, aynı zamanda atelyelerde ve iş yerlerinde de çalışırız. Onların model yapımlarına ve mekanik seanslarına katılırız. Çocuklarla paylaşılan iş seansları öğretmenliğimizin en mutlu zamanlarındandır. (11,367)

Akademik çalışma ne kadar iyi organize edilirse edilsin, içerisinde daima bir monotonluk unsuru taşır. Bunun olağan olumsuz sonuçlarından öğrencilere uzun süreli çekici amaçlar kazandırarak sakınabiliriz... Bunun için öğrencileri uldukça açık olan belli bir dönem iş programında saptanmalıdır. Akademik çalışmaya karşı isteksizliğe ve ilgisizliğe neden olan etkenlerden biri, bunun sonu olmayan sıkıcı bir çalışma olarak görülmesindendir. Akademik çalışmaya gösterilen bu tavır orta ve yüksek sınıflardaki öğrencilere kendi özel konularında ya da branşlarında yaptıkları çalışmalarda iş amacı verilmelidir. Bu belirli ufuklar olmaksızın öğrenciler "şu sayfadan şu sayfaya kadar" ödev yapan sadece robot haline dönme tehlikesiyle yüz yüzedirler. (3,145-147)

Öğrenciler daima ilerleme ve gelişmeleri için kendilerine olanaklar açan işlere ilgi duyarlar. Üretime dönük çalışmayı üretim kurslarının ilk safhasında geliştirilen basit günlük iş uygulamalarına dayandırma girişimleri hayal kırıklığına ve daha sonra öğrencilerin sonraki iş ve mesleklerine karşı ilgisiz tavır almalarına neden olmaktadır. (3,372)

Ancak bireysel ve toplumsal çıkarları başarılı bir şekilde birleştiren üretime dönük iş, eğitimde etkin faktör olabilir. Eğer işin amacı *tek* ve sadece işin mümkün olan en büyük kısmının yapılması ise, (ki bu çoğu zaman ciddi bir bilgi, yetenek ve deneyim gerektirmez) o zaman bunun eğitici etkisi önemsiz olacaktır. Bu, çocuğun doğal eğilimlerinin gelişmesini engelleyebilir. Yapılan işin sonuçlarındaki ilgisini azaltabilir; ve yapılan işin özelliği konusunda ilgisizlik yaratabilir. (3,329)

Bu konuda şunlar da söylenmektedir: "Çocuğa kendine fazla zaman ayıramaması için fazla iş yükleyin ve o zaman yetişkinliği süresince hiçbir sorunu olmayacaktır." Bu fazla basitleştirilmiş, ilkel ve zararlı iş anlayışını ve genelde kişinin zihinsel yaşamını ifade eder. Herşeyden önce bir öğrenciye düşüncesizce bir iş "yüklemek" genç erkeğin veya kızın vücudunun gelişmesi için de son derece zararlı olan "aşırı yükleme" ile sonuçlanabilir. İkinci olarak özellikle kişiliğin oluştuğu ilk devrede, eğer bu iş kişinin karakter gücünü zorlama aracı değilse bedensel iş, kişinin zihinsel ve duygusal yaşamında belirleyici bir rol oynamaz. Dahası, eğer bedensel iş, kişinin tüm zamanını ve enerjisini yiyip bitiriyorsa, onun zihinsel ve duygusal yaşamı, gelecekteki gelişme olanaklarından ve beklentilerinden yoksun bırakılacaktır... Bir kişinin pratik çalışmasını tek yönlü değerlendirme

bazen 12-16 yaşlar arasındaki öğrencilerin işe karşı küçümser bir tavır geliştirmelerine neden olur. Eğer bu çalışmanın zengin ideolojik temeli varsa ve onlara dolu, zengin bir yaşam duygusu veriyorsa, o zaman gençler normal olarak yapacaklarından çok daha fazla bedensel iş yapabilirler. (6,88)

Disiplin duygusunu geliştirmek için yapılan iş, *iş disiplinine* dayalı olmalıdır. Kolektif yapılan iş kişinin doğal halidir ve bu hal tek başına disiplin geliştirmeyi sağlar. Fakat boş kalmaya yer vermeyen iş disiplin geliştirmez; fakat bunu geliştiren işin esas özüdür. Disiplin eksikliği, yaramazlıklarla ve davranış kurallarını bir ölçüde ihmal etmekle ölçülmez; fakat herşeyden önce çocuğun yapması gereken çalışmayı yapmayışıyla, topluma yararlı üretim işine umursamaz bir tavır almasıyla ve kendi yapacağı işi başkalarına yükleme yolunu seçmesiyle ölçülür. Bu özellikler birkaç yılın başı boşluğundan sonra işe başlayınca ortaya çıkar. (3,426)

Çevre koşulları öğrenciden istenilen ile çeliştiği durumlarda iş korkusu ortaya çıkar: Bir şey söylenilip başka bir şey uygulanmakta, yaratıcı bedensel ve zihinsel çalışmadan söz edilirken, okul duvarlarının dışında tarım teknolojisinin övgüsü yapılmakta ve üretim tekniklerinin düşük seviyesini aşırı bedensel çalışmayla telafi etme çabası gösterilmektedir. Gençler genellikle sözlerle uygulama arasındaki farklılığa çok şiddetli tepki göstermektedirler ve iş sorunlarıyla ilgili farklılıklar belirli oranda zararlıdır... (3,119)

Genç kuşak için plânlanan iş sahasına gelince, karşılığı ödenen ve ödenmeyen olmak üzere iki çeşit iş vardır. Bu iki çeşit iş arasındaki ilgi üzerinde karar verirken yaklaşımımızı toplumumuzda bugünkü iş yerinde olan büyük değişikliklere dayadık. Emekçiler kendi özel işlerini hesaba katmazsızın sosyal tüketim fonlarından gittikçe artan maddi ve maddi olmayan avantajlar elde ediyorlar. Böylesine nimetlerin paylaşılması çocukların yaşamında, büyüklerin yaşamında olduğundan kıyaslanılmayacak ölçüde büyüktür ve biz öğretmenlere büyük sorumluluk yükler. Öğrenciler, karşılığında toplumdan bir şey almadıkları işlerin değerini anlamalıdırlar. Bu sonuca ulaşmak için, onların toplumda karşılığı ödenmeyen işlerde görev almalarını sağlarız. Genç kuşak toplumdan kendi çabalarıyla karşılığını ödemeden ne kadar çok şey alırsa, onların karşılığı ödenmeyen emekleri o kadar önemlidir. (11,322)

Sosyal gelişmenin bugünkü safhasında çocukların refah seviyesi ne

kadar yüksekse onların toplum için karşılığı ödenmeyen işlere katılmaları da o kadar önemlidir... Öğrenciler sadece kültürel ve eğlence gereksinmelerini karşılayacak şeyleri değil, fakat aynı zamanda atelye ve iş yerlerinde kullanılacak makina ve aletler, çalışan modeller için elektrikli motorlar, televizyon setleri için bataryalarla, motosiklet ve dikiş makinalarının da alabilecekleri kolektif fonlar oluştururlar. (8,135)

Sosyalist iş -yeteneğe göre iş- bireysel düzgü araçlarıyla tarif edilemez. Biz şimdi öğrencilerimizi saptanmış özellikleri olmayan iş için bile hazırlamaya başlamalıyız. Her öğrencinin topluma elinden gelenin en iyisini verme gereğini anlamasını sağlayarak kolektifler arasında yeni sosyalist ilişkiler oluşturuyoruz. (7,24)

Teknik abc'den ileri çalışma yeteneklerine

Bir çocuk birinci sınıfa başladığında ilk dikkat ettiği şey herkesin ilgi duyduğu ilginç işlerdir. Her öğrencinin sevdiği iş için, sevdiği meslek için küçük bir köşesi, işini taklit ettiği daha büyük bir iş arkadaşı vardır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sadece birşeyler öğrenip, bazı yeteneklerini geliştirmiyorlar; fakat aynı zamanda yeni ortaya çıkarılan yeteneklerini, becerilerini ve bilgilerini kendi öğrenci arkadaşlarına da geçiriyorlar. Gerçek kişiliğin oluşması, ancak bir kişinin kendi bilgisini, tecrübesini ve becerilerini bir diğerine aktardığı zaman sağlanır. (11,347)

Çocukların yeteneklerinin ve hünerlerinin gelişmesi için başlangıç noktası tam anlamıyla onların parmaklarıdır. Mecazi olarak söylersek küçük akıntılar onların yaratıcı düşüncelerinin kaynağını besleyen parmaklarından ileriye doğru akar. Çocuğun ellerindeki hareketle ne kadar güven ve yaratıcılık varsa, ellerin iş aletleriyle karşılıklı etkileşimi o kadar karışık ve bu etkileşim için esas olan hareketler ne kadar karışık ise çocuğun kafasındaki yaratıcı unsur o kadar kıvrak olacaktır. Ve bu etkileşim için kullanılan hareketler o kadar ince özel ve karışık olacaktır; çocuğun ellerinin doğayla ve toplumsal işle karşılıklı etkileşimi çocuğun duygusal ve zihinsel yaşamının ne kadar büyük bir parçası haline gelmişse, çocuk faaliyetinde o kadar düşünceli, meraklı, akıllı, dikkatli olacak ve çevresindeki dünyayı araştırma isteğini o kadar kuvvetli duyacaktır.

Bir başka deyişle, çocuğun eliyle ne kadar çok beceri geliştirilirse

çocuk o kadar akıllı olur. Fakat beceriler, sadece sezgi yoluyla kazanılmaz. Çocuğun zihinsel ve bedensel yeteneğiyle belirlenir. Çocuğun becerileri geliştirilirken zihinsel yeneteneği de gelişir. Fakat aynı zamanda çocuğun bedensel becerileri onun zihinsel yeteneğinden çıkar. Ben daima çocuğun etrafındaki dünyayı kavramasının çocuğun ellerinin çevresiyle karşılıklı etkileşimini içerdiğini... bir çocuğun merakını sadece sorularla değil, aynı zamanda iş yoluyla uyardığını ve geliştirdiğini göstermeye çalıştım. (10,220)

Makinalar ve teknolojik yöntemler ne kadar kompleks olursa olsun, elle yapılan iş her zaman üretimin ana unsuru olmaya devam edecektir. "Elle yapılan iş", "bedensel iş"in eşanlamlısı değildir. Yüksek seviyeli el işinde yaratıcı düşünce gerekmektedir. Teknolojik ve çalışma yöntemleri ne kadar kompleks olursa, teknik yöntemler geliştirilmeden önce o kadar basit beceriler ve el işi deneyimi gerekecektir. Üretim artan bir biçimde otomatikleştirildikçe yönetim, ayarlama, akord etme, denetleme ve aletlerin modernleştirilmesi (günümüze uygun olmasını) için gerekli becerilerin ve deneyimin rolü artacaktır.

Yüksek seviyede el işi sayesinde kompleks makina ve aletleri işletmek için beceriler daha da geliştirilmekte ve her zaman olduğundan çok daha büyük bir ustalık gerektirmektedir. Uzun süreli el işi deneyimi olan erkek ve kadınlar makinaları öylesine çalıştırabiliyorlar ki birimleri ve bölümleri pürüzsüz bir biçimde birbirlerini etkiliyor. (11,360)

Teknolojinin ne kadar geliştiğini ve teknik buluşların ulaştığı seviyeyi düşünmeksizin bilimsel keşiflerin zirvesine giden yol ve uzmanlığın kazanılması daima teknik ABC'nin "öğrenilmesiyle", yani içten yakımlı motorun, türbinin, düz ve yuvarlak dişli çarkların vs. incelenmesiyle başlayacaktır. Nasıl önce alfabe öğrenilmeden bilimin doruğuna yaklaşmak olanaksızsa, aynı şekilde basit aletleri, cihaz ve mekanizmaları anlamaksızın kompleks teknolojiyi öğrenmek ve tam başarılı iş düzeyine ulaşmak da olanaksızdır. (11,325)

İlk sınıflardan çocuklar aletleri kulanmayı öğrenirler. Elişi için çocukların aletlerine büyük önem veriyoruz. Orta sınıflarda öğrenciler çilingir atelyesindeki iş seanslarında bıçaklar, ağaç oymak, kağıt ve mukavva kesmek için kesiciler yapmaktadırlar. Çocukların oyuncak binalar yapmaları için küçük kil tuğlalar yapabilecekleri özel aletler vardır. Küçük çelik kalemler ve oluklu marangoz kalemleri, baltalar ve çekiçler iş seanslarında küçük çocuklar tarafından kullanılır. Ço-

cuklar çeşitli gereçlerle çalışmayı öğrenirlerken yavaş yavaş içerisinde bütünün özelliğinin bölümlerinin özelliğine ve onların karşılıklı etkileşimine bağlı olduğu şeylerin yapımına geçerler. Kesin bir hesaplama, gereçlerin hazırlanması ve bir araya getirilmesindeki duyarlılık, ilgili parçaların eksiksiz birleştirilmesi gibi ilkokulda gelişen ve olgunlaşan bütün bu iş becerileri, daha sonra sınıflarda verilen teorik bilgiler için büyük önem taşır. (11,323)

Eğer çocukların yaptıkları iş belirli bir yarar sağlarsa okulun maddi dayanağı gerçekten gelişir. Okulun meyva bahçesinden ve bağlardan elde edilen ürünler ve meyva fidanlarının hepsi önemli ana malları oluşturur. Bunlardan bazılarını yöresel kolektif çiftliklere ve anne babalara ücretsiz olarak devrederiz; fakat bazılarını da satarız; elde edilen gelir kültürel faaliyetler ve çocuklar için sağlanan olanaklar (inceleme gezileri, müzik aletlerinin ve kitapların satın alınması) ve aynı zamanda okulun maddi dayanağının daha fazla genişletilmesi için harcanır; okul, bu parayla elektrik motorları, radyo kulübü için gereçler ve içten yakımlı motorları satın aldı. Öğrenciler sadece öğrenmek için iş yapmayı değil, aynı zamanda daha kompleks zihinsel bir uğraş gerektiren maddi koşulları yaratmak için de çalışırlar. Bu biçimde kazanılan para maddi sıkıntı içersinde olan ailelere yardım etmek için Komsomol üyelerinden ve okulun Öncü örgüt meclisinden oluşan özel bir komitenin parayı dağıttığı bir fon sağlamada kullanılır. (11,317)

Kuşkusuz, toplum için esas olan tüm iş çeşitlerini bilinçli bir şekilde yürütmeye hazır olmayı sağlamak önemlidir. Fakat bu ahlâki özellik başlı başına eğitimin sonucudur: Öğrenciler ancak en basit iş çeşitlerini yürütme gereksinmesini değerlendirmeyi öğrendikten sonra gerekli *herhangi bir* işi yürütmeye hazır bilinçli işçiler olabilirler ve bu da ancak uzun süreli belirli bir amaca yönelik ve *eğitici* bir işten sonra sağlanabilir. (3,329)

Öğrenciler rüzgâr kırıcı olarak veya meşe korusu yapmak için ağaç dikerlerken ve yıllarca bu ağaçlara bakarlarken veya her gün sınıflarındaki sıraların tozlarını alırlarken her iki durumda da kendi kişiliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynayacak toplum için yararlı olacak iş yapıyorlar. Fakat birinci durumda öğrenci toplumun ana teknik temelinin oluşmasında direkt görev alıyorken ikinci işte "kendine hizmet"in ötesine geçmiyor; ikinci iş türü, birincinin kökleşmesini sağlayan duyguları ve inancı geliştiremez. Aynı zamanda "kendine

hizmet"in yararları vardır: Düzenli olmayı, basit ve mütevazi ve göze çarpmayan işlerle uğraşan kişilere saygı duymayı öğretir. (11,318)

Çocukların yarattığı şeylerden yararlanma olanağı ne kadar çoksa, yapılan işin ondaki etkisi ve çekiciliği o kadar derindir. Tamamlandığı zaman pratik işte kullanılabilen ve çalışan bir modelle, sadece dekoratif türden modellerle uğraşmaktan daha ilgili ve istekli olarak uğraşılır... İşte bu yüzden tüm öğrenciler radyo yapmaya böylesine büyük ilgi duyarlar. (3,290)

Öğrenciler bir modelin tamamlanmasını onun son amacı olarak görmezler; fakat onun pratikte uygulaması olarak görürler. Çocuklar heyecanlı yirmi ya da otuz dakika için bütün yıl çalışmaya ve her türlü güçlüğü yenmeye hazırdırlar. Yaptıkları bir modeli çalıştırmak onlar için en büyük doyumu sağlar. (3,295)

Birkaç yıl öğrencilerin ağaç dikmesi ve yetiştirmesi işini düşündüğümüzde, biz belli bir amaçtan yoksun olduğu için bu işi onlar tarafından, ya onları meşgul etmek için bir araç ya da boş bir çaba olarak kabul edildiği sonucuna vardık. Çocuklar çukurlar açıyor ağaç dikiyor, onları suluyorlar, zararlıları yokediyorlardı ve bunları görenler, onların çok yararlı bir iş yaptıklarını düşünebilirdi. Bununla birlikte tüm bu işlerden sonra bir meyva ağacı susuzluktan kuruduğunda sakin bir şekilde çare düşünüyorlar, bazen de kendi diktikleri ağaçları kendileri yok ediyorlardı.

Ağaç dikme işi herhangi bir çabayı içermediği gibi güçlüğü de yoktur. (eğer bir elma ağacına bakmak için dikiminden meyva vermesine kadar harcanan zamanı hesaplarsanız, günde bir dakikadan daha az bir zaman olacaktır.) Ağaçlara ciddi ilgi ve bahçıvanların ve orman memurlarının işine saygı ancak bir kişi kendi elleriyle bir meyva ağacı yetiştirdiğinde başarılı bir şekilde sağlanabilir... (3,256)

Onüç ve ondokuz yaşlarındaki öğrenciler için olan işin daha sonra onların yeni beceriler ve iş tecrübesi kazanmasını kolaylaştırması çok önemlidir. Onbeş ve onaltı yaşlarındaki öğrencilere metalle öğraşmalarına, buğday ekmeleri için toprağı hazırlamalarına ya da meyva ağaçlarını aşılamayı öğrenmelerine izin vermiyoruz; çünkü bu becerileri beş yıl önce öğrenmeleri gereklidir ve o yaşta bu becerileri ne kadar iyi kazanırlarsa bu yaşların sonlarına girerken her bakımdan gelişmeleri daha iyi olacaktır. (11,313)

Okulda ilgi grupları içerisinde pratiği yapılan işlerin çok çeşitliliği sayesinde öğrencilerimiz 8. sınıfa girdiklerinde çok sayıda becerileri

önceden kazanmış bulunmaktadırlar. Ayrıca yeteneklerinin ve ilgilerinin ne olduğunu bilmektedirler... 8. sınıfı geçen öğrenciler zaten metali, metal işleyen alet ve makinalarla işleyebilirler, torna tezgahı da dahil olmak üzere ağaç işi yapabilirler, tahtadan eşyalar (resim çerçeveleri, oturaklar, cetveller, pergeller gibi) yapabilirler, hazır parçalar kullanarak aletler ve makina modelleri kurabilirler, bu modeller için metal parçaları işleyebilir, ağaç ve metal işlemek için aletler yapabilir. Ayrıca metal işleyen makina aletlerini, elektrik aletlerini ve radyolar kurabilir, ekim için toprağı hazırlayabilir, tohum ekebilir, bitki yetiştirebilir, ürün elde eder, hayvan yetiştirebilir, araba ve traktör sürebilirler, meyva ağacı aşılayabilirler, üzüm ve meyva ağacı yetiştirebilirler. Bu becerilerin tümünün öğrenilmesi hayati derecede önemlidir. Çünkü bu daha büyük öğrencilerin daha zor işleri ve yöntemleri daha sonra çok kısa bir zaman içersinde öğrenebilecekleri demektir. (11,337)

Bugün köyde yıllardır alışık olduğumuz çiftçi ve tohum eken kişileri artık göremiyoruz. Bitki yetiştirme ya da hayvan besleme konusunda özel yetişmiş kolektif çiftlik işçileri her şeyden önce ustaca çeşitli tarım aletlerini çalıştırabilirler. Küreğin ve tırmığın yerini makinanın almasını sağlama isteği ve yeteneği olmaksızın tarımsal işe ilgi olanaksızdır. Tüm kolektif çiftlik işçileri makinaları uzman bir biçimde çalıştırmaya zorunludurlar. Bu şehir ve köy yaşamı arasındaki farklılıkları yok etmek için esas şarttır. Kolektif çiftliklerde işlenmiş toprağın her bin hektarı için tarım makinalarını kullanmasını bilen on kişiden daha fazlasına artık gerek yoktur. Ancak o zaman yüksek düzeyde üretime ulaşmak mümkün olacaktır. Fakat herkesin yedi veya sekiz yaşındayken teknoloji dünyasına girmesi, bilimin verilerinin günlük yaşama sokulması, ülkenin kültürel gelişmesinin belirleyici özelliği olduğu zaman bu duruma ulaşmak mümkün olacaktır. (11,343)

Büyük öğrencilerimizin hiçbirinin işe isteksiz ve ilgisiz olduğu ya da deyim yerindeyse onun çalışmasını sağlayan herhangi bir şeyi bulamadığı yanlıştır. Herkes hiçbir şekilde bilim adamı, yazar veya aktör olarak yaratılmamıştır; herkesten barutu bulması beklenemez. Fakat bir şair ya da ressam olmak herkesin ulaşabileceği bir şeydir ve kişinin tümüyle gelişmesi için bu ana koşuldur. Ne pahasına olursa olsun insanların "her türlü engele rağmen" çalışmasından kaçınmalıyız.

Sevdiği bir mesleği olmayan kişi kültürel zenginliklerden ve kaynaklardan hiçbir mutluluk duymayacaktır.(9,117)

Tüm öğrencilerin sevdikleri yan uğraş ya da faaliyetlerinde belli bir başarıya ulaşmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Yüksek başarıya götüren yol genellikle uzun araştırmaları gerektirir; öğrenciler çeşitli faaliyetleri denerler ve birçok beceriler elde ederler, fakat bir öğrenci yaşına göre ortalamanın üstünde özel bir alanda başarıya ulaşmazsa, bu onun gerçek eğilimini bulamamış olduğu anlamına gelir. Gerçek başarı herhangi bir kişinin kavrayabileceği bir görevi sadece yeterli, iyi hattâ mükemmel bir şekilde yerine getirilmesi değildir. Her öğrenci -kuşkusuz bazıları diğerlerine göre daha çok pratiğe gereksinim duysalar bile- mükemmel bir cetvel yapabilir ve eğer uğraşırsa bir jeneratör modelini işletebilir. Fakat bir öğrencinin işine gerçekten kendini vermesi ve herhangi bir iş türüne tamamıyla bağlanması esastır ve başarı belli bir yaş grubundaki tüm öğrencilerden istenilen en yükseğini aşmasıdır. Önemli gördüğümüz başarı budur. Okulumuzun 6. ve 7. sınıfındaki tüm öğrenciler yabani ağaca, aşılı bir meyva ağacından aşı yapma konusunda yetkindirler ve bu tür işlerdeki mükemmel örnekler okulumuzda önemli bir başarı sayılmamaktadır. Bununla birlikte eğer 2. sınıftan başlayarak bu olanağı sağladığımız 3. ya da 4. sınıftaki bir öğrenci, bu işte gerçek bir beceri gösterebildiği zaman bu önemli bir başarı olarak görülebilir. (11,354)

Önemli başarı bir öğrencinin akranlarını geçmesini gerektirir. Bu kuşkusuz bir kolektifin bir ya da iki üyesinin sınıftaki diğerlerinin önüne geçmesi anlamına gelmez. Onların herbiri daha sonra, önemli bir başarı sayılmazsa da takdir edilebilecek bir başarı elde edebilecekleri ve sevdikleri bir işe sahip olurlar. (11,354)

Eğitim teorisinde ve pratik eğitim çalışmasında verimli çalışmanın yapıldığı yolda belirleyici önemi içeren eğilimler vardır. Sık sık tartışmaya yol açan konular şunlardır: Öğrencileri yaz dönemi boyunca sınıf birimleri esasına dayanarak mı yoksa okul kolektifinden başlayarak mı gruplaştırmak en uygun yoldur; eğer kolektiftekiler tek bir birim halinde birbirine bağlı değillerse sınıf gruplarının arasında varolması gereken ilişkilerin yapısı vs. Bu tür tartışmalarda üretim çalışmasının eğitici rolü, bu sorulara verilen cevaplara doğrudan bağlıdır. Üretim faaliyetleri açısından sınıf kolektifini devam ettirmek için yapay olarak zorlama okulu gerçek yaşamdan soyutlamanın en güvenilir yoludur. Öğrenciler daima sınıf arkadaşlarıyla birlikte çalışmayacaklardır; onlar fabrikalarda, kolektif ve devlet çiftliklerindeki gruplara katılacaklardır ve onların hazırlanması gereken şey de budur. (3,330)

Öğrencilere iş seanslarından sonra eve dönme izni verildiği zaman bence iş yoluyla eğitimde başarıya ulaşılmış demektir. (13,2)

Çocukların yeteneklerinin gelişmesi, hayatî ve dinamik bir süreçtir. Pek çok durumlarda kişi okul sıralarında olmayı düşlediği gibi çıkmaz. Bununla birlikte önemli sayılan başarının tam olarak elde edilmesi çocuğun -özel bir çaba göstermesi koşuluyla- ulaşabileceği bir doruk oluşturur. Bir kez o noktaya eriştiğinde ne kadar çok ve aynı zamanda ne kadar az iş yaptığını anlar, çünkü herşeyden önce küçük doruktan büyük fakat erişilmez yükseklikler eskisinden çok daha açık görülecektir. (11,355)

4. BÖLÜM
GÜZELLİK

Güzelle insana varmak

Biz, çocuklara insanın hayvan dünyasından kendisini ayıran ve yeteneği olan bir varlık olduğunu öğretiyoruz; çünkü insan, sadece iş aletlerini kendi elleriyle yapmakla kalmayıp aynı zamanda mavi gökyüzünün derinliğini, yıldızların parlayan ışıltısını, şafak ve tan vaktinde gökyüzünün pembemsi kızıllığını rüzgârlı bir günü müjdeleyen al renkli gün batımında bozkırların sonsuz manzarasını, mavi gökyüzüne yayılan turnaların sürüsünü, berrak sabah çiyinde güneşin yansımasını, bulutlu bir sonbahar gününde yağmurun gri ipliklerini, kar tanesinin inceliğini ve mavi beyaz örtüsünü gördü; o bunları gördü ve merak etti, ve yeni güzellikleri yaratmaya başladı. Biz de güzelliğe hayran olmak için yolumuzda durup seyrettiğimiz zaman güzellik bizim yüreklerimizde yeşerecektir.

İnsan rüzgârda yaprakların hışırtısını, çekirgenin hafif ötüşünü, bir şelalenin çağlamasını ve yazın gökyüzünün dibi görünmeyen uçurumunda uçan tarla kuşunun şarkılarındaki gümüş çan seslerini, kar tanelerinin şuraya buraya düşüşünü ve pencerenin dışındaki tipinin iniltisini, dalgaların hafif şıpırtısını, gecenin ağırbaşlı sessizliğini duyduğu zaman kendine geldi: O bunları duymakta ve soluk almaya cesaret edemeden yaşamın harikulade müziğini yüzlerce ve binlerce yıldan beri dinlemektedir. Siz de bu müziği, çocukları duymayı öğrenmelisiniz ve güzellikten zevk almalısınız. (11,373)

Masallarda, hayallerde ve yaratıcı faaliyetlerde bize aktarılan ülkemizin güzelliği, Anayurdumuz için bir sevgi kaynağıdır. Anayurdumuzun büyüklüğünü ve gücünü gerçekten anlamak ve farkına var-

mak bizim için yavaş yavaş gerçekleşmekte ve tüm bunların kaynağı güzelliktir. Küçük çocukları yetiştirmekle görevli genç öğretmenlere, yurdumuzun -Sovyetler Birliği'nin- büyüklüğünü ve gücünü öğrencilere söylemeye ilk başlayacakları zaman için çok düşünceli ve dikkatli bir biçimde hazır olmaları gerektiğini öğütlemek isterim. Sözcükleriniz esin ve soylu duygular taşımalıdır (eğer böyle anlarda temiz ve yüce duygularla doluysanız, yükseklerde uçmakla suçlanmaktan korkmayın). Çocukların yüreklerinin daha hızlı çarpması için kafalarının içi önceden dikkatli bir biçimde sürülmeli ve güzelliğin tohumları ekilmelidir.

Çocuklar daima güzelliği duyabilsinler ve bundan zevk alabilsinler; Anayurtlarıyla ilgili hayalleri yüreklerinde ve kafalarında sürekli olarak yaşasın; güzellik, insanlığın, iyiliğin ve içtenliğin eti ve kanıdır. Gülümseme, sevinç ve merak bana kesin bir şekilde çocukların yüreklerine giden bir yol olarak görünüyor. (10,30)

Kırları ve çayırları bizim ülkemizinkinden daha güzel olan ülkeler vardır; fakat bizim yetiştirdiğimiz çocukların çok kıymetli tutmaları gereken şey kendi ülkelerinin manzaralarıdır. Çocuklara sadece ilkbaharda ağaçların nasıl beyaz çiçeklerin örtüsüyle kaplandığını, arıların nasıl şerbetçiotlarının altın yaprakları etrafında uçuştuğunu, elmaların nasıl dolgunlaştığını ve domateslerin kızardığını göstermekle kalmamalıyız: Tüm bunları onlar sevinç olarak, yaşamın anlamı olarak görmelidirler. Çocukluklarını parlak güneşli bir dönem olarak anımsasınlar: Beyaz çiçeklerle bezenmiş meyva bahçesi, buğday tarlalarının üzerinde arıların taklit edilemez sesi, ufukta turna sürüleriyle derin ve soğuk sonbahar gökyüzü, kızgın hafif siste parıldayan koyu mavi tepeler, kıpkırmızı bir gün batımı, havuzun aynayı andıran yüzeyine eğilmiş bir söğüt ağacı, yolun kenarındaki ince kavaklar: Tüm bunlar çocukluk yıllarındaki yaşamın güzelliği, son derece değerli anılar olarak yürekte unutulmaz iz bıraksın.

Fakat bu güzellik, böylesine çiçekli meyva bsahçelerinin, arıların müziğinin, şefkatli annenin ninnisinin olmayacağı ve annenin, çocuğunun ayaklarının battaniyeye sarılı olup olmadığını düşüncesiyle çocuğun yüreğine yerleşmelidir. -eğer uzak bir kış sabahında ondokuz yaşındaki Alexander Matrosov, arkadaşlarının korumak için, kurşun yağdıran düşmanın makinalı tüfeğine vücuduyla kapanmış olmasaydı, eğer Nikolay Gastello yanan uçağıyla doğrudan doğruya düşman tanklarına çarpmasaydı, eğer binlerce kahraman, kanlarını Volga'dan

Elbe'ye akıtmasaydı bunların hiçbiri olmazdı. Çevrelerindeki güzel dünyadan mutluluk duydukları, tam o anlarda bu konuya çocukların özellikle dikkatini çekiyoruz- Öğrencilerime Sovyet askerlerinin özgürlük ve Anayurtlarının bağımsızlığı için, işte burada, bizim köyümüzde, tam bu tarlalarda, bu ağaçların altında nasıl savaştıklarını anlattım. (10,225)

Bozkır otlarının kokusu havaya yayılırken, bir tepenin üzerine oturup çekirgelerin ahenkli seslerini dinliyorduk. Sessizdik. Çocuklara çok şey söylemeye, onları öykülerle doldurmaya gerek yoktur, sözcükler önemsiz oyuncaklar değildir ve fazlası özellikle zararlıdır. Çocukların sadece öğretmenlerinin kendilerine anlattıklarını değil, aynı zamanda bir süre sessiz kalmaya da gereksinimleri vardır; çocuk, sessizlik anlarında düşünür ve gördüklerini, duyduklarını özümser. Bir öğretmenin konuşmasını uzatmaması çok önemlidir. Çocuklar pasif sözcük ezbercisi haline getirilmemelidir. Gerek görsel, gerekse sözlü olan her canlı şeklin etraflıca düşünülmesi için yeterli zaman ve sağlıklı bir sinir sistemi gereklidir. Çocukları düşünmeye nasıl yönelteceğini bilmesi bir öğretmenden beklenilen en ince becerilerden biridir.

Kırlarda, çocuğa dinlenme, seyretme ve duyma olanağı verilmelidir... (10,27)

Çocuk okula gidene kadar çevresini oluşturan doğanın harikulade dünyasının, oyun, güzellik, müzik, hayal ve yaratıcılığın sınıfın kapılarıyla ona kapatılıp uzaklaştırılmaması çok önemlidir. Çocuğun okul hayatının ilk aylarında ve yıllarında ders çalışmak, onun tek faaliyet şekli olmamalıdır. Bir çocuk, ancak öğretmenlerin çocuğun önceden bildiği bu mutluluklara kapılarını büyük ölçüde açtıkları zaman okuldan zevk alacaktır.

Bununla birlikte öğretim, çocukça mutluluklara da dönüştürülmemeli, ama çocukların sıkılmamalarını sağlamak için özellikle basitleştirilmelidir. Çocuk zamanla tüm yaşamın en önemli girişimleri için -yoğun bir düşünce olmaksızın olanaksız olan ciddi, devamlı, ısrarlı bir iş için- yavaş yavaş hazırlanmalıdır. (10,95)

Düşünme konusundaki ilk dersler sınıf içinde değil, açık havada yapılmalıdır... Gerçekten aktif yaratıcı bir düşünce daima heyecenla belirlenir; eğer bir çocuk bir kez sözcüklerin çekiciliğini yakalarsa, yüreği esin dalgalarıyla dolacaktır. Öğrencilerinizi kırlara ya da bir parka götürün, düşüncelerin kaynağı olan doğadan için ve bu yaşam veren su, öğrencilerinizi daha akıllı kâşifler, öğrenmeye istekli, erkek

ve kızları, gerçekten esaslı şairler yapacaktır. Bir çocuğun o şiirsel, duygusal, estetik esin unsuru olmaksızın her yönden zihinsel gelişmesinin olanaksız olduğunu tekrar tekrar kabul etmek zorundayım. Çocuğun düşünce süreçlerin tam yapısı, şiirsel yaratıcılığı gerektirir. Güzellik ve dinamik düşünce anlaşılamayacak kadar güneş ve çiçekler gibi birbirine bağlıdırlar. Doğanın güzelliği, mükemmelliği belirginleştirir, yaratıcı düşünceyi teşvik eder, sözcüklere kişisel tecrübenin canlılığını verir. (10,39)

Çocuklara bir çok estetik izlenimler sağlamak için oldukça çok zaman ayırıyoruz; bu gerçekten onlara estetik bir çevre sağlama çabalarımızın başlangıç noktasıdır. Okulumuzun eşiğinden geçtiğinde bir çocuğun gördüğü ve karşılaştığı her şey güzeldir. Okul yeşillik denizinin ortasında olduğundan genel görünümü güzeldir; kehribar rengi üzümleriyle yeşil bağlar ve bir binadan diğerine giden patikalar boyunca tırmanan güller de güzeldir. Okul bahçesindeki ağaçlar yılın her mevsiminde güzeldir. Yabanî asmalarla çevrilmiş okulun ana girişindeki saçaklık da güzeldir... (11,389)

Okulumuzda dört bina derslik olarak kullanılmaktadır ve her binanın yanında yeşil bir çimlik vardır; yeşil olmayan tek bir patika bile yoktur; bu sadece sağlık koşulları bakımından değil, fakat aynı zamanda estetik bakımından da gereklidir. (9,174)

Bu çevrenin estetik özelliği, ancak mutluluk veren doğal ve insanın yarattığı şeylerin uyumu sayesinde elde edilmiştir. Okul bahçesinde çocukların daima daha büyük çarpıcılığı olan doğanın güzelliğini yakalamalarını sağlamaya çalışıyoruz, çünkü çevrelerini kendi çalışmalarıyla yapmışlardır.

Çocuğun çevresindekilerin uyum içerisinde olması, onun çevresinin de estetik olmasını sağlar; çünkü o çevredekiler tek başlarına fazla dikkati çekmezler, fazla göze çarpıcı değildirler. Örneğin, eğer bir kişi birkaç tane büyük çiçek saksısını bir meyva bahçesine açılan pencerenin önüne koysaydı, tüm uyum bozulurdu; çünkü çiçekler diğerlerinin en başta da bahçenin estetik özelliklerini gölgeleyecekti. Öte yandan, eğer vazoda aynı mevsimin ve meyva bahçesindeki ağaçların biçimlerini andıran tek bir dal olursa (uyum zıtlıklarda da vardır), o zaman dal, meyva bahçesi ve uzak tarlaların manzaraları, oldukça farklı bir etki yaratacaktır. (11,389)

Doğanın ve çevrenin güzelliğinden etkilenmiş yedi ile onbir yaşları arasındaki bir çocuğu, aktif bir işte görev almaya inandırmak kolay-

dır... Çocuklar güzel ya da değişik şeylerin yaratılmasını içeren işlerden hoşlanırlar. Çocuğun bu doğal eğilimi şu ya da bu şekilde geliştirilmelidir. Biz öğretimimizi er geç öğrencilerin çalışma faaliyetlerinin aynı zamanda estetik faaliyet (nakış işi, metal çubuk işi, iğne işi, çiçek yatakları hazırlamak, çiçek ve ağaç yetiştirmek vs.) olmasını sağlayacak biçimde düzenliyoruz. Estetik teşvik ve tecrübe içeren iş, yavaş yavaş gelişir ve çocuğun, iş faaliyetinin içerdiği güzelliği kavramasını pekiştirir ve sadece yüksek seviyede verimli işten sonra değil, aynı zamanda güzel yapılan işten sonra da istek uyandırır. (6,71)

Bahçeler çiçeklerle dolduğu zaman, bu, çocuklar için gerçekten özel bir durumdur. Sabahleyin erkenden okul bahçesine çıkarız ve beyaz, pembe ya da portakal renkli çiçekli ağaçları hayranlıkla seyreder ve arıların vızıltısını dinleriz. Çocuklara, yılın bu zamanında yatakta kalmanın çok kötü olduğunu anlatırız; çünkü onlar bu güzellikle uyuyabilirler. Çocuklar, güneş ışınlarının çiğle kaplanmış çiçekleri ilk aydınlattığı zamandaki o anı kaçırmamak için genellikle gün doğmadan önce kalkarlar. Soluksuz bir hayranlıkla, karşılaştıkları güzelliği seyrederler. Eğer onlara bu gösterilmezse, hakkında söz edilmezse, çocuklar bu güzelliğe yeterince dikkat etmeyebilirler. (11,376)

Küçük bir çocuğu şafakta uyandırmak ve açık havaya çıkarmak, kırlara götürmek zordur; çocukların uykusu çok tatlıdır. Fakat eğer bir kez ona bunu yapmasında ve gün doğumunun güzelliğine gözlerini açmasında yardımcı olursanız ve yeni başlayan günün müziğini dinlemesini sağlarsanız, ondan sonra o, böylesine erken kalkma konusunda artık tembel olmayacaktır. Dışarı çıkmak ve doğanın güzelliğini hayranlıkla seyretmek için kalkacak ve ondan sonra da yıllar geçtikçe uyumadığına ve o güzellikleri gördüğüne pişman olmayacaktır... (9,173)

Bu erken sabah gezintileri daha sonraları okulun çiçek festivalleri şekline dönüştü. Her yıl birkaç tane oluyordu. İlkbahar çiçek festivali, vadideki zambaklar, laleler ve leylak festivaliydi. O gün hepimiz ormanlara ve okul açıldıktan sonra sonbaharın ilk günlerinde ekilmiş leylak bahçesine gidiyorduk. Her öğrenci binbir renk çiçeği bir araya getirmeye çalışarak küçük bir buket yapıyordu. Sonra her öğrenci çimenliğe çıkıyor ve buketleri hayranlıkla seyrediyordu. Sonra çocuklar buketleri annelerine ve arkadaşlarına götürüyorlardı. Ana sınıfındaki çocuklar festivale çağrılıyor ve onlar için de buketler yapılıyordu.

İkinci çiçek festivali Gül Festivali'ydi...

Üçüncüsü kır çiçekleri festivaliydi. Çocukların en çok hoşlandığı

da buydu. Sabahleyin erkenden, çiçeklerin en güzel olduğu zamanda kırlara giderdik. Kır çiçeklerinden güzel demetler yapmak gerçek bir sanattır. Sonra çocuklar çiçeklerini okula getirir, dinlenir ve tüm kır çiçeklerinin bizim bahçemizde de yetişmesinin ne kadar güzel olacağını düşlerlerdi...

Sonbahar çiçek festivali ve Krizantem Festivali, yaza acıklı bir elveda idi. Öğrenciler mümkün olduğu kadar bunun geç yapıldığını görmek istiyorlardı. Krizantem bitkilerini soğuk rüzgârlardan ve dondan koruyor ve onları geceleri kağıt kukuletalarla örtüyorduk. Sonbahar festivalinden sonra bu bitkileri seralara götürüyorduk.

Okulda üçüncü yıllarında öğrenciler Kardüşüşü Festivali'nde görev alıyorlardı. O zaman ormanlarda hâlâ kar olurdu, fakat bununla birlikte toprak, kış uykusundan uyanıyordu. Leylak mavisi ve beyaz çan çiçekleri çayırların arasında görünüyor ve o gün gençler, evlerinde annelerine kar demeti götürüyorlardı.

Eğer okuyucular öğrencilerimin çocukluklarının uzun bir "piknik" olduğunu düşünmek durumunda kalırlarsa, bu bir talihsizlik olur... Bu festivallerin her biri oldukça çok çalışma gerektiriyordu.

Çocukların işe, estetik bir zevk kaynağı olarak bakmalarını sağladım. İnsanın sadece yiyecek, giysi ve başını sokabileceği bir yer sağlamak için çalışması değil, aynı zamanda kendine ve diğerlerine mutluluk veren çiçeklerin evinin yanında açması için çalışması da önemlidir ve hattâ büyükler bile çocuklar gibi mutluluğu yaratmak için çalışmalıdırlar. (10,214)

Güzellik, yaratıcılık ve insanlıkla birleştirilerek, güllerin yetiştirilmesinden daha çok yüreği sevindiren ve asalet veren başka ne var ki! Okulda her çocuğu çiçek bahçesi yapması için teşvik ettim. 3. ve 4. sınıflardaki öğrencilerim zaten evde çiçek saksılarında yetiştirdikleri güllerden büyük zevk duyuyorlardı. (10,212)

Eğer bir çocuk güzelliğinden zevk alabilmek için bir gül yetiştirdiyse ve emeğinin tek ödülü, güzellikteki o zevk, diğer insanların mutluluğu ve sevinci için o güzelliğe varılması ise, kötülük, aşağılık davranış, alaycılık ve ilgisizlik onun yapamayacağı şeylerdir. Bu, ahlâki eğitimin karışık sorunlarından biridir. Güzelliğin tek başına insanda asil özellikler yaratacak sihirli bir gücü yoktur. Güzellik yaratan iş, ancak soylu dürtülerle insanla ilgili hale getirildiği zaman ve herşeyin ötesinde o işin içerisinde insana saygı olduğunda ahlâki temizlik ve insanlık geliştirebilir. Diğer insanlar için güzellik yaratan çalışma-

da insanla ilgili unsur ne kadar çoksa, kişi kendine o kadar çok saygı duyar ve ahlâki kurallardan sapmaya o kadar çok hoşgörüsüz olur. (10,213)

Bir insan çocukluğunda yitirdiğini gençliğinde ve olgunluğunda hiçbir zaman telafi edemez. Bu kural çocuğun duygusal ve zihinsel gelişmesi ve özellikle onun estetik eğitiminin tüm alanlarında geçerlidir. Güzele karşı duyarlılık ve kavrama yeteneği, kişiliğin gelişmesi açısından çocukluk döneminde, daha sonraki dönemlerde olduğundan kıyaslanamayacak ölçüde daha büyüktür. İlkokulda öğretmenin karşılaştığı en önemli görevlerden biri çocukların güzelliğe gereksinim duymalarını sağlamaktır. Ayrıca bu büyük ölçüde bir çocuğun duygusal yaşamının tüm şeklini ve kolektif içerisindeki ilişkilerini belirler. Güzele duyulan gereksinim çirkin ve basmakalıp tüm şeylere karşı hoşgörülü davranmamasını sağlayarak kişinin ahlâki özelliğini ya da güzelliğini artırır. (10,168)

"Elinde kemanı olan insan yanlış yapamaz" diyen ve önemli düşünür Grigori Skovoroda'ya atfedilmiş olan bu eski Ukrayna atasözünü anımsamanın tam zamanıdır. Kötülükle gerçek güzellik uzlaşamaz. Eğiticinin önemli görevlerinden biri, müziğin nasıl doğduğunu hissedebilmesi için her öğrencinin eline o "kemanı" vermesidir. (10,168)

Estetik eğitim çok iyi bir biçimde verilebilir, fakat eğer sosyalist eğitimin diğer unsurları ve bölümleri ciddi bir biçimde eksikse, o zaman güzelin eğitici etkisi azalacak ve hattâ belki de tümüyle kaybolacaktır. Çocuğun duygusal dünyasında yaratılan her etki ancak diğer önemli etkilerle yanyana geldiğinde eğitici önem kazanır. Belirli koşullarda herhangi bir kişi özenle çiçek yetiştirebilir, onların güzelliğinden zevk duyabilir ve aynı zamandaa alaycı, ilgisiz ve soğuk olabilir: Her şey biz öğretmenlerin birtakım ümitler bağladığı özel etkiylee diğer etkenlere bağlıdır.(10,213)

Çocuklar ve gençlerin kendi içinde karakter güzelliğini bulması ve duyması kişinin içerisindeki güzelik ve insanca özelliklerden mutluluk duyabilmesi özellikle önemlidir. Kişilik gelişmesinin önemli örneklerinden biri güzellik yoluyla insanlığa giden yoldur. (14,2)

Gençler için şu özdeyiş özellikle uygundur. Doğadaki ve sanattaki güzeli insanın anlaması, insanın kendi içindeki güzeli ortaya çıkarır. (6,207)

Gençler, güzelliği ve soyluluğu sadece dış şeklin mükemmelliğinde değil, aynı zamanda insan aklının yarattıklarında (örneğin, teknik

yapılarda ve yeni makinalarda) özellikle ahlâki işlerde, fikirlerde ve sosyalist ahlâkın gereklerinin yaşamlarının temeli olduğu insanların iç dünyasının tezahürlerinde duyarlar. (6,147)

Sosyalist fikirler kendi başlarına olgunluğun eşiğindeki genç kız ve erkekler için güzelin yüce bir ifadesidir. O zaman da şimdiye kadar olduğundan daha çok güzele doğru varmaya çalışmakla gerçek ahlâka varmak için çalışmak birbiriyle yakından ilgilidir.

Bu, gençlerin ahlâka aykırı olan her şeye uzlaşmaz karşı koyuşlarını ortaya koyar. Ahlâka aykırı ya da ahlâk dışı olan herşey gençlerce bayağı ve çirkin görülür. (6,206)

Öğrenciler sosyalist toplumdaki insana, yani onun ne olması gerektiğine, her şeyin üstünde ilgi gösterirler. Onların güzeli düşlemesi insanın çevresinde yoğunlaşır ve işte bu yüzden de onların estetik idealleri ahlâki idealleriyle eş değerlidir. (8,74)

Masal güzelsiz olamaz

Masal kavramı çocuğun kafasını oldukça çok meşgul eder. Zihinde çok güzel bir tabloyu canlandıran bu masal sözcüğünü duyduğu ya da sözettiği zaman kendinden geçer. Çocuklara masal okunmadan ya da onların kendi masallarını yaratmalarını sağlamadan okul öğretimini düşünemiyorum. (10,29)

Fakat, belki masallar çocukların doğanın gerçek yasalarını anlamalarını zorlaştırıyor? Hayır, tersine anlamalarına yardımcı oluyorlar. Çocuklar devlerin, büyücülerin ya da sihirbazların olmadığını bildikleri gibi, bir toprak parçasının canlı bir varlık şekline dönemeyeceğinin de çok iyi farkındadırlar. Fakat çocuklar, masal dünyasından yoksun bırakılırlarsa, eğer kötüyle iyi arasındaki savaşta yer almazlar ve doğruluk, şeref ve güzellik gibi insanın ideallerinin masallardaki serüvenlerde yansıtıldığını hissetmezlerse, o zaman onların dünyası çok dar, kuru ve soğuk bir yer olur. (10,58)

Masal güzelsiz olamaz... Çocuklar masallar sayesinde sadece kafalarıyla değil, aynı zamanda yürekleriyle de dünyayı kavrarlar. Sadece bilgi kazanmazlar, aynı zamanda olaylara ve çevrelerinde olup bitenlere tepki gösterirler. Masallar onların iyiye ve kötüye karşı tavır belirlemelerinde yardımcı olur. Çocukların ilk adalet ve adaletsizlik kavramlarıyla karşılaşması masallarda olur. Çocukların düşünce eğitiminin başlangıç safhası masallarda gerçekleşir. O yaştaki çocuklar,

fikirleri ancak canlı resimler halinde şekillendirilirse kavrayabilirler. (10,154)

Masallar, çocukların Anayurtlarına duydukları bağlılığı geliştirmek için zengin ve eşsiz olanaklar sağlar. Masallardaki yurtseverlik ilkesi içeriğiyle derinleşir: İnsanlar tarafından yaratılan ve yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa geçen masal kahramanları, çocukların kafalarına ve yüreklerine emekçilerin yaratıcı ruhunu, hayat görüşünü, ideallerini ve emellerini taşır. Masallar, herhangi bir nedenden ötürü değil, sadece insanların yarattığı şeyler olduğundan çocukların yurt sevgisini besler. Kiev'deki St. Sophia Katedrali'ndeki harikulade renkli duvar resimlerine baktığımız zaman, onların insanların tarihinin bir parçası, insanın üstün yeteneğinin eseri olduğunu anlarız ve yüreklerimiz, o insanların yaratıcı ruhuna, kafasına ve yeteneğine karşı gururla dolar. Halk masalları çocukların yüreğinde aynı izlenimi yaratır. İlk bakışta masalların basit "günlük" olaylara dayalı olduğu sanılır: Yaşlı bir adam ve yaşlı bir kadın şalgam ekti... Yaşlı bir adam, samandan bir öküz yaparak, bir kurttan daha kurnaz davranmaya karar verdi... Fakat böyle masallardaki her sözcük ölümsüz renkli duvar resimlerinde ince bir fırça darbesidir ve her sözcük ve her karakter insanların yaratıcı ruhunu yansıtır. Masal insanların kültür hazinesinin bir parçasıdır; çocuk halk masallarını öğrenmeye başladıkça, kendi halkının duygularını tanıyabilir. (10,154)

"Neşe Okulu" kurulduğundan üç ay sonra, okulda Masal Odası düzenledik. Büyük öğrencilerin de yardımıyla küçük çocukların kendilerini masal dünyasında hissedebilecekleri bir dekor hazırladık. Bu odayı çocukların ilk kez masalları izleyebilecekleri andan beri yatmaya gitmeden alacakaranlıkta ya da oynayan alevlerin ışığında annelerinin kendilerine söylediği masalları anamsatacak şeylerle doldurmak oldukça çok çalışmayı gerektirdi. Hain büyücüye, tavuk ayakları üstünde duran Baba Yağa'ya ait yüksek ağaçlarla ve ağaç kütükleriyle çevrili bir ev vardır ve evin yanında masal kahramanları bulunmaktadır: Kurnaz Tilki, Yaşlı Gri Kurt ve Akıllı Baykuş, karşı köşede ise Yaşlı Kadın'a ve Yaşlı Adam'a ait bir kulübe bulunmaktadır. Bu kulübenin çatısında uçan kaz sürüsü vardır ve bunlardan birisi kanatlarında tünemiş olarak Ukrayna halk masalı kahramanı küçük İvasik Telesik'i taşımaktadır. Üçüncü köşede ise, mavi bir deniz vardır ve kıyısında yaşlı iyi balıkçıya ve onun yaşlı kötü karısına ait eski, köhne bir kulübe vardır... Öte yandan, yakındaki denizde Kırmızı Balık

yüzmektedir. Dördüncü köşede kışın tamamen karla kaplanmış bir orman vardır ve bu ormanda üvey annesinin böğürtlen toplaması için gönderdiği, karda yolunu bulamayan küçük bir kız yorgun argın yürümektedir. Küçük bir çocuk pencerelerin birinden bakmaktadır. Yakınında içinde beklenmedik kişilerce ziyaret edilen bir farenin yaşadığı parmaksız büyük bir eldiven vardır. Biz ayrıca kontraplaktan büyük bir ağaç gövdesi yaptık ve bunun üzerine kuklalar - Küçük Kızkardeş, Gri Tavşan, bir ayı, bir kurt, bir çocuk, bir hasır öküz ve Küçük Kırmızı Suvari Başlığı- yerleştirdik.

Uzunca bir sürede tüm bunları, yavaş yavaş kendimiz gerçekleştirdik. Ben kesiyordum, çiziyordum, yapıştırıyordum. Çocuklar da bana yardım ediyorlardı. Çocukların içerisinde masal dinleyecekleri odanın estetik görüntüsüne çok önem verdim. Her resim, her masal kahramanı, çocukların kendilerine okunanları ve masalların içersindeki fikirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak için plânlanmıştır. Hattâ odadaki ışıklandırma bile büyük rol oynamaktadır. Kurbağa prenses masalı okunurken öyküdeki olayların gerçeten geçtiği gibi bir atmosfer yaratan yeşil loşlukla dolu odadaki ormanımızda tüm lâmbalar açılıyordu. (10,155)

Çocukları Masal Odasına sadece haftada ya da onbeş günde bir kez götürüyorum. Estetik gereksinimler hiçbir zaman aşırı bir şekilde doyurulmamalıdır. Aşırı doyum tepeden bakma, düşkırıklığı, cansıkıntısı, zaman "öldürme" için yollar arama noktasının başlangıcıdır... (10,155)

Masal Odası'na her gelişimizde, çocuklar oyuna başlamak isterler. Her birinin -erkek ve kızların aynı şekilde- sevdikleri bir kuklası ya da bir oyuncağı vardır. Bu oyunlar daima yaratıcı faaliyetler şeklini alır: Çocuklar, masal kahramanlarını ve kendi duygu ve düşüncelerini anlatmak için yardımcı olan kuklalar olmaya çalışırlar. (10,156)

Küçük kız ve erkek çocukların kuklalarla birkaç yıl süresince oynamasından hoşlanmasından üzüntü duymadım. Bazı öğretmenlerin inandığı gibi "çocukça" birşey değildir; taş bebekler ve kuklalar sadece masalın bir başka şeklidir, onlar temsil ettikleri kahramanları yaşama geçirirler, masal dinleme ve kompoze etmenin yaratıcı sürecini hazırlayan yaşamın ta kendisine geçirirler. Kuklalar, çocukların canlandırmak istediği kahramanların canlandırılmış şekillerini oluştururlar. Her çocuk çok sevdiği ve kendisi için çok değerli olan bir şeyinin olmasını ister. Çocuklar ve onların sevdiği kuklalar arasında gelişen duygusal ilişkiyi çok ciddi bir biçimde inceledim. (10,156)

Masal düzmek çocukların şiirsel yaratıcılıklarının en ilginç şekillerinden biridir. Bu, aynı zamanda onların zihinsel gelişmesini sağlayan önemli bir araçtır. Eğer öğretmenler çocukların roman kahramanlarını bulmalarını ve yaratmalarını istiyorsa, o zaman onlar hiç değilse kendi yaratıcılıklarıyla çocuğun kafasını kıvılcımlamalıdır. Eğer siz kendiniz yaratamıyor ya da çocukların ilgi dünyasına uymayı boş bir zaman kaybı olarak değerlendiriyorsanız, o zaman hiçbir sonuç alamazsınız. (10,158)

Çocukların hayal güçleri Masal Odası'nda hiçbir sınır tanımaz. Bir çocuk kafasında daha önce varolan bir şekilde birleştirdiği yeni bir nesneye bakar bakmaz, çocuksu hayal gücü oyuna dönüşür, düşünceleri heyecanla dolar, gözleri parlar ve sözcükler yavaş yavaş ağzından dökülür. Bunu göz önüne alarak, çocuğun aralarında gerçek ve hayali bağ bulabileceği çok çeşitli nesnelerin olmasını sağladım. Çocukların hayallerini ve buluşlarını oyuna çevirmeleri ve yeni öyküler düzebilmelerini sağlamak için elimden geleni yaptım. Balıkçılın yanında bir ayağının üzerinde duran korkak küçük bir kedi yavrusu vardı ve çocuklar hemen Balıkçıl ve Kitty hakkında ilginç öyküler yaratmaya başladılar. Tek kürekli küçük bir kayığın yanında, sadece bir öyküye girmenin yolunu soran bir kurbağa çömeliyordu. Ayrıca içerisinde dışarıyı seyreden bir ayı yavrusunun (ayı yavrusuyla büyük ölçüde orantısız fakat masallarda bu türden ayrıntılar hoşgörülebilir) olduğu bir mağara, bir sivrisinek ve sinek küçük bir leğenin ve sabunun yanındaki küçük domuz yavrusu ve tüm bunlar çocukları sadece güldürmedi, aynı zamanda onların hayal gücünü harekete geçirdi.

Zihinsel gelişmesinde bir takım ciddi sorunları olan bir çocuğu bir masal düzdüğü ve kafasındaki çeşitli nesneleri yakın çevresindekilerle birleştirdiği noktaya getirebilseydim, o zaman çocuğun düşünmeyi öğrenmiş olduğunu güvenle söylerdim. (10,157)

Alacakaranlıkta çocuklar tarafından uydurulan birçok öykü yazdım. Bu öyküler, öğrencilerimin kafalarını kıvılcımlamayı başardığım düşüncesinin parlak belirtileri olarak benim için değerlidir. Eğer bu buluş ve yaratıcı faaliyet olmasaydı, çocukların konuşması düzensiz ve karışık olurdu ve onların düşünce uyumu olmazdı. Çocukların estetik duygusunun, kelime haznesi ve konuşmasıyla doğrudan doğruya ilgili olduğunu anlıyorum. Onların estetik duygusu söylediklerine duygusal renk verir. Masal ne kadar ilginç ve çocukların içinde kendilerini buldukları dekor ne kadar değişikse, çocuğun hayalindeki oyun

o kadar aktif ve genç yaratıcıların canlandırdığı karakterler o kadar değişiktir. Öğrencilerim alacakaranlıkta düzinelerle masallar yaratıyordu ve bunlar o zaman *Alacakaranlık Masalları* adlı antolojide elle yazılmıştı. (10,159)

Yaratıcılık konusu eğitimciler için hâlâ keşfedilmemiş bir alandır ve bunu öğrenmek için yaratıcılığın eğitici önemi konusunda ayrıntılı bir araştırma yürütmelidir. (12,315)

Yetişkinin "kalp ağrısı" (Heine) niçin ilgisizlik ve okumaya karşı coşkunun zayıflaması ya da daha doğrusu okumaya karşı bir isteksizlik şekline dönüşür? Bu durumun temel nedenlerinden birisi onların duygusal ve zihinsel yaşamlarında yaratıcı unsurun eksikliği ve yetersizliğidir. Küçük öğrenciler için yeterli olan bu dürtüler yetişkinler için yetersizdir; bir yetişkinin saydığı ve sevdiği bir büyüğün istek ve emirlerini yerine getirmesi için övgüsü ve teşviki yetersizdir. Sadece çalışmalarının sonuçlarıyla değil, aynı zamanda kendi iç dünyasında da kendini anlatma gereğini duyar. O, artık kültürel zenginliklerin ve değerlerin pasif bir tüketicisi olmaya istekli değildir. Yaratma arzusu duymaktadır. Kültürel değerler sağlayan işle kazanılan yaratıcı esin tam bir entelektüel ve duygusal yaşam için çok önemlidir. (12,316)

İlgim olduğu kadarınca eğitim çalışmasının temelini oluşturan çok önemli bir örneğin varlığına inanmaya başladım. Bunun farkına varılmaması yetişkinlerin eğitimiyle ilgili sorunları daha karmaşık hale getirmektedir. 5. ve 6. sınıflardaki çocuklar ilkokulda karşılaşılandan on kat daha fazla muntazam yoğun bir bilgiyle bunalmışlardır; bir öğrencinin özümsemesi gereken bilginin alanı ne kadar genişse o kadar çok zihinsel çaba harcamalıdır ve kişiye, öğrencilerin duygularını beslemek için özelleştirilmiş işe o kadar çok önem verilmelidir, değilse soğuk bir akıcılık egemen olacaktır. Karakteri şekillendirmek için olan bu özel iş, masal okumayı, dram haline getirmeyi, söylemeyi, dinlemeyi ve kafasına yerleştirmeyi içermelidir. Öğrenci 5. ve 6. sınıfa geçince bu, birdenbire sona ermemelidir. (14,6)

Müzik yüreği dinç tutar

Duygusal ve heyecanlı yapıda bir çocuk, işin çevresindeki dünya, duygusal iş ve tecrübe konusunda yeteneğini bilir. Bu yapıdaki çocuklar diğerlerinin üzüntüsüne, acısına ve talihsizliklerine ilgisiz kala-

mazlar; vicdanları, onları yurttaşlarına yardımcı olmaya zorlar. Bu duyarlılık müzik ve şarkıyla geliştirilebilir.

İyi gelişmiş bir ahlâk duygusu ve estetik zevki olan çocuğu şekillendiren duygusal özelliği çocuğun yüreğinin iyi sözlere tenbihlere ya da öğütlere karşı aşırı duyarlılık göstermesiyle yansır. Bir başka deyişle, eğer çocuklara *nasıl yaşamaları gerektiğini öğretmeyi* ve sizin öğüt ve tenbihlerinizin yerine getirilmesini istiyorsanız, o zaman gençlerin yüreklerinde duyarlılık ve duygusallığı geliştirin. Onları etkilemenin çok sayıdaki yollarından birisi de müziktir. *Müzik ve ahlâk:* Bunlar arasındaki ilişki derin bir araştırma ve incelemeyi gerektiren bir konudur. (10,165)

Okulda yapılan eğitim çalışmasının özelliği büyük ölçüde okul yaşamında müzik faaliyetine verilen yer ile ölçülür. Nasıl jimnastik çocuğun vücudunu sağlamlaştırıyorsa, aynı şekilde müzik de çocuğun yüreğini sağlamlaştırır. (14,6)

Müzik iyi, güzel ve insanca olanı iletme için en harikulade ve en temel araçtır. İnsan müzik dinlerken kendini tanır, kendisinin, insanın mükemmel olmak için doğmuş, mükemmel bir varlık olduğunu ve eğer kendisinin bir kusuru varsa, o kusurun yokedilmesi gerektiğini anlar; müzik insanın yanlışını farketmesine yardımcı olur. (14,6)

Müzik, insanın sadece çevresindeki değil, aynı zamanda kendi içerisindeki neyin soylu, harikulade ve güzel olduğunu anlamasını sağlar. Müzik kendi kendini eğitmenin en güçlü aracıdır.

Bir grup öğrencinin küçük yaşlardan itibaren okul yılları boyunca zihinsel ve duygusal gelişmesini izleyerek geçirdiğim birçok yıl beni, sinemanın, radyonun ve televizyonun çocuklar üzerindeki aşırı düzensiz etkisinin doğru estetik eğitim sağlamadığına, ancak daha çok temelinden sarstığına inandırdı. Bu konuda gelişigüzel müzikal etkilerin aşırısı zararlıdır. Bana öyle geliyordu ki, çocukları eğitme konusunda en önemli görevlerden biri, çocukların müzikal eserle haşır neşir olması kadar, içinde insanın müziğin güzelliğini en iyi duyabileceği ve anlayabileceği çevresiyle baş başa kalmasını sağlamaktı. Yani kırların ve çayırların sessiz huzuru, yaprakların hışırtısı, mavi gökyüzündeki tarla kuşunun ötüşü, rüzgârda dalgalanan mısır tarlasının fısıltısı, arıların vızıltısı... Tüm bunlar, insana müzikal melodiler yaratmasında esin kaynağı olan doğanın müziğini oluşturur.

Çocukları güzellik dünyasına alıştırmaya çalışırken öğretmenin kendisine rehber olarak kabul edeceği psikolojik ilkeler tüm olarak es-

tetik eğitiminde ve özellikle de müzik eğitiminde hayati önem taşımaktadır. Bence en önemli ilke, güzeli duygusal olarak algılama *yeteneğinin* eğitimi ve estetik bir karakterin izlenimleri için *gereksinimdi*. İnsana kendi güzel dünyasında yaşamayı öğretmeyi tüm eğitim sisteminin en önemli amacı saydım ve böylece insan güzelliksiz yaşayamaz hale gelir, dünyanın güzellikleri kendi içersindeki güzelliği yaratır.

"Neşe Okulu"nda müzik dinlemeye özel bir önem veriliyordu. Bunun içerdiği ilk iş melodiyi duygusal algılamaya teşvik idi ve sonra yavaş yavaş çocukları müziğin güzelliğinin çevrelerindeki dünyanın güzelliğinden kaynaklandığına inandırmaktı. Müzikal sesler, dünyanın güzelliğinden zevk almak, bu güzelliği korumak ve çoğaltmak için bizi yolumuzda durmaya ve Doğanın müziğini dinlemeye itmelidir. Uzun yılların deneyimi bana insanın kendi ana diline hakimiyetini ve müzik kültürünün temelini -melodinin güzelliğini algılama, anlama, hissetme ve tam olarak duyma- ancak çocukluğunda kazanabileceğini göstermiştir.

Tüm bu çocuklukta kaçırılanları yaşlılıkta telâfi etmek (gidermeye çalışmak) hemen hemen olanaksızdır. Bir çocuğun yüreği kendi ana diline, doğanın güzelliğine ve müzikal seslere eşit derecede duyarlıdır. Eğer bir çocuğa küçük yaşlarda müzik eserinin güzelliğini duygusal olarak algılaması öğretilirse, eğer bir çocuk seslerdeki çok yönlü duygu nüanslarını duyabilirse, kendini başka hiçbir yolla varılamayacak kültürel deneyim düzeyine çıkarabilir. Müzikal bir seste güzelliğin farkedilmesi, çocuğa kendi karakterinde neyin güzel olduğunu öğretir: Çocuk kendi değerini anlamaya başlar. Müzik eğitimi müzisyen yetiştirmek için bir eğitim değil, fakat herşeyden önce insan yetiştirmek için bir eğitimdir. (10,52-53)

Çocuklara dinletmek için, içerisinde çevrelerinde duymaya alışık oldukları seslerin çarpıcı imajlar şeklinde iletildiği müzik parçalarını seçerdim: Kuşların kanat çırpışı, yaprakların hışırtısı, gökgürlemesi, ırmakların çağlaması, rüzgârın uğultusu... Aynı zamanda çocukları aşırı izlenimlerle yüz yüze getirmemeye özen gösterdim. Çok aşırı müzikal imajların çocuklar için zararlı olduğunu bir kez daha söyleyeyim; çünkü bu onları karışıklığa götürebilir ve sonra çocuğun duygusal algılamasını tamamen köreltebilir. Ayda iki parçadan fazlasını öğretmedim; fakat her parçayı öğrencilerimle gündemde olan müzik parçasını tekrar tekrar dinleme isteğini yaratmayı amaçlayarak ve her seferinde çocukların parçada yeni güzellikler bulmasını sağlayarak

çok yönlü bir müzik çalışması yapmak için kullandım. Çocuklar müzik bilgilerinin temelinin daha çok gelişmesi için özellikle seçilen müzik parçalarını dinlerken, gelişigüzel, sıradan müzikal izlenimler olmaması çok önemlidir. Parçaları dinledikten sonra çocuklar kırların sessizliğini dinlemeye teşvik edilmelidir ve sesler arasındaki boşlukta doğanın güzelliğini anladıktan sonra esinlenmeye zorlanmalıdırlar. (10,54)

Müzik, masal kahramanlarına gerçek bir yaşam, bir yürek ve düşünce verir; müzik çocukları iyilik dünyasına götürür. (10,56)

Müzik, düşünmeye geniş olanak sağlar. Müzik eğitimi olmadan çocuğun tam olarak zihinsel gelişimi olanaksızdır. Müzik sadece çevremizdeki dünyada değil, fakat aynı zamanda insanın kendi içinde, iç dünyasında, düşüncelerinde ve sözlerinde de bulunmalıdır. Müzikal imaj, gerçek dünyanın olaylarının ve nesnelerinin yeni bir biçimde ortaya konuşudur. Müzikle yeni bir ışık şeklinde kendisine sunulan olaylar ve nesneler üzerinde çocuğun dikkati yoğunlaşır ve düşünceleri canlı bir tablo çizer, bu tabloyu anlatmak için de sözcükler gereklidir. Bir çocuk, yeni kavramlar ve fikirler için çevresindeki dünyadan materyal toplayarak sözcükler yaratır.

Müzik -hayal gücü- fantazya -masal- yaratıcılık: Bu, çocuğun entelektüel ve zihinsel yeteneğini geliştirebilmesinin yoludur. Müzik, çocuklar için canlı resimler yaratır. Bu, çocuğa kafasının yaratıcı gücünü anlamasında her şeyden daha çok yardımcı olur. Çocuklar Grieg'in melodilerini dinlerken, masal mağaralarını, büyük ormanları, iyi ve kötü yaratıkları kendi kendilerine hayal etmişlerdir. Onların arasında en sessizi bile kendisini konuşmak zorunda hissetmiştir; çocuklar hayallerindeki masal yaratıklarını canlandırmak için büyük bir istekle kalem ve kâğıda sarıldılar. Müzik, çocukların en hareketsizinde bile zihinsel bir enerji yaratır. O, sanki beyin hücrelerine doğaüstü bir güç katıyormuş gibidir. Müziğin etkisiyle çocukların zihinsel yeteneklerine olan bu dürtüyü düşüncenin duygu kaynağı olarak kabul etmeye başladım. (10,55)

Yavaş yavaş çocukların çok sevdiği müzikal eserlerin koleksiyonunu yapıyoruz. Zaman zaman müzik dinlemek için toplanıyoruz. Bu koleksiyona "müzik kutu"muz diyorum; çocuklar bu ismi seviyorlar ve diğerlerine gururla "Bizim müzik kutumuz var" diyorlar. Bu bizim müzik mirasımızın hazinesinden en güzel parçaları seçmemizi ve içinde çocukların bu güzellikten zevk alabilecekleri bir "Müzik

Odası" yapmamızı sağladı... Orada biz şarkı söyleyecek, keman ve piyano çalmayı öğreneceğiz; fakat bunlar hâlâ gelecek için bir plândır ve şu an için biz basit kavalımızla parçalar çalacağız.

Bulutlu bir günde yakındaki koruluğa gittik ve büyükçe bir daldan kaval yaptık. Onu düzgünleştirdik ve küçük delikler açtık. Sonra ben neşeli bir çoban hakkındaki Ukrayna halk ezgisini çaldım. Çocukları saran heyecanı sözcüklerle anlatmak zordur. Herbiri kaval çalmayı denemek istiyordu ve hepsi kendi müzik aletlerini düşlemeye başladılar. Ondan sonra herbiri kendilerine birer kaval yaptılar. (10,59)

Gerçekten insanca duygular, sözcüklerle olduğu kadar müzikle de ifadesini bulur. Çocuğun müzik bilincini harekete geçirerek onun düşüncelerini ve isteklerini soylulaştırıyoruz. Amacımız melodinin her çocuğun yüreğinde insan duygularının hayat veren kaynağını yaratmasını sağlamak olmalıdır. Çevresindeki dünyanın güzelliği ana dilindeki yaşayan sözcüklerle olduğu gibi, müzikle de tüm parlak şaşasıyla anlatılır. Fakat nağmeler insan duygularının dilidir ve onlar dünyanın güzelliğinden daha çok çocuğun yüreğini ortaya koyar: Onlar aynı zamanda, insanlara insanın büyüklüğünü ve değerini de gösterir. Bir çocuk müzikle meşgûl edildiği zaman gerçekten bir kişi olduğunun bilincine varır. Bir çocuğun ruhu duyarlı bir müzisyenin ruhudur. Eğer onun yüreğindeki gergin tellere ulaşmayı başarırsanız o zaman sadece mecazi olarak değil, gerçek anlamda da en büyüleyici müzikle ödüllendirileceksiniz. Çocukluk, oyunsuz ve masalsız nasıl düşünülemezse, müziksiz de düşünülemez...

Müzik, içinde öğretmen ve öğrenci arasındaki gerçek bir ilişkinin geçtiği en verimli topraktır. Daha doğrusu müzik insanların yüreğinin açılmasını sağlar. Onlar güzel bir müzik dinlerken onun güzelliğini birlikte duyar ve zevk alır, öğretmen ve öğrenci birbirine yaklaşır ve birbirini daha iyi anlamaya başlar. (10,60)

Sözcükler, müziğin sonsuz derinliğini anlatmak için asla yeterli olmamışlardır; fakat sözcükler olmaksızın duygusal boşalımın o en temel alanına yaklaşmak bile olanaksızdır. Sadece müziğe duyarlılık uyandırmakla kalmayıp aynı zamanda doğrudan doğruya yüreğin dili olarak bir çeşit duygusal dürtü olan müzik konusunu kendi sözcüklerimle, kendi anlatımımla açıklamaya çalıştım. Sözcükler, çocukların duyarlı yürek tellerini akord etmelidir... Müzik konusundaki açıklamalar sözcüklerle müziği birbirine daha çok yakınlaştıran şiirsel bir unsur içermelidir. Öğrencilerin duygusal anılarına başvurarak bunu

başarmaya çalıştım. Sözcüklerin yardımıyla geçmiş olayların anılarını uyandırması gereken tablolar yarattım... (12,305)

Bu genç yüreklerin, insanın en temel duygusu olan aşk duygusunun farkına varmalarını sağlamaya çalıştım. Müziğin gençlerin duygusal yaşamlarının bu evresindeki olumlu etkisi çok büyüktür. Kadının güzelliğine kendini kaptırmış ve kendinden geçmiş seven yüreğin sesinde somutlaşan müzik geleceğin eşlerinde, anne ve babalarında romantik, temiz ve soylu şefkat duygusunu besler... Bu yaştaki çocuklara öğretmenlik yapan herkese daha az konuşmalarını ve konferans vermelerini, bu konuda tartışmaya ve soru cevap bölümüne daha az yer vermelerini, buna karşılık çocuklara sessizlik ve düşünce içinde aşk konusunda daha çok müzik dinletmelerini öğütlemek isterim. (12,307)

Okul her şeyden önce kitap demektir

Öğretmenimin inandığı temel ilkelerden biri kitapların eğitici gücüne sonsuz güvendir. Eğitim her şeyden önce kitapları ve anlamlı insanî ilişkileri içerir... Kitaplar, onlarsız sağır ve dilsiz olacağımız çok kuvvetli araçlardır; çünkü bir çocuğa söylenilmesi gerekenin ve benim gerçekte söylediğimin yüzde birini söyleyemeyecektim. İnsana akıllıca esin veren kitap, bir insanın geleceği konusunda genellikle belirleyici olabilir. (29)

Okuma, çocukların içinden dünyayı ve kendilerini görüp anlayabilecekleri bir penceredir. Çocuğa okutmadan ve hattâ kitaplar ilk kez gösterilmeden önce, sözcükler üzerinde özenli bir çalışma, çocukların tüm faaliyet alanlarını ve duygusal yaşamlarını -çalışma, oyun, doğayla iletişim, müzik, yaratıcılık- kapsayan bir çalışma yapıldığı zaman bu pencere çocuğa açılır. Güzelliğin kaynağı olan yaratıcı iş olmaksızın, masalsız, oyunsuz ve müziksiz okumayı çocuğun entelektüel yaşamının alanlarından biri saymak olanaksızdır... Eğer çocuğun kitaplardan okunan sözcüklerin güzelliğinin farkına varması sağlanmamışsa, çocuk çevresindeki dünyanın güzelliğine kör kalacaktır. İlk bakışta birbiriyle çelişkili gibi görünen çocuğun kafasına ve yüreğine giden yol iki biçimde olabilir: Bu kitaplardan, yani okumadan konuşmaya; ya da çocuğun entelektüel yaşamının bir parçası olmuş sözcüklerden, kitaplardan okumaya ve yazmaya giden yol. (10,169)

Kitapların dünyasındaki yaşam dikkatli yapılması istenen bir ev

ödevinden oldukça farklıdır. Çocuğun sınavlarında çok başarılı notlar alarak fakat entelektüel yaşamın sağladığı şeyin kokusunu bile duymaksızın ve okumaktan ve düşünmekten elde edilen o büyük insanca zevki tatmadan okulu bitirmesi mümkündür. Kitapların dünyasındaki yaşam bize güzel fikirlerin dünyasını tanıtır, kültürel mirasımızın zenginliklerinden zevk duymamızı ve kişiliğimizi soylulaştırmamızı sağlar. (14,8)

Sınıf çalışmasının tüm saatlerini kitaplara ayırmaktan korkmayın. Bütün bir günü "kitapların okyanusunda" bir seyahate adamaktan korkmayın. Bırakın kitaplar genç yürekleri heyecanlandırsın ve genç hayalleri doldursun! (14,8)

Ruhsal yoksulluğun nedenlerinden biri, insanın kafasını ve yüreğini meşgûl eden dışardaki dünya ve insanın iç dünyası konusunda düşünmeyi teşvik eden gerçek okumanın eksikliğidir... Akıllıca ve güzel hazırlanmış bir kitap nasıl kendi kendini eğitme aracı olabilir? Gençleri sadece teypler ve radyogramlarla değil, fakat aynı zamanda akıllı ve güzel kitaplarla meşgûl etmek için ne yapmalıyız? (32)

Okulun en neşeli kutlamaları kitap festivalleri olmalı. O gün bizim bölgenin kolektif çiftliği öğrencilere hediye kitaplar hazırlar... Çocukları sadece kitap okumaya değil, aynı zamanda sevdikleri kitapları yeniden okumaları için teşvik edin. İyi kitapların yeniden okunması büyük öğrenciler için sevilen aynı müzik parçalarını yeniden dinlemek gibi entelektüel bir gereksinim olsun.

Fakat bu konuyu nasıl başarmalıyız? Kuşkusuz bu konuda iyi bir edebiyat öğretimi esastır. (13,2)

Öğrencilerin öğretmenlerinin sorularına verdikleri cevaplardan onların görüşlerini ve inançlarını ölçmek olanaksızdır. (Çocuğun görüşünü, ona bazı akıllıca özdeyişleri öğreterek oluşturmak mümkün olsaydı, eğitim çok kolay bir iş olurdu.) Gene de çocukların edebiyat dersleri süresince verdikleri cevaplardan onların dünyaya bakış açıları konusunda sonuçlara varabiliriz. Edebiyatın genç kızın ya da erkeğin okuldan ayrıldıktan birkaç yıl sonra hâlâ okulda ezberletilen şeylerin tekrar edebilmesi için öğretilmediği önemli ilkesini bir dakika bile olsun unutmaktan hep korkuyordum. Yaşam her basamakta kişiyi sınavlarla yüzyüze bırakır ve kişi kendisinin teste uygun olduğunu davranışlarıyla ve faaliyetiyle gösterebilir. Edebiyat öğretiminde en büyük amaç kişinin iç dünyasının -ahlâki, kültürel ve estetik duyarlılık- oluşturulmasıdır. Öğrencilerin 13-15 yaşlarında edebiyat kahra-

manlarından nasıl etkilendiğini ve heyecandan titrediklerini ve edebiyat eserlerini dinledikten sonra nasıl kendi yaşamlarını düşünmeye başladıklarını izlediğimde, bu ellerindeki ders kitaplarındaki cevapların açıklığından çok daha önemliydi. Belki bu bir derece abartma fakat son otuz yıldır öğrencilere, bir edebiyat eseri okunduktan sonra daima soruların sorulmasının bazen onlara bir müzik dinledikten sonra duydukları sözcüklerle anlatmalarının istenilmesi gibi kötü olduğunu anladım. (12,129)

Okuma olmaksızın öğretmen ve öğrenci arasında gerçek ve değerli bir ilişki olamaz. Öğrencilerin genç yaşlarında neyi ve nasıl okuduklarını yakından incelediğimde, onların gerçek okumanın, kitabın anlamını kavramayı ve zihinsel uğraşıyı içerdiği konusunda hiçbir fikirlerinin olmadığını görünce çok şaşırdım. Onlar sadece bir tür okumaya -ders kitaplarının okunmasına- alışıktı.

Gençlere nasıl okunması gerektiğinin öğretilmesi ihtiyacını duydum. Okulumuzda özel bir "Düşünme Odası" ayırdık. Burada bulabileceğimiz "en iyi" üçyüz kitap topladık. Uygulamada bu küçük bir okuma odamızın olması demekti. (13,2)

Kendileri için plânlanmış bu odanın adı öğrenciler arasında ilgi uyandırdı. Bu odayı ilk açtığımızda öğrencilere Lomonosov'un yaşamıyla ilgili ilginç bir kitaptan sözettim. Yirmi yıldan daha fazla bir süredir okuduğum ve sakladığım kitapların listesini gösterdim. Eğitilmiş kadın ve erkek için en büyük mutluluğu -kitaplarla olan ortaklığın mutluluğunu- gösterdim. (13,2)

"Düşünme Odası"nda okuma daima sakin bir işti. Çünkü orada hiç kimsenin bir tek sözcükle bile huzuru bozmasına izin verilmiyordu ve dahası da oda özellikle okul bahçesinin en sakin köşesinde seçilmişti. (13,2)

Okuma zamanımızın bir kısmını özellikle şiir için ayırıyorduk. Dünyanın kültür mirasının bir parçası olmuş en güzel şiir kitaplarından şiirler ezberliyordum: Ruskin'den, Fet'ten, Şevçenko, Lesya Ukrainka, Schiller, Mickiewicz, Heine, Béranger ve diğer şairlerden. Hemen sonra çocuklar kendi hayal güçlerine hitabeden bir şiir ezberlemek istiyorlardı. Dört yıl süren kurslarda şiir seanslarında öğrenciler çok sayıda şiir öğreniyorlardı. Fakat onlar hiçbir zaman şiirlerin nefes kesici güzelliğini anlamadan ezberlemeye başlamıyorlardı...

Çocuklar özellikle uzun kitapların kendilerine bölüm okutturulmasından zevk alıyorlardı. *Tom Sawyer'in Maceraları* birkaç hafta

sürmüştü. Çocukların içinde kitap dinledikleri dekor onların mutluluğunu çoğaltıyordu. Okuduğum diğer kitaplar Maksim Gorki'nin *Çocukluk*, Valentin Katayev'in *Uzakta Parıldayan Beyaz Yelkenli...* ve P. Bazhov'un *Malaşite Kutusu* idi. (10,173)

1. sınıftaki öğrenciler için bile bir kütüphane sağlandı. Bu dört bölümden oluşuyordu. Birinci bölüm bence çocukların ahlâki, entelektüel ve estetik eğitimi için özellikle kıymetli olan öyküleri içeriyordu. (Ders süresinde okunabilmesi için her kitaptan yeterli sayıda alıyorduk.) Bu bölüm ilk öğretimin dört yılını kapsıyordu.

Seçilen öykülerde çocuğun kolayca etkilenebileceği çok büyük bir insanlık mesajı vardı ve bu canlı artistik imajlarla veriliyordu...

Bu sınıf kütüphanesinin ikinci bölümü çağdaş Rus ve Ukrayna yazarlarınca yazılan öykülerden oluşuyordu. Günlük yaşantımız, Sovyet kadın ve erkeğinin işi, barış harekâtı, Büyük Yurtseverlik Savaşı (1941-45)'ndaki kahramanların kahramanlıkları ve çocuk kahramanlar hakkındaydı. Öğrencilerin Sergey Mikhalkov ve Samuil Marshak'ın şiirlerine ve Gaidar, Kassil, Nasov, Prilezhayeva, Trublaini, Yanovski, Zbanatski, Linkov, Ivanenko, Voronkova, Zhitkov ve Alexandrova'nın öykülerine özel ilgi gösteriyorlardı.

Üçüncü bölüm masallara, şiirlere ve fabl*lara ayrılmıştı...

Kütüphanenin dördüncü bölümü Yunan masallarını içeriyordu. Burada uzun bir araştırmadan sonra çocuklar tarafından kolay anlaşılabilecek biçimde sunulmuş Eski Yunan masallarını içeren kitapları topladık. Mitoloji çocukların entelektüel ve estetik eğitiminde çok önemli rol oynar. O sadece çocukların önüne insanın kültür tarihinden çekici bir sayfa açmaz, fakat hayal gücünü güçlendirir, kafayı genişletir ve geçmişe ilgiyi sağlar. (10,171-72)

Gençlik kelimenin geniş anlamıyla şiir yaşıdır... Yetişkinliklerinin sonuna doğru kız ve erkek çocuklar şiirsel unsuru sadece lirik şiirde değil, aynı zamanda nesirde de duyarlar. Gerçek şiir sadece gerçek yaşamı tüm mutlulukları ve acılarıyla yansıtan eserlerde değil, aynı zamanda yaşamın gerçeğinin başarıya ulaşacağı inancını işleyen eserlerde de onların önüne serilir. Bir eser, kahramanlarının yaşadığı büyük bir acıyı anlatabilir, bir öykünün konusu trajik bir şekilde sonuçlanabilir, fakat eğer kahraman, kendinden sonra yaşayacak kişiler uğruna ölürse ölüm bile büyük sınıf öğrencileri tarafından yaşamı ispatlamak

* Fabl: Çoğunlukla manzum, sonuçta ahlâki bir ders çıkaran allegorik bir öykü (Yn.)

için yüce bir iş olarak sayılır. Kız ve erkek çocuklar ergenliklerinin sonuna vardıklarında bu konuda olgun görüşlere sahip olmaktadırlar. Herşeyi tozpembe göstermeye ve öyküyü mutlu bir şekilde bitirmeye eğilimi olan eserleri küçümseyerek okumak istemezler. Onlar bu tür eserleri okuduktan sonra "böyle şeyler gerçek yaşamda olmaz" derler. (6,208)

Olgunluk çağına yaklaşırken her yeni kuşağın gizli duyguların temizliği konusunda buruşmayan, dirençli bir dayanağı benimsemeye önemli bir eğilimi vardır. Yetişkinliklerinde kız ve erkek çocuklar, şiir kitaplarında sadık, soylu ve tüm kederi yenebilecek kadar kuvvetli aşk portrelerini bulmayı beklerler. (6,209)

Eğer içersinde derin fikirler yoksa, bir romanda hızlı akan öykü bu yaştaki çocukları doyurmaz: Sosyal ilişkilerin ya da insanların duygusal ve entelektüel yaşamlarının felsefi yönüne ışık tutan fikirler sadece defalarca okunmaz, fakat aynı zamanda bunları içeren parçalar gelecekte başvurmak için kaydedilir, fikirler incelenir ve uygulanır. Öğrenciler sık sık yazarlarla polemiğe girmek için fırsat beklerler... (6,175)

Çocuklar yetişkinliğe yaklaşırken sadece estetik deneyim için değil, fakat aynı zamanda estetik faaliyet için de daha büyük bir gereksinme duyarlar... Birçoğu şiir denemesinde bulunurlar. Erkek çocukların şiirleri genellikle herşeyin ötesinde çevrelerindeki dünyadaki olayların entelektüel ve felsefi keşfiyle ilgilidir. Şiirleri doğa tasvirlerini içermediği gibi kendi duygularının anlatımını da içermez. 12 yaşından yukarı kız çocuklarının yazdığı şiirler daha kuvvetli duyguların yoğun anlatımıyla, özellikle doğa sevgisinin anlatılmasıyla diğerlerinden ayrılır. (6,159-60)

Ne yazık ki, öğrencileri kompozisyon yazamayan hâlâ çok sayıda edebiyat öğretmeni vardır. Bu öğretmenler öğrencilerini kompozisyon yazmaya *zorlarken* bir uçtan diğerine atlarlar: Ya öğrencilerine öğretim klavuzlarından alınmış hazır modeller sunarlar ya da tersine çocuğun yazdığı şeyin "tamamen bağımsızca" yazılmış olmasını isterler. Tüm bunun sonucu, öğretmenin kendisi kompozisyon yazamadığından ve öğrencileri kendisinden, *kendisinin olan* tek-canlı bir sözcük duymadıklarından hiçbir şeyin kazanılmamasıdır. (13,11)

Bir çocuğun çevresinin güzelliğiyle etkilenip oturup bir kompozisyon yazmasını beklemek saflık olur. Yaratıcı faaliyet çocukların kendiliğinden ya da içgüdüsel olarak uğraşacakları birşey değildir.

Örneğin, bir çocuk öğretmeninin bir doğa sahnesini tasvir etmesini duyduktan sonra bir makale yazmayacaktır. Öğrencilerime okuduğum ilk kompozisyonum bir havuzun kenarında otururken sessiz bir akşam yazılmıştı. Çocukların görülen bir şeklin sözcüklerle nasıl anlatılacağını anlamalarına yardımcı olmayı amaçlamıştım. Başlangıçta çocuklar sadece benim kompozisyonlarımı aynen tekrarladılar, fakat yavaş yavaş kendilerini etkileyen doğadan sahneleri bağımsız bir biçimde tasvir etmeye başladılar: Kişisel yaratıcılık ortaya çıkıyordu. Bu süreçte çocuklara sözcüklerin duygusal ve estetik farklarının kavratılması çok önemlidir. Çocuk ancak önündeki her sözcük daha önce yeri belirlenmiş bir tuğla gibi olduğu zaman bir kompozisyon yazmayı öğrenecektir. O zaman çocuklar sadece verilen konuya uygun olan tuğlayı seçeceklerdir. Kafalarına tesadüfen gelen ilk sözcükleri asla kullanmayacaklardır. Onların duygusal ve estetik duyarlılığı böyle yapmalarını engelleyecektir. (10,180)

Çocuklukları süresinde her kız veya erkek, bir şairdir... Çocukların doğal yeteneklerine inananlardan biri değilim ve her çocuğun doğuştan bir şair olduğu inancından uzağım. İnsanın güzeli farketmesi ruhunda şairi yaratır. Eğer bu farketme beslenilmezse, bir öğrenci doğanın ve sözcüklerin güzelliğine kayıtsız kalır, havuza taş atmakla şarkı söyleyen bir bülbüle taş atmak arasında fark görmeyen bir varlık olur. Çocuğa şiirsel esinin hazzını duyurmak ve yüreğindeki yaratıcılığın canlı tohumlarını uyandırmak çocuğa okuma ve matematik öğretmek kadar önemlidir. Bazı çocuklarda yaratıcılığın kaynağı daha zengin, diğerlerinde daha fakirdir. Bazı durumlarda çocukların şiirsel esinlerinin gökyüzüne kısa süreli bir yükselip ve patlama olmadığını, fakat sürekli bir iç gereksinim olduğunu gözledim. (10,186)

Bir kez daha çocukların şiirsel yaratıcılıklarının bir yetenek işareti olarak sayılmaması gerektiğini vurgulamalıyım. Bu tıpkı resim çizme yeteneği gibi genel ve doğal bir olaydır. Tüm çocukların çalıştığı, her çocuğun denediği bir şeydir. Fakat şiirsel yaratıcılık ancak bir öğretmen öğrencilerine çevrelerindeki dünyanın güzelliğini ve dilin güzelliğini gösterirse normal bir olay olur. Nasıl müzik sevgisi müziksiz geliştirilmezse, şiirsel yaratıcılık sevgisi de yaratıcı faaliyet olmaksızın geliştirilemez. (10,189)

Puşkin, Heine, Şevçenko, Lesya Ukrainka'yı seven, çevresindeki *güzelliğin izlenimlerini güzel bir biçimde anlatmaya* çalışan, kendisi için doğru sözcüğü araştırmak güzeli düşünmeye duyduğu gereksi-

nim kadar önemli olan, insanın güzellik kavramını herşeyden önce insanın değerinde, insanlar arasındaki en adil -sosyalist- ilişkilerin ispatlanmasında bulan kişi hiçbir zaman kaba ve alaycı olamaz. (10,189)

Resimler çocukların duygu dünyasını yansıtır

Öğrencilerimin "Neşe Okulu"nda çalışmaya başlamalarından ancak bir hafta sonra, resim çizebilmeleri için resim defteri ve boya kalemleri getirmelerini istedim. Ertesi gün okulun önündeki çimenliğe gittik. Onlardan çevrelerini seyretmelerini ve güzel buldukları şeyleri bana söylemelerini istedim sonra da en çok hoşlandıkları şeyi çizmelerini önerdim.

Sakin bir şekilde oturdular. Çocuklar kendilerini tamamen resimlerine vermişlerdi. Resim öğretiminin yöntemleri konusunda oldukça çok okumuştum ve şimdi gerçek öğrencilerle yüzyüzeydim. Çocukların yaptığı resimlerin onların duygusal ve kültürel deneyimlerinin bir parçası olduğunu hemen kavradım. Çocuklar sadece çevrelerindeki dünyadan bir şeyi kağıt üzerine geçirmiyorlar; onlar, bu dünyada yaşıyorlar, güzelliğin yaratıcıları olarak içine giriyorlar ve güzelliğin gerçek zevkini duyuyorlar. (10,44)

Bir tabloyu değerlendirmenin temel başlangıç noktası, doğanın gözlenmesidir. Tabloyu anlamak, duymak ve sevmek için kişinin duygusal bilinci geliştirilmelidir. Bu da oldukça uzun bir süre alır ve bunun için en ideal yer de doğanın kendisidir. (12,307)

Genç bir çocuğun anlayamayacağı tablolar vardır ve bunlar daha sonraki yaşlarda incelenmelidir. Ama hiçbir resim yoktur ki çocukluk döneminde ondan zevk alınmasın ve daha sonraki yaşamda hatırlanmasın. Gerçek resimde basit ya da sıradan diye bir şey yoktur... "Sıradan" tablolardan, örneğin, Şişkin'in *Çavdar*'ı, Savrasov'un *Kargalar Tüneklerine Geldiler*, Levitan'ın *Altın Sonbahar* ve *Huş Ağacı Koruluğu*, Yuon'un *Kış Sonlarında Bir Öğleden Sonra* ve Plastov'un *İlk Kar* gibi tablolarından çocuklar ve yetişkinler zevk alabilmelidirler. Her seferinde bunlarda beğenilecek yeni birşey olacaktır. Resimlerin tekrar tekrar incelenmesi, zenginleşmenin kaynağıdır ve bu duygusal belleği besler, güzelliği değerlendirme yeteneğimizi geliştirir. Bu güzel sanat eserlerinin tekrar tekrar seyredilmesi gençlerin duygusal ve entelektüel deneyimlerinin tamamlayıcı bir parçasıdır. İşte bu yüzden öğrenciler, entelektüel, duygusal ve estetik gelişmelerinin her yeni

evresinde, yeni sanat eserleriyle yüzyüze getirilmelidirler. Bununla birlikte daha önce incelenen resimlere dönülmelidir. (12,308)

Çocuklar 3. ve özellikle 4. sınıfa geçtiklerinde, kendi küçük resim galerilerini bir araya getirmeye ve reprodüksiyon toplamaya başlamışlardı. Onların bu resimlere büyük bir istekle baktıklarını görmekten mutluydum.

Sanat dünyasındaki bu kişisel deneyimler, okul "galerileri"nin organizasyonu vs.'den çok daha önemlidir. Eğer resimler, okul duvarlarında aralıksız olarak, aylarca asılı durursa, öğrenciler onlara kısa süre sonra dikkat etmez olurlar. (12,309)

13-19 yaşlarındaki öğrencilerle çalışırken öğretmenler, insanın karmaşık ve son derece değişik iç dünyasını yansıtan bu tablolara özel bir dikkat göstermelidir. Ahlâki değerleri ve insanın yüce idealleri elde etme uğraşındaki başarıları anlatan resimlere şeref köşesi verdim... Kuşkusuz, bu yaş grubundaki çocuklarla, resimleri, küçük çocuklarla olduğundan çok daha ayrıntılı ve çok daha yüksek düzeyde tartışmak gerekir. (12,309)

Vasnetsov'un *Kahramanlar*'ı, Grekov'un *Badioni'nin Müfrezesine Katılma*, Serov'un *Sibirya Partizanları*, Prorokov'un *Babi Yar*'dası gibi resimler Anayurdumuzun tarihiyle ilgili düşünceleri harekete geçirir. Kukriniksi'nin *Final*'i, anti faşist Alman heykeltraşı Cremerr'in *Buchenwald Kurbanları* ve Prorokov'un *Anne* adlı resimleri faşizme ve zararlı güçlere karşı derin nefret uyandırır. Anayurda bağlılık ve Yurtseverlik düşüncesine, savaşta düşmana karşı cesarete dikkati çekiyordum. Erkekler ve kızlar, cesaret ve düşmana karşı uzlaşmaz bir şekilde direnmekten etkileniyorlar. Önce 5. sınıftaki öğrencilerle Cremer'in heykel figürlerinin bir incelenmesini yaptım ve daha sonra her yıl, yine aynı heykellere döndük. Her seferinde kızlar ve erkekler, açlıkla ve işkenceyle ezilmiş fakat hâlâ yenilmemiş bu figürlerin duygusal gücünde yeni ayrıntılar buluyorlardı. (12,310)

Öğretmen grubumuzun yaptığı çalışmada en önemli yer, kişilerin yüreklerinde çeşitli duyguları, başkalarının üzüntüsünü, utancını, acısını, şaşkınlığını ve yalnızlığını anlama ve duyma yeteneğini geliştirmeyi amaçlayan yöntemlere verilmiştir. Öğrencilere, komşularının insan sevgisine ve yardımına gereksinimleri olduğunu anlamayı ve duymayı öğretmek en önemlisidir. İncelemek için hangi resmi seçtiysem gençlerin dikkatini daima ressamın eserinde tasvir edilen figürün gözlerine çekiyordum. (12,311)

Gözler, düşünce, duygu ve heyecanların son derece karmaşık dünyasıdır. Resimleri incelemek ve değerlendirmekle ilgili tartışmaların tümü bu noktada yoğunlaşıyordu. (12,312)

Okulumuz Leonardo da Vinci'nin renkli duvar resmi *Son Akşam Yemeği*'nin reprodüksiyonunu elde edecek kadar şanslıydı... Öğrencilerin dikkatini, İsa'nın orada bulunanlardan birinin kendini ele vereceği çağrısıyla uyanan havarilerin gözlerinde yansıyan karmaşık duygulara çektim. Bu duyguların incelenmesine kendini kaptırmış kız ve erkek öğrenciler kuşkusuz İncil'le ilgili bir konuda resme baktıklarını unutuyorlar. Onlar insan ihtiraslarının, iyi ve kötü arasındaki çatışmanın, ruhun soyluluğunun ve ele vermedeki ahlâki çöküşün karmaşık dünyasını kavrarlar. (12,312)

Leonardo da Vinci'nin *Mona Lisa* ve *Çiçekli Madonna* adlı tabloları ile Raphael'in *Sistine Madonna*'sı için ayrılan akşamlar ortaokul öğrencileri için ender şiirsel bir esin ortamında heyecan yaratan durumlardı. *Mona Lisa*'nın gözlerinde ve dudaklarında ressamın ölümsüzleştirdiği gülümseyişin arkasındaki muhtemel nedenleri onlarla konuştum. Bu eserde gözlere özellikle çok derin ve şiirsel bir ifade verilmiştir. Genç kadının gözlerinde ressamın yakaladığı an, başlı başına tüm bir duygu dünyasıdır. Erkek ve kız çocuklarının hayal güçlerindeki belirsiz, geçici ve onlarsız şiirselliğe ulaşmanın olanaksız olduğu duyguların şirsel kavramını harekete geçirmeyen tek sözcük bulmak mümkün değildir.

Raphael'in tabloları üzerine bu tartışmalar gerekli olduğu gibi benim için de çok zevkli ve cazipti... İnsanı Tanrı'nın üstüne çıkaran bu dünyanın ölümsüz gerçeklerini anlatmak için ne kadar uygun sözcükler seçersem resmin güzelliğinin etkileşimi ve bu çocuklar üzerinde insani duyguların güzelliği o kadar güçlü ve harekete geçirici olurdu. İnsanlığı kurtarmak için kendisinin bir parçası olan oğlunu dünyaya adayan kutsal bakire imajında, öğrencilerim bu dünyanın üstün güzelliğini -anne sevgisinin gücünü- anlamaya başlıyorlardı. Annenin gözlerinde sadece endişe ve gelecek acının bilincinde olma duygusu değil, onun ağzının biçimlendirilişinde sadece kaçınılmaz sonu alçak gönüllülükle bir kabulleniş ve aynı zamanda kesin bir kararlılık vardır. Anne sevgisinin gücünü bu kadar çarpıcı anlatan dünyada başka hiçbir sanat eseri yoktur. I. Kramskoy, Raphael'in *Sistine Madonnası*'nı tüm dünya insanlarının düşüncelerini içeren bir tablo olarak saymıştır. O, insanlık Tanrı'ya inanmamaya başladığı zaman bile, bu tab-

lonun büyük değerini yitirmeyeceğini belirtti. Krammskoy'un bu düşüncesi Raphael'in eserinin evrensel insan ilgisini anlatmasına yardımcı olmaktadır. (12,312-14)

Öğrencilerim yetişkinlik çağına girerken Raphael'in bu eserine, Botticelli'nin *Venüs'ün Doğuşu*'na, Vermeer'in *Okuyan Kız*'ına, Delacroix'nın *Halka Yol Gösteren Özgürlük*'üne, İngres'in *İlkbahar*'ına, Rubens'in *Helena Fourment* ve *Arşidüşes İsabella'nın Hizmetçisinin Portresi*'ne, Serov'un *Şeftalili Kız*'ına, Borovikovski'nin *M.I. Lopukhina'nın Portresi*'ne ve Yarosenko'nun *Kız Öğrenci*'sine tekrar tekrar dönüyorduk. Belirsiz arzular ve zorlamalar genç yürekleri ilk olarak uyandırdığında insan güzelliğinin yüce ve evrensel biçimlenmesi olarak tüm kadın güzelliğini büyük bir hayranlıkla seyretmelerine ve bunu ideal ve kutsal saymalarına ve genç kızların saf bir duyguyla dolu olmalarına yardım etmek için uğraştım. Eğer sözcükler güzelliğin imajıyla, yani resimle birlikte değilse, hiçbir ahlâki uyarı soylu ve yüce duyguların genç yüreklerde kök salmasına yardımcı olamaz. (12,314)

Güzellik, sözcüklerden bağımsız olarak yüreklerimize seslenir ve açıklama gerektirmez. Bir gülden bir bütün olarak zevk alırız ve eğer çiçeğin taç yapraklarını koparıp bu güzelliğin özünü analiz etmek zorunda olsaydık, gülün güzelliği kaybolurdu. Kendi zaten açık olan bir şeyi bir gence açıklamaya gerek yoktur. Yüreğini fetheden kahramanın içinde yaşadığı ve kötülükleri yendiği bir dünya içinde çocuğun bizzat kendisini hayal etmesine izin verin. (12,204)

Güzellik, duygusal bilinci beslemenin bir aracıdır. Genç olarak ve büyüdükçe bir çocuk güzelliği bağımsız olarak değerlendirmeyi öğrenmelidir ve onun estetik bilinci yavaş yavaş ve tüm yaşamı boyunca geliştirilmelidir. (14,2)

5. BÖLÜM
KOLEKTİF

Öğrencileri biraraya getirmek

Anton Makarenko'nun eseri kadar sevdiğim ve saydığım uygulamalı eğitim örneği yoktur. Otuziki yıldır okullarda çalışıyorum ve bunca yıldır onun öğretmen ve eğitici olarak çalışmalarından çıkardığı kuramsal sonuçları incelemekteyim. Onun amaçsız konuşmayı ve sözcük satıcılığını reddetmesi, öğretim kuramının kesinliği kadar beni etkiledi. Ona gerçek dirençli insanlığından , yurttaşlarına olan sonsuz bağlılığından ötürü derin bir saygı duyarım. Yeni Sovyet okulları kurulurken o zor yıllarda yüzlerce çocuğu kurtarma yöntemini de saygıyla karşılıyorum. Onun faaliyetleri Sovyet öğretim kuramının gerçekten insani olduğunu göstermiştir. Bence o yalnızca erişilmesi zor bir örnek değil, fakat aynı zamanda insan haklarını elde etme mücadelesinde bir arkadaş, bir yardımcıydı ve dostluğumuz *Aurora* savaş gemisinde ilk atışlar başladığından bu yana, elli yıldan daha fazla bir zamandan beri sürmektedir. (28)

Makarenko'nun kitaplarında çok gereksinme duyduğum doğru rehberlik ilkelerini aradım. Tüm alçakgönüllü öğretmenlik deneyimim bu araştırmaların ürünüdür. Eğer, yıllardır bu doğru ilkelerin yanında, belki artık eleştiriden uzak görünmeyen Makarenko'nun sistemindeki fikirlerle karşılaştıysam, bu, herşeyden önce, öğretimin diyalektiğidir. (28)

Okul çocukları arasında kolektif ruhu geliştirmek, herşeyden önce, sınıfların içersinde ilk kolektifi oluşturmayı ve tek tek öğrencilerle sınıf kolektifi arasında olumlu ilişkiler geliştirmeyi içerir. (1,17)

Makarenko, bizim eğitim sistemimizde sadece çok az sayıda iyi organize edilmiş okul kolektiflerinin olduğunu göstermiştir. Okullar-

da dikkatli bir inceleme ve bizim Pavliş'teki kendi deneyimimiz bunun nedenlerinin sadece sınıf kolektiflerinin "bireysel sınıf ilgilerinin çerçevesindeki okul kolektifinden ayrı kalmak" eğiliminde değil, birçok sınıflardaki olumlu ilk kolektiflerin eksikliğinde aranması gerektiğine beni inandırdı. (1,18)

Özellikle ahlâki konularda sosyalist inançları geliştirmek için kişinin gelişiminin her evresinde ahlâki deneyiminin zihinsel yeteneklerine cevap vermesi çok önemlidir. Bu güç kendini sadece uygulamada gösterir. Sosyalist çocuk örgütleri Öncü ve Komsomol birimleri bu ilişkide çok önemli bir rol oynar. Eylemde ilkelerin ifadesi temel koşuldur. Bu olmaksızın küçük çocuklar ve yetişkinler için kurulan örgütlerin ele aldığı somut iş şekilleri sosyalist inançları besleyemez, gençlerin isteğini ve iradesini güçlendirmez ve karakterini şekillendiremez. (7,168)

Birçok öğretmen öğrenci kolektiflerinin çok az bir girişimde bulunduğundan yakınırlar ve öğrencilerin bir işi ele almadan ya da tamamlamadan önce teşvik edilmeleri gerektiğinden söz ederler. Fakat, gerçek girişim geliştirilmelidir. Bu sonuca ulaşmak için herşeyden önce ilginç olan toplu faaliyet düzenlenmesi gereklidir; böylece çocuklar ortak amaca ulaşma çabasında ve aynı zamanda kişisel ilgilerin kolektife göre ikinci plana bırakılmasında deneyim kazanırlar. (1,100)

Okulumuzun 8. sınıfındaki öğrenciler, tek sınıf çerçevesi içinde ilk Komsomol örgütünü kurdular. Bu hazırlıklar büyük bir heyecan içersinde yapıldı. Gerçekten Genç Öncüler müfrezesinin faaliyetlerinin çoğu bu örgüte kaydolma hazırlığı için olmuştur. 14 yaşından büyük öğrenciler bunu bir yetişkin örgütü olarak saymaya başladılar. Her üyenin Komsomol'a giden yolu kendisinin bulması ve oraya kendi gelişmiş bilinciyle yönelmesi temel ilkeydi. (12,234)

Okulumuzdaki öğretmenler, hiçbir öğrencinin yeterli derecede toplumsal bilince ve politik olgunluğa ulaşmadan Komsomol'a katılmaması konusunda özen gösterdiler. Bu anlamda öğrencinin toplumsal çalışmadaki kişisel deneyimi çok önemliydi. Sınıfımda her öğrencinin diğerlerinin kendisine gereksinim duymasından ve kolektif için çalışmasından zevk almasını sağlamaya çalıştım. (12,234)

Öncü müfrezesinin yapabileceği faaliyetlerin tamamlanmasında, kırmızı boyun bağlarını, Genç Öncülere katılmak üzere olan, Oktoberit'lere vermeleri gelenek haline geldi. İlgili kız ve erkekler Öncü

bağlarını çıkarıyor ve onları genç arkadaşlarının boyunlarına bağlıyorlardı. Her öğrenci kendi özel bağını daha önce arkadaşlık yapmış olduğu bir kız ya da erkeğe veriyordu. 8. sınıftaki öğrencilerin bazılarının bu en kıymetli aile miraslarını verecekleri 3. sınıfta erkek veya kız kardeşleri vardı...

Çocuklar kırmızı bağları alırken Genç Leninistler'in yüce andını içiyorlardı... Her çocuğun Genç Öncü örgütüne katıldığı günü belirtmek için bir armağan, örneğin bazı büyük insanların başarıları ve yaşamları ile ilgili bir kitap veriliyordu.

Bu birliktelik öğrencilerin kafalarında ve yüreklerinde silinmez bir izlenim bıraktı. Genç Öncülerin kaydedilmeleri sırasında en önemli etken kırmızı bağların Genç Leninistler'in bir kuşağından diğerine geçmesiydi. Devrimci mücadelenin sembolü olan kırmızı bağ mağazalarda alınıp satılamaz, okulda doğrudan doğruya Genç Öncüye geçirilir ve onun tarafından özenle korunur. Her gün takılmaz, yalnızca özel durumlarda, görevlerde ya da Öncü toplantılarında takılır. Bu bizim Genç Öncü birimimizin bir geleneğidir. (10,234)

Akademik işe olan ilgi, okul öğrencisinin yaşamında tek ilgi olmamalıdır. Çocuklar kendileri için önemli olan tüm ilgileri paylaşarak birleşmelidirler. Kolektif ruhunu akademik etkinlikten başka bir şeye dayandırmadan geliştirmeye çalışan öğretmenlerin başarısızlığı kaçınılmazdır...

Kolektif ruhunun sadece güçlükleri yenmekten doğan doyumla değil, fakat aynı zamanda birlikte eğlence ve oyundan doğan mutlulukla da geliştirilebileceği unutulmamalıdır. (1,23)

Bir kolektifin üyelerince birkaç aylık bir dönem boyunca başarılan ve geleneksel bir faaliyet haline gelen iş, çocukluğu, unutulmaz bir deneyim olarak geliştirir ve çocuğun zihnine kolektife karşı bir görev duygusu aşılar. (1,23)

Öğrencileri kolektif için çalışmaya teşvik etmek ve bu işi onların düşün yaşamlarının ana ögesi haline getirmek tüm işlerin en zorudur; fakat aynı zamanda öğretmenin yapacağı işlerin de en önemlisidir. (1,24)

Küçük sınıflardaki öğrencilere, akademik yılı başarıyla bitirmek, bir üst sınıfa geçmek vs. gibi uzun erimli genel amaçlar verilmemelidir; çünkü bunlar çocukların kolektifin aktif üyeleri durumuna gelmelerinin mutlak sağlayıcıları değildir. Eğer genç öğrencilerden oluşan kolektifin yaşamına uzun erimli amaç vermek isteniyorsa, o zaman

bu iş, daima çok renkli, heyecanlı ve eğlenceli bir biçimde yapılmalıdır. (1,25)

Bazı yetenekli eğitimciler, içinde çocukların yalnızca bazı kutlamaları değil, aynı zamanda metal parçalarından koleksiyon yapmak ya da ağaç dikmek gibi en sıradan günlük olayları bile heyecanla bekledikleri bir ortam yaratabilirler. (1,25)

Çocukların, bir amaca ulaştıktan ya da herhangi bir işi yaptıktan sonra, onların daha değerli insanlar olacaklarına ve yaşamlarının daha ilginç bir duruma geleceğine inandırılmaları gereklidir. Başardıkları işin asıl sonucu tüm olarak kolektif tarafından duyulan ahlâki doyum ve gurur duygusu olmalıdır. (1,46)

Başlangıçta bir kolektif için saptanan amaç kişiye elden geldiğince çok olanak sağlamalıdır; öğrencilerin yapacağı kişisel işler ve bunun yanısıra herbirinin harcadığı çabaların sonuçları oldukça somut olmalıdır. (1,48)

Çalışan herhangi bir kolektifin potansiyeli tek tek üyelerinin yeteneklerinin gelişmesiyle ölçülür. (2,31)

Öğretmenin öğrenciye gösterdiği ilgi ve özen öğrenci üzerinde silinmeyen bir iz bırakır. Kolektif tarafından bir öğrenciye gösterilen ilgi ve özen çok daha önemlidir. Öğretmenin görevi her öğrencinin kolektifin kendisine gösterdiği özen ve güç durumlarında sağladığı yardım için kolektife şükran duymasını sağlamaktır. (5.54)

Erdemli kişi her şeyden önce yurttaşlarına olan sevgisiyle farkedilir. Bu sevgi, ortak amaca kendini adamanın ve bağlılığın kaynağıdır... Biz burada, sınıf kolektifleri içindeki ilişkileri, her öğrencinin çabasının büyük kısmının diğer insanlarla -arkadaşları, ana babaları, yardıma ve desteğe gereksinimi olanlar- ilgili olarak yönlendirilmesi doğrultusunda geliştirmeye çalışıyoruz. Bu türden ilişkilerin içeriğinde sağlanan ahlâki deneyim, ahlâki çıkar düşünmeyen kibarlığın, içten ilgi ve duyarlığın tükenmez bir kaynağıdır. (5,55)

Eğer bir öğrenci, her ne kadar bir aylık bir süre için bile olsa, başkaları için hiçbir şey yapmamışsa, bu onun eğitiminde bir şeyin eksik olması demektir. (5,56)

Kolektif açısından iyilik, kibarlık ve hoşluk hızla akan bir çağlayan gibi içinde her şeyi hattâ en ilgisizini bile sürükleyebilen son derece kuvvetli bir güçtür. (10,50)

Bir öğretmen öğrencilere kendi sınıflarındaki diğer öğrencilere yardım etmeyi öğrettikten sonra yavaş yavaş okulla doğrudan ilgisi

olmayan yani yaşlı, sakat ve diğer insanlara geçmelidir. Yüksek ahlâki ilkelere dayalı eğitim bu türden bir yardım anlayışı teşvik etmeksizin düşünülemez. Bu, küçük çocukların kolayca anlayacağı Sovyet kadınları ve erkekleri arasındaki sosyalist ilişkilerin somut ifadesidir. (1,246)

Bazı durumlarda başkalarına yardım etmek öğrenciyi kolektife bağlayan belirleyici gücü kanıtlar. Bu, herşeyden önce ana babasız çocuklar için uygundur. Böyle çocuklara gösterilen, ana babası olan bir çocuğun asla farkına varamayacağı en ufak bir ilgisizlik öksüz çocuklar tarafından çok büyük bir adaletsizlik olarak görülür. Bu da onları, güvensizlik ve kuşku duymaya başladıkları kolektiften uzaklaştırır. (1,246)

Kolektife duyulan sorumluluk duygusu sözcüklerle değil, eylemlerle geliştirilmelidir. Bir kolektif, öğrenci için ne kadar çok şey yaparsa kendisine yapılan yardım için öğrencinin duyduğu şükran daha derin olacak ve kendisinin arkadaşlarına ve onlara olan sorumluluk duygusunu daha da derinden duyacaktır.

Eleştiri ya da "azarlama" yoluyla öğrencinin kolektife karşı görev duygusunu geliştirmeye çalışan öğretmen başarılı olamayacaktır. Öğretmenlerin ya da öğrenci arkadaşlarının ilgisi ve yardımıyla olumlu hale getirilmeyen eleştiriler öğrenciyi yalnızca ters ve huysuz yapmaktan öte bir işe yaramaz. (1,243)

Kolektif: Duygusal ve kültürel etkileşimin son derece karmaşık dünyası

Bir grup insan ile sonuçlanan eğitim ve öğretmenin belirli bir amaca yönelik, plânlı ve tasarlanmış çabalarının geçerliliği, bu grupta devlet ve toplum idealinin nasıl yansıdığına, *insan dünyası* ve insan soyunun ahlâki başarılarına bağlıdır. (12,23)

Devrimden sonraki ilk on yıldan bu yana eğitim kuramı Nadejda Krupskaya, Lunaçarski, Pinkeviç, Pistrak, Blonski, Lepesinski Soroka-Rosinski ve Şatski'lerin görüşleriyle oluşmuştur. Ve bunların hepsi de kolektifi, kişinin tüm yönleriyle gelişmesini sağlayan en önemli araç olarak görmüştür. Yukarıda sözü edilen önemli eğitimciler her bireyi tek tek ele alan yöntemlere karşı öğretmenleri açıkça uyarmışlardır ve toplumun zenginliğinin o toplumu oluşturan bireylerin fark-

lılığından kaynaklandığını ve bu yüzden eğitimin yüce amacının yurttaşları insan adına yaraşır bir eğitimle donatmak gerektiğini bıkmadan, usanmadan vurgulamışlardır. (28)

Kolektifin eğitici rolüyle ilgilenmek, kolektifteki her üyenin gelişmesi, ruhsal zenginliği ve kolektif içindeki ilişkilerin çok çeşitliliği için gösterilen ilgi demektir. (12,216)

Bir kolektife şekil verirken içindeki her çocuğu kendine özgü iç dünyası ile birlikte gözden uzak tutmadan ilgilenmek ve her birini büyük bir özenle yetiştirmek çok önemlidir. Kişinin gelişmesi kolektifin gelişmesiyle çok yakından ilgili bir durumdur fakat dar anlamıyla eğitimci için özel bir alandır. (5,5)

Bir okulun ya da sınıfın gerçek bir kolektif olmadığı konusundaki yakınma neyi ifade eder? Bu, her şeyden önce ve en önemlisi de, öğrencilerle ilgili bir kurumda öğrencilere, başkalarına duyulan gereksinimi takdir etmeyi öğretmek demektir... Bir kolektife şekil verme ve kolektif ruhunu geliştirme sanatı ve yeteneği bir öğretmenin her öğrenciye yalnızca kendi ilgileriyle, eğilimleri, gereksinimleri ve yetenekleriyle bir kişi olarak çok derin ve büyük bir özen gösterdiği zaman başlar. Bir kolektifin ruhsal zenginlikleri ancak öğrenciler arasında duygusal bağların, daima varolan gereksinimi -başka insanlara olan gereksinim- için tükenmeyen bir dürtü olarak en sonunda ortaya çıkacak olan bağların yüzlerce hattâ binlercesi büyüyüp serpildiği zaman şekillenir ve meyvaya durur. (14,2)

Okul çocuklarının zihinsel ve duygusal gelişimlerinin yakından incelenmesi bizi, onların beyinlerini en çok ilgilendiren bilgi ve düşüncelerin, bizim soylu dediğimiz türden olduğuna inandırdı. Bu düşüncelerin temel özelliği öğrencilere toplumun ve kolektifin yararına iş alanları açmasıdır. (6,21)

Soylu düşünceler, eğitim açısından oldukça önemlidir; çünkü kolektifi bireysel olanla, toplumsal kişisel olanı kaynaştırarak uzlaştırır. Bu birlik ahlâki eğitim için genelde temel koşuldur. (6,22)

Duygusal ve entelektüel bağların çöküşü ve kokuşması, öğrenci kolektifleri (öğrencilerin özellikle çocukluktan çıkma yani "geçiş" çağını yaşadıkları kolektifleri) oluştururken öğretim uygulamasında çok sık karşılaşılan olağanüstü durumlar yaratır. Fakat bunlar paylaşılan soylu ilkelere dayalı fikirlerin ve bilgilerin o birimdeki çöküşten kaynaklanan ikinci derecedeki etkenleridir. (6,27)

İçinde çocuğun zekâ ve duyguları için hiçbir uyarım bulunmayan

ve onu yüce amaçlara doğru yönlendiremeyen bir kolektif, çocuk için bir otorite kaynağı olmayacaktır. (6,97)

Okul ortamında, ortaokulda çok başarılı olan bir kolektif oluşturan sınıfın daha üst sınıflarda tamamen bozulması nedendir? Bu durum, bir gencin okul yaşamının ilk yıllarında yaşıtları hakkında keşfetmesi gereken her şeyi keşfettikten sonra, aranacak yeni bir şeyin kalmadığı, yüreğinin ve kafasının bunca merak ve ısrarla istediği şeyi bulamadığı zaman ortaya çıkmıştır. Bunu bulamamasının nedeni kolektif yaşamının yüce ilkelere bağlı, zihnin ilginç iletici etkinliğiyle zenginleştirilememesindendir. (12,216)

Bir kolektif ne idüğü belirsiz bir kitle değildir. Herbiri bir değer olan bireylerden oluşur... Onun eğitici gücü her üyenin bizzat yapısında sahip olduğu şeye, ruhsal zenginliklere, kolektife verdiği ve diğerlerinin kendisinden aldığı şeye bağlıdır. Her kişiliğin çok şey kazanması kolektif için dolu ve ilginç yaşamın tek ilkesidir. Kolektif, yüce ahlâki amacı olan işin verdiği, soylu esin duygusunu ortaya çıkaran, ortak faaliyetin gücü üzerinde eğitici bir etkendir. (12,215)

Çalışmamızın önemli ilkesi her çocuğun okuldaki yılları boyunca çeşitli kolektiflerin üyesi olmasını sağlamak olmalıdır; her kolektif insanın zihinsel ve duygusal yaşamının birçok yönlerden birini ya da diğerini önüne sermelidir. (9,23)

Bûluğ çağındaki çocukların eğitiminin doğru bir şekilde örgütlenmesi, içinde her öğrencinin kendi yetenek ve becerilerine en iyi cevap veren etkinlikle tam olarak *kendini bulacağı* bir duruma ulaşmasını gerektirir... Bu yaş grubundaki öğrenciler için hep aynı şeyi yapmaya zorlanmaktan daha kötü bir şey yoktur. Herhangi bir kolektif faaliyeti ne kadar çekici olursa olsun, herkes için ilginç olamaz ya da daima ilginç olamaz... Bu öğrencilerin kolektiflerinde istikrarsızlıktan yakınan birçok öğretmen tam anlamıyla başarısızdır; çünkü onlar öğrencilerin çeşitli ilgi ve gereksinimlerini can sıkıcı ve tekdüze "projeler" çerçevesinde karşılaşmaya çalışmaktadırlar. (6,89)

Gençlerin eğitimini basitlikten kurtaran etkenlerden biri de birey ve kolektif arasındaki ilişkilerdeki nitelikli değişikliklerdir. Okul öncesi çağdaki çocuklar arasında zaten bulunması gereken bir kolektifte olma zorunluluğu bûluğ çağlarında giderek bilinçli ve kesin bir durum alır. Onlar sadece küçük sınıftaki öğrencilerle de olabilen etkileşim için değil, fakat aynı zamanda kendi düşüncelerini paylaşanlarla da etkileşim için daimi olanaklar aramaya başlarlar. Kendi düşüncele-

rini, görüşlerini, inançlarını ve zihinsel ilgilerini paylaşan diğer kişileri bulmak için olanaklar ve ahlâki ilkeler, bûluğ çağındaki çocuklar tarafından, kendilerini kolektife çeken, bir güç olarak değerlendirilir. Özellikle 14-15 yaşındaki bir öğrenci, yalnızca kolektifindeki arkadaşlarının kendi fikirlerini paylaşıp, kendi yaptığı aynı faaliyetlerde görev almasından değil, fakat aynı zamanda, onların görüşlerinin kendisinin ilgilendiği tüm temel sorunlarda da aynı olduğunu görmekten büyük bir mutluluk duyar. (6,150)

Kolektif (genel) ile kişisel (birey) unsurlar arasındaki ilişki bir gencin iç dünyasında, küçük sınıflardaki çocukların dünyasında olduğundan çok daha karışıktır. Bir öğrenci, özellikle 14 ve 15 yaşlarında, yalnızca arkadaşlarının yaptıklarıyla değil, aynı zamanda *faaliyetleri konusunda ne düşündükleri*yle ve yaptıkları işe karşı takındıkları tavırla ilgilenir. Daha küçük çocuklardan oluşan kolektiflerde öğrenciler tek tek yaratıcı kişiler olarak ya da tam anlamıyla kendilerinin, kendilerine özgü başarılarıyla göze çarpmazlar. Fakat bu durum onların başına bûluğ çağında gelirse kişiliklerinin bu yanı tamamıyla önem kazanır ve kolektifteki diğerleriyle ilişkilerinde ön plâna geçer: Onlar kolektifteki çocukları herbirinin ayrı ayrı özellikleri olan, faaliyetlerinde, zekâ ve yeteneklerinde kendine özgü tek birey olarak görürler. Kafadar aramak bu çağda başlar ve bu durum genç gruplarını birbirine bağlayan en önemli etkenlerden biri olur. (6,154)

Kolektifin faaliyeti ve yaşamı, bir genci yalnızca, farklı ilgi alanlarına o kolektif içinde cevap bulabilirse doyurabilir. 12 ve 15 yaşlar arasındaki çocukların zihinsel ilgileri giderek değişiklik gösterir: İçinde üyelerinin soylu emelleri paylaştığı iyi bir kolektif artık tüm üyelerinin ilgilerini karşılayacak bir konumda değildir ve bundan dolayı gençlerin çeşitli kolektiflerin yaşamına katılmaları artan bir önem kazanmaya başlar. (6,155)

Bûluğ çağının başlarındaki bir çocuğun daima kolektifte olmadığı gibi siz öğretmenlerin de onunla birlikte olmadığınızı unutmamak gerek. Çocuk sık sık kendi kendisiyle başbaşa olacaktır. Kendi kendine olduğu zaman düşünmeye ya da dalmaya, kafasında güzelin ve kahramanın görkemli hayalini canlandırmaya ve aynı zamanda iyiyi yakalamak için çetin mücadele koşullarında çocuğun kendisini düşünmeye zorunlu görmesi önemli bir noktadır. Bu türden dakikalar ve saatler olmadan çocuk gerçek bir kişilik kazanamaz ve hiçbir genç yürek, ahlâki ideal beslemek için soylu bir zorunluluk duymayacaktır.

Bu, kendi kendini üstün görme ya da kendini kolektiften ayıran bencil bir durum anlamına gelmez. Bu, yalnızca kişinin kültürel ve zihinsel faaliyetinde kendi kendine eğitme ve kişisel inançları ispatlama dönemidir. Ben, daima bu yaştaki her öğrenciye zihinsel faaliyeti için tüm ilkelerin en yücesi olan sosyalist ilkelere göre kendini yargılayabilmesi ve kendine karşı böyle durumlarda acımasız olabilmesi için çok geniş olanaklar sağlamaya çalıştım. (12,205)

Kolektifte geçirilen uzun dönemler değişiklikler -yalnızlık, anlamlı bir iletişim içeren gerginlikten sonra tam bir gevşemeyi- gerektirir. Uzun bir okul devresinden sonra kolektif hayatından uzak bir dinlenme gereklidir. Okuldaki her dönemden sonra genç bir öğrencinin kendisiyle başbaşa ya da aile ortamında geçireceği zamanı olmalıdır. Bu durum genç için kolektifteki zengin, değişik yaşam kadar önemlidir. (12,107)

Bireyin zihinsel faaliyetiyle ilgili yanlış yorum yapılmaması konusunda tekrar tekrar uyarmak isterim. Bu, gerçek yaşamla ilgisi olmayan düşler, sonuçsuz hayali uçuşlar demek değil, fakat herşeyin ötesinde neyin insan yaşamına anlam verdiği, kendisi için önemli olan şeyin ne olduğu ve kendisini neyin ilgilendirdiği gibi sorunlar üzerinde düşünmek demektir. Çalışma ve gelecek ile ilgili hayallere bu alanda önceden başarılan ve gecekte başarılması gereken şeylerin yansıması demektir.

Eğer kolektifte düşün yönünden zengin ve canlı bir yaşam yoksa ve esin veren ahlâki bir ortam bulunmuyorsa, o zaman, kendi kendini değerlendirmeye ve eğitmeye yönlendirilmiş bir kişi için gerçekten anlamlı bir zihinsel faaliyet olamaz. (12,205)

Kolektifin eğitici gücü ile çalışmanın tedavi edici gücü, eğitim dünyasının önde gelen gerçekleridir; fakat ideallerin ortaya çıktığı ve kökleştiği süreçte bireysel zihin faaliyeti yoksa, bunlar başlangıç düzeyinin üstüne çıkamazlar. Ahlâki davranış üzerine olan bir düşünce, toplumsal ve aynı zamanda tümüyle duygusal anlam ve sonuçlar taşır: Ahlâki düşünceler, kişisel düzlemde, bireyin politik, ahlâki ve estetik ilkelerini yansıtır. (12,206)

Toplumsal ve kişisel ilgilerin uyumu, kişi için gerçek özgürlüğün mihenk taşıdır. Kişisel özgürlük insanın toplumdan bağımsız oluşuyla değil, fakat kişisel ve toplumsal ilgilerin derin etkileşiminde anlamını bulur. Sovyetler Birliği'nin parti programında "sosyalizm, içinde özgür insanın yetenek ve becerilerinin, en iyi ahlâki özelliklerin to-

murcuklandığı ve kendini tam anlamıyla ortaya koyduğu bir sistemdir" denilmektedir.

Çocukların kolektifinden ne beklenilebilir?

13-19 yaşları arasındaki gençlerin kolektiflerine uygun yetenek alanlarının ve erişilmesi oldukça güç olan görevlerinin dikkatli ve ciddi bir değerlendirilmesi yapılsaydı, öğretmenlik mesleği için çok yararlı olurdu. Bu, kolektifin gücünde yatan *inancı zayıflatmak* için değil, tam tersine demagoji bir yana, önemli olan şeyin hangi koşullarda gerçekten üstün bir eğitici gücün olabileceği konusunun *tam olarak tanımlanması* için önemlidir.

Öğretmenin görevi tüm bu değişik etkileri bir bütün olarak değerlendirmek ve aralarında hangi koşullarda uyum olabileceğini bulmaktır. (24)

Kolektifle birey arasındaki doğru zihinsel ve duygusal etkileşim, bûluğ çağındaki öğrencilerin kolektif adına son derece gizli konularda düşüncesini, tutumunu, sırvermezliğini gerektirir. Kişinin özel yaşamına karışılmasının hoş görülemeyeceği sınırı öğretmenin belirlemesi büyük bir yetenek işidir. Birey olarak öğrencinin kültürel düzeyi ne kadar yüksek ve ahlâki inançları ne kadar derin ve temizse kişinin, içinde kendi temel kaynağını bulabilmesi için bu alan o kadar geniştir ve kolektifin kültürel ve duygusal yaşamı o kadar zengindir. (6,161)

Yaşamı süresince hata yapmayan bir kişi bulmak zordur; çocukluktaki ahlâki ilkelerin ortaya çıkma durumu sözkonusuyken gerçekten bu tür yanılgılar özellikle muhtemeldir. Fakat bir çocuğun yaptıklarının hiçbiri bir büyüğün yaptığı benzer bir işle karşılaştırılamaz. Çocukların kolektifindeki bir hırsızlık olayı büyükler tarafından işlenen benzer bir suçla karşılaştırıldığı zaman tamamıyla farklı bir durum ortaya çıkar. Eğer bir çocuğun yanlış hareketi bir büyüğünkiyle aynı şekilde ortaya çıkarılıp eleştirilirse, bu, çocuğun duyarlı yüreğinde çok uzun bir süre (bazan yaşam boyu) iz bırakır. Hata yapan ve kolektifin önünde ulu orta utandırılan çocuk içine kapanır ve arkadaşlarıyla ilişkisi kesilir ve -özellikle istenmeyen bir şey- olumlu amaçlara ulaşmak için çabaları azalır ve de dürüst ve namuslu bir insan olma arzusu zayıflar. İşte bu yüzden tüm istenmeyen işler arasında ço-

cuk hırsızlığı özel bir beceri, özen ve çocuğun içgüdülerini ve duygularını anlamayı gerektirir. (5,13)

Cezaların körü körüne verilmesi öğrenci kolektifindeki birliği bozar ve sık sık gruptaki tüm çocukları işlenen hatayı gizleme konusunda birlikte eyleme iter. Başlangıçta bu taktikler çocuklar açısından yalnızca öğretmenin haksız tutumu karşısında kolektifi savunmak içindir. Küçük sınıflardaki öğrencilerin böylesine davranışlara katılmadığı çok iyi bilinmektedir. Bu devrede çocuklar öğretmenleriyle arkadaşlarının hatalarını açık ve içtenlikle konuşurlar. Küçük sınıflarda hata yapanlarla onları öğretmene şikayet eden çocuklar arasında bir düşmanlık yoktur. Bu devrede arkadaşlarının hatalarını öğretmenlerine açıkça söyleyen çocuklara "dedikoducu" ya da "gammaz" ve bunlara benzer hoş olmayan isimler takılmaz. Bu tür sözcükler çocukların sözcük dağarcığına sonradan, birbirlerinden bir şeyleri gizlemeye başladıkları zaman girerler. (5,144)

Öğrencileri birbirlerinden gizlemeye iten koşullar ne olursa olsun temel neden daima bir tek ve aynı olan -eğiticinin haksız yere kullandığı araçların en müşkülü olan- cezadır. (5,45)

Kişiliğin oluşması sürecinde bireyin kafasına ve ruhuna yapılan eğitici ve ahlâki baskıların ortaya çıkmasından kaynaklanan diyalektik çelişkiyi gözden ırak tutmamak önemlidir: Kişiye yapılan baskılar ne kadar kuvvetliyse kişinin içinden protesto hattâ bazen haksızlığa uğradığı hissini uyandırma ihtimali o kadar çoktur. Öğretmenin, bir öğrencinin özel ve kutsal sayacağı herhangi bir şeyden kolektifin nasıl haberdar edileceği sorununa çok dikkatli bir şekilde yaklaşması gerekir. Çağdaş sosyalist toplumda bir insanın yaşamını ilgilendiren sorunlar bilinemeyecek kadar çoğalmıştır ve de çoğalmaya devam etmektedir. Bir öğretmen bir öğrencinin kişisel sayıp yüreğinin bir köşesinde sakladığı şeyi herkesin gözünün önüne sererse yalnızca çocuğun saygınlığını zedelemekle kalmaz aynı zamanda duygusallığını da köreltir; kişiliğini kabalaştırır ve -belki de hiç farkında olmadan ya da kendi niyetlerine karşı- *vurdum duymaz* yapar ve bu özellik sonunda çocuğu duygusuzluğa iter. (14,2)

Kolektifte "kamu oyu" konusunda ve bunun birey üzerindeki etkisi hakkında çok şey söylenmektedir. Bu tür bir etki muhtemeldir, fakat bu ancak okulda ya da kolektifte gerçekten ahlâki atmosfer egemen olur ve ahlâki ölçüler ile değerler çok ciddi bir şekilde ele alınırsa gerçek bir güç oluşturur. Değilse kolektif içinde "kamu oyu" diye

bir şey sözkonusu olamaz. Bu olmaksızın okul çocuklarının topluluğu dağınık bir kitle ya da kalabalıktan farksızdır ve bu yüzden de gerçek bir kolektif olamaz. (14,4)

Birçok öğretmen "paralel etki" ilkesine körü körüne bağlı kalırken bir kolektifin ne idüğü belirsiz ya da soyut bir şey olmadığını unutuyor. Bir öğretmen çocukların kolektifini gerektiği zaman kullanabileceği "elinin altında" bir araç gibi gördüğünde bu onun kolektifin çeşitli üyelerine bağlayan son derece karmaşık kültürel ve duygusal alanını görmemesi demektir. (28)

Herhangi bir yapı, okul kolektifinin örgütlü kurumu ancak öğretmenler tek tek sınıflardaki ilk kolektiflerdeki çalışmadan sağladıkları kolektif ilişkilerin olumlu deneyimine sahipse eğitim çalışmasında rol oynar. (1,22)

Zayıf kişilikli bir çocuk kendini zayıf iradeli bir kişi olarak saymaya o kadar alışıyor ki, eğer kendine "salak", "aptal", "kafasız" gibi sözcüklerle alay edildiğinde onun vereceği karşılık yalnızca boş bir gülümsemedir. Bu çocukları gözlemek üzüntü veren bir şeydir ve okulumuzda böyle çocuklar vardır. Kolektifin, güçlü ve başarılı bir öğrenciyi aralarına kattığı bu çocuklar için üzülüyorum. (24)

Eğer bir kolektif kendini tek bir bütün olarak görürse, o zaman bu birlikle önemli ölçüde eğitici etki yaratılabilir; kolektif eleştirdiği ya da cezalandırdığı zaman değil, fakat genel olarak iyi ve kötü şeylerin ve bir kolektif üyesinin yaptığı hatanın sorumluluğunu üstlendiği zaman daha etkili olur. (5,48)

Kolektifin kültürel ve duygusal alanı ile bireyinkiler karşılıklı etkileşimle şekillenir. Birey kolektiften çok şey öğrenir, fakat aynı zamanda hiçbir kolektif, üyeleri zengin iç kaynaklara ve çok çeşitli ilgilere sahip değilse başarıya ulaşamaz. (28)

6. BÖLÜM
AHLÂK VE İNANÇLAR

İnsanın kutsal görevi

İnsan, yurduna karşı görevini kutsal şeylerden biri saymalıdır. Namuslu bir insan kendi adını ve aile şerefini nasıl üstün tutuyorsa, her genç yurttaşın da bu görevi kutsal saymasını öğretmek ana baba ve öğretmenlere düşer. (17)

Gençlik dönemindeki ahlâki yanlışlardan kaçınmak için en önemli koşullardan biri öğrencilerin küçük yaşlarda Anayurtlarının bugünkü ve yarınki kaderini yüreklerinde duymalarını sağlamaktır. Bir insanın ülkesine duyduğu yurtsever düşünceler, duygular, görevler ve sorumluluklar insan değerinin temelini oluşturur. (12,197)

Bir dünya görüşü yalnızca dünya ile ilgili görüşlerden oluşmaz, fakat aynı zamanda kişinin düşünce, duygu, irade ve faaliyetinde anlamını bulduğu özel durumdur. İnsanın dünya görüşü, bilinci, düşünceleri, inançları ve faaliyetleriyle oluşur. (11,221)

İnsanlık uzak geçmişinde bile insanın yalnızca bedensel güce değil, aynı zamanda kafa gücüne de -inançlarına bağlılık, haklılığında kendine güvenme, güçlükler karşısında değişmeyen kararlılık, korkusuzluk vb.- sahip olduğunu kavramıştı. Zekâ gücü, cesaret ve metanet gibi kavramlar yıllar boyunca yavaş yavaş şekillenerek tarih sürecinde gelişmiştir. (6,9)

Binlerce kahramanın ve yürekli savaşçının bu gelecek gerçekleşmeden çok önce insanlığın parlak geleceği için yaşamlarını feda etmeleri gelişmiş fikirlerin korkunç derecede değişen gücünün çarpıcı örneğini verir. Bu düşüncelerden esinlenen insan daha güçlü oldu, kendini yenilmez hissetti ve yenilgi saymayarak ölümü göze aldı.

Bununla birlikte toplumsal ve ahlâki ilerlemenin doruğuna sosyalist fikirlerle ulaşıldı. Bunlar insanların en soylu araştırmalarına ve çabalarına bilimsel gerçeğin görkemini kattı. Bu fikirlerden esinlenmiş binlerce yürekli insan kendini tüm emekçilerin düşünce ve umutlarının aracı olarak hissetti ve bu onları daha büyük bir güçle doldurdu. Sosyalist fikirlerden esinlenmiş erkek ve kadınlarda bulunan coşkunun kaynağı insanlık tarihinde ilk kez geniş kitlelerin aktif desteği oldu... Bu soylu düşüncelerin şampiyonları binlerce kahraman kendilerini feda etmede çok büyük kişisel mutluluk buldular; çünkü onlar amaçlarına ulaşabileceklerinin ve hayallerinin gerçekleşeceğinin bilincindeydiler. (6,9)

Biz en küçük öğrencilerimize bile bir dizi tarihsel olayı öğretiyoruz; onlara insanlığın geçmiş tarihinden, dünün ve bugünün toplumsal kötülüklerine karşı kavgalarından öyküler okuyoruz. Gerici güçlere karşı ilerici toplumsal güçlerin verdiği mücadele hakkında özel konuşmalar yapıyor ve konferanslar veriyoruz. Bu konferanslardan birisi "Büyük Hümanistlar-İnsan Mutluluğunun Şampiyonları" başlıklıdır ve bu beş ya da altı yıllık bir dönem için plânlanmıştır. Marksizmin ortaya çıkışından çok önce sosyalist fikirlerin varlığı özel olarak vurgulanmıştır. "Bilimsel Sosyalizmin Öncüleri", "Eski Çağlardan Yirminci Yüzyıla Uzanan Ünlü İsyanlar", "İlk Devrimciler", "Özgürlük Düşüncesi Uğruna Verilen Yaşamlar" gibi konularla ilgili konuşmalar ve konferanslar aynı zamanda çok yararlı bir bilgi kaynağı oluşturur. (14,9)

Çocuklar sürekli Devrimci ve Komünist sözcüğünü duyuyorlar. Bu sözcük ve kavramın onların kafalarında halkımızı sömürüden kurtarmak, sosyalizmin kurulması, faşizme karşı zafere ulaşılması ve toplumun Kömünizme geçişi için savaşan bu insanların en canlı ve esin verici kişiliklerinin çağrışımını yapmasını sağlamaya çalıştım. Bence öğretmen olarak bizim amacımız babalarının ve büyükbabalarının sosyalist ideallerinin mirasçıları olan çocuklarımızın onların kahramanlıklarından kıvanç duymalarını ve kendi yurtlarının gerçek efendisi olmalarını ve Komünizmi kurmak ve geliştirmek için savaşmalarını sağlamak olmalıdır.

Bu eğitici amaca ulaşmak için tüm çabalarımı her şeyden önce tanınmış komünistler hakkında konuşma konusunda yoğunlaştırdım. Bu tartışmalar dizisi "Ateş Yürekli İnsanlar" başlığıyla biliniyordu. Çocuklara, -İvan Babuşkin, Sergey Lazo, Yakov Sverdlov, Grigori

Kotoviski, Felix Dzerzjinski ve Ter Petrosyan (Kamo) gibi- ülkemizin ünlü komünistlerinden sözediyordum. Çarlığa karşı koyan ve sosyalist devrim için savaşan bu devrimcilerin unutulmayan yaşamları ve kahramanca mücadeleleri çocukları bir komünist için en yüce mutluluğun kendi halkı için çalışmayı ve insanların mutluluğu için savaşmayı içerdiğine inandırdı.

"Neşe Okulu"muzun ilk günlerinden başlayarak öğrencilerimiz okuldan mezun olup kendi çalışma ortamlarına ya da daha ilerki öğrenim yaşamlarına girene kadar onlara Lenin'in yaşamı ve eserlerinden parçalar okuyordum. Lenin'in çocukluğu ve okul günlerinin canlı öyküleriyle başlıyorduk. Her geçen ay Lenin için ayrılan bu okumalar tarihle, Marksist ideoloji ve Partimizin insanları daha iyi günleri için mücadelesiyle ilgili konularla gittikçe genişliyordu. Çocuklar Komünist Parti'nin halkımızın çiçeklerini, yani onun en iyi erkeklerini ve kızlarını temsil ettiğini öğrendiler. (10,198)

Bir çocuğun ahlâki yapısı, yani toplumsal gereksinimlere ve ülkenin refahı için çalışmaya karşı gösterdiği tavır küçük yaştan itibaren, atalarının kahramanca başarılarına saygı duymayı öğretme biçimine bağlıdır. Çalıştığımız bu yerde, işte bu tepede kahramanların kanlarını dökmüş olduğunu düşündürerek onların yüreklerinin daha hızlı çarpmasını sağlayabiliyordum. Heyecanlar bir insanın kendi topraklarında Anayurdun iyiliği için çalışmasının büyük bir mutluluk olduğu inancını kuvvetlendirir ki, bu mutluluk uğruna insanlar ölüm kalım savaşını göze almışlardır. Çocuğun yüreğinin derinliklerindeki bilincin sesi şöyle der: Ancak burada bu kavak ve huş ağaçlarının, bu meşe, elma ağaçlarının altında ışığı ve yaşamı sizin için koruyan kişilerin bedenleri yattığı için sizler parlak güneşin altında yürüyebiliyor ve mavi gökyüzünü seyredebiliyorsunuz. (10,232)

Ülkelerinin kahramanca geçmişine ve yaşamlarını bizlerin mutluluğu için feda eden kahramanların başarılarına karşı çocukların duygusal tepkilerinin kafalarında ağırlık kazanmaması ya da karamsar düşünceler beslememesi konusunda asla ısrar edilmemeli. Tersine, çocukların bu durumdaki duyguları çevrelerindeki dünyaya iyimser bir tavırla ve yaşamın zaferine duyulan canlı bir bağlılıkla açıkça değerlendirilebilir. (9,83)

İnsanlık tarihi mutluluğun yani komünizmin doruğuna ulaşırken sıcak demirden bir ateş gibi parlayacaktır. Bu tarihin her satırı kızlar ve erkekler için yakıcı bir heyecan ışığıyla parlar. Her yeni kuşağı,

komünizmin tutkulu şampiyonları olarak eğitmek demek, genç yüreklerin Sergey Lazo, Felix Dzerzjinski, Nikolay Gastello, Dimitri Karbişev ve Alexander Matrosov gibi kişilerle birlikte çarpmasını ve tarihin bu esin verici sayfalarının kahramanca başarılarını örnek almaları için esin vererek ve onlara *nasıl yaşamaları gerektiğini* öğreterek bu genç yüreklerin ateşlenmesini sağlamak demektir. (12,54)

Çocuk için bilinçsiz ve emeksiz elde edilen mutluluk diye bir şey olmamalıdır. Bir önceki kuşak tarafından sağlanan materyal ve kültürel hazineler ne kadar önemli ise yeni kuşağın, yaşamlarını yurttaşları için feda eden bu kadın ve erkeklerin örneklerinden esinlenmesi de o kadar önemlidir. Bunun, küçük çocukların iyilik ve kötülük, haklılık ve haksızlık, namusluluk ve namussuzluk gibi kavramların oluştuğu yaşlarda özellikle önemli olduğunu tekrar ediyorum. (9,82)

Ahlâki eğitimin temelinde ana ilke olan gençler için kaçınılmaz ahlâki olgunluk onların Anayurtlarına besledikleri idealdir; gençlerdeki ahlâki doğruluk ve soylu ilkeler onların ülkelerine olan görevleri konusundaki dünya görüşlerinden kaynaklanır. Onlar ülkelerinin onurunu, ününü, gücünü ve bağımsızlığını her şeyin üstünde tutarlar. (12,24)

Okullarda uzun yıllar boyunca edindiğim öğretmenlik deneyimim, yurtsever eğitimin etkileşimi ve etkinliğin kişinin Anayurt kavramının bilincinde olma derecesine ve dünyayı ve o dünya içinde kendini yurtsever bir gözle algılamasındaki açıklığa bağlı olduğuna inandırdı. Yaşamını Sovyet Anayurdu'nun özgürlüğü için feda etmeye hazır, gerçek bir yurtsever yetiştirmek demek, gençlerin günlük yaşamlarını bu yaş grubundaki öğrencilerin buluş ve eylemlerini renklendirecek soylu duygularla doldurmak demektir. (12,210)

İnsanın, dostlarına derin bir gereksinme duymadıkça kendini bir ideale adaması olanaksızdır

Soylu düşünceler duyarlılıktan yoksun yüreksiz bir kişinin elde edemeyeceği şeylerdir. Yüreksizlik, diğer insanlara ilgisizlik duygusunu besler; ilgisizlik insanı bencilliğe götürür ve bencillik de zalimliğe.

Bazı insanlar günümüzde ve çağımızda insanların güçlü, kararlı ve herhangi bir şeye hazır olmak için eğitilmeye gereksinim duyduklarından nezaketli, içten ve duyarlı olma konusunda konuşmaya gerek

kalmadığını düşünürler. Bu son derece yanlış bir görüştür. Evet, gerçekten bizim eğitimde amacımız geleceğin yurttaşlarının yüreklerinde ülkemizin düşmanlarına karşı uzlaşmaz bir düşmanlık beslemelerini sağlamak ve onları ülkemizin özgürlüğüne ve bağımsızlığına göz dikenlere karşı silahlarını omuzlamaya hazırlamaktır. Bununla birlikte soylu bir kin konusundaki dersler nezaket, içtenlik ve duyarlılık derslerini öğrenmemiş kişiler için pek yarar sağlamayacaktır. Bunun nedeni, cesaretin, insan nezaketinin en yüce ifadesi ve düşmana duyulan kinin gerçek insanlığın ifadesi olmasıdır. Ancak o zaman insanın yüreği anneye duyulan şefkatli ilgiden tutun da düşmana ya da ideolojik muhaliflerin uzlaşmaz reddine duyulan kine kadar tüm bu soylu duyguları kucaklayabilir. (12,187)

Soylu düşüncenin bir insanın kafasında kökleşmesi için insan kültürünün en temel özelliklerinden nasibini alması gerekir. İnsanın düşün yaşamı fikirlerin ve duyarlı bir yüreğin yönettiği muhakemenin yaşamıdır. Öğretmenliğe yaklaşımımdaki temel ilkelerden birisi, çocukların yüreklerinde ve kafalarında arkadaşlarına karşı duyarlılığı beslemektir. Ancak, ister arkadaşı ister bir yabancı olsun, kişilerin sevinç ve acılarına ilgisiz kalamayan bir kişi ülkesinin başarılarını ve başarısızlıklarını yüreğinde duyabilir. (29)

Bir insan çevresindeki dünya ile ilgili ne kadar çok şey öğrenirse yurttaşları hakkında da o kadar çok şey bilecektir. Sonuncu ilkeye karşı ihmalci bir tavır bilgi ve ahlâk arasındaki uyumlu dengeyi bozabilir. Bu, durumu ahlâki bilgisizlik olarak sayıyorum. Bu, çevrelerindeki dünya üzerine bilgi sahibi olabilen, ancak kendi tarihsel sosyo politik, entelektüel ya da psikolojik ve estetik süreçlerindeki *insan özü*nden habersiz olan bireylerde ifadesini bulur. İnsanı, hayvan dünyasına üstün tutan düşünce ya da bilgi olmadan, duygusal bir gelişme olamaz ve kişinin duyguları ilkel düzeyde kalır. (12.176)

İnsanca bir dünya görüşü doğanın bir bahşı değil, ancak iş ve insani ilişkilerle kazanılan bir şeydir. Aksi taktirde duygularımızı içeren iş eğitici gücünü yitirir. (12,279)

Çocukları övgü ya da ödül kazanmak için değil, fakat içten bir gereksinim duyarak iyi işler yapabilecekleri noktaya nasıl getirmeliyiz? İyi şeyler yapmaya duyulan bu gereksinim neyi içerir ve onu harekete geçiren şey nedir? Hiç kuşku yok ki duyarlılık kazandırılırken ortak emeller ve amaçlar önemli rol oynar. Fakat ortak deneyim her çocuğun duygusal ve kültürel yaşamının kişisel yönlerini çok geniş bir şekilde içine almalıdır.

Ben, daima tüm öğrencilerimin, arkadaşlarına ya da başka insanlara yardım etmek gibi olumlu eylemlerde içten gelen bir dürtüyle ve böylesine eylemlerden derin bir haz duyarak bulunmalarını sağladım. Belki bu, ahlâki eğitimin yani bir kişiye iyilik yapmayı öğretmek ve aynı zamanda, bunu yaparken ve çocuklara tam olarak ne yapmaları gerektiğini söylerken doğrudan öğüt vermekten ve yol göstermekten sakınmak en zor yönlerinden biridir. Uygulamada en doğru yaklaşım nedir? En önemli şey çocuğun iyilik yapmasını sağlayan, başka insanların gereksinimlerine ve acılarına duyarlı olmayı öğretebilen çocuktaki bu doğuştan özellikleri geliştirmektir. Canlı imgeler canlı duygulara götüreceği için başkalarının acılarına tanık olan çocukların kendilerini onların yerine koyabilmelerini nasıl sağlayabiliriz? Bir çocuğun kendisini bir başka insanın durumuna, acıya mahkûm edilmiş bir kişinin yaşamına geçirmesini, bir başkasının başından geçen acıklı durumu görmesini ve duymasını nasıl sağlamalıyız? (10,203)

Yüzlerce çocuğun şu soruya verdiği cevabı hatırlıyorum: "Büyüyünce nasıl bir insan olmak istersiniz?" Kuvvetli, cesur, akıllı, yaşam dolu ya da korkusuz gibi sözcükleri hatırlıyorum; fakat hiçbirisi nazik sözcüğünü kullanmadı. Niçin nezaket, cesaret ve yiğitlik gibi erdemlerin arasında yoktu? Niçin küçük çocuklar nazik olmaktan bile utanıyorlardı? Bir insandan başka bir insana verilen yüreğin gerçek sıcaklığı olan nezaket olmadan kişilik güzelliği olamaz. Niçin küçük erkek çocukların küçük kız çocuklardan daha az kibar davranışta bulunduklarını düşündüm. Belki bu yalnızca yanlış bir izlenimdi; fakat yakından incelediğimde durumun böyle olduğu bir gerçekti. Küçük kız çocukları daha nazik, daha duygulu ve kibardılar; çünkü küçük yaşlardan başlayarak yapılarındaki bilinçsiz analık içgüdüsü yaşar. Yaşama ve çevresindeki kişilere ilgi yeni bir yaşam oluşturmadan çok önce kökleşir. Nezaketin kökeni ve kaynağı yaratıcılıkta, yaşamın ve güzelliğin kanıtlanmasında yatar. İyilik ayrılmaz bir biçimde güzelliğe bağlıdır. (10,48)

İyi duygular, çocukluğun ilk yıllarında insanlık, kibarlık, nezaket ve iyilik; işle, ilgiyle ve çevremizdeki dünyanın güzelliğine girmekle geliştirilirken kökleşmelidir.

İyi duygular ve duyarlılık insanlığın can alıcı noktasıdır. Eğer iyi duygular çocuklukta geliştirilemezse asla kökleşmeyecektir; çünkü gerçekten insanca olan şey insanın kafasında ilk ve temel gerçekleri kavramasıyla kendi ana dilinin en temel inceliklerini bulması ve algı-

lamasıyla aynı zamanda kökleşir. Kişinin "duygu okulu"ndan geçmesi ve iyi duyguların geliştirilmesi ancak çocuklukta mümkündür. (10,50)

Çocukların bencilliği, daima duyarlılıklarının beslenmeyişinden kaynaklanır. Çocuk, kendine yenilmez görünen kötülükler karşısında kendini güçsüz görür. Ne zaman bu güçsüzlük duygusu ortaya çıksa, o zaman yalnızlık duygusu kökleşir. Eğer bir çocuk kendi derin duygularını başka insanlara adarsa, o zaman kötülükle mücadelesinde yalnız olmadığı düşüncesiyle huzursuzluk duymayacaktır. (11,180)

Başkalarının acılarına ve üzüntülerine duyarlılık ve sorumluluk geliştirmeye Sovyet okullarında büyük ölçüde önem verilmiştir. Bir kişi ancak bir başkasının acısını kendi acısıymış gibi görürse onun arkadaşı, dostu ya da kardeşi olabilir. (10,76)

Her çocuğun yüreğinde bir başka insanı duyması gerektiği, benim bu alanda bizzat yaptığım temel eğitim görevinin formülüdür. (10,76)

İyi duyguların ve davranışların gösterişli "tasarılar"la bozulmaması çok önemlidir. Öğretmen daha önce yapılan iyi işlerden elden geldiğince az söz edilmesini sağlamalı ve övmemeye özen göstermelidir. Bunlar arasında en zararlı durum, çocuk, insanca davranışları övgüye değer bir iş ve hattâ kahramanlık olarak gördüğü zaman ortaya çıkar. Bu konuda okul fazla suçlanmamalıdır. Bir öğrenci on kopek (kuruş) bulup öğretmenine verdiğinde sınıfın tümü bundan sözetmektedir. (10,205)

Birey *ahlâki kültür* için temel olan bilgiye sahip değilse, o bireyin kültürel ve eğitimsel temeli yetersiz olacaktır. (12,177)

Okul kolektifindeki insani ilişkiler gerçekten ahlâki bir özellik taşıdığı zaman ancak ahlâkın temel ilkeleri çocuğun yüreğinde ve kafasında kökleşebilir. Bu tümüyle çok basit olduğu kadar karmaşıktır da. Bu ilişkiler daima bir tek ve aynı formüle dayandığı sürece basittir: Her kişi diğerine insanca davranmalıdır. İnsani ilişkiler kişinin duygusal ve kültürel yaşamını tüm alanlarını kapsadığı, öğretmen ve öğrenci olarak kolektifin tüm üyelerini içine aldığı için çok karmaşıktır. (12,10)

Bir okul çocuğu, her zaman kötü şeyleri yapmaz, çünkü o iyi şeyler yapmak için eğitilmekten çok daha yoğun olarak kötü şeyleri yapmamak için eğitilir. (2,192)

Biz ayrıca ahlâki eğitimdeki amaçları bir program haline getirdik. Geliştirmeye başladığımız alışkanlıkları şöyle sıralayabiliriz: Bir gö-

revi sonuna kadar yapmak ve mutlaka onu en iyi yapmaya çalışmak; başka insanlara işi asla yüklememek ya da başka insanların işlerinin ürünlerinden çıkar sağlamamak; dost olsun yabancı olsun yaşlı, güçsüz ve yalnız insanlara yardım etmek; bir insanın tatmin edeceği arzularının ahlâki hakkına uygun olmasını sağlamak; ana babaların çocuklarının arzularını yerine getirmek için kendilerini yoksun bıraktığı ya da güçlüklerle savaştığı durumlara asla izin vermemek; kişisel mutlulukların, zevklerin ve eğlencelerin başkalarının gereksinimlerinin sağlanmasına asla engel olmamasını ve o kişinin mutluluğunun başka insanlar için asla üzüntü ya da acı kaynağı olmamasını sağlamak; ayıplanması gereken davranışları gizlememek, aksine bunları bilmesi gerekenlere yüreklice bildirmek! (12,197)

Okur yazar bir insan nasıl ki bir sözcüğü her harfin üzerinde durmadan okursa, aynı şekilde ahlâk kurallarını iyi bilen bir kişi de fikirlerin mantıksal açıklamasına gereksinim duymaz. Fakat bir sözcük okunmadan önce harflerin öğrenilmesi gerekiyorsa aynı şekilde ahlâki inançlar da eylemler içinde ve olumlu ahlâki alışkanlıklarda temel ilkelerin kavranmasını gerektirir. (11,182)

Ahlâki alışkanlıkları geliştirmek hiçbir özel yöntem ve teknik gerektirmez. Bunlar kolektivist ilişkilerin ana bölümüdür. İyi davranmak ve hareket etmek için ana dürtülerin çocuğun bizzat kendi isteği ve bilinci ile olmasının gerekliliği, başarılı bir ahlâki eğitimin en önemli koşuludur. (12,197)

Eğer bir öğretmen iyi davranış tartışmalarına ve uyarılarına böylesine bir davranış örneği vermeden girerse, kısa bir süre sonra birlikte çalıştığı arkadaşları enerjilerinin büyük bir kısmını kötü davranışları önlemek için harcamak zorunda kalacaktır... Öğretmenlerin zihinsel enerjisi ve irade gücü kimin neyi yaptığına ve her hatanın suçlusunun kim olduğuna karar vermek için tükenecektir... Ahlâki ilkelere uygulamada uyulmadığı yerde birçok kişi acı çekecektir ve suçu paylaşmak da son derece zor olacaktır. (33)

Şimdi, bireylerin ilgilerine saygıyı gerektiren ahlâki inancın eylemde nasıl geliştirilebileceğini plânlamaktayım.

Çocuklarımıza başka insanlar, eylemler, günlük olaylar ve sorunlar hakkında gerçekten düşündükleri şeyi söylemelerini ve asla başka insanların istekleri doğrultusunda düşünmemelerini ve söylememelerini öğretiyoruz. İkinci durum çocuğu ikiyüzlü, dalkavuk ya da daha açıkçası hain yapabilir.

Çocuklarımızı uyarıyoruz; gözlerinizin önünde bir haksızlık ya da hile olmuşsa, bir arkadaşınız hakarete uğramışsa ve siz bu haksızlığa dayanamayıp araya girerek kendinizi adaletin uygulanmasını sağlamak zorunda hissederseniz, öte yandan da muhakemeniz size boş vermeyi öğütlediğinde bilin ki içinizdeki korkaklık duygusu konuşmaktadır; siz ilk dürtülerin buyruğuna uyun, çünkü duygusal tepkiler ve vicdanın sesi genellikle en olumlusudur. Kötülüğe ve haksızlığa karşı duygusuz bir tutum ve onursuz bir davranış kişiyi ilgisiz ve korkak yapabilir...

Bir kişi, bir iş ya da bir olay hakkında duyduğunuz söylentiler üzerinde yeterince düşünmeden papağan gibi tekrarlamayın. Her şey hakkında kendi düşünce ve yargınızı oluşturun; fakat diğer insanların söylediklerinin doğru olduğuna inanmaya başladığınız zaman onu destekleyin ve savunun.

Bugün bitirilmesi gereken şeyleri (ev ödevi, bir atelye ya da okul bahçesindeki bir iş ya da kümedeki bir proje gibi) unutmayın. Uyanır uyanmaz düşüneceğiniz ilk şey o gün yapılması gereken iş olmalıdır. Bugün yapılması gereken işi asla yarına bırakmayın. Erteleme tembelliği ve düzensizliği getirir. Huzurlu olmak için çalışın ve hattâ yarın yapılması gereken işin küçük bir kısmını da bugünden yapmaya çalışın. Günlük yaşamınızın kuralı olsun bu. Birinci plânda kişinin kendi çabasına güvenmesi ve ikinci olarak da bilgiyi araması gerekir. Arkadaşlarının ve sınıf arkadaşlarının çalışmalarının meyvalarından çıkar sağlamak dürüst bir davranış değildir. Başkalarının ödevlerinden kopye çekmek asalaklığın ilk adımıdır.

Günün sonunda başka insanlara sevinç ve mutluluk getirecek neler yaptığınızı ve yine başka insanlara sevinç ve mutluluk vermek için daha akıllıca olmanız konusunda neler yaptığınızı bir düşünün. Eğer söyleyecek hiçbir sözünüz yoksa, o gün boşuna geçmiştir ve ertesi gün geçen zamanı telafi etmek için özel bir çaba gösterilmelidir.

Bir laboratuvar ya da atelyede karşılaştığınız model ya da alet ne kadar mükemmel olursa olsun kendinizinkini daha iyi yapmaya çalışın ve işinizde beceri ve mükemmellik sağladığınızda bunun sınırı olmadığını hatırlayın.

Eğer arkadaşınız çalışmalarında ya da işinde geri kalıyorsa, ona nasıl yetişeceğini öğretin. Eğer arkadaşlarınızın sorunlarıyla ilgilenmiyorsanız, bu, sizin doğuştan duygusuz olmanız demektir. Ona ne kadar çok sıcaklık, sevgi ve ilgi gösterirseniz yaşamınız o kadar mutlu olacaktır.

Yapmanız gereken işi annenize babanıza bırakmayın. Onların işine ve boş zamanına saygılı olun ve bu saygıyı davranış ve işinizle de gösterin. Sizin bilinçli çalışmanız ya da okumanız onları mutlu edecektir. Onları bu mutluluktan yoksun bırakmayın. Onları hiçbir şekilde hayal kırıklığına uğratmayın. Onların, sizin her şeyin en iyisine sahip olduğunuza inanmalarına izin vermeyin. (12,177-78)

Herbirimizin yaşamında en değerli ve en güzel şey annemizdir. Çocukların bir anneye mutluluk verecek işin "güzelliğini" takdir etmeleri önemlidir. Kolektifimizde çok güzel bir gelenek kökleşti: Her sonbaharda toprakla iş insanlara böylesine zengin ürünlerini verdikleri zaman öğrencilerin anneleri için özel bir sonbahar festivali düzenliyorduk. Her öğrenci aralıksız bütün bir yıl değilse bile bütün yaz dört gözle beklediği kendi çalışmasıyla elde ettiği şeyi, elmaları, çiçekleri, küçük okul bahçesinde (her çocuğa evine yakın bir yerde küçük bir toprak parçası veriliyordu) yetiştirilmiş mısırları o gün annesine getiriyordu. Sonbahar festivali için hazırlıklar yaparken küçük kız ve erkek çocuklara vermek istediğimiz düşünce, annelerine çok iyi özen göstermeleri gerektiğiydi. Her çocuk duygusunun ne kadar büyük bir kısmını annesini memnun etmek için işine katarsa, yüreğinde insan sevgisi için o kadar büyük yer olacaktır. (10,211)

İnsanın arkadaşlarını sevmesi annesine karşı nazik olmasından daha kolaydır, onsekizinci yüzyıl düşünürü Grigori Skovoroda'nın söylediği sanılan eski bir Ukrayna atasözünü hatırlıyoruz. Bu söz günümüzde de oldukça geçerlidir, çünkü eğer bir insan, birisine bağlılığın ve ona kendisini yakın hissetmenin ne olduğunu asla öğrenmemişse, insanca bir davranış geliştirmesi olanaksızdır. Bir insanın arkadaşlarına olan sevgisinden sözetmesi hiçbir şekilde onları gerçekten sevmesiyle aynı şey değildir. İçersinde sevginin, insan sıcaklığının ve duyarlılığın geliştirildiği gerçek okul ailedir; anne, baba, büyükbaba, büyükanne, erkek ve kız kardeşler arasındaki ilişki, insanca duyguların gerçek ölçüsüdür. (10,212)

Bir anneye, büyükanneye, büyükbabaya, küçük kız ve erkek kardeşlere gösterilen ilgi bir kolektifteki zengin ve dolu yaşamdan daha az önemli değildir... Biz, öğrencilerin ders dışındaki zamanlarını daima evde aileleriyle, özellikle de anneleriyle birlikte geçirmelerini sağlamaya çalıştık. Gençleri sürekli olarak "işe mahkûm etmek" ya da kolektifteki kendileri için düzenlenmiş faaliyetlere katılmaya zor-

lamak gereksizdir. Tatillerde çocukların ana babalarıyla birlikte olmaları da iyidir. (12,188)

Biz ayrıca çocukların arzularının ailelerinin koşullarına uygun olması için yardım etmeye çalıştık. Alçak gönüllülük genç kız ve erkeklerin ana babalarının sık sık özveride bulunmak zorunda kalarak çocuklarına sağlamaya çalıştıkları maddi ve kültürel olanaklara gönül tokluğu göstermelerini sağlar. Alçak gönüllülüğü teşvik etmek ahlâki eğitimde en önemli görevlerden biridir. Alçak gönüllülük diğer özelliklerden ayrı olarak geliştirilemez: Alçak gönüllülük ve itidal, işi, duygusal ve zihinsel deneyimlerinin bir parçası ve kendi kendilerinin bir ifadesi olarak gören çocukların erişebileceği şeylerdir. (14,12)

Okula yeni başlayan bir çocuğun düşünce, ilgi ve duygularının alanı, tümüyle ailesiyle, yani ana babalarının, kız ve erkek kardeşlerinin yaptıkları ve söyledikleri, kendisini kuşatan ev ve yakın çevresiyle sınırlıdır. Okulda onun dünya görüşü yavaş yavaş genişler ve ülkesini, bugünü, geçmişi ve geleceğiyle tanıyıp öğrenmeye başlar. Sosyal bilinci yavaş yavaş bir şekil kazanır.

Çocuk ana babasının toplumdaki yerini anlamaya başlar... Ailesinden ve ana babasının işinden kıvanç duymaya başlar ve bu duygularını okul kolektifi içinde anlatmak gereksinimi duyar. Bununla birlikte böyle duyguların gelişmesi ve kökleşmesi için öğretmenin, çocuğun sorumluluklarını aklında tutmasını sağlamak için derin, sürekli ve en önemlisi de duyarlı bir etki yaratması önemlidir. Bazen onların kolayca etkilenebilen kafaları, kendisinin önemli saydığı babasının ya da annesinin zaaflarıyla ciddi bir biçimde etkilenir: Çocuk ana babasının öteki çocukların ana babalarından daha kötü olduğunu düşünmeye eğilimlidir. Hattâ öğretmeni onlardan sözettiği zaman bile tedirgin olur. Öğrencilerle ana babaları hakkında konuşurken ölçülülük ve yöntem duygusunu geliştirmek öğretmenin görevinin çok önemli bir yönüdür... Gerçekten iyi öğretmenler, bir çocukla ana babası hakkında konuşmanın çocuğun bazen ailesine karşı sevgisini güçlendirdiğini ve diğerlerinde ana babasıyla ilişkisine gerginlik getirdiğini ya da öğretmene karşı bir güvensizlik ve onun söyleyebileceği her şeye karşı tedirginlik yarattığını iyi bilirler. (4,118)

Ailelerin büyük bir çoğunluğunda çocuklar anne ve babalarında hem olumlu hem olumsuz özellikler "bulurlar". Bu, bir öğretmenin çocuğun duygusal dünyasına girme çabasında çok akıllı ve düşünceli olması gerekir demektir. Onun kafası neyin esas, neyin ikincil dere-

cede önemli olduğu konusunu ayırt etmeyi öğrenmiş olarak gelişmelidir... En iyi öğretmenler, çocukların ana babalarının yaptıkları işin sosyal önemini takdir edebilmelerine yardımcı olan öğretmenlerdir. (4,119)

Bir toplum içinde yaşamak, bir insanın kendi mutluluklarından ve zevklerinden başka insanların mutluluğu ve kafalarının huzuru için vazgeçebilmesi demektir. Belki herbirimiz herhangi bir zaman üzüntü, acı ve gözyaşları içinde olduğu bilinen bir çocuğun hâlâ alışılmış zevklerinin peşinde koşan bir çocuğun durumuyla yüzyüze gelmişizdir. Gerçekten bazen anneler çocuklarının mutluluklarının tek bir damlasını bile yitirmemeleri için dikkatlerini tüm bu karanlık ya da acı olan şeyden uzaklaştırmaya çalışırlar. Bu tutum tam bir bencilliği geliştirir. Çocuklardan insan yaşamının tüm karanlık, kasvetli yönlerini saklamayın; onlar yaşamda mutluluklar olduğu kadar acıların da olduğunu bilmelidirler. Onlar bunun bilincinde olarak yetiştirilmeli ve yüreklerinde başkalarının acılarını duymalıdırlar. (10,77)

Uyumlu ve dengeli bir kişilik sahibi olmak için genç, çocuk ya da gençliğin insan çilesini tatması sağlanmalıdır. Ancak o zaman diğer insanları doğru bir şekilde anlayabilecek ve onlara karşı özenli olabilecektir ve ancak o zaman o korkusuz olabilir... Gerçek eğitim korkusuz bir ruh içinde yapılan eğitimdir. Gerçek iyilik, güçsüz ve yardıma muhtaç kişileri savunmaya hazır olmak demek, her şeyin üstünde cesur bir ruh demektir!

Bireyin kişiliğini şekillendirmeyi içeren işin en değerli özü ahlâki cesarettir! Bir çocuk, gerçeği saptırmaktansa ya da yalanları gizlemektense, haksızlığa ve yalnızca kişinin değil fakat hattâ tüm insan soyunun aşağılanmasına sırt çevirmektense yaşamını feda etmeye daha çok istekli olmalıdır. *Uzlaşmaz ahlâki dürüstlük* çocuklukta çok erken yaşlarda geliştirilmesi ve şekillendirilmesi gereken insanca özellikleri geliştirmenin en önemli aracı olarak gördüğüm şeydir. (35)

Eğer öğretmenler yetiştirmekle sorumlu oldukları öğrencilerin yüreklerinde ahlâki dürüstlük ve cesaret geliştirmede başarıya ulaşırlarsa, o zaman öğrenciler yalnızca sizin düşüncelerinizi ve çabalarınızı paylaşmayacak, fakat aynı zamanda karşılığında sizi de eğiteceklerdir! Bu konuda şaşırmayın! Gerçek Komünist eğitim, yalnızca kendini bir örnek olarak gören öğretmenin öğrencilerini eğitmesiyle değil, aynı zamanda öğretmenin kendisinin de eğitildiği bir ortamda ifadesi-

ni bulur. Yaratıcı çalışmama hasrettiğim duygusal enerjim beni sürükli eski gücüme ulaştırır. (31)

Dürüstlük ve ahlâki cesaret ve bir kişinin inançlarına bağlılığı konusundaki dersler gençleri ahlâki olgunluğa götüren yollardır. (31)

Kötülük karşısında öfke ve tepki duyma, aşağılama ve nefret etme, sabırsız ve hoşgörüsüz olma yeteneğini doğruluğun, dürüstlüğün ve cesaretin özünü oluşturan övgüye değer özellikler olarak görüyorum. Genç yüreklerin duygusuz yetişmemeleri ne kadar önemlidir! Kendi halkının en yüce ilgilerinin kendi yurttaşlarının değerinin düşürülmesi karşısında küçük bir çocuğun ya da yetişkinin yüreğinin üzüntü ve öfkeyle titremesini sağlamamış değerli bir ahlâki eğitim düşünemiyorum; kötülük karşısında değerli bir tepkinin bir insanın onurlu bir şekilde davranmasını sağlayamacağını düşünemiyorum.

Benim ilk ilgilendiğim şey öğrencilerimin her birini gerçeğin, iyinin ve güzelin zaferi için savaşmaya itmekti. Genç öğrencilerimin önemsiz kişiler olmaktan çok, kendileri adına söyleyecek bir şeyleri olmasını ve doğru bildikleri şeyi savunmalarını sağlamaya çalıştım. Bunu başarabildiğim taktirde öğrencilerimin herbiri *büyük*, gerçek bir insan olacaktır. Bir insanın büyüklüğü onun uygarca bilinci, ödünsüz dürüstlüğü ve sorumluluk duygusuyla ölçülür. *Bütün insanlar için doğrunun* zaferi bir insanın mutluluğunun ve hattâ çocukluk dönemindeki sağlığının köşe taşlarını temsil etmelidir. (30)

Aşağıdaki rakamlar okulumuzu bitiren kız ve erkeklerin meslekleri gösteren bir tablo oluşturur.

1949 ve 1966 yılları arasında 712 öğrenci Pavliş'te orta öğrenimini tamamlamıştır. Bunlardan 278'i çeşitli enstitü ve üniversitelerde öğrenimlerine devam etmiştir: 94 mühendis, 45 doktor, 49 ziraat mühendisi, 53 öğretmen ve 37 başka dalda uzman. Diğer 183 öğrenci şu anda daha ileri düzeyde bir eğitim görmektedir (60'ı mühendis olmak için, 22'si doktor, 38'i öğretmen olarak, 36'sı tarımda ve 27'si de değişik alanlarda uzmanlaşmak için). Geri kalanı sanayi ve tarım üretiminde çalışmaktadır: 73'ü makina yapımcısı, 116'sı teknisyen, makinist ve usta işçi, 62'si çiftlik teknisyeni ve hayvan yetiştiricisidir. Bu son grubun 68'i bölge kolektif çiftliğinde makinist, mekanik, tarım teknisyeni ve hayvan yetiştiricisi olarak çalışmaktadırlar. (11,331)

İnanç ve davranışların birbiriyle uyumu

İnançlar özleri gereği pasif olamazlar. Onlar ancak anlamlı bir davranışın özünde yaşar, güçlenir ve gelişirler... Her genç, kolektifteki çalışması ve ilişkileri sayesinde gündemde olan doğru ilkeyle birlikte kendi değer ve onur duygusunu geliştirmek için bir şeyi ispatlamaya ve savunmaya çalışmalıdır. Böyle bir şey fikirlerin gerçek mücadelesidir... Her çocuğa kendi inançlarını sınaması için faaliyet alanı bulmasına yardımcı olmak önemlidir. Bunu, bir öğretmenin işine bireysel yaklaşımının en önemli yönü olarak görmüşümdür. İş faaliyetleri çoğu kez böyle bir alan sağlamıştır... Fikirler bir iş içinde doğrulanırsa o zaman iş, insan yaşamının bir ana parçası olmaya başlar. (12,206)

Devrimci inançlar komünizmi kurmak için halkımızın aktif çalışma sürecinde kökleşir. Bu çalışma, bu amaçlar için çalışanların tümünü soylulaştıran esin verici amaçlara ulaşmak için tüm insanların zihinsel ve bedensel enerjisinin yoğunlaşmasını kolaylaştırır. Devrimci iş, içinde bedensel, zihinsel, ahlâki, kültürel ve iradeyle ilgili enerjilerin uyumlu bir biriminin en canlı ifadesini bulduğu faaliyettir. Toplumu değiştirmeyi amaçlayan yaratıcı Devrimci, içersindeki her bireyin değişmesi için sonsuz olanaklar sağlar. Sömürü üzerine kurulmuş bir toplumda bir yük, bir bela olan iş, bizim toplumumuzda yaşamın kendisiyle eşdeğerlidir, soylu, yüceltici düşünceler adına yapılır. (7,14)

Uygun eğitim kişinin özel yaşamında yüksek ahlâki ölçülere doğru güçlü bir istek sağlayan ahlâki alandaki bağımsızlığı ve girişimi yüreklendirir ve geliştirir. (8,105)

Öğrenciler açısından gerçek ahlâkın önemli özelliklerinden biri alçak gönüllülüktür. Onlar, kendi insani değerinin bilincinde olan ve aynı zamanda başkalarının değerine de saygı göstermeye hazır ve her koşulda başka insanlarla ilişkilerinde *adalet ve eşitlik duygusunu* gözeten bir insanı gerçekten ahlâklı olarak kabul ederler. Biz öğrencilerimize büyük insanları -herşeyden önce devrimcileri ve önemli halk önderlerini- soylu insan duygularına ve tutkularına sahip yalın insanca kişiler olarak tanıtıyoruz. Lenin'in yaşamından alınan çarpıcı alçak gönüllülük örneklerini öğrencilerimiz için daima örnek alacakları bir ideal olarak gösteriyoruz. (8,106)

Aşağıdaki çok önemli düşünceyi öğrencilerimize benimsetmeye çalışıyoruz: Bir Komünistin fikrine sonsuz bağlılığı körü körüne bir

inanç değil, fakat gerçek dünyayı yöneten yasalar ve kuralların derin bir bilgisinden kaynaklanır. Yaşamlarını bu ideal uğruna feda eden, insanlık dışı işkence ve yoksunluklara katlanan Komünistler öğrencilerimizin bu ideale sarılmaları açısından acı çeken ya da insanları özveriye çağıran kişileri değil, fakat ölümlerinden sonra bile yiğitliklerinin yeni kuşakların kendilerini izlemesine esin verir duygusuyla kavgalarını sürdüren kahramanların sembolüdürler. (8,96)

Sovyet okulları Barış, Emek, Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik ve tüm insanlar için Mutluluk gibi insanlığın yüce ideallerini savunmaya hazır kadın ve erkekleri eğitmektedir. Fakat insanların en yüce toplumsal ideallerine ulaşmak için verdikleri bu mücadele, kişinin kendi bireysel mutluluğundan vazgeçmesi anlamına gelmez. Sovyet halkının yüce toplumsal ideallere ulaşmak için çabalarını yalnızca kendini feda etmek ya da özveride bulunmak anlamında ele almak son derece yanlış bir şey olurdu. Sosyalizm her bireyin ayrı ayrı refahını içeren toplumsal bir kalkınmadır. Sovyet kadınları ve erkekleri, içinde yaşadıkları nesnel dünyadan kaynaklanan güçlükleri yenmek için bilinçli bir şekilde çalışmaktadırlar. Fakat insanın katlanmak istediği hiçbir güçlük yoktur. Güçlükleri yenen kişinin kıvanç duygusu, özellikle zihinsel ve bedensel gücünü toplayarak kendi yurttaşlarının yaşamlarını ve işlerini kolaylaştırmak için elinden gelen herşeyi yapmış olduğunu bilmesinden kaynaklanır. (9,4)

Toplumun temeli olan toplumsal, politik ve ahlâki ilkeler toplumdaki her bireyin mutluluğu konusunda önemlidir. Bununla birlikte bireysel mutluluğun temeli olan tam bir kültürel, zihinsel ve ahlâki yaşam, yalnızca toplumun refahı için maddi şeyler sağlamakla değil, fakat aynı zamanda o toplumun her üyesi için idealler, ilgiler, gereksinimler, eğilimler, yetenekler ve coşkular geliştirerek de elde edilir. (9,4)

Gerçeğin algılanması yalnızca eğitimin başlangıcıdır; çünkü ahlâki eğitimin özü, ahlâki ve politik ideallerin onları kendilerinin olarak özümseyen ve davranış ölçüleri ve kuralları olarak sayan tüm öğrencilere paylaştırılmasını içerir. Bu süreç ancak *anlamlı zihinsel bir faliyetle* mümkündür ve bu faaliyet olmadan ideal doğrultusunda çalışmak ve yaratıcı kişiler olmak olanaksızdır. (12,199)

Zihinsel faaliyet günlük işlerin dışında, içe dönük bir kendi kendini inceleme değildir. Bu yaratıcı bir iştir, yüce amaçla soylulaşan dinamik toplumsal bir faaliyettir. Zihinsel faaliyet, emek ilişkileri de

dahil olmak üzere insanın iç dünyasında, tercihlerinde, emellerinde ve arzularında toplumsal ilişkilerin yansımasıdır. Burada *arzular*ından altını çiziyorum. Bir insan kelimenin tam anlamıyla kafasında davranışı, ani tutkuları ve içinde kendi otoritesini gösterdiği ve hâlâ yeni isteklere neden olan işlerini etkileyen değerli isteklerin doğup kökleştiği kişidir. Bu karmaşık durum bizim öğretmenlik uygulamasında kişinin zihinsel yaşamı olarak nitelediğimiz şeydir... 13-19 yaşları arasındaki çocukların öğretmenlerinin izlemesi gereken en iyi kurallardan birisi ahlâki ideal doğrultusunda soylu arzular ve emellerle yapılan işleri elden geldiğince teşvik etmektir. (12,200)

Soylu idealleri öğrencilerimize verme büyük ve onurlu görevi biz öğretmenlere verilmiştir ve bu işi öylesine yapmalıyız ki, halkın ruhu onların kafa ve yüreklerinde yansıyabilsin. Bunu başarabilmiş kişiler eğitimcinin en son amacına ulaşmış olduklarını rahatlıkla söyleyebilirler. (17)

Bir insanın çocukluğundan başlayarak yaşamının ulaşılması gereken doruğa doğru yavaş yavaş yükselebilmesi için bir ideal ışığında dünyayı görmesi sağlanmalıdır. Bir ideal bir kişinin istenildiği zaman telaffuz edebileceği, makina gibi ezberlenmiş bir gerçek değildir; fakat yüreğin gerçeğe, adalete ve güzelliğe gösterilen çabanın sesini duymasıdır. (29)

Gençler, kendilerine önerilen her işin ya da yapılan her davranışın ahlâki öneminin tam anlamıyla bilincindedirler. Eğer kızlara ve erkeklere soğuk bir sonbahar günü pancar kazmaya gitmelerini söylerseniz, bu kötü hava koşullarına niçin katlanmak zorunda olduklarını söylemeden, soğuk bir ilgisizlik tepkisi göstereceklerdir. Yapılan işin amacı ve ahlâki yönü gençler için daima önemlidir. Eğer onlar bir başkasının ihmali ve kötü yönetimini telafi etmek için kendilerinden çaba göstermeleri istendiğini anlarlarsa sözkonusu iş tüm eğitici önemini yitirir. Ancak daha önceden yüksek morale sahip kolektifler başka insanların ihmalinden ve tembelliğinden doğan kötü işi düzeltmek için tüm güçleriyle çalışabilirler. Böyle durumlarda amaçlanan hedef yalnızca iş konusunda değil, fakat kötülük, tembellik, ihmal, ilgisizlik ve bencillik konusundaki ahlâki zaferdir. Ancak o zaman güçlükleri yenen bilgi, öğrencilerin başarılarına bir şeyler katabilir. (11,183)

Bazı öğretmenler çocuklarla, haylaz, değersiz kişiler ve halkın servetini kendi çıkarına kullananlar hakkında konuşmanın doğru ol-

madığını savunurlar. Bir çocuğun çevresinde hiçbir kötülüğün düşünülmediği ya da yapılmadığı tüm pisliklerden arınmış bir dünya yaratma çabaları yalnızca çocuğun kafasını huzursuz etmeye yarar.

Gerçek dünya çocuklara asla tozpembe olarak gösterilmemelidir. Çocukların arkadaşları ya da evde aile bireyleriyle içten, açık bir konuşmayı duymaları ve resmi çevrelerde çok değişik görüşlerle karşılaşmaları yanlıştır. Bir çocuk bu şekilde iki yüzlü olmaya ve kendi düşüncesine karşı bir tutum içinde olmaya zorlanmamalıdır... (11,208)

Okulumuzda çocukların yaşamlarını kötülüğe ve aldatmacaya, yalana ve göz boyamaya karşı yenilmez bir direnme ve içten bir dürüstlük ruhuyla doldurmaya çalışıyoruz. Öğrencilerimizi kolektif çiftliğindeki tüm insanların -gece bekçisinden bakanlara kadar- Komünist idealleri içeren tek gerçeğin önünde eşit olduğuna inandırmaya çalışıyoruz. Bu gerçeğin, çocukların gerçek dünyanın tüm olaylarına ve tüm insanların ahlâki yapısına bakabilecekleri tek bir açı olmasını sağlamak için her türlü çabayı gösteriyoruz. (11,209)

Küçük yaşlardan başlayarak öğrencilerimize çalışmalarının sonuçlarının, özellikle tarlalarda yalnızca insana bağlı olmadığını, fakat aynı zamanda doğa güçlerine de bağlı olduğunu vurgularız. Öğrencilere doğanın kendilerine verdiği şeyi değil yalnızca kendi elleriyle, kendi muhakeme güçleri ve yaratıcılıkları sayesinde başardıkları şeyleri kendi onurları olarak saymaları gerektiği hatırlatılır; bu kuralara uymak, onların yapmacık ya da yalnızca yüzeysel gösterişi olan şeylere karşı çıkmalarına yardım eder. Onların işlerinin, gayretli çalışma ve çabalarının nesnel bir değerlendirmesini yapmak için; içinde en önemli unsurun güçlükleri ve engelleri yenmek olduğu özel işler seçilir. Verimli bir toprakta iyi bir bitki yetiştirmek özel bir başarı değildir; fakat bir öğrenci kurak bir toprağı verimli hale getirmeyi başarırsa, o zaman emeğinin ürünleri zihinsel çabayı ve bir sorunun çözümü için gereken araştırmayı birleştirir ve o kişi bunlara gereken önemi verir. Bu açıdan, övgü ve takdir fazla ürün elde edenler için değil, daha az ürün elde eden öğrenciler için uygundur. (11,210)

Sözcükler (ikna) ve yetiştirme (alıştırma) eğitim sürecinin uygulamalı evreleri değildir; bu süreç içinde (*ahlâki* eğitim için önerilen yöntemlerle ilgili olarak sık sık belirtildiği gibi) yapılan faaliyetler daha önceden özümsenmiş düzeylerini güçlendirir ve daha önce kazanılan ahlâki alışkanlıkları pekiştirir. Öğrencilerin duygusal ve zihinsel

gelişmelerinin tüm evrelerinde uygulamalı faaliyet politik düşüncelerin ve *Sovyet Yurtseverliği* kavramını güçlendiren ahlâki ölçülerin ortaya konulmasıyla çok yakından ilgili olmalıdır. Ancak eğer bu birleşim sağlanabilirse toplumsal görüşler ve inançlar... öğrenciler tarafından derinlemesine ahlâki içerik olarak benimsenir ve uygulanır. (4,6)

Bazı öğrenciler herhangi bir üstün yetenekten yoksun olabilirler ve okuldan ayrılmadan çok önce bilim adamı, mühendis ya da doğanın değiştiricileri olamayacaklarını anlarlar; fakat onların kendilerini asla sıradan, vasat kişiler olarak görmelerine izin verilmemelidir. Her insan, yetenek ve becerileri vasat olsa da bizim toplumumuzda yaratıcı bir kişilik oluşturabilir ve Sosyalist düzene katkıda bulunabilir. Bu yaratıcı kişiliğin ortaya çıkması için sınırsız alan kişinin yurttaşlık görevi ve halkın yararına olan işlerdeki olanaklarla sağlanır. Okullarımızın soylu ve güç görevi her öğrenciye kendilerinden beklenilen kişisel görevleri açıklamak ve sunmaktır. (9,107)

Öğrencilerin zihinsel ve duygusal deneyimlerinin genişliği ve alanı ahlâki eğitimin iki temel yönteminin *-ikna ve eğitim-* etkinliğini belirler. Ahlâki eğitim sanatı... bir öğrencinin okuldaki ilk günlerinden başlayarak her şeyden önce *kendi hareketleri*nden güvenli olmasına, öğretmenin sözlerinin kendi düşüncelerinde ve faaliyet sürecinde de şekillenen deneyimlerinde yansıdığına inandırmayı içerir. Zengin zihinsel ve duygusal deneyim değerli düşüncelerin ve ahlâki duygunun birleştiği ve ahlâki davranışlarda anlamını bulduğu yerde başlar. Öğrencileri ahlâki içeriği saptanmış işleri yapmaya yönlendiririz. Ahlâki eğitimin bu yöntemine *düşünce ve duyguların aktif ifadesinin teşvik edilmesi* diyoruz. (6,14)

Öğrenirken kanıtlama, kanıtlarken öğrenme, yani düşünce ve eylemin birliği, dünya görüşünün ve başarılı bir entelektüel faaliyetin birleşiminde ifadesini bulur. Bir çocuk, çalışmasının sonuçlarında yalnızca maddi değerler değil fakat bizzat kendini yani direnme ve irade gücünü de görür. Bu aktif dünya görüşünün, öğrencinin bûluğ çağına sapasağlam kökleşmiş inançlarla girebilmesi için erken yaşlarda kazanılması çok önemlidir. (11,225)

Çocukları tumturaklı duyguları anlatmaları için teşvik etmek gerekmez; somut koşulların güçlü duygusal tepkileri gerektirmediği zaman heyecanlı duygularını ortaya dökmeleri öğretilmemelidir. Bu türden duyguların sık sık anlattırılması tumturaklı alışkanlıklara, anlamsız nüktelere ve laf ebeliğine neden olur ve ilerde çevrelerindeki

dünyaya duygusuz bir tutum içinde olan kadın ve erkekler yaratır. Örneğin Genç Öncüler, törenlerde büyüklerini selamlarken açıkca anlamadıkları, kendilerinin denemedikleri şeylerden söz etmelerine izin vermiyoruz. Çocuklar yalnızca kendileri için çok anlamlı olan şeylerden sözetmeli ve büyüklerin kendi sözcükleriyle anlatmak istedikleri düşüncelere ses çıkarmamalıdır. (11,195)

İnançlar, eyleme geçirilmedikleri sürece varlıklarını sürdüremezler. (7,166)

Devrimci bilimsel materyalist bir dünya görüşünün kendisi için kişisel inanç olduğu, yaşamında ve faaliyetinde en büyük önemi Marksist-Leninist dünya görüşüne veren kişi yapacağı işin çeşidini ya da alacağı mevkiyi düşünmeksizin toplumsal işlerde aktif olacaktır. Onun toplumsal ilerlemedeki rolü durumuyla ya da mesleğiyle değil, fakat ahlâki içeriği ve faaliyetinin amaçlarıyla belirlenir. (7,12)

Fikir dünyası çocuklara bûluğ çağına girdikten sonra açılır

Çalışma saatlerinden sonra öğrencilerim hakkında düşünürken, kendi kendime, yetişkinliğin ikinci kez doğmak gibi bir şey olduğunu düşünürdüm. İlkinde canlı bir varlık ortaya çıkıyor, ikincisindeyse yalnızca çevresindeki dünyanın değil kendisinin de bilincinde olan bir yurttaş, düşünen aktif bir kişi doğuyor. Dünyaya gözlerini ilk açtığında ağlayarak ilan ediyor varlığını: Ben buradayım, bakın bana, özen gösterin, çaresizim, bir dakika bile beni unutmayın, koruyun, beşiğimin yanıbaşında soluğunuz kesilerek oturun. İkinci kez doğuşunda dünyaya daha değişik sözcüklerle seslenir: Beni korumayın, beni izlemeyin, her adımımı gözetlemeyin, beni denetim ve güvensizlikle kuşatmayın, bana beşiğimi asla hatırlatmayın. Ben bağımsız bir kişiyim. Başkası eliyle yönetilmek istemiyorum. Önümde yüksek bir dağ duruyor. O benim yaşamımın hedefidir. Ben onu görüyor, düşünüyor ve ona ulaşmak istiyorum ve doruğa kendi başıma tırmanacağım. Benden daha büyük bir dostun desteğine gereksinmem var. Akıllı ve güçlü bir insanın omuzuna yaslanarak o doruğa ulaşacağım. Fakat bunu söylemekten korkuyor ve utanıyorum. Ben, sizin tümünüzün o doruğa kendi başıma, kendi gücüme güvenerek ulaşabileceğime inanmanızı istiyorum. İşte bir genç o an kendisini ilgilendiren şeyleri sözcüklere dökebilecek olsaydı -daha da önemlisi- eğer tüm bu konular üzerine açıkça konuşmak isteseydi, söyleyeceği şeyler işte bunlar olacaktı. (12,65)

Bu yaş grubundaki öğrencilerimle çalışmaya başlamadan bu türden sınıflarla çalışmanın güçlükleri hakkında oldukça çok şey duymuştum. Küçük çocuklarla çalışmanın kolay olduğu, öte yandan çocuklar bûluğ çağına girer girmez tanınmayacak derecede değiştikleri bana söylenmişti. Onların kibarlığı, duyarlılığı ve utangaçlığının kaybolduğu ve yerini kaba bir sertliğin ve ilgisizliğin aldığı söylenmişti. Sonraları bu sözlerin ne kadar yanlış olduğunu anladım. İyi dürtüler yalnızca onları öğrenmemiş çocuklarda yoktur. Bu çocuklara ilk sınıflarda öğretmenleri, iyi duyguların ancak doğuştan geldiği görüşü ile muamele etmişlerdir. Eğer bir çocuk küçük yaşlarda kitapları sevmeye teşvik edilmemişse, eğer okuma yaşamı boyunca sürecek duygusal bir gereksinim olmamışsa, o zaman genç boş kafalı olacak ve kaynağı belli olmayan kötü özellikler ortaya çıkacaktır. (10,175)

Küçük yaşlarda bir çocuğun zihinsel ve duygusal deneyiminin ana kaynağını "*eşya dünyası*" -onların özü, neden-sonuç ilişki ve bağları oluştururken gençlikte bunu *düşünce dünyası* oluşturmaktadır. Ana babalar için oğlunun, içinden güneşe ve gökyüzüne gülümsediği beşiği olduğu gibi unutması, emdiği annesinin memesini unutması garip, anlaşılmaz ve hattâ gönül kırıcı görünecektir. Fakat zihinsel meşguliyet ve ilginin bu değişimi gençlerin kafasında iş hayatındaki karmaşık çelişkili durumu yansıtır. Toplumsal yaşamın çok yönlülüğüne karşı aile, ev, beşik ve ana sevgisi genç için küçük ve önemsiz şeyler olarak görünür. Hattâ kendi "günahları" bile -kabul edilegelmiş davranış kurallarını bozma- kendine, dünya sorunlarına oranla daha önemsiz görünür. Gençler felsefe yapmaya ve düşünmeye geniş sosyo politik ve ahlâki kavramların terimleriyle başlarlar. Dünyada olup biten her şey, kişi olarak ona ilginç gelmeye başlar. Böyle çocukların öğretmeni olan sizleri bu tür şeyler şaşırtmasın: Başka insanlara olan içten ilgi bu dönemdeki gençlerin belirleyici özelliğidir. (12,172)

Genç için kafasında dört elle sarıldığı dünya dar bir sığınak olmamalı ya da evi ile sınırlandırılmamalıdır. Bir gencin dünya görüşü ne kadar ileri olursa, günlük yaşamında ilişki kuramadığı uzak şeyler onda o kadar çok fikir ve duygu yaratacak, köyünün, işinin, dostlarının, akrabalarının ve sevdiklerinin ve sonunda da kendinin toplumsal içerikli görüşleri o kadar akıllıca, anlayışlı ve duyarlı olacaktır. Eğer bir genç Pamir Dağları'nın eteklerinde olan bir olaydan etkilenirse kendi köyünde olan şeyi de yüreğinde duyacaktır. (12,211)

Gençlik yalnızca arkadaş *edinme* konusunda değil, (küçük çocuk-

lar da bunu becerir.) fakat *onları incelemesiyle* de dikkati çeker. (12,215)

Gençler, arkadaşlarıyla yalnızca gördükleri şeylerin izlenimlerini değil, (küçük çocukların da sevdiği bir şeydir bu) aynı zamanda ortaklaşa doğan fikirler ve vardıkları sonuçları da bölüşme gereksinimi duyarlar. Küçük çocuklar daha çok oyun ve çalışma devresinde birbirleriyle konuşurken ve okudukları kitaplardan daha çok masalları ve canlı serüvenleri anlatırlarken gençler arasındaki ilişkilerde genelleme ve belirlemeleri sağlayan fikir alış verişine gitgide önemli bir yer verilir. (6,130)

Bu yaş grubundaki birçok öğrenci muhakeme güçlerini işletme şansını elde ettikleri her fırsatta tartışma alışkanlığını geliştirirler. Bu konuda üzülecek hiçbir şey yoktur: Gençlerin konuşma alışkanlıklarını geliştirme çabaları gencin gelişmemiş, yarım yamalak konuşmasını geliştirmek için onların düşünce aşamalarını doğru bir şekilde yönlendirmeyi içerir ve fikirlerin doğru bir şekilde anlatılmasını sağlar. (6,131)

Sınıfımda *tartışma ortamını* geliştirmek için çoğu kez özen gösterdim... Bu ortam, öğrenciler gerçekleri olduğu gibi düşünüp incelerken son yargılarından geri dönüp sorunun can alıcı noktasını yakalamalarıyla kurulur... Gençler çelişkileri incelemeyi ilginç bulurlar ve kendi görüşlerini geliştirirler. Onlarınki yalnızca özümsenmesi gereken birşey olarak bilgiye ayrı bir yaklaşım değildir; onlar görüşlerinde belli bir hedefi olan savaşçılardır. Ben öğretmen olarak rolümü, tartışmayı teşvik etmek için tüm zıt içerikleriyle gerçek materyali sunmakta görüyordum. Münazara çocukların düşünce aşamalarına duygusal zenginlik katar: Gençler olaylar arasındaki önemli ilişkilere belli bir ilgi duyarlar... Onlar uzak geçmişin olaylarını günümüzle ilgiliymiş gibi kavrar ve yeniden yaşar: Edebiyattaki kahramanlar onlar için aynı düşünceden arkadaşlarını ya da ideolojik muhaliflerini temsil eder. (12,204)

Çevresinde gördüğü her şey özellikle de başkaları konusunda kendi düşüncesini oluşturma yeteneği gencin büyük ölçüde yeni fikirlerini, deneyimlerini, duygularını ve öğretmenin ya da ana babanın pek ummadığı zihinsel uğraşılarını belirleyen zihinsel gelişmesinin bir evresidir. Bir genç roman okurken yaşam ve ölüm düşünceleriyle yüzyüze gelebilir ve kendisinin de bir gün ölmek zorunda olduğu düşüncesine kapılabilir. Bu düşünce çoğu kez karışıklığa ve hattâ birçok

durumlarda zihinsel rahatsızlığa neden olur. Bunun farkına vardığında ciddi sinirsel bir buhran geçiren bir çocuk tanıyorum. Birkaç gün, sınıfta, çevresindeki her şeye tam bir ilgisizlik içinde yalnızca oturdu. Onun için, çevresindeki insanların öleceklerini unutmuş olmaları çok garip ve anlaşılmaz görünüyordu; onların, işlerine huzur içinde gidebildiklerini, kendi kendilerine eğlendiklerini ve sıradan günlük işlere önem vermediklerini görmek onu şaşırtıyordu. (12,69)

Genç öğrenciler, kişiler arasında duygusal ve zihinsel ilişkiyi, özveri ve bağlılık konularını işleyen romanlardaki bölümlere özellikle derin bir ilgi duymaya başlarlar. Bu, gençlerin not almaya, edebiyat derslerinden kendilerine özellikle uygun ve anlamlı görünen parçaları, anlatımları, tarifleri toplamaya başladıkları çağdır. Gençlerin yaşamlarında zihinsel ve duygusal faaliyetin önemli rolünün belirtisi onların günce tutma alışkanlıklarında görülür. Düşünceler, fikirler ve inançlar ezberlenmek ya da ileride kullanılmak için değil, fakat yalnızca gerçeğin ve fikirlerin kanıtlanma aracı olarak vardır. (6,126)

Gençleri, derslere geç kalmamak, tüm ödevlerini titizlikle yapmak gibi konularda çocuksu sözlerle uyarmak yanlış bir tutumdur. Bir öğrenci için önemli görevler vardır; fakat bunlar çocuğa fikir zenginliği ve esin kaynağı değildir, bu görevler gençlere onların yeni gelişen güçlerini denemek ve güçlükleri yenmek sonuç olarak da inançlarını geliştirmek için yeterli geniş alan sağlamazlar. Böyle öğrenciler inançlarının şekillenmesi için zengin düşünce besinine gereksinim duyarlar. Eğer bûluğ çağındaki bir kız ya da erkek çalışmaya karşı sorumsuz bir tavır geliştirirse, yaşamında günlük görevlerine renk katabilecek esin kıvılcımı yok demektir, gerçekten "büyük" faaliyetlere katılma yok demektir. (12,225)

Belinski'nin fikriyle belirtmek gerekirse, gençlerin bugünü anlamaları ve geleceği görebilmeleri için "geçmişi araştırmak ve sorguya çekmek" özellikle bu dönemde olur. Tarihsel bir perspektif içerisinde eğitim kendi kendini ahlâki olarak eğitmeye giden yolda yaşamsal bir adımdır. Bir kişi yaşamının hiçbir evresinde ülkesinin kaderini düşündüğü zamanki gibi Anayurduna olan görev duygusunu böylesine derinden duyamaz ve kendi düşüncelerinde halkının izlediği yolu yeniler ve kendini o halkın bir parçası olarak duymaya başlar. (12,212)

Yetişkinlikleri döneminde öğrencilerime Büyük Yurtseverlik Savaşına köylerden katılanlar hakkında bilgi toplamalarını istedim. Çocuklar evlerinden okula kahramanların, komşu ya da arkadaşlarının

sararmış resimleri gibi paha biçilmez hazineler getirdiler. Onlar kahramanların büyük portrelerini yaptılar ve özel bir anı odasını yerleştirdiler... (12,214)

Bu gençler üzerinde, içinde fikirlerin canlı biçimler kazandığı: İnsan ve toplum, özgürlük ve baskı, mutluluk ve keder, toplumsal ilerleme ve gerileme gibi konuların olduğu öykülerle derin bir izlenim yaratıldı. (12,173)

Politik ve ahlâki idealleri tüm görkemiyle öykülerimdeki gerçek insanların davranış örnekleriyle öğrencilerime aktarmaya çalışırken, kendi davranışları böyle olmadığı halde, bu öyküleri okurken, satırlar arasında utanacak birşey bulmamalarından korkuyordum... Bu yöndeki en hafif bir ima bile ideallerin oluşmasında temel olan zihinsel faaliyeti aniden duraksatabilir: Genç yürekler kendi yeteneklerine güvensizlik, tereddüt, kendilerini anlamsız bulma ve kendilerini eğitme çabalarından sonuç elde edememe duygularıyla dolacaktır. Fakat gençler, kendilerinin önemsiz olduğu düşüncesini benimsemeye yatkın değildir; bunun yerine tüm varlıklarını saran içten bir protesto duygusuyla dolodurlar. Sizin kendilerine söylediklerinize inanmaya başlarlar, büyük ve soylu idealler görkemli kaidelerinden (tabanlarından) göçebilirler. Kötümserlik tohumlarının yattığı yer, işte bu noktadır. Zihinsel ve ahlâki zenginlik, kendi değerlerine inanmaktan yoksun bırakılan öğrenciler için olanaksızdır. İdeal bir yaşamın, ahlâki kahramanlıkların verdiği esinin canlı bir tablosu genci kör etmemeli, tersine izlemesi gereken yolu aydınlatmalı, duygularında ve düşüncelerinde neyin iyi, neyin kötü olduğunu anlamasında *yardımcı olmalıdır*. Özellikle yapılması gereken şey gencin yüreğindeki ideale giden yolu aydınlatmak ve her ne pahasına olursa olsun böyle bir yüreği "allak bullak etmek"ten sakınmaktır. (12,203)

13-19 yaşları arasındaki öğrencilerin eğitimindeki sorunların ana nedenlerinden biri, kişiliği eğitme ve şekillendirme çabalarımızı gizleme olanağımızın olmayışıdır; çünkü bu yaşa kadar kız ve erkekler kendilerinin özenle "yetiştirilmiş" olduklarını düşünmeyi istememektedirler. (11,8)

Onlar büyüklerinin, kendi kişiliklerine karşı saygısızlığını hissettikleri zaman çoğunlukla inatçı olurlar ve kaba bir biçimde tepki gösterirler. Hiçbir şey bu inatçılığı kırma, bu başkaldırışı bastırma çabalarından daha kötü olamaz. Bu türden hakaretler gençleri incitir ve hattâ yaşamdan nefret ettirir ve makul bir disiplin isteğini kasıtlı ola-

rak hiçe saymaya başlayacakları durumlara neden olabilir: Gençler ana babalarının ya da öğretmenlerinin, kendilerinin ya bir dereceye kadar bildikleri ya da yenmeye çalıştıkları kişiliklerindeki zayıflıkların sürekli olarak hatırlatılmasından özellikle hoşlanmazlar. Bu hataların özel olarak vurgulanışı ve özellikle alaycı tutumlar gençlerin derin üzüntüsüne ve hattâ bazan umutsuzluğuna neden olabilir. Öte yandan bu zayıflıklar hoşgörüyle karşılanabilirse gençlerin bizzat kendileri bu olumsuz özellikleri kişiliklerinden silip atmak için tüm güçleriyle çaba göstereceklerdir. (6,132)

Küçük çocukların da yaptığı gibi gençler öğretmenlerin ya da ana babalarının kendilerine söyledikleri tüm şeyleri sorup araştırmadan kabul etmezler; duydukları herşey için bu böyledir. İşin aslı, kendilerine söylenenlerin yanlış olduğunu ispatlamak için özellikle tartışma yaratmaya çalışır görünürler. Gencin eleştirici ruhunun olumlu gelişimi için önemli bir koşul, yalnızca tatmin edilmesi değil, aynı zamanda meraklı oluşunun ve bilgiye susuzluğunun teşvik edilmesidir... (16,119-20)

Gençlerin gelişen zihinsel yeteneklerinin belirtisi, soruları için son belirleyici cevaplara ve kuşku götürmez doyurucu kanıtlara duydukları gereksinimdir.

Bu gereksinim özellikle açık bir şekilde toplumsal olaylardaki neden-sonuç ilişkileri konusunda ortaya çıkar: Böyle öğrenciler yarım yamalak fikirlerle karşılaştıkları zaman gerçeğin kendilerinden özellikle gizlenmeye çalışıldığından kuşku duymaya başlarlar ve bu bir dereceye kadar tedbirli oluşunu, bazen kendilerini çok yakından ilgilendiren konuların açıklanmasına tepki göstermelerine neden olan eleştirici ruhu açıklar. (6,122)

Gencin zihinsel gelişim özelliği değişik olayların gelişmesindeki kapalılık ya da yarım yamalaklığa kendini uyduramayışıyla açıklanır. Onun anlaşılabilir ve kesinlik taşıyan tariflere gereksinimi vardır. Bu, gençlerin kendilerine aşırı güven belirtisi olarak yorumlanmaması gereken fikirlerinin niçin son derece kesinlik taşıdığını açıklar. Tersine, kesin fikirleriyle bir genç çoğu kez kuşkularını, güvensizliğini gizlemeye çalışır; onun duygusal faaliyeti bazen zihinsel güvensizliğini gidermeyi sağlar. Kesin anlatımlar gençlere kendi fikirlerinin doğruluğunu ispatlama aracı görevini görür. (6,123)

Birtakım öğretmenler gençlerin, kural olarak, hatalarını kabul etmek ya da düzeltmeye çalışmak konusunda isteksiz olduklarını savu-

nurlar, fakat bu yanlış bir düşüncedir; öğrenciler yalnızca ilkelerini savunmaktadırlar. Bu arada kafaları gerçekte doğru cevabı bulmaya çalışmaktadır. Gençleri özenli bir şekilde gözetmek, onların hatalarını yüreklerinde çok derinden duyduklarını göstermiştir ve bu yaşta kendi değerlerini yükseltme duygusuna sahip olduklarından onlardan kendi görüşlerinin ciddi ve akla uygun bir eleştirisini beklemek yanlış olurdu.

Genç, zihinsel faaliyetiyle yalnızca ne düşündüğünü ne tür görüşlere sahip olduğunu bulmaya değil, fakat -bu özellikle önemlidir- o aynı zamanda *kendi görüşlerinin doğruluğuna kendini inandırmaya* çalışmaktadır... Bu, rastlantı sonucu olarak bu yaştaki öğrencilerin eylemle sözcük arasında tam bir uyum bulmak ve sert denecek tartışmaların tam doğruluğu için duydukları büyüyen gereksinimi (onları sık sık hata yapmaya iten) açıklamaya yardımcı olur. (6,123)

Aşağıdaki *çelişkiler* özellikle genç kız ve erkeklerin zihinsel ve duygusal deneyimlerinin yapısını ve onların ahlâki olarak kendilerini ispatlama biçimini açıkça ortaya koymaktadır. Kendini eğitmek için kararlı bir çaba göstermeye derin bir zorlamanın yanısıra öğretmenlerce önerilen kendi kendini eğitmenin somut tekniklerine güvensiz bir tavır; kolektif tarafından kendi kişiliklerinin ahlâki ölçülerine izlenimsel duyarlılık ve böyle ölçülere ilgisiz görünmeye çalışma, diğerlerinin onaylarına başvurmadan hareket etme; önemli konularda (insanın ülkesine olan görevi ve özveri ruhu) idealler ve yüce ilkelerin emelleri önemsiz konularda (suç işlemiş bir arkadaşını gizlemek) ilkesiz davranış; bilimin muhakeme ve yeteneğin gücüne saygının yanında uzun süreden beri kabul edilmiş gerçekleri, önerileri ve bilimin yasalarını çürütmeyi amaçlayan kurnazca soruları seçme; her gerçeği, olayı incelemeye duyulan bir zorunluluk ve ivedi sonuçlanmalardan korkmakla birlikte soyutlanmış gerçeklerden özellikle toplumsal ilişkiler ve duygusal sorunlar konusunda yanlış genellemelere bir gençlik eğilimi duymak; romantik dürtüler, düşler ve yüce amaçların yanısıra pratik, gerçekçi ve ayrıntılı bir zihin meşguliyeti; büyümüş görünme çabası, yetişkinlerde biçimlenen davranışın bu yönlerini özel olarak vurgulamanın yanısıra çocuklukla ilgili anıların duygusal ortamında ilk sıla özlemi sancıları ve çocukluğun geçmiş olduğunu anlama ve bunu anlamanın verdiği üzüntü; insandaki iyi özelliklere derin bir güvenin yanısıra yakın dost ve akrabalarındaki birtakım olumsuz özellikleri abartma eğilimi; meraklılık, düşüncelilik, beynin yoğun

çalışması için yetenekliliğin yanısıra unutkanlık, düzensizlik, bozukluklara ve kötü düzene gösterilen hoşgörü; yüce ideallere duyulan istek ve her konuda hattâ önemsiz ayrıntılarda bile yüceltilmiş kahramanların koşulsuz örnek alınmasının yanısıra başkalarına bağımlı görünme korkusu ve ahlâki zayıflığın belirtisi olan tamı tamına taklitçilik görüşü; kelimesi kelimesine öğrenmeyi küçümsemenin yanısıra anlamlı sözcük ve özdeyişleri kelimesi kelimesine hatırlama çabası; belirli bir ciddiyetin yanısıra eğlence için sonsuz bir istek; kişinin zihinsel yeteneklerinden kıvanç duyması ve hattâ abartılması yanısıra kendini küçültme ve kendilerini bir şey bilmediklerine inandırma çabaları; kahramanlık ve tehlikeyi küçümsemenin yanısıra utangaçlık ve özellikle faaliyetin tam anlamıyla zihinsel ve duygusal bir özellik taşıdığı durumlarda beceriksizlik; özdenetim gerektiği zamanlarda aşırı öfkeliliğin yanısıra zihinsel ve ahlâki ölçülerin derin duyguların anlatımıyla canlı bir şekilde iletilebildiği durumlarda özel bir kısıtlama; güvenmenin yanısıra kurnazlık; içtenliğin, açıklığın, birbiriyle derin duygusal ve zihinsel iletişimin yanısıra en sevdiklerine, babalarına ve annelerine karşı kısıtlı ve çekingen bir tavır; içten bir şefkatin yanısıra soğuk bir tavır ya da yapmacık sert sözcükler; bilimin belli bir dalına ve iş faaliyetinin türüne özel ve titiz bir ilginin yanısıra herşeyi bilmek için bir dürtü ve kendilerini bilgisizlikle suçlamak; duygusuzluğa karşı uzlaşmaz bir tepki, duyarlılık ve sorumluluğun yanısıra "yumuşak başlı" düşünülmemek için (özellikle erkek çocuklarda) şefkat ve sevgilerinde açık olma korkusu; iyimserlik, yaşamdan hoşnutluk ve üzüntüye karşı hoşgörüsüzlüğün yanısıra melankolinin (özellikle güncelerinde yansıyan) lirik çeşitlerinden alınan doyum duygusu; daha okuldayken gelecekleri konusunda karar vermeye zorunlu hissetmenin yanısıra sürekli yeni ve bilinmeyen şeylerin umutla beklenilmesi; güç ve potansiyellerinin bilincinde olmalarının yanısıra kendi yeteneklerinin dışındaki faaliyetlerle uğraşmaya bir zorunluluk duyma; cesaretin yanısıra kişisel hata ve üzüntüleri abartma eğilimi. Bu çelişkiler üzerinde ayrıntılı bir şekilde durdum; çünkü eğer bir öğretmen öğrencilere düşünceli, duyarlı bir yaklaşım sağlamak istiyorsa bu ayrıntıların anlaşılması önemlidir. Öğretmenlerin görevi aynı zamanda bu yaştaki çocuklara dürtülerinin ve isteklerinin çelişkili yapısını açıklamayı içerir. Eğer biz çelişkili iki dürtü ve güdünün eşit ölçüde özel koşullara bağlı olarak değerli ya da değersiz olabileceğini hatırlarsak, gençlerin, dürtülerinin ahlâki içeriğinin bilincinde olma-

larının onların ahlâki kişiliğinin kesin şeklini alırken ne kadar önemli rol oynadığı açıkça ortaya çıkar. Bu bilinçlilik hem faaliyet için bir dürtü, hem de engelleme kaynağıdır. (6,172-74)

Gençler belirli bir davranışı yapmanın ya da yapmamanın, onu yapmayı istemek ya da istememekle hemen hemen eşdeğerde olduğu duygusuna sahiptirler. İşte bu yüzden gençler sık sık yalnızca davranmak zorunda olduklarından değil, fakat ruhsal yapılarının onları etkilediği biçimde davranırlar. Onlar zaten davranışlar ve insan iradesine bağlı çabalar arasındaki ilişkilerin bilincindedirler; bununla birlikte kendi arzularını eleştirici bir gözle değerlendiremezler.

Bu yeteneksizlik, büyüklerin gençleri "burnu havalarda" diye adlandırmasında anlamını bulur. Bu, "burnu havalarda" olmanın ya da düşüncesiz inatçılığın tepkileri çoğu kez tuhaf bir biçimde gerçek irade gücünü ortaya koymak için iyi niyetlerle birleşmiştir. Gençlerin bu tepki ve niyetlerine büyük ilgi gösterilmelidir.

Gençlerin çabalarına karşı anlayışlı olmak önemlidir; büyükler açısından onların iradesini göstermesi bazen çok yersiz ya da tuhaf gelebilir. Bir öğretmenin yönlendirmeyi başardığı küçük öğrencilerin durumunda olduğu gibi gençler bir göreve ya da projeye hemen anında girişmezler. Önlerindeki faaliyet ne kadar çok esin verici görünse de onlar öğretmenin kendilerinden yapmasını istediği işi yapmaya değip değmeyeceğini düşünmekten hoşlanırlar; hattâ bazen işe karşı isteksiz görünüyor olabilirler. (Bazen bu izlenim onların önlerindeki projedeki görevleri konusunda alaycı sözlerinden kaynaklanır.) Bazı öğretmenler, öğrenciler bu şekilde davrandıkları zaman denetimlerini yitirir ve gençlerin yalnızca kendi sabırlarını sınadıklarına inanırlar. Bununla birlikte gerçekte bu tereddüt öğretmene ya da girişmek üzere oldukları işe karşı katı bur duyguyu ortaya koymaz. Bu yaş grubundaki öğrenciler yalnızca ellerindeki iş ile irade güçleri arasındaki bağı düşünmekten mutluluk duyarlar. (6,109)

Çocukların okul yaşamının son döneminde öğretmenlerin yetişkinliklerinin sonuna yaklaşmış olan bu öğrencilere özel bir özen göstermesi gerekir. Bu çağ, çocukların çevrelerindeki dünyaya, kendi yaşam ve faaliyetlerine karşı çok düşünceli bir tavır gösterdikleri; yaşamın doluluğu duygusuyla, onların doğuştan getirdikleri bedensel ve zihinsel yeteneklerin çiçek açmasıyla ve önlerine açılan zengin, canlı ve anlamlı bir yaşamın bilinciyle renklenen; soylu sevgi ve bağlılık duygularının geleceğin düşleri ve plânlarıyla birlikte duyulduğu bir

dönemdir... Bu dönemdeki duygusal ve zihinsel gelişimlerinin en önemli yönü gencin dünya görüşüdür ve açık bir şekilde belirginleşmiş olan dünya görüşünü eylemlerinde ve genel tavrında gösterme çabasıdır. (6,38)

Öğrencilerin son sınıf dönemleri ahlâki ve zihinsel gelişimlerinin belirli bir şekil aldığı dönemdir. Bu dönemde onlar, olayları çok ayrıntılı bir şekilde incelemeyi ve bunlardan genel sonuçlar çıkarmayı tercih ederler. Bu türden bir eğilimin doğal sonucu duyduklarına ve söylenenlere güvensizlik ve sık sık karşı çıkışlarıdır. Bu, gençlerin yüz ifadelerinden ve davranışlarından gerçekten ne düşündüklerine, kafalarından gerçekten neler geçirdiklerine karar vermek zordur. Okuldan ayrılanların bu özelliği, öğretmen bu öğrencilere materyal sunarken öğretmenden özel bir tavır ister. Bu öğrencilere, inceleme, görüşme ve tartışma için en geniş alanı sağlayan materyali seçmek önemlidir... Bu evredeki erkek ve kızlar, küçük ya da bûluğ çağının başındaki çocuklarda olduğu gibi üstün başarılardan doğrudan doğruya etkilenmez ve kendilerini kaptırmazlar. Onlar kafalarında öğretmenin hakkında konuştuğu kahramanın yerine kendilerini koymaya çalışırlar... Büyük sınıflardaki öğrencilere kahramanlardan söz ederken öğrencinin yalnızca kahramanı değil kendini de düşündüğünü unutmamalıdır. (3,43)

Küçük çocuklar için gerekli olan materyalin kendilerine seslenmesi gerekirken, büyük sınıflardaki öğrenciler için bunun onların kafalarına ve analiz güçlerine doğrudan seslenmesi önemlidir. Uygulamalı eğitimle uğraşan öğretmenlerin, büyük sınıflardaki öğrencilerin "genel hükümler" diye adlandırılan düşüncelere karşı küçümser bir tavır takındıklarını düşünmeleri çok yanlıştır. Bu yaş grubundaki öğrenciler boş sözcüklere küçümserler, fakat akıllıca sözcüklere çok büyük ilgi duyarlar... (3,44)

Yetişkinliklerinin sonuna varmış gençler kesin hükümlere karşı yeni bir yaklaşım benimsemişlerdir: Bunlar varsayımsal konulara gittikçe daha çok yer vermeye başlarlar, (büyüklerin pek yerinde olmayan deyimiyle "felsefe yapmak" başlığı altında) ve bu ya da şu varsayımın ispatlanabilir olması, doğruluğu kanıtlanırken ileri sürülen çelişkili fikirler arasındaki seçimlere göre kararlaştırılır. Uygulamada bu yeni yaklaşım aşağıdaki ilginç örnekte anlamını bulur: Belli bir gerçeği ispatlamak için ne kadar çok çaba gösterilirse öğrencinin bu gerçeğe inancı da o derece büyük olur. (6,174)

Yetişkiliklerinin sonlarına doğru kız ve erkekler, toplumsal ilişkiler ve kişinin iç dünyasıyla ilgili özellikle çok geniş inceleme konularıyla uğraşırlar... Tarihsel olayların nesnel yapısı ve kişinin tarihteki rolü; kişi ve toplum arasındaki haklar ve görevler arasındaki karşılıklı ilişki; mutluluk ve görev, disiplin ve özgürlük kavramları arasındaki bağ; insanın kendini anlamaya daha çok yaklaşma çabası gibi konular onların dikkatini çeker. (6,175)

Dünyada hiçbir şey insanın kendisinden daha ilginç değildir

Edebiyat dersleri ve bu konudaki bilgi yalnızca okul programını belirli bir bölümü ve herkes için gerekli bilginin yığılması olarak değil, fakat aynı zamanda kişinin tümüyle gelişmesini sağlayan ve doğayı öğrenmesi ve öğrencinin kültürel çalışmalarındaki evreleri anlamasını kolaylaştıran, kişi üzerinde kesin bir etki yaratan önemli bir etken olarak sayılmalıdır. Bu yüzden şimdi uygulamada olan mantık ve psikoloji gibi dersleri ihmal etmek yapılmaması gereken bir şeydir. (6,177)

Gençliğin eleştiri çağı olduğunu söylemek abartma değildir. Yetişkinliklerinin sonlarındaki kız ve erkekler arasında geliştirilen eleştiri aktif ve uzlaşmaz özelliği ile belirlenir... Eleştirilerin en serti ilkesizlik, kararsız inançlar, bir başkasının önünde el pençe divan durmak, insan değerini yitirmek, bireycilik, kolektife karşı tavır alma çabaları, tembellik, korkaklık, öğünmek, kendini beğenmek ve münasebetsizlik gibi zayıflıklarla ölçülür. (6,193)

Bûluğ çağlarının başındaki çocuklar gibi okulu bitirme çağına yaklaşan çocukların da yaşayan modellerde yani gerçek insanlarda şekillenen kesin ahlâki idealleri vardır. İlk grup için bu ideal somut bir kişinin ahlâki özelliklerine dayalı olabildiği halde büyük öğrenciler hayallerinde kendi beğendikleri tüm ahlâki özellikleri kendi içlerinde olduğu gibi birleştirdikleri ideal bir kahraman yaratma eğilimdedirler. Onların bu kahramanı somut özellikler göstermezler: Onların zihinlerinde yarattıkları kahraman her şeyden önce ahlâki özelliklere, duygulara ve fikirlere sahiptir. O, olması gereken bir insanın olması gereken ideal resmidir...

Bu yaş grubundaki kız ve erkek çocukların yarattığı ideal kahraman, her şeyden önce ahlâki saflığı ile belirlenir. (6,182-83)

Gerçeğe her şeyin üstünde değer veren kişiler gençlerin örnek al-

maları gereken modelleri olutururlar. Yetişkinliğin sonlarına doğru çocukların yanlış fikirleri hainlik saymaları bir rastlantı değildir: Düşünce dürüstlüğüne olan bu ahlâki yaklaşım ahlâki idealin olumlu etkisiyle açıklanır. (6,185)

Bu düşünce, 13-19 yaşlarındaki öğrencilerimizde, sonlara doğru, Komünist olmada ifadesini bulur. Komünist olmanın nitelikleriyse, onların ahlâki karakterlerini yargılayan ölçütlerdir. (6,185)

Büyük öğrencilerin özellikle kendi vicdanlarını ölçüp kuvvetlendirecekleri duygular arasında *adalet duygusu* en derinidir. Doğru olana karşı duyulan bu duygunun bilincinde olma ve kendi vicdanlarının sesinden başka hiçbir şeyi önemsememek için kararlı çabalar yalnızca ahlâki açıdan dürüstlük olarak görülmez, fakat aynı zamanda mutluluk kaynağı sağlar. Büyük öğrencilerin davranışları konusunda deneyimim onların haklılıklarını bilmeleri ve kendilerini ahlâki uzlaşmaya götürecek çabalara kararlı bir şekilde karşı koyma ve sonucunda ahlâki zaferleri onlara ahlâki bir doyum sağlamaya ve kendi değerlerine inançlarını kuvvetlendirmeye yardımcı olduğunu ispatlamıştır. (6,201)

Büyük öğrencilerin muhakeme duygularının tahriklerine kapılmama konusunda ikna etmeye çalışmak, onların suç olarak görmedikleri suçlarını itiraf etmelerini istemek ya da onların içten karşı çıktıkları hareketleri onlara salık vermek yanlıştır. Öğrenciler yetişkinlikleri süresince yalnızca vicdan sahibi olmakla kalmayıp aynı zamanda ahlâki temizliği ve soylu devrimci fikirleri savunma mücadelesinde dimdik ayakta durabileceklerini anlamalıdırlar. (6,202)

Genç sevginin temiz ve soylulaştıran özelliği, kuşkusuz iyi sözcüklere, rehberliğe ve gelişme çağı boyunca başkalarının verdiği akıllıca öğütlere bağlıdır; fakat daha çok da gencin iç dünyasına, zihinsel ilgilerine, gereksinimlerine ve ahlâki gereklere ve okul kolektifi içinde toplumumuzun en önemli ahlâki ilkesi olan yani yaşamda en değerli şeyin insanın kendisi olduğu fikrinin ne kadar derinden yer ettiğine bağlıdır. (12,224)

Eğer bir öğretmen, öğrencinin soylulaştıran ahlâki ve politik fikirlerin (onun Anayurduna bağlılığı, yurttaşlık ve toplumsal görevleri ve Komünizm için mücadelesi gibi) güzelliğini anlamasını istiyorsa, o zaman bu amaç için öğretmenin öğrenciye derin kişisel duyguların güzelliğini anlamasında ve bu duyguları beslemesinde yardımcı olması gereklidir. Eğer bu duygular temiz değilse yurttaşlık duygusunun temizliği düşünülemez. (12,225)

Makarenko, öğretmen arkadaşlarıyla yaptığı bir tartışmada bir keresinde öğretmenlerin her zaman ve tüm insanlar arasında sevgiden daima nefret ettiklerini belirtti. Bu şakacı açıklamada bir gerçek payı vardır: Bazı öğretmenler büyük öğrencilerin artık kadın ve erkek olduklarını, cinsel duyguların yaşamlarının doğal bir parçası olduğunu göz önüne almıyorlar. Yetişkinliklerinde gençlerin duyduğu cinsel duygular büyükler arasındaki cinsel duygulardan oldukça farklı özelliktedir. Zengin ve dolu zihinsel ve duygusal yaşam ortamında bu erkek ve kızlar arasındaki ilişkilerin gerçek özü yüceltilmiş, temiz ve soylu *dürtülere* bağlıdır... Onların karşılıklı çekiciliğinin nesnel temeli cinsel dürtüdür; fakat erkek ve kızlar kendilerine bu açıkça söylenilseydi, çok derinden incinirlerdi. (12,233)

Bûluğ çağının başındaki öğrenciler büyüklerin kutsal duygu dünyalarına karışmak olarak gördükleri tavırlarına özellikle çok şiddetli bir şekilde karşı koyar. Genç sevgiyi -yalnız iki insanın bulunduğu bencil bir dünya- anlama ve saygı duyma sanatı büyük öğretmenler ve genç öğrencilerin kafaları ve duyguları arasında uyumlu bir ilişki sağlamak için çok önemli bir koşuldur. (12,223)

Bence okulda çoğunlukla olan iki öğrenci arasındaki sevgi konusunda patavatsız, gereksiz konuşmaları bırakmak gereklidir. Kimin kime aşık olduğu konusunda hiçbir şey söylenilmemelidir... Sevgi daima yaşam boyunca kişinin kutsal sayıp son derece değerli gördüğü bir şey olarak kalmalıdır. (12,223)

Okulun görevi çocukların pis ve bozulmuş duygu dünyalarına girmelerini önlemek ve ahlâk dışı etkilere karşı koymayı öğretmek olmalıdır. Derin ahlâki bir sevgi yaratmak için özel eğitici yöntemler yoktur. Sevgi, Komünist ahlâkta kurulan ahlâki inançların kolektifin tüm faaliyetinde kökleşip kökleşmediğine ve ne derece kökleştiğine bağlıdır. (6,167)

Okulda kişiliğin oluşması süresince kişiye kendi hakkında, insan hakkında ve özellikle kendini hayvan dünyasından ayıran belirli özellikler konusunda niçin hiçbir bilgi verilmediği çok tuhaf ve anlaşılamaz: İnsan zekâsı hakkında bilgi, düşünce süreci ve bilinçlilik, duygusal, estetik ve zihinsel yaşamımızın iradeli ve yaratıcı alanları. Kişinin kendi hakkında gerçek bir şekilde hiçbir şey bilmemesi çoğunlukla toplumu, karşılığını çok ağır ödeyeceği felakete götürür. İyi bir bedensel, ahlâki ve estetik yapı psikoloji alanında bilgi sahibi olmadan düşünülemez. Ben öğrencilerime yetişkinliklerinin başında insa-

nın yapısına özgü olan ilk temel bilgiyi vermek ve onlara yaşamlarında çalışmada ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde bu bilgiyi kullanma yeteneğini vermeye çalıştım. (12,108)

Zekânın kültürel bilgisi saksıya doldurulmuş psikoloji değildir. Onun, olgunluk hali ve kendinde bilginin temel ilkeleri olmaktan çok kişinin duygusal yaşamı olduğunu ifade ediyorum. (12,108)

Bir keresinde bir meslektaşım okul programlarında buna yer verilmediği için ne zaman ve nerede insan zihni konusunda tartışma yapılması gerektiğini sordu... Ben böyle sorunları okul saatlerinin dışında öğrencilerle yürürken ya da sessiz akşamları bahçede otururken, hattâ bazen derslerden sonra öğrencilerin bûluğ çağlarının başında gelip benden kendilerine ilginç şeyler anlatmamı istedikleri ve bu amaçla toplandıkları zaman sınıflarda tartışıyordum. Dünyada hiçbir şey insanın kendisinden daha değerli değildir. (12,112)

Gençlerin ahlâki inançlarının oluşmasını içeren karmaşık süreç kendilerini öğrenmeye duydukları gittikçe büyüyen gereksinimlerinde anlamını bulur... Bu sorunla uğraşan büyük öğrenciler konusunda okulun görevi yalnızca *eğitmek değil*, fakat aynı zamanda *onları kendilerini eğitme sürecine katmaktır* ve bu faaliyet bûluğ çağlarının başındaki öğrenciler için daha da gereklidir. (6,188)

Kendini eğitmede rehberlik

Yıllardır kendime eğitimin sonuçlarının en can alıcı anlatımını nerede bulduğumu soragelmişimdir. Çabalarımın meyvalarını verdiğini söylerken beni vicdanen doğrulayacak şeyler nelerdir? Deneyimlerim bana gösterdi ki, eğitimin ilk ve tek elle tutulur sonucu, anlatımını, bireyin kendisi için düşünmeye başlamasında ve iyi ile kötüyü ayırabilmeye başlamasında bulur. En ince eğitim yöntem ve uygulamaları bile, eğer bireyi kendi kendine bakmaya ve kendi yaşamına bir anlam vermeye yöneltmiyorsa anlamsız kalacaktır. (29)

Makarenko vicdani duyguları harekete geçirmenin güçlük ve önemine dikkati çekiyordu: "Benim yanımda ya da kolektifte bir kişiye yerinde davranmayı öğretmek ne kadar kolaydı. Oysa onu kimsenin duymayacağı, görmeyeceği ve hiç kimsenin onun yapıp yapmadığını bilemeyeceği zaman doğru hareket etmeyi öğretmek çok zordur... (8,71)

Biz öğretmenler kişinin çocukluğunda ve yetişkinliğindeki yaşamı

süresince zihinsel ve duygusal yaşamı konusunda rehber, esin kaynağı, koruyucu ve yaratıcıyızdır; ya da gerçekten böyle olmalıyız. Aktif, duygusal ve zihinsel deneyim kişiliğin oluşmasının ve okul yılları boyunca sürecek gelişmesinin karmaşık evresinde çok önemlidir. Rüzgar yelkenliler için ne ise, irade gücü de kafa ve duygular için aynı şeydir. Öz denetim temel duygusal ve zihinsel alandır.

Bu insan yeteneği için ince kökler nerede uzanır? Bunlar irade gücünün yoğunluğunda, güçlükleri yenme çabasında ve kişinin kolay olanı değil de zor olan yolu seçmeye kendini zorlama çabalarında kökleşir.

Duygusal ve ahlâki etkinlik güçlü ve sağlam kişiliği oluşturan büyük bir güçtür. Bu çaba çocukluğun ilk yıllarında çocuk ayağını yere basar basmaz başlar. (20)

Birey insanları ve insanla ilgili olan herşeyi ne kadar çok anlamayı başarırsa kendini eğitmesi de daha büyük ölçüde olur. (14,4)

Ben gerçek eğitimin kendi kendini eğitme olduğuna kesinlikle inanıyorum. Çocuklara kendi kendilerini eğitmeyi öğretmek pazar gezintisi düzenlemekten ölçülemeyecek kadar daha zordur. (32)

Öğrencilerin, özellikle büyük sınıftakilerin duygusal ve zihinsel yaşamları büyük kahramanların soylu düşleriyle süslenir. Böyle düşler geliştirilmeli ve beslenmelidir. Fakat bu yeterli değildir: Çok sayıda hedefe ulaşmak ve başarıya götüren yolu döşemek uzun ve sabırlı bir çalışmayı gerektirir. Kişinin yaşamındaki başarısı ve kahramanlıkları rastlantı sonucu değildir; fakat daha çok kendi zihinsel ve ahlâki gelişiminin mantıksal devamı ya da ortaya konulmasıdır. Çok kısa zamanda kazanılan başarılar bireyin kişiliğini zihinsel ve ahlâki *dürtüsü* olan faaliyet süresindekiyle aynı ölçüde soylulaştırır.

Öğretmenliğimde her öğrencinin okuldan ayrılmadan önce yaşına yetenek ve olanaklarına göre "parlak başarı" sayılacak ya da kolektif tarafından böyle kabul edilecek bir şey yapmasını sağladım. Her öğrencinin yaşamındaki koşullar çok büyük zihinsel yoğunlaşmayı ve iradenin ani hareketi için duygusal bir çabayı gerektirecek tam anlamıyla bir faaliyet doğurabilir. Bazen bu yoğun zihinsel ve ahlâki faaliyet çeşidi uzun bir dönemi kapsayan eylem gerektirir. Tüm yönüyle zihinsel ve duygusal gelişme evresinde yavaş yavaş "parlak başarı" için yeteneğe ve özgeciliğe yaklaşan öğrenci kendini olgun bir kişi sayma yolundadır. Bu yolda ona yardım etmek onun kişiliğinin, zihinsel ve ahlâki yeteneklerinin oluşmasının çok önemli bir aracıdır. (6,20-21)

"Parlak başarılar"a ulaşma emelleri, yalnızca destansı düşlerde sınırlı kalmamalıdır. Büyük öğrencilerin zihinsel ve duygusal deneyimlerindeki başarının önemi o kadar büyüktür ki, öğretmen her vesileyle onlara cesaret ve kahramanlıklarını göstermeleri için alan bulmalarında yardım etmelidir. Başarı -irade ve duygusal enerjinin kısa, hattâ anlık yoğunlaşmasını ya da sorunları çözmek, tehlikeyi ve yoksulluğu yenmek mücadelesi gibi- neyi içerirse içersin, bir kere başarıya ulaşmış bir kişi başka hiçbir yolla hattâ çok bilinçli, amaçlı eğitim yıllarıyla bile kazanılamayacak ahlâki bir olgunluğa erişir. (6,196)

KAYNAKLAR

Bu kitap Vasili Suhomlinski'nin aşağıdaki çalışmalarından seçilmiş bölümler içermektedir:

Çocuklar Arasında Kolektif Ruhun Geliştirilmesi, RSFSR Pedagojik Bilimler Akademisi, Moskova, 1956.

Orta Dereceli Okullarda Eğitim, Uçpedgiz Yayınları, Moskova, 1958.

Sosyalist Bir Çalışma Tavrının Geliştirilmesi, RSFSR Pedagojik Bilimler Akademisi, Moskova, 1959.

Çocuklar Arasında Sovyet Yurtseverliğinin Geliştirilmesi, Uçpedgiz Yayınları, Moskova, 1959.

İnsana İnanmak, Molodaya Gvardiya Yayınları, Moskova, 1960.

Çocukların İçdünyası, Uçpedgiz Yayınları, Moskova, 1961.

Çocuklarda Komünist İnançların Geliştirilmesi, RSFSR Pedagojik Bilimler Akademisi, Moskova, 1961.

Çocukların Ahlâki İdeali, RSFSR Pedagojik Bilimler Akademisi, Moskova, 1963.

Sovyet Okullarında Kişiliğin Biçimlendirilmesi, Radyanska Şkola Yayınları, Kiev, 1965.

Kalbimi Çocuklara Veriyorum, Radyanska Şkola Yayınları, Kiev, 1969.

Pavliş Okulu, Prosveşçeniye Yayınları, Moskova, 1969.

Bir Yurttaşın Doğuşu, Molodoya Gvardiya Yayınları, Moskova, 1971.

"*Genç Bir Okul Müdürüyle Diyalog*" Narodnoye Obrazovaniye gazetesi, 1965-1966

"*Komünist Eğitimde Araştırmalar*" Narodnoye Obrazovaniye gazetesi, 1967.

15 "*Güzellik İçin Ödül*",Pravda, 20 Şubat 1967.
16 "*Cezasız Eğitim*", Pravda, 25 Mart 1968.
17 "*Kalbin Kutsal Hazinesi*", Pravda, 8 Ekim 1968.
18 "*Babalara Birkaç Öğüt*",Pravda, 5 Ocak 1970.
19 "*Öğrencilere Birkaç Öğüt*", Pravda, 1 Eylül 1970.
20 "*Kendimize Kısa Bir Bakış*", Komsomolskaya Pravda, 26 Aralık 1969.
21 "*Kalbin Eseri*", Komsomolskaya Pravda, 4 Mart 1971.
22 "*Sevginin ABC'si*", Komsomolskaya Pravda, 27 Temmuz 1971.
23 "*İdeal Öğrenci Varsayımını Gözden Irak Tutmamalı*", Literaturnaya Gazeta, 27 Ocak 1966.
24 "*Hey İnsan*", Literaturnaya Gazeta, 27 Eylül 1968.
25 "*Genç Arkadaşıma*", Literaturnaya Gazeta, 27 Mart 1967.
26 "*Sınıfın En Başarısız Öğrencileri*", Literaturnaya Gazeta, 19 Ağustos 1970.
27 "*Hayat Veren Su*", Literaturnaya Gazeta, 28 Ekim 1970.
28 "*Kolektif Aracılığıyla Öğretmenden Bireye*", Literaturnaya Gazeta, 28 Ekim 1970.
29 "*Öğretmenimin İnancı*", Yunost, Sayı 9, 1968.
30 "*Sağlam Aile*", Yunost, Sayı 7, 1969; Sayı 1, 1970.
31 "*Üç İlkenin Uyumu*", Jurnalist Sayı 8, 1970.
32 "*Eğitim ve Kendini Eğitme*", Sovyetskaya Pedagojika, Sayı 12, 1969.
33 "*Davranış*", Sovyetskaya Pedagojika, Sayı 11, 1970.
34 "*Eğitim ve Ahlâk Üzerine Bir Mektup*", Narodnoye Obrazovaniye, Sayı 11, 1970.
35 G. Medinski, "*Cesur Bir Kalp*", Literaturnaya Gazeta, 30 Haziran 1971

Sorun Yayınları

Elimizdeki kitap, hayatını eğitime, özellikle çocuk eğitimine adayan dünyaca ünlü V. Suhomlinski'nin yazılarından derlenmiştir. Eğitim üzerine ciddi bir araştırmayla ulaşmasından başka Simon Soldaş'a armağan yazmış kitap, eğitime örnek veren bütün ülkelerde ilgi ile karşılanmıştır. A. Makarenko okulundan gelen V. Suhomlinski, Sovyetler Birliği dışında başta ABD olmak üzere diğer ülkelerde de büyük saygınlık kazanmış, yeni eğitim kurumlarında beş proje almıştır. V. Suhomlinski (1918-1970), Ukrayna'nın Pavliş köyü yakınlarında, dokuzuncu bir bebenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Gençlik yıllarını öğretmen olarak doğduğu köyde geçirmeye başlar. Büyük Anavatan Savaşı'na (1941-1945) katılır. Savaş sırasında karısı ve çocuğu Nazi'lerce öldürülür. Kendisi de Moskova yakınlarında çarpışmalarda yaralanır. Ukrayna'nın işgalden kurtarılmasından sonra yeniden öğretmenliğe döner. İlk yıllardan başlayarak eğitim üzerine olan incelemelerini geliştirmeye başlar. 1947'de Pavliş köyündeki okulun yönetmenliğine getirilir. Pedagoji Bilimler Akademisi Muhabir Üyesi seçilir. Uğraşmakta olduğu pedagoji çalışmalarının ekseriyle yirmi yıl süresince gelen Suhomlinski, 1970'de ölür. Okul Çocukları Arasında Ateizm Eğitimi (1956), Çalışmaya Karşı Sosyalist Tavır Geliştirmek (1959), Okul Çocuğunun İç Dünyası (1961), Sovyet Okullarında Eğitim Yöntemleri (1963) adlı araştırmalarında düşüncelerini bir eğitim sistemi içinde ortaya koydu. 1965'de Pavliş Okulu'na Mektup adlı, Aynı yıl Kalbimi Çocuklara Veriyorum adlı monografi yayımlandı. Ölümünden bir ay sonra da Bir Yurttaşın Doğuşu basıldı.

ISBN 975-431-052-1